

THE
SAMBANDHA-CINTA

COMPOSED BY THE

Venerable Sthavira, Sri Sangha Rakshita,

TOGETHER WITH ITS SINHALESE PARAPHRASE BY THE

VENERABLE GOTAMA MAHA SAMI.

REVISED AND EDITED, AT THE REQUEST OF

I. C. Wijesinha, Mudaliyar,

BY

KALUTARA SĀRĀNANDA SĀMI

OF GONADUVE VIHĀRA;

A PUPIL OF THE VENERABLE

Bikkaduwe Sri-Sumanapala,

*High Priest of Sripāda and Principal of the
Vidyodaya Parivena (Oriental College).*

PUBLISHED BY

K. D. SIMON APPUHĀMI
OF GONADUVA.

A. B. 2434.

Printed at The "Lakrivikirana Press."

COLOMBO.

1891.

පුජ්‍යාචාර්ය ශ්‍රී සංඝරත්න භාග්‍යාන මහාසංචිත ධර්මානුකූල

සංඝ ධර්ම වි නායා ව.

පුජ්‍යාචාර්ය අරණ්‍යවාසී ගොතම මහාසාමිණි විසින්
කරුණලද විහාරාභිමානසාන සතිපති.

නානාභාෂා ශාස්ත්‍රානුකූල

ලුචි කොර්නේල් විජයසිංහ මුදලිතුමන් විසින්

ආරාධනා කරුණ ලදීන්

විද්‍යාදයපරිවේණාධිපති

පුජ්‍යාචාර්ය හික්කඩුවේ ශ්‍රී සුමංගලාභිමාන

දකුණු බටහිර පළාත් සතිපති

ශ්‍රී පාදසාරානායෙහි ප්‍රධාන සංඝනායක සාමාජිකයන් වහන්සේගේ

ශ්‍රී භාෂි

ගෝනදුවේ විහාරවාසී

කලුහර සාරානාද සංචිතයන් විසින්

ශුඛකොට සකස් කරුණ ලදී.

ගෝනදුවේ. කෝ. ඩී. සතිමොන් අප්පුහාමි විසින්

ලන්රිවිකරණ සනාලයෙහි අච්චුගස්වා

ප්‍රසිද්ධ කරුණ ලදී.

APPROVED BY THE LEARNED

Pandit Batuyantudave Sri Deva Rakshita.

ආචාර්ය ශ්‍රී ධර්මරක්ෂිතාචාර්යාණ්ඩ්‍රවණ්දුකාචාර්ය

රාජකීය පබ්ලිකන් විසින්

පිළිගන්නා ලදී.

SAMBANDHĀ-CINTĀ.

OR A TREATISE ON SYNTAX.

THIS is a work on Pāli Syntax, held in very high estimation by all Pāli Scholars in Ceylon; and is founded on the grammatical sūtras of Moggallāyana. Its high authority is proven from the fact that even Totagamuve, the greatest scholar that lived in modern times, quotes from it in elucidation of his *Pancikā Pradīpa*, a work containing annotations on the Moggallāyana grammar.

The author was a pupil of the renowned glossarist of the Pitaka commentaries, Sāriputra Mahā Thera, who lived at Polonnaruwa in the time of Parākrama Bāhu the Great, and for whom that warlike monarch built the stately monastery so minutely described in the *Mahāvansa* (see ch. 78. v.v. 34—43) The pupil, our author, also played as important a part in the religious and political history of his country as his great teacher seems to have done: for, it was to him who was then at the head of the Buddhist Priesthood that Vijaya Bāhu III. (A. C. 1236) gave in charge, for education and training, his two sons, the elder of whom succeeded his father in the kingdom under the name of Parākrama Bāhu II. who, on account of his profound learning and piety obtained the great name, Kalikāla Sāhicca Sabbaññu Pandita (see *Mahāvansa* chaps 81—82) There are good grounds for supposing that it is a cast of this King's statue, and not that of Parākrama Bāhu the Great, as is generally supposed, that now graces the Hall of the Ceylon Museum.

The Sinhalese Paraphrase to this work was made by a learned Buddhist hermit named Vanavāsi Gotama, a pupil of the Venerable Ananda Vanaratana, the renowned author of many well known works and the preceptor of Dimbulāgala Medhankara Mahā Thera and Vedeha Mahā Thera both of whom produced excellent standard works in Pāli and Sinhalese literature, and shone as brilliant lights in the Buddhist Church of that period. It would therefore be simply presumptions on our part to extol their merits: their works proclaim them to posterity.

This valuable work, however, from disuse and incapacity of copyists, has become very rare; and even when obtained after much troublesome search, is found to contain so many errors and omissions as to render its study a matter of great difficulty and trouble. Seeing this state of things the learned translator of the *Mahāvansa*, L. C. Wijesinha Mudaliyar, pressed upon me to undertake the difficult and laborious work of collating texts and preparing an edition for the Press. This task I have undertaken and accomplished with the able assistance of my most learned tutor, the Venerable High Priest Hikkaduwe Sumangala Mahā Thera, principal of the Vidyodaya Parivena, and his eminent pupil M. Nanissara, to both of whom I hereby gladly render my sincere thanks. I am also happy to be able to say that the learned and celebrated Pandit, Batuvantudāve Sri Deva Rakshita, has been good enough to look over the proof sheets, and lend to this work the sanction of his great name.

I have added some foot-notes in explanation of difficult passages so as to render the work easy of study to those whose knowledge of Pāli is not great.

The task of correcting and revising a work which has been out of general use for centuries, and purging it of errors and defects resulting from the ignorance of copyists, is not an easy one. I trust, therefore, that the reader will readily excuse any errors and oversights that may occur herein.

විශ්ව පාඨය.

සන්න සහිත

සමබක විනාය.

—000—

“අනුකතාදිවසෙන විනායතෙ පටිපාදියතෙ’නෙනති’විනාය,—
සමබකස්ස ක්‍රියාකාරක යොගස්ස විනාය’සමබකවිනාය”-මේ කරුණ
කොට ගෙන අනුකතාදීන්ගේ වශයෙන් විනායක කරුණු ලැබේනුසි
හෙවත් ප්‍රතිපාදනයට වහල් වේනුසි ‘විනාය, නම්—ගමනපවනාදි
ක්‍රියාවන් හා කම්මාදි ජටිකාරකයන්ද සමබකවූ විනායක ‘සමබක
විනාය, නම් වේ.

උකතානුකතවිභාග කාරකවිභාගාදිය විසාර වශයෙන් ප්‍රකාශ
කිරීම පරමකොට මොගහලලායන ව්‍යාකරණනායානුගතව ප්‍රතිපා
දිත මේ ප්‍රකරණය මොගහලලායන ව්‍යාකරණ නැමැති මහාණ්ණව
ප්‍රකරණයට තරණියක් බඳු වේ.

මහිභාෂාපරමෙඤ්ජර නොටගමුවේ ශ්‍රීගුහල මහා සාම්පාදයන්
වහන්සේ විසින් කරුණලද පඤ්චිකාප්‍රදීපයට පවා මෙම සමබකවිනාය
පාඨනිදඨිනකොට තිබෙන හෙයින් එයින්ම ග්‍රන්ථගෞරවය සිබසි.

සිංහල රාජවංශයට මුදුන් මල් කඩක් වැනිවූ මහාපරාක්‍රමබාහු
මහරජතුමන් ලබ්‍යකාරාජ්‍යශ්‍රීපදප්‍රාප්ත කාලයෙහි පොළොන්නරු නුව
ර වැඩ විසූ සාරාඞ්ථිපතිවිනයටිකා, අබ්‍යුහාරටිකා, විනයසංග්‍රහ,
අභිනම්මාඞ්ථිසංග්‍රහ ව්‍යාඛ්‍යා, පඤ්චිකාටිකා, ආදී ප්‍රශස්ත මහාග්‍රන්ථ
කණ්ඩාවූ ශාස්ත්‍ර මහාසාම්පාදයන්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවූ ටිටකතු
යබර සංඝරක්ඛිතමහාසාම්පාදයන්වහන්සේ විසින් මේ සමබකවි
නායානම් ප්‍රකරණය මූලභාෂාවෙන් කරුණලදි—මේ ඇර මුන්වහන්
සේ සුසද්දසිඞ්, සුබොධාලබ්‍යකාර, වුත්තොදය, කුද්දසිකටිකා, ආදී වෙ
නත් නොයෙක් ග්‍රන්ථසම්පාදනය කිරීමෙන් බොහෝ ලොකශාසන
සංග්‍රහ කළ උතතමයෙකි.

විශුඞ්මාගීත සන්න කණ්ඩාවූ කල්කාල භාෂිතා සම්පාදකවින
පරාක්‍රමබාහු මහරජතුමන් පවා කුඩාකාලයෙහි තමන් පියමහරජතු
විසින් මේ සංඝරක්ඛිතමහාසාම්පාදයන්වහන්සේ ප්‍රමුඛ භික්ෂුසංඝයාට
පාවාදි තිබේ-ඒ බව මහාවංශයෙහි-

“ අපි හෙළ පරකකනි භූජයෙහි සුභං හද
මහාසාමිං පුරකකිං සබ්බකම්මවිසුභං.
සමාගතස්ස සබ්බස්ස නියාදෙත්වා තතො පුන
තස්සාපි මුනිනො දසා පහතධාතුවං නමා ” යි

දක්වනලද ගාථාවලින් පෙනෙන හෙයින් එයින්ම මුත්වහන්සේ
ගේ ප්‍රතිපාදනමය කල්පනා කටයුතුයි.

මෙහි සන්නය කලිකාල සාහිත්‍ය සම්ප්‍රදායයෙහි පරාක්‍රමබාහු
මහරජතුමන්ගේ පිය මහරජතුමන් විසින් කළ ශාසන ශබ්දයෙහිදී
මුඛ්‍යපද ප්‍රාභව දිබ්‍රලාගල වනවාසි මෙබ්බකරමහාසාමිණිගේ හා
සමනකකුට්වණ්ණනා, රසවාහිනී, සිදත්සඟරා, ආදී ප්‍රශස්ත ග්‍රන්ථ
කරණයෙන් බොහෝ ලෝකශස්තානුග්‍රහකළ චෙදෙහමහාසාමිණි
වහන්සේගේද ආවාසී පදප්‍රාභ අභිධම්ම මූලටිකාකාර ආනන්ද චන්
රත්නාභිධාන මහා සාමිපාදගන්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවූ බුද්ධව පහන්
නෙක්වූ වනවාසි ගෝතම නම් සචරිතවාසීන් විසින් යථොක්ත මහ
රජතුමන් කාලයෙහි කරණලදි-ඒ බව ව්‍යාධ්‍යා පරිසමාපත්තියෙහි-

“ සො‘යං දයාලුගුරු මෙ ජයති පඤ්ඤා,
ආනන්දරක්ඛණනාදි මහායනිමෙ
නිස්සාය සිස්සජනනා අපියස්ස හෙතෙ
ගත්ථස්ස අත්ථමසුත්තස්සපි හෙතෙයනති.

බුඛතතං පත්ථයනෙන සබ්බසත්තතිතප්පිතා
ආරක්ඛකෙන යනිතා ලිඛිතං ගෝතමෙතිදං ” යි.

දක්වනලද ගාථාවලින් පෙනෙයි-අද දක්වාත් ඉර සඳසේ බබලන
මේ උත්තමගන්වහන්සේලාගේ නාම ගැණ අපි කුමට වණිණනා කර
මුද? තොපම නම් සාමිපාදගන් විසින් ලියනලද මේ සන්නයෙහි
ඒ ඒ හැන් පාණිනියවාසුදි මහා ව්‍යාකරණවලින්ද වෙනත් නානා
විධ සංස්කෘත තන්ත්‍රයෙන්ද උද්ගරණ දක්වීමෙන් ව්‍යාකෘතකොට
තිබේ.

මුත්වහන්සේගේ උගන්කමේ ප්‍රමාණය පුරා පණ්ඩිතයන් ඉදිරි
යෙහි මේ සන්නයෙන්ම ප්‍රකාශවෙන හෙයින් ඒ සඳහා අපි කුමටවේ
හෙසෙමුද? ලබ්බාවේ බොහෝ සචරිත පරමපරාවල ලාඛිකාවාසී
වරයෙක්වූ මොග්ගලලාශන මහාසචරිතගන් විසින් ප්‍රණිතවූ මො
ග්ගලාශන ව්‍යාකරණය ප්‍රගුණකරණ සිරිත පුරාණකාලයේ පැ
වති බව මේ හැමඅතින්ම පෙනෙයි-වර්තමානකාලයෙහි බොහෝ
කොට ප්‍රගුණ කරවනු ලබන බාලාවතාරාදියෙහි නොදක්වන

ඒනවචනානුගතවූ පදරූපාදී නොයෙක් විශේෂ පුරාණවාය්‍යවරයන් විසින් කරණලද ප්‍රකරණාකාරවල බොහෝමයේ දැනට ලැබෙන හෙයින් ඒ විශේෂ ප්‍රකාශ වන්නාවූ මොහොලොයන ව්‍යාකරණය පරිශීලනය කිරීම අවශ්‍යයි.

මෙසේ විශිෂ්ටාඥ ප්‍රතිපාදක මුගලන් විශරණ අනුවර්තිය සමබක විභාග ව්‍යාධ්‍යානය සපයාගැනීමේ දුෂ්කරතාව හා දුකසේවත් සපයා ගත් පිටපත් එකකට එකක් නොසමව ඇතැම් විට නැතහොත් ගොඩනැගිය යුතු නැතිවද සමහර කාණ්ඩ සහමුලින්ම නැතිවද විද්‍යානීතින් ගේ ප්‍රයෝජනයට බාධාව අනිශ්චිත ආකූලව පවතින බව දුටු මහා වංශය ඉංග්‍රීසියට නගාලූ නානාභාෂා ශාස්ත්‍රාචාර්ය උඩ්කෝර්ණේල් විජයසිංහ මුදලිතුමන් විසින් ආරාධිතවූ කළනර සාරානඤ්ඤ හෙ රැන්නාන්සේ වන මම ඥානගතවූ පරිද්දෙන් මෙය මෙසේ සකස් කෙළෙමි.

මේ සංශෝධනයෙහිදී අපගේ ආවායෙය්‍යානාම පණ්ඩිතශිෂ්‍යවරයන්ගේ භූත ශ්‍රීසුමඬගලාභිධාන විද්‍යාදය පරිවේණාධිපතින්වහන්සේගෙන් හා උන්වහන්සේගේ ශිෂ්‍යවූ උගත් ඤාණිසසරාභිධාන හවදයුෂම තුන්ගෙනුත් උපකාරලත් බැව් සතුටින් මතක්කරමි.

එසේම ලෝක ප්‍රසිද්ධ සුර්‍යපණ්ඩිතරත්නයන්වූ ආවායෙය්‍ය ශ්‍රීදේවරත්න භාභිධාන බමුචන්ද්‍රාභාචේ රාජකීය පබ්බතමන් විසින් සිසිපත්‍රයක් බැලීමෙන් සමාදරයෙන් පිළිගන්නාලද බවද සඳහන්කරමි.

මේ පොත මුද්‍රාධිකණයෙහිදී අතිවිශාර නිදර්ශන වශයෙන් දැක්වූ සමහර පාඨ සුබාවබෝධවන පරිද්දෙන් අබෝලිපි වශයෙන් යෙදුවෙමු.

මෙහි යම් ප්‍රමාද භ්‍රමාදියක් ඇතද එය නැතවතුන් විසින් සමාධිස භජනය කිරීමෙන් ශුඛකටයුතුයි.

K. Sāraṇanda.

නිරුනතිසාරාපගරාප්පාරතුං
අසෙසකාලස්ස විසෙසඝාතකං
පබ්බතනෙය්‍යමබුජ්ඣමං ජිනං
සධමමසබ්බං පණමාමි මුඛනා.

සංඝරකඛිත නාමෙන ඵෙරෙන ඵිරබුඞ්භිනා
කතා සමබ්බවින්නා'යං කාරකත්‍යපකාසිනී.

තද්දත්තවණ්ණනාමා'යං විවිධත්‍යපහාවිනී
ගොතමාබ්බෙන ඵෙරෙන කතා බාලත්‍යමිච්ඡනා.

තා දුට්ඨෙට්ඨ රචනා පොරාණිකකවිතිමා
පසත්‍යා පරිච්ඡිණ්ණනමුපනීතා පහාවිතා.

අථාපි ලිපිකාරානං ගත්‍යපනතා පුනාපරං
අව්‍යනතාවිදිතත්‍යානමා'කුලනනමුපාගතා.

දුර්නතයා දුරාභාරා දුබ්බොධමට්ඨගාතිනී
අත්‍යාභිලාසිසිස්සානං අත්‍යබාධකතං ගතා.

තමබාධමපහනතාරා සාරානංදසමඤ්ඤිනා
ගරුපදෙසමා'ගමම යථාසත්‍යා'නිසබ්බනා.

අඤ්ඤපි දෙසා යෙකෙවි සංවිජ්ජනති පමාදත්ත
සොධයනතු බුධා බුඛ්‍යා සිස්සාබුඞ්භිප්පවුඞ්භියා.

K. Sarānanda.

ස ම බ ඩ ඩ වි න නා ව.

නමො සාසා හතවතො අරහතො
සමමාසමබ්බසා.

නිරුක්තිවිසරාපාරසාගරනොපගං ජිනං
නමස්සිකා කර්සාම සාධු සමබ්බවින්නනං. 1

සුනිශ්චිතවිමලවිපුලබ්ධි ඇති කවිගමකවාගමිවෛයාකරණවූ සකාලශාසත්‍රයෙහි පාරප්‍රාප්ත පිටකත්‍රයධර සංකරකෂිතමහාසවාමිපාදයෝ අවිදිත ශබ්දශාසත්‍ර අව්‍යුත්පන්නාජනානුග්‍රහබ්ධියෙන් මොදගලායන ව්‍යාකරණමහාණ්ණවයට පසුරක්ඛණවූ “ශබ්දසිච්ඡිප්‍රකරණය” කොට තදවයවවූ කාරකවිභාගප්‍රකාශකවූ එතත් ප්‍රකරණාරමහයෙහි සතුති පුළුවකවූ ඉෂටදෙවතා නමස්කාරාභිධාන කරණප්‍රකාර සංකීර්ණය පිණිස “නිරුක්තිවිසරාපාර” යනාදී ශාථාව උපනාස කළෝ.

ශාසත්‍රාරමහයෙහි ඉෂටදෙවතා නමස්කාරය කිමැවූයෙහිය යත්? තත්සංකීර්ණයක් නැතිව කරණ මාත්‍රයකිනිදු කථිතාන්ට සවාචී සංසිච්ඡි වතුදු ශ්‍රොතෘන්ගේදු තානාමස්කාර කරණාත්‍යප්‍රභාවයෙන් ඔවුන් විසින් විඥනව්‍ය ග්‍රහණයෙන් අවිඤ්ඤායෙන් පරිසමාපතිය පිණිස සි.

අභිධානසංකීර්ණය තච්ඤානාපෙක්ෂා පුළුවකාරීන්ගේ ග්‍රහණවතාර පරිඥාය පුළුවබ්ගමකොට ඇතිහෙයින් සවිප්‍රකරණයෙහි ගොරවොතපාදනය පිණිස හා අභිධාන ව්‍යවහාර සුබපිණිසි.

කරණප්‍රකාර සංකීර්ණය ශ්‍රොතෘන්ගේ ග්‍රහණප්‍රවේශයෙහි උත්සාහ ජනනය පිණිසි.

මෙහි “නිරුක්තිවිසරාපාරසාගරනොපගං ජිනං නමස්සිකා” යන මෙයින් ආරමභානුරූපක සතුති පුළුවකවූ ඉෂටදෙවතා නමස්කාර සංකීර්ණයි.

අනානාබ්බද්ධතායන් අතුරෙන් සවිවඥයන්ට නිරුක්ති ප්‍රතිඥ විඥන සතුති වශයෙන් නමස්කාරය නිරුක්තිවිෂය කොට විකිෂිත ප්‍රකරණාරමහයට අනුරූප සතුති වශයෙන් කියනලදී හෙද පුළුවාචාය්‍ය් ක්‍රමයෙක් නුසි කියාසි.

“අභිධෙයස්සමුදිතෙන ශාසත්‍රෙන වාච්‍යාචීඃ” යනුහෙයින් යම් අචීයෙක් යම් ශබ්දයක්ප්‍රවිසින් හැඟේදු හේ ප්‍රකරණයෙන් වාච්‍යවූ ක්‍රියාකාරකසමබ්බානුකත උකතවිභකතිහෙද සවරූපය මෙහි අභිධෙය නම්වේ.

“සමබ්බවින්නනං” යන අනවච්ඡානාමයෙන් හඟවනලදී නුසි

“සමබ්බින්නනං” යන මෙහිත් අභිධෙයානිධාන සමබ්බි ක්‍රියාවට හෝ “සමබ්බින්නනං” යන්නට හෝ විශේෂණවූ “සාධු” යන මෙහිත් කරණප්‍රකාර සඤ්ඤිති.

“යතො හි සිධ්‍යමබ්බං ශ්‍රොතුං ශ්‍රොතා ප්‍රවර්තනො

භාස්‍යාදෝ හෙන චක්‍යාවාසසමබ්බිස්සමප්‍රයොජනම්” හි

යනුහෙතිත් ප්‍රයොජන පූර්වකවූ සිධ්‍යමබ්බං මෙහි කියැවුණුවේද යත්? අභිධෙයම භාස්‍යප්‍රයොජන චක්‍යහෙතිත්ද ප්‍රයොජනගෙහි සමබ්බිස්සම චක්‍යහෙතිත්ද ඔහු වෙනම නොදක්වනලදහ.

එසේමැති යමක්හු උදෙසා යමක්හුගේ ප්‍රවෘත්තිය වේද? ඒ ඔහුගේ ප්‍රයොජන නුඹ මෙහි අභිධෙයානිධාන සමබ්බිස්සම චක්‍යවිභක්තිහෙද ස්වරූපය උදෙසා මේ ප්‍රකරණයාගේ ප්‍රවෘත්තිය හෙතුකොටගෙන අභිධෙයම සාක්‍ෂාත්ප්‍රයොජනයෙහි කියනලදී. සාධ්‍ය සාධනලක්ෂණයෝ දිය පාරමපයසීයෙන් වේනුහි සාක්‍ෂාත්ප්‍රයොජන නොවනහෙතිත් අනවස්ථිතාවූ “සමබ්බින්නනං” යන මෙහිත් ප්‍රකාශිතහෙතිත් ප්‍රයොජනයද සාධ්‍ය සාධනලක්ෂණ සමබ්බිස්සම ප්‍රයොජනගෙහි ම අන්තර්ගතෙතිත් හෙද වෙනම නොදක්වනලදී.

එහිත් කිහි.

“භාස්‍යං ප්‍රයොජනවෛව සමබ්බිස්සාශ්‍රයාවුහො

තදුක්‍යානනගීතං තස්මාදභිනෙතනොක්තං ප්‍රයොජනාත්” හි.

මේ මෙහි සමුදයාසීති විබාසීති යනුද මේ මැති.

අවයවාසී කියනු ලැබේ.

1 “ඒනං නමස්සිඤා සමබ්බින්නනං කර්‍ය්‍යම” යනු මෙහි ක්‍රියාකාරක පද සමබ්බිති-ඒනං, (පවමාරයන් දිනු) සච්චඥා; නමස්සිඤා, වැද; සමබ්බින්නනං, සමබ්බින්නනානම් ප්‍රකරණය; කර්‍ය්‍යම, කරමු.

කෙසේ වූද යත්?

නිරුක්තිවිසර, (සට්ඨප්පාමහකුමාරාදී) නිරුක්ති සමූහ නමැති; අපාර, පරතෙරක් නැත්තාවූ; සාගර, සමුද්‍රයාගේ; අනෙකාපගං, කෙළ වරට පැමිණියාවූ; ඒනං, (සකඤ්ඤාගාතිසංසකාර මාත්‍යදිව්‍යප්‍රභ සබ්බාසාන පවමාරයන් දිනුහෙතිත් ඒනනම්වූ) සච්චඥා; සාධු, මනා කොට; (හෙවත් භයලොභාදී රතිතව ශ්‍රමාබුඞ් පුරස්සරව) නමස්සිඤා, (කායවාසිමනා යන වාරතයෙන්) වැද; සාධු, මනාකොට; (නොහොත් නායාගම විරෝධයක් නැති හෙතිත්) මනාවූ; සමබ්බින්නනං, සමබ්බින්නනා නම්වූ ප්‍රකරණය; කර්‍ය්‍යම, කරමු.

ක්‍රියාය කාරකානව යොගො සමබ්බසමමතො
තසමාසො විනා සමබ්බවිනානුකාදි නිසිතා. 1

එතාදිසද්දෙන වුත්තවිහනති හෙද සමබ්බසමමතා. 2

“ආනමනි ඉරුපු බහුවචනං” යනුගෙහිත් ආනම ගෞරවාපෙක්ෂා
යෙන් බහුවචන ප්‍රයෝග කරණලදී.

නිගරිකා උතති නිරුතති, නිරුතතිනං විසරො නිරුතතිවිසරො
නානිපාර මෙනසානි අපාරො, අපාරො ච සො සාගරො චෙනි අපාර
සාගරො, අපාරසාගරොච අපාරසාගරො, නිරුතතිවිසරො ච සො අපා
රසාගරොචානිනිරුතතිවිසරාපාරසාගරො, නිරුතතිවිසරාපාරසාගර
සාගරො නිරුතතිවිසරාපාරසාගරොනො-නං-උපගතචානි නිරු
තතිවිසරාපාරසාගරොනොපගො-කං-බ්බකිලෙසානිසංඛාර මවුදෙව
ප්‍රකාසබ්බාතො මාර ජිතචානි ජිතො-තං-ජිතං, අනුනාදිවසෙන
විනායකො පටිපාදියකො නෙතෙති විනානං, සමබ්බසො ක්‍රියාකාරකා
යොගසො විනානං සමබ්බවිනානං.

“සමබ්බවිනානං” යි අනිධාන සංකෘතිය වුවද ප්‍රත්‍යය ලිඛනානඤ
යත් මිය එක කරණාභියෙහි නිෂපාතාගෙහිත් අභි සමනුසි “සමබ්
බ්බවිනා” යයි කියනලදී.

එහෙයින්ම මක්තෙති කියනු ලැබේ.

“තසමාසො විනා සමබ්බවිනානුකාදි නිසිතා” යි.

වක්ෂ්‍යමාණ සකලාභිධෙය ප්‍රකාශකවූ “සමබ්බවිනානං” යන්නෙහි
අභිවිචරණය කිරීම වශයෙන් ප්‍රකාශිතව්‍ය අභිධෙය යාගේ විභාවනය
කොට විහිතානුකූලයෙන් මක්තෙති නිදේශ කර ණු පිණිස “ක්‍රියා
ය කාරකානව” යනාදිය ප්‍රකාශ කරණලදී.

එහි සමබ්බය නම් යොගයක් බැවින් හෙද දෙදෙනෙක්ගට වේනුසි
පලමුකොට ඔවුන් දෙදෙනා දක්වන්නානු--

“ක්‍රියාය කාරකානව යොගො සමබ්බසමමතො” යි කිනු.

1. ක්‍රියාය, (ගමනපවනාදි) ක්‍රියාවගේද; කාරකානව, (කම්මාදි ඡට්)කාර
කයන්ගේද; යොගො, යෙදීම; (හෙවත් සමවායට එලඹීම) සමබ්බසමම
තො, (යම්හෙයකින්) සමබ්බසසි දන්නාලදද; තසමා, එහෙයින්; අසො,
මේ ක්‍රියාකාරකසමබ්බසාගේ; අනුනාදිනිසිතා, අනුනාදිය ආශ්‍රය
කලාවූ; (නොහොත්) අනුනාදිය නිසා පැවැත්තාවූ; විනා, විනා
නොමෝ; (හෙවත් ප්‍රතිසාදනයට වහල්වීම) සමබ්බවිනා, සමබ්බ
විනා නමු.

2. එතා, මේ ගාථාවෙහි; ආදිසද්දෙන, (අවයවාභි වාචිවු) ආදි ගබ්දයෙන්;
උත්තවිහනතිහෙද, උත්තය විහිතවිහෙදය; (යන මොනු) සමබ්බසමමතා,
සමබ්බ කර ණු ලැබෙත්.

සමබන්ධා පන ජාතිවසා සමබන්ධසද්දෙනෙව හෙතෙතා ක්‍රියාකාරකා සමබන්ධානුකතවුකතවිහකතිහෙද කමෙන වුච්චනති. 1

“මයඝාද්‍යාමප්‍රකාරෙව සමිපාවයවෙ තාථා

චතුෂ්චෝෂ්‍ම මෙධාචි භ්‍යාදිශබ්දනතු ලක්‍ෂයෙන්” සි.

ආදිශබ්දය “පබ්බතාදිති බෙහානාති” යනාදි තන්ති මයඝාද්‍යයෙති වැටේ. “ඉති එවමාදිතිදිසිවිසුකාසිනාති” යනාදි තන්ති ප්‍රකාරයෙති වැටේ. “එවාදිඝාරිපුබ්බාව” යන තන්ති සමිපයෙති වැටේ. “සබ්බාදිති සබ්බතාමාති” යනාදි තන්ති අවයවයෙති වැටේ. මෙතන්තිදු අවයවයෙති වැටෙයි දතයුතු.

විහකතිහෙදනම් “කමෙම දුතියා, කතතුකරණෙසු තතියා” යනාදි ඒ ඒ සුත්‍රයෙන් විහිත විතියාදි විහකතින්කෙරෙන් පිටත් ෂෂ්ඨසප්ත ම්‍යාදියෙහිදු වන බවයි.

පටි කාරකයෙන් පිටත් ෂෂ්ඨසමබන්ධය මෙහි කවර ශබ්දය කින් සංග්‍රහ කරණු ලැබේද? යන අන්තර්ලීනවොදායයට පරිහාර දක්වන් තාහු “සමබන්ධා” යනාදි කිහු.

1. සමබන්ධා පන, (සවාම්‍යාදි ලක්‍ෂණවු ෂෂ්ඨප්‍රකාශක) සමබන්ධය වනාති; ජාතිවසා, ජාතිවශයෙන්; (හෙවත් ක්‍රියාකාරකසමබන්ධයටද ෂෂ්ඨ සමබන්ධයටද සාමාන්‍යබව හෙතු කොටගෙන) සමබන්ධසද්දෙනෙව, (ක්‍රියාකාරක ප්‍රකාශකවු) සමබන්ධ ශබ්දයෙන්ම; (සංග්‍රහයහති, සංග්‍රහ කරණු ලැබේ;) තෙන, එහෙයින්; (හෙවත් ආදිශබ්දයෙන් උක්ත විහකති හෙදයද ජාතිය ආශ්‍රය කොටවු සමබන්ධශබ්දයෙන් ෂෂ්ඨ ප්‍රකාශක සමබන්ධයද සංග්‍රහණිත හෙයින්) එත්ථ, මේ සමබන්ධවිනායෙති; ක්‍රියා, (පාකාදි) ක්‍රියාය; කාරක, (පටි) කාරකයෝය; සමබන්ධ, (ෂෂ්ඨ) සමබන්ධය; අනුත්තරභාව, අනුත්තරය උක්තය; විහකතිහෙද, විහකතිප්‍රහෙදය; (යන මොහු) කමෙන, පිළිවෙළින්; වුච්චනති, කියනු ලැබෙත්.

සියලු ශබ්දාන්ත ම ක්‍රියාප්‍රභාවිතහෙයින් පළමුකොට ක්‍රියාව උද්දීෂ්ටය ක්‍රියාව කාරකසාධ්‍ය හෙයින් තදනානාර කොට කාරකයෝ උද්දීෂ්ටයහ සමබන්ධය ක්‍රියා පූර්වකහෙයින් කාරකවිෂය නුසි ක්‍රියාද සමබන්ධවිහකතියගේ කාරකවිහකතින්හා සහවරකය වේනුසි ක්‍රියා වද කාරකයන්ට අනානාරකොට සමබන්ධයද උද්දීෂ්ටයහ අනුත්තර උක්තභාව ක්‍රියාකාරකසමබන්ධයන්ගේනුසි තදනානාරකොට අනුත්තර උක්ත දෙකද අනුත්තරාදින් ප්‍රකාශ කොට විහකතින් වන හෙයින් තදනානාරකොට විහකතිහෙදයද උද්දීෂ්ටයසි මෙසේ මේ උද්දෙශ ක්‍රමයෙන් නිඃ ක්‍ෂෙපයෙහි හෙතු දතයුතු.

උද්දෙශක්‍රමයෙහි ආදිකොට උද්දීෂ්ටක්‍රියාවගේ ස්වරූප දක්වන පිණිස “කතතුකමමසං” යනාදි කියනලදි.

කතතුකමමසමදදබ්බං කාරකගාම සාධයං

පද්ධං ක්‍රියමිවජ්ඣති තපපද්ධතඤ්ඤා දිපකං. 1

එවං ජාතිපද්දයොපි චක්කමානජාත්‍යාදි වසෙන. 2

1. කතතුකමමසං, (දෙවදත්තය ඔදන යනාදී) කතීතා කමිම දෙදෙනා කෙරෙහි පිහිටියාවූ; අදදබ්බං, ද්‍රව්‍ය නූවූ; කාරකගාම, කාරක සමූහයා විසින්; සාධයං, සිඛ කටයුතු වූ; පද්ධං, (ගමනපවනාදී) පද්ධතිය නෙම; ක්‍රියං, ක්‍රියා වූවා (හෙවත්) ක්‍රියා යයි; ඉවජ්ඣති, (ක්‍රියා ලක්ෂණ දන්තානු) කැමති වෙත්; අස්ස, මේ (ක්‍රියාත්තිය) සමබ්බව; දිපකානු, ප්‍රකාශකවූ පදය වනාහි; තපපදං, (තදත්ත හෙයින්) ඒ ක්‍රියා පද නම්වේ.

2. චක්කමානජාත්‍යාදිවසෙන, චක්ෂුෂමාණජාත්‍යාදීන්ගේ වශයෙන්; ජාතිපද්දයොපි, ජාතිපද්දීහුද; එවං, මෙසේ මැයි.

යම්සේ ක්‍රියාව ප්‍රකාශ කරන්නාවූ පදය ක්‍රියා පද නම්වේද? එසේම චක්ෂුෂමාණ ලක්ෂණ ඇති ජාතිය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ පදය ජාති පද නම. ශුණය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ පදය ශුණ පද නම-ද්‍රව්‍යය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ පදය ද්‍රව්‍ය පද නම-නාමය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ පදය නාම පද නමැයි යනු භාවයි.

මෙයින් පද ප්‍රකාශකවූ අත්තියාගේ පච්ඡුකාරවූ අත්තොදයෙන් ම තත්ප්‍රකාශයට අඩගව සිටි පදයාගේ පච්ඡුකාරත්වයද හැඟවූවා නම්වේ. මේ අත්තිය මේ ශබ්දයාගේ යන ව්‍යප්තියද අත්තියාගේ පද වාච්‍ය ත්වයෙන් යොග්‍යත්වය ද යනමේ සමබ්බ බලයෙන් අත්තීප්‍රතිතිය වේ නුසි කියායි.

මෙම කිහි.

“ජාතික්‍රියාශුණද්‍රව්‍යං තථා නාමෙති පචධා
ශබ්දස්‍යාත්තොදෙත්‍යොපි පච්චෙධොත්‍ර භිද්‍යතෙ” ඉති.

ශබ්දස්‍ය අත්තිය, ශබ්දයාගේ අත්තිය නෙම; ජාතික්‍රියාශුණද්‍රව්‍යං, ජාතිය ක්‍රියාය ශුණය ද්‍රව්‍යය; තථා, එසේම; නාමෙති, නාමයයි; පචධා, පච්ඡුකාරයෙකින්වේ; තත්, එහෙයින්; එත්‍යොපි, මේ ශබ්දයද; අත්‍ර, මේ ශබ්දත්තී ප්‍රභෙදයෙනි; පච්චෙධො, පච්ඡුකාරයකින් ම; භිද්‍යතෙ, බිඳුනා ලැබේ.

යම්හෙයකින් අත්තිය නෙමේ ජාතිය ක්‍රියාය ශුණය ද්‍රව්‍යය නාමයයි පච්ඡුකාර විද එහෙයින් අත්තිය ප්‍රකාශ කොට සිටිනා ශබ්දයද ජාති ශබ්දය ක්‍රියාශබ්දය ශුණශබ්දය ද්‍රව්‍යශබ්දය නාමශබ්දයයි පච්ඡුකාර වෙයි යනුභාවයි.

දන් යථොක්ත ගාථාවෙහි අනුයාති පිණිස “කතනාව කමමච” යනාදී කියනලදී-

කතනාව කමමම කතනුකමමානි තෙසු නිසති සමටෙතිති කතනු
කමමමො දෙවදනනාදිකතනුගතො පාදුප්පනනාවපනනාදි ලකකමො
ගමනාගමනාදි ඔදනාදිකමමගතො මුදුනනාදිව ගයනානි-තාමො යථා
සමහවං. 1

ක්‍රියානිමිතනං යං කිචි කාරකං කමුදිරිතං
ක්‍රියාජාතිගුණදුබ්බනාමතො තච පචබ්බා. 2

1. කතනාව, කතීනාද; කමමම, කමීමයද; (යනමොහු)කතනුකමමානි,
කතීනා කමීම නමටෙති; තෙසු, ඒ කතීනා කමීම දෙවදනා කෙරෙහි; නිස
ති-නිසති යයි සේය, සමටෙතිති, සමටායට යේනුති (හෙවත්) පිතිවානුති;
කතනුකමමො, කතීනාකමීමසථ නමි වේ; (හේ කිමෙත් දයන්)? දෙව
දනනාදි කතනුගතො, දෙවදනනාදි කතීනාකෙරෙහි පිතිටියාවු; පාදුප්පන
නාවපනනාදි ලකකමො, පාදෙතපනනාවපනනාදිය ලක්ෂණ කොට
ඇති (හෙවත්) පාදයන්ගේ නැගීම හෙළීම සමහාව කොට ඇති; ගමනා
ගමනාදි, ගමන ආගමනාදියද (හෙවත්) යාම ඊම ආදියද; ඔදනාදිකමම
ගතො, ඔදනාදි කමීමයෙහි පිතිටියාවු; මුදුනනාදිව, මාදුනාදියද; (හෙ
වත්) විකෙලදනාඛ්‍යවු ආර්ද්‍රභාවාදියද) ගයනානි, (කතීනාසථ කමීමසථ
ක්‍රියා යයි) ගන්නාලදහු.

ගාමො, (කතීනාදි) කාරක සමුහය හෙම; ගථාසමහාවං, සමහව වු
පරිද්දෙනි.

එකෙකි ක්‍රියාවක ම ඡටිකාරකය සමුප්පන්නව සමහව නොවේනුයි යම්
යම් ක්‍රියාවෙක් යම් යම් කාරකයෙකින් සිඛ වේද ඒ ඒ ක්‍රියාව ඒ ඒ කාර
කයන්ගේ වශයෙන් කාරක සමුහ සාධ්‍ය නම් වනහෙයින් “ගාමො යථා
සමහවං” යනාදි කිහු-මෙතැන්හි ගාමගබ්බය “සත්ත සරා තයො ගාමා”
යනාදියෙහි මෙන් සමුහපයඝායයි—මෙහි “වකඛුනා රූපං පසානි දෙව
දනො” යන තන්හි කතීනාසාවු දඬිනක්‍රියාවට දෙවදනන කතීනා
කාරකය වක්‍රස කරණකාරකය රූපය කමීමකාරකයි. “දෙවද
නො කසෙති ථාලියං ඔදනං පචති” යන තන්හි කමීමසථවු පචන ක්‍රියා
වට දෙවදනන කතීනාකාරකය කාමසයෝ කරණකාරකයහ සථාලි
ආධාරකාරකය ඔදනසබ්බානවු තමුලය කමීමකාරකයි. සෙසුතන්
හිදු ඒ ඒ ක්‍රියාවන්ට මෙම නියෙන් කාරක සමහවය ලැබෙන ලැබෙන
පරිද්දෙන් දනුයුතු.

2. යං කිචි, යමකිසි; (ජානනාදිඅතීජාතයෙත්) ක්‍රියානිමිතනං, (ගමන
පචනාදි) ක්‍රියා සංසිඛියට කාරණාද; තං, හෙතෙම; කාරකං, කාරක වු
සේ (හෙවත්) කාරක යයි; උදිරිතං, කියනලද; තච, ඒ කාරකයද; ක්‍රියා
ජාතිගුණදුබ්බනාමතො, ක්‍රියාය ජාතිය ගුණය ද්‍රව්‍යය නාමය යන
හෙදයෙන්; පචබ්බා, පස් පරිද්දෙකින් වේ.

තෙසු ක්‍රියා ව්‍යාපෘතිය - 1

සෙසෙසු පන --

සාමඤ්ඤං ජාති විපරාවහනි දුබ්බස්සිතො භූතො
දුබ්බං විසෙසං යං කිච්ඡි සඤ්ඤිතාමමිදං පන.
පතිතිහෙදං නිසංසය දුබ්බාසමා විවෙචිතං. 2

ක්‍රියා නිෂපාදනයට නිමිත්තවූ යම් කිසිවෙක් ඇද්ද ඒ කාරකනම් වෙයි
හෙද ක්‍රියා ජාති භූත ද්‍රව්‍ය නාමයෙහි සම්ප්‍රකාර වෙයි යනු භාවයි.

1. තෙසු, ඒ (ජාත්‍යාදි පස්දෙනා) අනුරෙහි; ක්‍රියා, ක්‍රියා නොමෝ; ව්‍යා
පෘතියා එව; (“කාසකුකම්මමද්දුබ්බං” යනාදි) කියනලද ලක්ෂණ
ඇත්ති මැයි.

මෙහැන්හි “එව” ශබ්දය අයෝග්‍යවාවච්ඡේදකය අන්‍යයෝග්‍යවාවච්ඡ
දකය අන්‍යන්‍යයෝග්‍යවාවච්ඡේදකයෙහි ක්‍රීඩිත වූයේ විශේෂණයා කෙරෙ
න් පර කොට කරණලද හෙයින් අයෝග්‍යවාවච්ඡේදක වූයේ දනසුතු.

මෙහි විශේෂණයා කෙරෙන් පර කොට කරණලද “එව” කාරය
“වෙව්නො ධනුඝීර එව” යන තන්හි සෙසින් අයෝග්‍යවාවච්ඡේදක වේ.
විශේෂණයා කෙරෙන් පර කොට කරණලද “එව” කාරය “පාඤ්ච ධ
නුඝීරු” යන තන්හි සෙසින් අන්‍යයෝග්‍යවාවච්ඡේදක වෙයි. ක්‍රියා
වෙන් පර කොට ප්‍රයෝග කරණලද “එව” කාරය “නිලං සරොජම
සෙත්තව” යන තන්හි සෙසින් අන්‍යන්‍යයෝග්‍යවාවච්ඡේදක වේ. වාක්‍ය
යන් වාවච්ඡේදක වල ව්‍යාධිවින් නිපාතයා ප්‍රයෝග නොකලද විවක්ෂා
වශයෙන් ඔහුගේ අර්ථය ප්‍රතිපාදන වේමැයි.

එයින් කිහු ධර්මකිතීතිපාදයෝ.

“අයෝගං යෝගමපරෙරත්තන්‍යයෝග එව ච
වාවච්ඡන්තන්ති ධර්මසා නිපාතො වාචිතෙරචකා.
විශේෂණවිශේෂණාහාරාමි ක්‍රියයා ච සහොදිනා;
විවක්ෂානො ප්‍රයෝගෙහි කාසකුකායං ප්‍රතිපනෙ.
වාවච්ඡේදඵලං වාක්‍යං යනගෙවනො ධනුඝීරු;
පාඤ්ච ධනුඝීරො නිලං සරොජමිති වා යථා.
ප්‍රතිගෝග්‍යවාවච්ඡේදකත්‍යාපාඤ්ච භවත්තෙ
තථා ප්‍රසිද්ධස්සාධර්මයා විවක්ෂානුගමාධිවනො” යි.

2. සෙසෙසු පන, (ක්‍රියාව හැර) සෙසු ජාත්‍යාදීන් අනුරෙන් වනාහි; සාම
ඤ්ඤං, (සියලු ධර්මවිචාරීන් විශේෂණය අනුව පවත්නාවූ ගොඤ්ඤාදි) සාමා
න්‍යය; * ජාති, ජාති නම්වේ; විපරාවහනි, (විඤ්ඤානාරප්‍රාප්තියෙන්)

*(රත්තගෙවනාදිහෙදභින්නවූ පුෂ්පයන්කෙරෙහි අනුගතවූ පුෂ්පදමසුතු
යන් මෙන් සියලු රත්තගෙවනාදීන් හෙදභින්නවූ ගවාශ්වාදී වාක්‍යයන්
කෙරෙහි අනුගතවූ ජාත්‍යාදී) සාමාන්‍යය—ඇතම් පොත්.

තාත් විසෙසියති ව්‍යවච්ඡ්‍යති කුතොපි කිච් අනෙතාති විසෙසනං
චුත්තලක්කණෙන විසෙසනෙන විසෙසියති අඤ්ඤතො ව්‍යවච්ඡ්‍යතිති
විසෙසං. 1

පද්‍යනි යාති යානෙව සමබ්බං සමුපෙතති චෙ

කාමතො ගම්‍යතෙ තත් විසෙසනවිසෙසානා. 2

විනායරසච්ඡාව වූ; දබ්බස්සිතො, (ඝට්ඨවාදී) ද්‍රව්‍යය ආශ්‍රය කළාවූ;
(නිලජිහ්වාදි චණ්ණිය තෙමේ); භූතො, භූත නම්වේ; විසෙසං, විශේෂ
ණය වූ; (හෙවත් සමානතරයෙන් වෙසෙසියයුතුවූ) යං කිච්, (භානාදි)
යම් කිසි වස්තුවෙක්; දබ්බං, ද්‍රව්‍ය නම්වේ. සඤ්ඤා, සංඤ්චත්වූ පද්‍යනීය
තෙම (හෙවත් ප්‍රවෘත්ති නිවෘත්තිලක්ෂණවූ ව්‍යවහාර කරණුලබන්
නාවූ දෙවදනාදි) සංඤ්ච ඇත්තේ; නාමං, නාම නම්වෙයි; ඉදං
පත, මේ නාමය වනාහි; පතිතිහෙදං නිසංඝය, ප්‍රතිතිවිශේෂය නිසා
(හෙවත්) ප්‍රතිතිවිශේෂය නිසා; දබ්බත්ථයො, ද්‍රව්‍යපද්‍යනීයා කෙරෙන්;
විචෙචිතං, වෙන් කරණලදී.

දැන් යථොක්තවූ ද්‍රව්‍යසංඛ්‍යාත විශේෂාලක්ෂණයෙන් ප්‍රාසංගිකවූ
විශේෂායාගේද නම්මයවූ විශේෂණයාගේද සවරූප දක්වන්නාහු-

1. තත්, ඒ (යථොක්ත ද්‍රව්‍යසච්ඡාව විභාවන ප්‍රයෝගවෙති විශේෂණ නම්
කිමෙක් ද යත්)? අනෙත, මේ (විශේෂණ වාචිවූ නිලජිහ්වාදියා) කරණ
කොටගෙන; කිච්, (උත්පලාදි) කිසි ද්‍රව්‍ය වස්තුවෙක්; කුතොපි, කිසි
(රක්තාදි ප්‍රකාරඇති) වස්තුවක්හු කෙරෙන්; විසෙසියති-විසෙසියති
යහි සේය; ව්‍යවච්ඡ්‍යති, පිරිසිදුනා ලැබේනුයි (හෙවත්) වෙන් කරණු
ලැබේනුයි; විසෙසනං ඉති, විශේෂණ නම්වෙයි කියා-චුත්තලක්කණෙන,
කියනලද ලක්ෂණඇති; විසෙසනෙන, (නිලාදි) විශේෂණයා විසින්;
විසෙසියති-විසෙසියති යහි සේය; අඤ්ඤතො, (නිලාදිප්‍රකාරයෙන්)
අත්‍යවූ (රක්තාදි) ප්‍රකාරයක්හු කෙරෙන්; ව්‍යවච්ඡ්‍යතිති, වෙන් කර
ණුලැබේනුයි; විසෙසං, විශේෂය නම්වේ.

“නිලුප්පලං” යන්නෙහි උත්පලාදි වස්තුව නිලාදිවිශේෂණයා කර
ණකොටගෙන රක්තාදිප්‍රකාරයකින් වෙන් කරණුලැබේනුයි. නිලා
දිය විශේෂණ මැති මෙසේ උක්තවූ ලක්ෂණඇති මේ නිලාදිවිශේෂණ
යා විසින් උත්පලාදි ද්‍රව්‍යය රක්තාදිප්‍රකාරයෙන් වෙසෙසනු ලැබේනුයි
උත්පලාදිය විශේෂය නම්වෙයි. යථොක්ත නිව්ච්චනවයෙන් විශේෂණ
ශබ්දයා කරණයෙහි නිෂපාතබවද විශේෂාශබ්දයා කම්මයෙහි නිෂප
ාතබවද ප්‍රකාශිතයි. ඒ යථොක්ත ලක්ෂණඇති විශේෂණ විශේෂය
දෙදෙන යම් පදයෙක්හි සමභව වෙද්ද ඒ දක්වත්.

2. යාති යාති එව පද්‍යනි, (සාදාදානාවූ හෝ ත්‍යාදානාවූ හෝ) යම්
යම් පදකෙනෙක් ම; සමබ්බං, (විශේෂණ විශේෂය භාවයට යොග්‍යව
අනායාත්‍ය) සමබ්බයට; චෙ, ඉදින්; සමුපෙතති, පැමිණෙද්ද; තත්,

පදනම නිසංසා යො සසා ක්‍රියාදීති යථාර්ථය.

විසෙසානෙත'ථ චා තෙති තො'නනතො නිසංසෙතිපි. 1

තං යථා-යද ගමනක්‍රියාය විසිසො පදනම නිසංසානො 'සිසිසතො
තො ගනානාති' යද ක්‍රියා විසෙසනං. 2

ඒ (සමබන්ධාපගත) ගබ්ඳයන් කෙරෙහි; කාමතො, කාමචාර හෙතින්
(හෙවත්) විවක්‍ෂාවු පරිද්දෙන්; විසෙසනවිසෙසානා, විගෙෂණ විගෙ
ෂ්‍යබැව්; ගමනෙන, දන්තා ලැබේ.

එසේමැති "නිලුසලං" යනමෙහි නිලගබ්ඳයද උත්පල ගබ්ඳයද
දෙදෙන උත්පලාඛයවු එකපලප වැනුවෙක්හි පවත්නාහසි ඔවු නො
වුන්හා සමබන්ධයහ මෙහි ශෙවන රකතාදි ගුණයට සාධාරණවු උත්ප
ලාදි ද්‍රව්‍යය ඒ ශෙවනාදින් කෙරෙන් වෙනස්කොට සිටිනා නිලගුණය
උත්පලාදි ද්‍රව්‍යයට විගෙෂණවෙයි. හාඛනාඛනාරාදි ද්‍රව්‍යයන්ට සාධාර
ණවු නිලගුණය ඒ හාඛනාඛනාරාදින් කෙරෙන් වෙනස්කොට සිටිනුයි.
උත්පලාදි ද්‍රව්‍යයද නිලගුණයට විගෙෂණවෙයි. මෙසේ විගෙෂණ
විගෙෂ්‍යභාවය විවක්‍ෂාවශයෙන් වේ.

සමබන්ධාපගත පදයන් ක්‍රියාපදාදි පවකයෙන් අව්‍යතිචාරිහෙතින්
පුජ්විචාකත පව්විධවුට පද්‍යායෙහි විගෙෂණ විගෙෂ්‍යභාවය විවක්‍ෂා
වශයෙන් වේ.

1. නිසංසො, (ක්‍රියාදීන්ට) ආධාරවු; යො පදනම, (ගව්‍යභාවාදි) යම්
පද්‍යායෙක් ඇද්ද; සො, ඒ පද්‍යාය තෙම; ක්‍රියාදීති, ක්‍රියාචාරානාදින්
විසින් (නොහොත්) ක්‍රියාචාරානාදින් කරණකොටගෙණ; (වක්‍තෘන්
විසින්) යථාර්ථය, සුදුසු සුදුසු පරිද්දෙන්; (විසෙසානෙන, වෙසෙසනු ලැ
බෙති;) අර්ථය, නොහොත්; තෙ, ඒ ක්‍රියාචාරානාදිහු; තෙති, ඒ ක්‍රියා
චාරානාදින් විසින්ද; අනනතො නිසංසෙතිපි, නමන්ට ආධාරවු (ගව්‍ය
භාවාදි) පද්‍යායන් විසින්ද; විසෙසානෙන, වෙසෙසනු ලැබෙත්.

විගෙෂණ විගෙෂ්‍යභාවය වනාහි වක්‍තෘවිවක්‍ෂාවශයෙන් කිසි
කලෙක්හි ක්‍රියාචාරානාදින් විසින් නමන්ට ආධාරවු ගව්‍යභාවාදි ද්‍රව්‍යය
වෙසෙසනුලැබෙති. කිසි කලෙක්හි ක්‍රියාචාරානාදින් විසින් ක්‍රියාචා
රානාදිහු වෙසෙසනුලැබෙති. කිසි කලෙක්හි නිසංසෙන් (ද්‍රව්‍යයෙන්)
ක්‍රියාචාරානාදිහු වෙසෙසනු ලැබෙති යනු මෙහි භාවයි—මේ ගව්‍ය
වෙන් දක්වනලද ක්‍රිවිධ විගෙෂණ විගෙෂ්‍යභාවයට ක්‍රමයෙන් උද්ග
රණ දක්වත්.

2. තං යථා, හේ වෙසෙසි; (විවක්‍ෂාවශයෙන් විගෙෂණ විගෙෂ්‍යත්‍වය
වනපරිදි මෙසෙයි)

යද, යම් කලෙක්හි; ගො ගනානාති, ගො ගනානා සි කියා; ගමනක්‍රි
යාය විසිසො, ගමන ක්‍රියාවෙන් විසිසවු (හෙවත්) වෙසෙසන ලද්දවු;
B

යද ජාතිකා ගොති තද ජාති විසෙසනං—යද ධවලොති ගුණන තද ගුණා විසෙසනං—යද විසාණීති විසාණදුබ්බන තද දබ්බං විසෙසනං—යද දෙවදත්තොති නාමෙන තද නාමං විසෙසනං—ක්‍රියාදිති ආදියදෙන නාමසම්බන්ධානාය සංඝස්ස ච ගතිතත්තා—සබ්බත්තං ගොපිඤ්ඤා විසෙසාහුතො දබ්බං—1.

නිසංසහුතො, (ඒ ගමන ක්‍රියාවට) ආධාරවූ; පදත්තො, (හෝ) පද්ධතිය හෙමේ; අනිසියනො, කියනු ලැබේද; තද, එකල්හි; ක්‍රියා, (ගමන) ක්‍රියා හොමෝ; විසෙසනං, විගෙෂණ වන් නිසි.

1. යද, යම් කලෙක්හි; ගොති, ගොති කියා; ජාතිකා, ගො ජාතියෙන් (විසෙසන ලද්දවූ ජාතියට ආධාරවූ හෝ පද්ධතිය කියනු ලැබේද); තද, එකල්හි; ජාති, ගො ජාති හොමෝ; විසෙසනං, විගෙෂණ වන් නිසි. (“පිසිඤ්ඤා නිසංසහුතො” යනුත් හැමතන්හිම ගොදනු)

යද, යම් කලෙක්හි; ධවලොති, ගො ධවලොති කියා; ගුණන, ධවල ගුණයෙන් (විශිෂ්ටවූ ධවල ගුණයට ආධාරවූ පද්ධතිය කියනු ලැබේද); තද, එකල්හි; ගුණා, ධවලගුණය හෙමේ; විසෙසනං, විගෙෂණ වේ.

යද, යම් කලෙක්හි; විසාණීති, ගො විසාණීති කියා; විසාණදුබ්බන, විසාණද්‍රව්‍යයෙන් (විශිෂ්ටවූ විසාණද්‍රව්‍යයට ආධාරවූ පද්ධතිය කියනු ලැබේද) තද, එකල්හි; දබ්බං, විසාණද්‍රව්‍යය; විසෙසනං, විගෙෂණ වේ.

යද, යම් කලෙක්හි; දෙවදත්තොති, ගො දෙවදත්තොති කියා; නාමෙන, නාමයෙන් (විශිෂ්ටවූ ජාතියට ආධාරවූ පද්ධතිය කියනු ලැබේද); තද, එකල්හි; නාමං, නාමය හෙම; විසෙසනං, විගෙෂණ වේ; (කුමක්ගෙතින්දයෝ?) ක්‍රියාදිති, ක්‍රියාදිති යනමෙහි; ආදියදෙන, ආදියදෙයන්; නාමසම්බන්ධානාය, නාමයෙහි කියනලද; සංඝස්සච, සංඝවද; ගතිතත්තා, ගතිනාලදබව ගෙහිනි.

මහානන්දයන් දක්වන පිණිස හෝ නාමනාමී දෙදෙනාගේ අනෙද විවක්‍ෂායෙන්හෝ “සංඝදිනාමං” හි ද්‍රව්‍යයම ගිහෙහින් “ක්‍රියාදිති” යන්නෙන්ද ඒ යටති ද්‍රව්‍යයම ගුණිත්‍රහි නාමනාමී සංඝවය එගෙහින් ඒ නාමයට නිශ්‍රයවූ පද්ධතිය විශිෂ්ටයෙහි දක්වන්නාහු “ක්‍රියාදිති” යනාදී කිහු.

සබ්බත්තං, හැමතන්හි; විසෙසාහුතො, විගෙෂ්‍යවූ; ගො පිඤ්ඤා, * ගො දෙනය; දබ්බං, ද්‍රව්‍ය නම් වේ.

* “පිඤ්ඤා ආජීවනෙ දෙගෙ පිබ්බනෙ ගොලභෙ මහො” යනුගෙ හින් මේ පිබ්බ ලබ්බ දෙනයෙහි වැටෙති දකුණු—සමහර.

ක්‍රියාදායකානං ක්‍රියාදායකෙති යථාරහං විසෙසසාමො නු-යද් ග
මන ජාතියා විසිසා ගමනක්‍රියා'තිබිසතො දෙවදත්තාසා ගමනානති නද්
ජාති විසෙසනං ක්‍රියා විසෙසාං දබ්බං. 1

මෙහි “ගො ගනනා” හි කිකල්ලි මේ තෙම (ගනනාවූ ගො “නු”) සඳහා
ක්‍රියාදියෙකින් යුක්තවූයේ නොවෙයි කියා ගමනක්‍රියාව විසින් ගො
පද්‍යාය වෙසෙසනු ලැබේනුහි ගමනක්‍රියාව විගෂණය ගනනාවූ ගො
පිබිය විගෂෙයි. “ගො” හි කිකල්ල මේ තෙම අඟවයෙක් නොවෙයි පුරු
ෂයෙක් නොවෙයි ගො යයි දන්තා ලබනගෙසින් ගො ජාතිය විසින්
ගො පද්‍යාය වෙසෙසනු ලැබේනුහි ජාතිය විගෂණය ගො පිබිය
විගෂෙයි.

“ගො ධවලො” හි කිකල්ල මේ තෙම ධවලය කෘෂ්ණ වණ්ණාදියක් ඇත්
තේ නොවෙයි කියා දන්තාලබනගෙසින් ධවලගුණයෙන් ගො පද්‍යාය
වෙසෙසනු ලැබේනුහි ධවලගුණය විගෂණය ගො පිබිය විගෂෙයි.

“ගො විසාණ්” හි කිකල්ල මේ තෙම විෂාණ ඇත්තේය විෂාණ නැති
නොවෙයි කියා දන්තාලබන ගෙසින් විෂාණ ද්‍රව්‍යයෙන් ගො පද්‍යාය
වෙසෙසනු ලැබේනුහි විෂාණද්‍රව්‍යය විගෂණය විෂාණද්‍රව්‍යයට ආබා
රවූ ගො පිබිය විගෂෙයි.

“ගො දෙවදත්තා” හි කිකල්ල මේ තෙම දෙවදත්තාය යන නමක් ඇත්
තේය අනිත් නමක් ඇත්තේ නොවෙයි කියා දන්තා ලබන ගෙසින්
නාමයා විසින් ගො පද්‍යාය වෙසෙසනු ලැබේනුහි දෙවදත්තානාමය
විගෂණය ගො පිබිය විගෂෙයි හැමනැති විගෂණ වන්නේ ද්‍රව්‍යය
යනු මෙහි භාවයි. මෙසේ ක්‍රියාදීන් විශිෂ්ටවූ තනතුරුවූ ද්‍රව්‍යයාගේ
විගෂණයකද ක්‍රියාදීන්ගේ විගෂණයකද දක්වා නැවත :—

1. ක්‍රියාදායකානං, ක්‍රියාදී අර්ථයන්ගේ (හෙවත් ක්‍රියා ජාති ගුණ ද්‍රව්‍ය
නාම සබ්බතාන පච්චායීයන්ගේ); ක්‍රියාදායකෙති, එම ක්‍රියා ජාතියාදී
පච්චායීයන් විසින්ම; යථාරහං, සුදුසු සුදුසු පරිද්දෙන්; විසෙසසා
මො නු, විගෂෙසනාවස වනාහි; (මත්තෙති ‘දසබ්බො’ යනුගා
සබ්බොති)

යද්, යම් කල්ලෙකින්; දෙවදත්තාසා ගමනානති, දෙවදත්තාසා ගමනං—
කියා; ගමනජාතියා විසිසා, (ශිෂ්‍යමඤ්ඤ සුට්ලාදි සච්ච ගමනාසට සාධා
රණවූ) ගමනජාතිය විසින් වෙන්කරණ ලද්දවූ; ගමනක්‍රියා, ගමන
ක්‍රියා නොමේ; අතිබිසතො, කියනු ලැබේද; නද්, එකල්ලි; ජාති,
(ගමන) ජාති නොමේ; විසෙසනං, විගෂණ වන්නිය; ක්‍රියා, (ගමන)
ක්‍රියා නොම; විසෙසාං, විගෂණවූ; දබ්බං, ද්‍රව්‍ය වේ.

යද හු ජාතියා විසිසො ගුණො'නිසියතො පටිස්ස ධවලො ගුණොති
 යද ජාති විසෙසනං ගුණො විසෙස්සං දබ්බොති ආදිනා දසබ්බො-1
 කාමචාරතො විසෙසනවිසෙස්සකාය ක්‍රියාදායකානං සචාරගං නිස්ස
 සෙහි විසෙස්සකාය දබ්බහාවෙ පන. 2

භාවස්ස ගමනං භාවස්ස ජාති භාවස්ස ධවලො ගුණො භාවස්ස සිබ්බං
 භාවස්ස නාමවිච්චාදිකං-3.

1. යද හු, යම් කලෙක්ති; පටිස්ස ධවලො ගුණොති, පටිස්ස ධවලො
 ගුණො-කියා; ජාතියා විසිසො, ධවල ජාතියෙන් විසිසවු; ගුණො,
 ධවල ගුණය නෙමේ; අනිසියතො, කියාලු ලැබේද; යද, එකල්ලි;
 ජාති, ධවලජාති නොමේ; විසෙසනං, විගෙෂණ වැට්ටිය; ගුණො,
 ධවලගුණය නෙමේ; විසෙස්සං, විගෙෂ්ඨය; දබ්බං ඉති, ද්‍රව්‍ය වෙසි යනා;
 ආදිනා, මේ ආදි ක්‍රමයෙන්; දසබ්බො, දහසුන්මය.

“ගමනං ධවලො ගුණො” යි මෙපමණ නිදේශයකින්ම ජාතියෙන්
 විසිසවු ක්‍රියාගුණයන් ගම්‍යමානවනුදු ඔවුන්ගේ නිරාශ්‍රය ප්‍රවාහනී
 යක් නැතිහෙයින් “දෙවදත්තස්ස ගමනං පටිස්ස ධවලො ගුණො” යි
 නිශ්‍රය සහිතකොට දක්වනලදී මෙහිදු දෙවදත්තයාගේ ගමන සභාන
 නිෂ්ඨා ගසනාය නොවෙයි ගමනමයයි දන්තාලබනහෙයින් ක්‍රියාව
 ගමන ජාතිය විසින් යසනාදී ප්‍රකාරානතරයෙන් වෙසෙසියහුනුකි
 ගමන ජාතිය විගෙෂණ වෙසි ගමනක්‍රියාව විගෙෂ්ඨවූවා ද්‍රව්‍ය වේ.

පටිස්සාගේ ධවලගුණයයි කිසිකල නිලපිනාදී ගුණයක් නොවෙයි
 ධවල ගුණයයි දන්තා ලබනහෙයින් ගුණය ධවල ජාතිය විසින් කෘ
 භණාදී ප්‍රකාරානතරයෙන් වෙසෙසියහුනුකි ධවලජාතිය විගෙෂණ
 වෙසි ධවල ගුණය විගෙෂ්ඨයේ ද්‍රව්‍ය වේ.

දන් භාවාවෙහි තුන්වැනිව දක්වනලද නිශ්‍රයෙන් ක්‍රියාදීන්ගේ
 විගෙෂණ විගෙෂ්ඨය දක්වන්.

2. විසෙසන විසෙස්සකාය, විගෙෂණ විගෙෂ්ඨයාගේ; කාමචාරතො,
 කැමැතිපරිද්දෙන් පැවැත්ම හෙතෙකොටගෙණ; ක්‍රියාදායකානං, ක්‍රියා
 ජාතයාදී අභියෝගෙන්; සචාරගං, සුදුසු සුදුසු පරිද්දෙන්; නිස්සයෙහි,
 ක්‍රියාදීන්ට ආධාරවූ (ගවාභාවාදී) පද්‍යායෙන් විසින්; විසෙස්සකාය, වෙ
 සෙසියහුබව හෙතෙකොටගෙණ; දබ්බහාවෙ පන, ද්‍රව්‍ය භාවයෙහි
 (ලදහරණ) වනාහි; (“ආදිකං” යනුහා සමබකයි).

3. භාවස්ස, හෝ පද්‍යායාගේ; ගමනං, ගමනක්‍රියාවද; භාවස්ස, හෝ පද
 යායාගේ; ජාති, ජාතියද; භාවස්ස, හෝ පද්‍යායාගේ; ධවලො ගුණො,
 ධවලවූ ගුණයද; භාවස්ස, හෝ පද්‍යායාගේ; සිබ්බං, ශාඛිතයද; භාවස්ස,
 හෝ පද්‍යායාගේ; නාමං ඉති, නාමයද යන; ආදිකං, මේ ආදියයි-

සබ්බකම්ම විශේෂයාං යථාර්ථං සකතො-1

“ගාවස්ස ගමනං” හි කිකල ගො පද්‍යායාගේ ගමනය අනිකක් හුණේ ගමනක් නොවෙයි දන්තාලබන හෙයින් ගො පද්‍යායා විසින් නිශ්‍රයාකාරයෙන් ගමන වෙසෙසනලදනුසි ගමනක්‍රියාවට නිශ්‍රයවූ ගො පද්‍යාය විශේෂණය ඔහු විසින් වෙසෙසනු ලැබේනුසි ගමනය විශේෂය වූයේ ද්‍රව්‍ය වේ.

“ගාවස්ස ජාතී” හි කිකල ගො පද්‍යායාගේම ජාතිය අනිකක් හුණේ ජාතියෙන් නොවෙයි දන්තාලබන හෙයින් ජාතිය වෙසෙසනුසි ගො පද්‍යාය තෙමේ විශේෂණය ජාති නොමෝ ඔහු විසින් වෙසෙසනු ලැබේනුසි විශේෂය වූවා ද්‍රව්‍ය වේ.

“ගාවස්ස ධ්වලො භුණො” හි කිකල ධ්වලතුණය ගො පද්‍යායාගේ මය අනිකක් හුණේ නොවෙයි කියා දන්තාලබන හෙයින් ගො පද්‍යාය තෙමේ ධ්වලතුණය වෙසෙසනුසි විශේෂණය ධ්වලතුණය තෙම ඔහු විසින් වෙසෙසනු ලැබේනුසි විශේෂය වූයේ ද්‍රව්‍ය වේ.

“ගාවස්ස සිංගං” හි කිකල ශාඛන ද්‍රව්‍යය තෙමේ ගො පද්‍යායාගේ මය අනිකක් හුණේ නොවෙයි කියා දන්තාලබන හෙයින් ගො පද්‍යාය තෙම ද්‍රව්‍යය වෙසෙසනුසි විශේෂණය ඔහු විසින් වෙසෙසනු ලැබේනුසි ශාඛනය විශේෂය වූයේ ද්‍රව්‍ය වේ.

“ගාවස්ස නාමං” හි කිකල දෙවදනාදී නාමය ගො පද්‍යායාගේ මය අනිකක් හුණේ නොවෙයි කියා දන්තාලබන හෙයින් ගො පද්‍යාය තෙම නාමය වෙසෙසනුසි විශේෂණය ඔහු විසින් වෙසෙසනු ලැබේනුසි නාමය තෙම විශේෂය වූයේ ද්‍රව්‍ය වේ එහෙයින් විශේෂණ විශේෂයක්‍රියා කාමවාරය යනු භාවසි.

හුදෙක් ක්‍රියාදීන් විසින්ම අතීත වෙසෙසිය යුතුවූයේ නොවෙයි ක්‍රියාදී වාචක නාමයන් විසින්ද යථා ස්වකීයවූ තත්ත්ව පද්‍යාය වෙසෙසනු ලැබෙයි දතයුතු.

එහෙයින් කිහි—

“යථාස්මිං නාමිති ස්වාතීස්සව ඵච විශේෂයතෙ” ඉති.

1. සබ්බකම්ම, ගැටනාත්තිම; විසෙසනං, විශේෂණය තෙම; යථා රහං, සුදුසු සුදුසු පරිද්දෙන්; සකතො, ස්වාතී නම් වේ.

සස්ස ඉදං සකො-සකොච සො අතො වාහි සකතො-*

මෙහි සකනම් ගවාශ්වාදී ද්‍රව්‍යය තෙමේ මැසි-සකත නම් ද්‍රව්‍ය නිශ්‍රිත යයි එහෙයින් ක්‍රියාජනයාදිය ද්‍රව්‍ය නිශ්‍රිත හෙයින් විශේෂණ වූයේ සකත නම්වේ-ජානයාදීන්ට නිශ්‍රයවූ ද්‍රව්‍යයවූ කලි විශේෂණ වූයේද සකත නම් නොවෙයි හඟවනපිණිස “යථාර්ථං” යුතු.

* සකො අත්තනිතො අතො සකතො-හි විතො.

නෙකතාවුනතියා ගොති වුනෙන වාචා න ස්‍යයනෙ
ගො වාචාති තු වුනෙන සමා පරියායො ව හෙදකං. 1.

පරිව්‍යානමායානායවගවර්තනායමනෙනෙති පරියායො අභිනන
තො සද්දො. 2.

හුදෙක් ක්‍රියාදායකයන් විසින්ම සාමාන්‍ය ශබ්දය වෙසෙසනුලබන්නේ
නොවෙයි පසරිය ශබ්දයා විසින්ද වෙසෙසනලදනුයි දක්වන්නාහු
“නෙකතාවුනතියා” යි කිහු.

1. නෙකතාවුනතියා, (ගො ශබ්දයාගේ ඉෂ්ටාදාය) නෙකාභියෙහි ප්‍රවෘ
තතිය හෙතෙකොට ගෙණ; ගොති, ගො යි කියා; වුනෙන, කියනලද
කල්හි; වාචා, වාක්තොමෝ; න ස්‍යයනෙ, නොදන්නාලැබේද; ගො
වාචාති, ගො වාචා යි කියා; වුනෙනතු, කියනලද කල්හි වනාහි; (ස්‍යය
නෙ, (යම්හෙයකින්) දන්නා ලැබේද;) අසමා, එහෙයින්; පරියායො ව,
පසරිය ශබ්දයද; හෙදකං, විශේෂකය (නෙවන් විශේෂණ වේ).

ගවාදායනෙකාභී වාගතිවු ගො ශබ්දයා “ගො” යි කියා ප්‍රයෝග
කළ කල්හි ගො ශබ්දයාගේ ඉෂ්ටාදි දශඅභීයෙන් මෙහි කවර අභී
යෙක් විචක්ෂිත දේහෝ යි නොහැගෙන්නේය “ගො වාචා” යි කියා
විශිෂ්ටවු පසරිය ප්‍රයෝගකළ කල්හි මෙතැන ගො ශබ්දයෙන් වාක්
ලක්ෂණවු අභීයව කියනු ලැබෙයි පඬොදි සෙසු අභීයෙක් නොවෙයි
කියා ගො ශබ්දයෙන් වාච්‍යවු අභීය “වාචා” යන මේ පසරිය ශබ්ද
ප්‍රයෝගයා විසින් පිරිසිදුනු ලැබෙනුයි නිලාදි සෙසු විශේෂණය පරිදි
දෙන්න පසරිය ශබ්දයද විශිෂ්ටාභී ව්‍යවස්ථාපක හෙයින් විශේෂණ
වෙයි යනු භාවයි.

“ඉෂ්ඨා භූමෝ පගෝ රගෙමා දිශි වාචි ජලෙක්ෂණ
සවග්ගින වජ්‍රේ ට ගො ශබ්දා දශසවකේෂු දශයනෙ” ඉති.

ගො ශබ්දා, ගො ශබ්දය නෙම; ඉෂ්ඨා, ශරයෙහිද; භූමෝ පාවිවිසෙ
හිද; පගෝ, ගො පදාභීයෙහිද; රගෙමා, රගම්යෙහිද; දිශි, දිශායෙහිද;
වාචි, වචනෙයෙහිද; ජල, ජලයෙහිද; ඊක්ෂණ, නෙත්‍රයෙහිද; සව
ග්ගින, දෙව්ලෙව්හිද; වජ්‍රේව, විදුරෙහිද යන; දශසු අකේෂු, මේ දශඅභී
යෙහි; දශයනෙ, දක්නාලැබේ.

“ගො මබ්ල පරිබ්වුද්දො” යනාදීන්හි සත්‍රින්කෙරෙහි වැටේ-
මෙසේ “පදත්තා නිසායො” යනාදීන් අභීවිශේෂණ විශේෂණක
යද “නෙකතාවුනතියා” යනාදීන් ශබ්ද විශේෂණත්‍යද දක්වා දන්
තත් ප්‍රාසංගිකවු පසරිය ශබ්දය කුමක්හෙයින් පසරිය නම් වද?

2. අනෙන, මේ (පසරිය ශබ්දයා) කරණකොට ගෙණ; අතං, (විචක්ෂි
තවු) අභිබ්‍යසය; පරිව්‍යානං, (අභීතාර ව්‍යවවේර්දායෙන්) සමුට

විසෂයය දිසාමානා යා ලිඛිතසංඛ්‍යාවිභාජනියො

තුල්‍යාධිකරණේ ඡීයො කාතාබ්බා නා විසෂයනෙ-1

නං යථා-නිලමුප්පලම්භාදි *-එසා පන නිලානි නිල භූතේන නිසායො විසෙසිතො තෙන'යා උප්පලෙන තුල්‍යාධිකරණො සද්දනං හි තුල්‍යාධිකරණො අත්ථාමරෙන-2

කොට; ආයතනි, ආයතනි යහි සේය-අවගච්ඡන්ති, ප්‍රොතාහු දන්ත' නුහි; පරියායො, පය්‍යාය නම් වේ; (හේ කිමෙක්ද යත්?) අභිනායො සද්දො, (විගෙණයා කෙරෙත්) වෙන් නුදු අභිභූති ශබ්දයහි. †

මෙසේ දක්වනලද විගෙණන විගෙණ පදයෝ සමානාධිකරණ පක්ෂයෙහිදු විශුද්ධ ලිඛිතසංඛ්‍යා විභාජනි නියමය දක්වන්නාහු.

1. විසෂයො, (උප්පලාදි) විගෙණයා කෙරෙහි; දිසාමානා, දක්නා ලබන්නාවූ; යා ලිඛිතසංඛ්‍යා විභාජනියො, යම් ලිඛිතසංඛ්‍යා විභාජනි කෙණෙක් ඇද්ද; නා, ඒ (විගෙණ ගතවූ) ලිඛිතසංඛ්‍යා විභාජනි; තුල්‍යාධිකරණේ, සමානාධි කරණවූ (තෙට්ත් තුල්‍යාධි); විසෂ නෙ, විගෙණයා කෙරෙහි; ඡීයො, බොහෝ සේ; කාතාබ්බා, කට යුක්තාහුහි.

අධිකරීයහි නිසුරුහි අභිධානාය සද්දො අයම් අතො හි අධික රණං-තුල්‍යං සමානං අධිකරණං අතො එතස්මිනි තුල්‍යාධික රණං-තස්මිං-‡

අධිකරණ ශබ්දයෙන් වෙනන අර්ථ කියනු ලැබේ.

2. නං යථා, හේ මෙසේහි; නිලමුප්පලං ඉති ආදී, නිලමුප්පලං-යන මේ ආදියහි-එසා පන, මෙහි වනාහි; නිලානි, නිලං කියා; නිලභූ තේන, නිලභූණයා විසින්; නිසායො, (ඒ නිලභූණයට ආධාරවූ උප්පල සංඛ්‍යාව) නිසුරු තෙම; විසෙසිතො, වෙසෙසෙනලද; තෙන, එහෙ හින්; අයො, මේ නිලශබ්දයාගේ; උප්පලෙන, උප්පල ශබ්දයාගා; තුල්‍යා ධිකරණො, සමානාධිකරණ වන්නිහි; හි, එසේමැති; සද්දනං, ශබ්ද යන්ගේ; තුල්‍යාධිකරණො, සමානාධිකරණ බැව්, අත්ථාමරෙන, අර්ථමුඛ යෙනි; (ශබ්දයන්ගේ තුල්‍යාධිකරණත්වය ද ඔවුන් විසින් වාච්‍යවූ අර්ථ යන්ගේ වශයෙන් වන්නේයයි සේහි)

* නිලමුප්පලානි පායො දිසානි නිලමුප්පලානි පන පායෙන හවි තබ්බං-විකා

† වාක්‍ෂ ශබ්දයෙන්ද කරුශබ්දයෙන්ද කියනු ලබන්නාවූ එකම ශාඛාදීමත්වූ අර්ථයෙහින් වාක්‍ෂ කරු ශබ්ද දෙදෙන පරියාය නම් වෙන්-ශබ්දාදෙණිසන්න.

‡ තුල්‍යමෙකමධිකරණමතො යසො නං තුල්‍යාධිකරණං-විකා.

තුල්‍යාධිකරණෙහි කිං? ගාවස්‍ය ගමනං රතෙක්‍ක, ධනමිච්චාදි අතුල්‍යාධිකරණ විශේෂණාසු නිසේධනත්‍යං-1

යම් උත්පලාදි වස්තුවක් නිලවණිකයෙන් යුක්තවිනම් ඒ නිල වණිකවත් මිස රක්තාදි වණික ඇත්තේ නොවෙයි නිලඥාභාවයෙන් ම විශිෂ්ටවූයේ පවත්නේ විනමුත් උත්පලාදි සාමාන්‍ය ශබ්දයෙන් නොදක්නාලැබේනුයි රක්තාදි ඥාභාවයෙන් ව්‍යවචේද්‍ය නොභාව නිලඥාභාවයෙන් යුක්තවූ උත්පලාදිය කියන විණිස නිලශබ්දය එශෙෂනකමයෙන් හා උත්පලාදිශබ්ද විශේෂණකමයෙන් ප්‍රයෝග කරණු ලැබේනුයි මෙහි නිලශබ්දය උත්පල ශබ්දයට විශේෂණද වෙයි ගුණ වාචි ශබ්දයෝ ගුණගුණී දෙදෙනාගේ අනෙද විවක්‍ෂායෙන් ගුණිහු කෙරෙහි පවතින්නුයි නිලශබ්දය නිල ගුණයෙන් යුක්ත උත්පල ද්‍රව්‍යය කියන හෙයින් උත්පලශබ්දය හා තුල්‍යාධිකරණද වෙයි එහෙයින් “උත්පලා” යන විශේෂණ ගතවූ නපුංසක ලිඛිතයද ප්‍රථමෙක වචන යද විශේෂණ තුල්‍යාධිකරණවූ නිලශබ්දයෙහි ද ප්‍රයෝග කරණු ලැබෙයි යනුභාවයි.

1. තුල්‍යාධි කරණෙහි, තුල්‍යාධිකරණ යනු; කිං, කුමක් විණිසද යත්?; ගාවස්‍ය ගමනං රතෙක්‍ක, ධනං ඉති, ගාවස්‍ය ගමනං රතෙක්‍ක, ධනං යන; ආදි, මේ ආදිවූ; අතුල්‍යාධිකරණ, අසමානාථීවූ; විශේෂණෙසු, විශේෂණයන් විෂයෙහි; නිසේධනත්‍යං, (ලිඛිතසංඛ්‍යා විහික්තින්) නොවීම ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තේයි.

මෙහි ගො ශබ්ද රාජශබ්ද දෙදෙනා ගමන ශබ්ද ධන ශබ්ද දෙදෙනා හා අසමානාථීවූ වාහු ස්වාම්‍යන්තරයෙන් වෙසෙසත්තූයි අතුල්‍යාධි කරණ විශේෂණ නම් වෙත්.

“ගාවස්‍ය ගමනං” යනමෙයින් නිශ්ඡයෙන් ක්‍රියා ජාති ගුණ ද්‍රව්‍ය නාමයන් වෙසෙසනලද තන්හි “ගාවස්‍ය ගමනං” යනාදීන්ගේ භින්නාධිකරණ බව දක්වනලද. “රතෙක්‍ක, ධනං” යනමෙයින් යථොක්ත විෂයෙන් පිටත් තන්හිදු භින්නාධිකරණකිය ඇතිබව දක්වනලදි-එසේම ගස්‍යාශවාදීන්ට සාධාරණවූ ගමනද බ්‍රාහ්මණාදීන්ට සාධාරණවූ ධනයද උත්තෙරෙන් වෙන්කොට ගො පද්‍යාථීයාගේ ගමනයෙහි රජහුගේ ධනයෙහි විශේෂණකමයෙන් පිහිටුවන හෙයින් “ගාවස්‍ය” යනු “ගමනං” යන්නට විශේෂණය “රතෙක්‍ක” යනු “ධනං” යන්නට විශේෂණය එතකුදු උවත් ගො ශබ්දයෙන් වාච්‍යවූ ගො පද්‍යාථීයද ගමන ශබ්දයෙන් වාච්‍යවූ පාදෙහපනනාවපනනාදි ලක්ෂණවූ ගතිසද රාජශබ්දයෙන් වාච්‍යවූ නරේන්ද්‍රාධ්‍යවූ අභීයද ධනශබ්දයෙන් වාච්‍යවූ භොගාධ්‍යවූ අභීයද වෙන වෙන හෙයින් ගො ශබ්ද ගමනශබ්ද දෙදෙනාගේද රාජශබ්ද ධනශබ්ද දෙදෙනාගේද තුල්‍යාධිකරණ බවෙන්

ඕයෝහි කිං? ගුණා පමාණං විසති කවා ඉව්වාදි—1

ඉව්වවමෙතාදිසො විසෙසනවිසෙසසාචවසප්පවතොනා පච්චි චොපි අත්තො කාරොති කිරියං නිප්පාදෙතිති කාරකානි වුව්වති—ක්‍රියා නිප්පානි නිමිත්තානාං-2

නැත්නුසි විශේෂයකු ගම්නගරද බනගරදයන් කෙරෙහි පෙනෙන්නා වූ නපුංසක ලිංගයද ප්‍රථමෙකච්චනයද විශේෂයකු ගො ගරද රාජගරදයන් කෙරෙහි නොවේ නුසි පුලලිභුම ඡෛත්‍යකච්චනානාම වෙන් එහෙයින් මේ උද්ගරණවයෙහි විශේෂයකු විශේෂය පදයෝ භික්‍ෂාඛිකරණ භික්‍ෂාලිංග භික්‍ෂාවිභකතිකය හසි දතයුතු.

1. ඕයෝහි, ඕයෝ යන්නෙන්; කිං, ප්‍රයෝජන කීමක්ද යන්න? ගුණා පමාණං පමාණං කවා ඉති, ගුණා පමාණං විසති කවා යන; පච්චි, මේ ආදියයි; ගුණා, ගුණයෝ; පමාණං, ප්‍රමාණයි; විසති කවා, කච්චපදයෝ විස්සෙකි.

“ගුණා පමාණං” යන මෙහි ගුණගරදයන්ද පමාණගරදයන්ද එකම ගුණය වාච්‍ය වනහෙයින් තුල්‍යාඛිකරණවුවද පමාණගරදයා නියත නපුංසකලිභුගෙයින් ස්වලිංගයෙන්ම සිට පුලලිභු ප්‍රථමා බහු වචනානාම ගුණගරදයහට විශේෂයක් වෙයි මෙහි ප්‍රමාණය එකක් හෙයින් එකච්චනානාම වෙයි ගුණගරදයාගේ පුම් බහුතිය නකා පුලලිභුද බහුවචනානාද නොවේ.

“විසති කවා” යන මෙහි විසතිගරදයන්ද කච්චගරදයන්ද විසති සංඛ්‍යාවෙන් පරිච්ඡින්නවූ කච්චයන්ම වාච්‍ය වනහෙයින් තුල්‍යාඛිකරණවුවද විසතිගරදයා නියත ස්ත්‍රීලිභු එකච්චනානා හෙයින් ස්වලිංග වචනයෙන්ම සිට පුලලිභු ප්‍රථමා බහුවචනානාම කච්චගරදයහට විශේෂයක් වෙයි කච්චගරදයාගේ ලිංගසංඛ්‍යා අපෙක්‍ෂාකොට තෙමේ පුලලිභුද බහුවචනානාද නොවෙයි එහෙයින් මෙහි විශේෂයක් විශේෂය පදයෝ තුල්‍යාඛිකරණවුවද භික්‍ෂාලිංග භික්‍ෂාවචනයෝ මැලි-මෙ සේම සෙසු තන්හිදු නියත ලිංගවචන ඇති ගරදයෝ ස්වලිංග වචනයෙන්ම සිට විශේෂයක් වෙති එහෙයින් “ඕයෝ” ග්‍රහණය කරණලද යනු භාවයි.

2. ඉව්වවං, මෙසේ; විසෙසනවිසෙසසාච වසප්පවතොනා, විශේෂයක් විශේෂයභාවයාගේ වශයෙන් පැවැත්තාවූ; එතාදිසො, මෙබඳුවූ; පච්චි චොපි අත්තො, (ක්‍රියා ජාති ගුණ ද්‍රව්‍ය නාම වශයෙන්) පච්චුකාරවූම අතීත තෙමේ; කාරොති යසි සේය; කිරියං, (ගම්නපච්චනාදිවූ) ක්‍රියාව; නිප්පාදෙතිති, නිපදවා නුසි; කාරකානි, කාරක යයි; වුව්වති, කියනුලැබෙයි; ක්‍රියා නිප්පානි නිමිත්තානි, ක්‍රියා නිප්පානියව කාරණ යයි යන; අත්තො, අතීත.

නානු තප්පහෙදම් නුවනාමානො සද්දෙසි සද්දෙසං වදනිත්තාමද්දි සියා කාරකනති? සච්චං සොපි දබ්බපද්දන්තසබ්බගිනොති න දෙසො-1

තස්ස පච්චිධන්තස්ස කාරකතො විසුං විසුං

කම්මාදි කාරකානි ජ පච්චෙක'නවත්තාමතො.2

කාරකශබ්දය නිමිත්තපයභිය විනම් නියත නපුංසකලිභූය එහිත් පිටත් තන්ති අභිධෙය ලිභුහි එහෙහිත් “කාරකො පුමා කාරකා ඉත්ති කාරකං කුලං” හි වේ. කාරකය සාධකය නිබ්බතාකය ක්‍රියා නිමිත්තය යනු සමානාත්මිකි. මෙසේ ක්‍රියාදි වශයෙන් පච්චුකාරවු අත්තිය කාරක නම් වන පරිදි දක්වා දුන් තත් ප්‍රකාශකවු ශබ්දයවද කාරකකය ප්‍රසබ්ග කරන්නාහට පරිහාර දක්වත්.

1. තප්පහෙදං, ඒ (ක්‍රියා ජාත්‍යාදි පච්චුකාරවු අත්තියාගේ) ප්‍රහෙදය; අනුවනාමානො, අනුව පවත්නාවු; (හෙවත් ක්‍රියාශබ්දය ජාති ශබ්දය ගුණශබ්දය ද්‍රව්‍යශබ්දය නාමශබ්දය හි මෙසේ ශබ්දයාගේ පච්චුකාරවු අත්තියෙහි පවත්නාවු); සද්දෙසි, ශබ්දයද; සද්දෙසං වදනිති, සද්දෙස අත්තං වදනි යන; ආදෙ, මේ ආදියෙහි; කාරකං සියා නානු ඉති, කාරක වන්නේ වේදයත්? සච්චං, සැබව; සොපි, ඒ ශබ්දයද; දබ්බපද්දන්තසබ්බගිනොති, ද්‍රව්‍ය පද්‍යාත්තියෙහි සබ්බග්ග කරණලද නුභි; න දෙසො, (ඒ පච්චිධවු අත්තිය කාරකය හි කිම) දෙස නොවේ.*

2. තස්ස පච්චිධන්තස්ස, ඒ (ක්‍රියා ජාත්‍යාදි) පච්චුකාරවු අත්තියාගේ; විසුං විසුං, වෙන වෙනම; කාරකතො, කාරකබව හෙතෙකොට ගෙන; ප ච්චෙකං, (ක්‍රියාජාත්‍යාදින් කෙරෙන්) එකෙක්එකෙක්ම; අනවත්තාමතො, අත්තානුගතසංඥ වශයෙන්; කම්මාදි, කම්මාදි නම් වු; කාරකානි ජ, කාරකයෝ සද්දෙනක් වෙත්.

ක්‍රියා කාරකය ජාති කාරකය ගුණ කාරකය ද්‍රව්‍ය කාරකය නාම කාරකය යනි මෙසේ ක්‍රියාද්‍යාත්තීපච්චකය වෙන වෙනම සාමාන්‍යයෙන් කාරක නම් වන හෙහිත් ක්‍රියාදින් අතුරෙන් එකෙක්එකෙක්ම අනවත්තසංඥ වශයෙන් කම්මය කාරිතාය කරණය සමප්‍රදානය අවධිය ආධාරය හි කාරකයෝ අවිශේෂයෙන් ඡවි ප්‍රකාරවෙති විශේෂයෙන් වනාහි ක්‍රියා කම්මය ක්‍රියා කාරිතාය යනාදින් වෙන වෙනම සද්දෙනක් වෙති යනු භාවති.

“පාකං කරොති පාකෙන කතං පාකෙන සුඛි භවති පාකස්ස දෙති පාකා අපෙති පාකෙ පතිසිතං” † හි මෙසේ එකම ක්‍රියාවෙහි කාරක ඡවිකය යම් ලෙසක වේද? එසේම ජාත්‍යාදි ගෙහිද ලභ්‍යමාන වශයෙන් ගෙදියසුතු.

* “ප්‍රශ්නාවධාරණානුඥ සම්පාදො හවෙනානු” යනු මෙතෙක ප්‍රශ්නාගෙහි වැටෙති. † පාකෙ පතිදති-සමගර.

තත්.

කමම හදුවටහෙ කහතු ය ක්‍රියා කිරීයත්
නිබ්බතනි විකතිප්පතනි හෙදෙනෙතං නිබ්බතං. 1

තත් සං නිබ්බතනියනි නිප්පාදියතා විඤ්චානමෙව යා නිබ්බතං
යථා කථං කරොති දෙවදෙනොති-2

යං විකරියනි විඤ්චානමෙව පාකාදි ක්‍රියාසංඤ්ඤා කරියනි සා
විකති-යථා ඔදනං පචනි සුදෙහි-3

මෙසේ ක්‍රියා කාරක විභාගය සංකෛපයෙන් දක්වා දුන් එම කමම
දීන්ගේ නිව්වානානු විකාශයාදි හෙද දක්වමින් තත්තත් කාරකයන්
ගේ ඒ ඒ ක්‍රියාවන්හා යොග්‍ය “කථං කරොති දෙවදෙනො” යනාදි
තත්තත් කමමාදි හෙදෙදහරණ සංකෛපයෙන් දක්වන්නාහු
“තත්” යනාදි යුතු.

1. තත්, ඒ (කමමාදි කාරකයන් සදෙනා අතුරෙන් කමමය කිමෙක්ද
යත්?); කහතු, කතීතාහුගේ; ක්‍රියාය, (කතීතායවු හෝ කමමයවු
හෝ ගමනපවනාදි) ක්‍රියායෙන්; යං, යම් වස්තුවෙක්; කරියනි, කර
ණු ලැබේද; (හෙවත් සමබ්බකරණු ලැබේද) හං, ඒ වස්තුව; කමම,
කමම යනි; උච්චතො, කියනුලැබේ; එහං, මේ කමමකාරකය හෙමේ;
නිබ්බතනිවිකතිප්පතනිහෙදෙන, නිව්වානනිකමමය විකාශනිකමමය ප්‍රා
ප්‍රා කමමය යන හෙදෙයෙන්; නිබ්බ, තුන් පරිද්දෙකින්; මහං, දන්නාලදි.

කතීතාහු විසින් සාධ්‍ය හෙයින් කතීතාහු සමබ්බකරණු ගමනපවනාදි
ක්‍රියායෙන් යම් කිසි පද්ධතියෙක් සමබ්බකරණුලැබේද හෝ කමම නම්
වෙයි හෙද නිව්වානානාදි වශයෙන් ක්‍රිපිබ වේ.

2. තත්, ඒ ක්‍රිපිබ කමමයන් අතුරෙන්; යං, යම් වස්තුවෙක් හෙම;
නිබ්බතනියනි, යනි සේය; අවිඤ්චානමෙව, (පෙර) අවිද්‍යමානවු
සේම; නිප්පාදියනි, නිප්පදවනු ලැබේද; සා නිබ්බතනි, හෝ නිව්වා
නනි නම් වා; යථා, ඒ මෙසේ යි; “කථං කරොති දෙවදෙනොති” යන
මෙහි කථයනි; (මෙහි කථය හෙම පෙර අවිද්‍යමානවු සේම තාණ
යෙන් නිප්පදවනුලැබේ නුඹ නිව්වානනි කමම නම් වේ) දෙවදෙනො,
දෙවදෙනා හෙම; කථං, කථය (කළාල); කරොති, කෙරේ.

3. යං, යම් වස්තුවෙක්; විකරියනි, යනි සේය; විඤ්චානමෙව, (පෙර)
විද්‍යමානවු සේම; පාකාදි ක්‍රියාය, පාකාදි ක්‍රියායෙන්; අඤ්ඤා කරී
යනි, අනික් පරිද්දෙකින් කරණු ලැබේද; (හෙවත් සුච්චාවස්ථාවෙන්
අන්‍යාවස්ථාවකට පමුණුවනු ලැබේද)* සා, හෝනොමෝ; විකති, විකා
ති නම් වා-යථා, මෙසේය; “ඔදනං පචනි සුදෙහි” යන මෙහි ඔදන යනි.

* අවස්ථානතරයකට පමුණුවනු ලැබේද යනැති-සමහර

යනතුහුයවසතිරකෙන පාපියති දසානාදි ක්‍රියාය විසතිකරියති සා පහති-සථා ආදිවටා පසාති දෙවදනොනාසාදි.1

කරණාදිපුරෙකකාරොහයං යො කුරුතෙ ක්‍රියං
සකතනායං සප්පධානප්පයොජකවසා දුධා. 2

නනු සාමගතිසායනතතනා ක්‍රියා නිප්පහතිසා කරකනනරානමි
කනතුපසාසසබ්බතො ජබ්බිධිතො න සියාති? සථවං-සථා. 3

(මෙහි ඔදන නම් තඬුලය ඒ තඬුලය විද්‍යමානවූයේම පානාදි ක්‍රියායෙන් අනික් පරිද්දෙකින් කරණු ලැබේනුසි විකෘති නම් වේ.) සුදෙ, සුදු තෙම; ඔදනං, තඬුලය; පවති, පිස්.

1. යනතු, යම් වැනුවෙක් වනාහි; උභයවසතිරකෙන, නිව්වාතති විකෘතිවයෙන් වෙන්ව පැවැත්ම හෙතුකොට ගෙන; පාපියති, යසි සේය; දසානාදි ක්‍රියාය, දසීනාදි ක්‍රියායෙන් විසතිකරියති, විෂය කරණු ලැබේද; සා පහති, හෝ ප්‍රාපති නම් වා- “යථා ආදිවටා පසාති දෙවදනො” යන මෙහි ආදිත්‍ය යාසි (මෙහි ආදිත්‍ය හෙම අප්‍රථිවූයේ නොද කරණු ලැබෙයි නොද අනික් පරිද්දෙකින් කරණු ලැබෙයි විද්‍යමානවූයේම හුදෙක් දසීන ක්‍රියාවෙන් විෂය කරණු ලැබේනුසි ප්‍රාපතිකම්ම නම්.) දෙවදනො, දෙවදනා හෙම, ආදිවටා, සුයසා; පසාති, බලා.

ශායනානකරයෙහි ඊපසිත කම්මය අනිපසිත කම්මය නොවිපසිත කම්මය නානිපසිත කම්මය කතීතා කම්මය කපිතාකපිත කම්මය අති නිනානාතිනිත කම්මයසි කම්මය සප්තවිධකොට කියති ඒ මේ නිව්වා තනාදි ක්‍රිවිධ කම්මයෙහි ම අනාගතන නුසි වෙන්කොට නොදක්වන ලදි-පරව්‍යාකරණයෙහි මේ කම්මකාරකය ව්‍යාප්‍යකාරකයසි කියත්.

දැන් කතීතාකාරකය දක්වත්.

2. කරණාදිපුරෙකකාරො, කරණාදි කාරකයන්ට අග්‍රෙසරවු (හෙ වක් පෙරදැරිවු); යො, යමෙක් හෙම; උභයං ක්‍රියං, (කතීතාසථය කම්ම සථය යන) උභය ක්‍රියාව; කුරුතෙ, කෙරේද; සො, ගෙනෙම; කතනා, කතීතා නම් වෙසි; අයං, මේ කතීතා හෙම; සප්පධානප්පයොජකවසා, සවප්පධානකතීතාය ප්‍රයොජක කතීතාය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; දුධා, දෙපරිද්දෙකින් වේ.

දැන් යථොක්ත කතීතාභය ක්‍රියා සංසිච්චිකරණ සාමාන්‍යයෙන් සියලු කාරකයන්ටම ප්‍රසබ්බ කරන්නාවූ වොදකයාගේ වොදනාවද තනති රාකරණ පරිහාර දක්වන්නාහු. “නනු” යනාදි කිහු.

3. ක්‍රියා නිප්පහතිසා, ක්‍රියානිප්පහතිස නමා; * සාමගතිසායනතතනා, කරක සාමාග්‍රිය අයත් බව හෙතුකොට ගෙන; † කරකනනරානමි,

* ක්‍රියා සංසිච්චිගේ-ඇතම් පොත්.

† කරක සමුහ ප්‍රතිබ්බ බව හෙතුකොට ගෙන.

පට්ඨානාචරිත'සෙසව ක්‍රියා කර ණම්චයං

කතනා න'ඤ්ඤම්පි අඤ්ඤසං තං තං කාරක භාවතො. 1

(කාරිතානු කෙරෙන් පිටත්) කරණාදිසෙසු කාරකයන්ටද; කතතුතන ප්‍රසංගිතතො, කාරිතාභි ප්‍රසංගිතයට පැමිණෙන හෙයින්; * ජබ්බිධ නතං, (කාරකයන්ගේ) ඔව් ප්‍රකාරකය; න සිංහ නානුභි, නොවන්නේ වේදයක්?; සච්චං, සැබව; තථාපි, එකකුදු වුවත්.

1. පට්ඨානාචරිත, ප්‍රධාන භාවයෙන්; අසෙසව, මේ කාරිතානුගේම; ක්‍රියාකරණං ඉති, ක්‍රියාව කිරීම වේ නුසි; අයං, මේ තෙම; කතනා, කාරිතා නම් වෙයි; අඤ්ඤම්පින, අනිකෙකුදු නොවේ; (කරණාදි අනික් කාරකයෙකුදු කාරිතා නම් නොවෙයි සේසි) කුමක්හෙයින්දයත්? අඤ්ඤසං, සෙසු ඉඤ්ඤාදීන්ගේ (නොහොත්) සෙසු කරණාදි කාරකයන්ගේ; තං තං කාරක භාවතො, කරණාදි ඒ ඒ කාරකකය හෙතු කොට ගෙණයි.

ක්‍රියා සංසිඛිත කාරක සමූහ ප්‍රතිබ්බි හෙයින් ක්‍රියා සංසිඛි නිමිත්තකයෙන් සෙසු කාරකයන්හා විශේෂයෙන් නැත්නුසි ප්‍රධාන වූයේ කාරිතායයි කලාපනයෙහි කරණාදි සෙසු කාරකයන්ටද කාරිතාකය පැමිණේ නුසි කාරකයන්ගේ ඡබ් විධකය නොවන්නේ වේදයක්? ඉඤ්ඤාසථා ලාදීනු ජච්චනාධාරණාදි ක්‍රියාවට සාක්ෂාත් කාරිතාවූවානුම පාකාදි ප්‍රධාන ක්‍රියාවටත් කාරිතානු නුසි වාඤ්ඤාවූ කාරිතාකය ඉඤ්ඤාසථා ලාදීන්ට ඇද්ද යම් හෙයකින් ඉඤ්ඤාසථාලාදීනු සමයක්ජච්චනාධාරණාදිය කෙරෙද්ද එහෙයින් ඉඤ්ඤාසථාලාදීයෙන් පිසන්නානු නම් වේ නුසි ඉඤ්ඤාසථාලාදීන්ගේ වාඤ්ඤාවූද ඒ කාරිතාකය ඔවුන්ගේ කරණාවධිකරණකාදියටම අඩිතනුසි අප්‍රධානකය කරණකාදිය වනාහි ප්‍රධානකය එහෙයින් ඉඤ්ඤාසථාලාදීන් සමයක්ජච්චනාධාරණාදි ක්‍රියායෙහි යොදමින් ප්‍රධානකයෙන් ක්‍රියාකරණය මොනුගේම යයි මෙම කාරිතා නම් වෙයි කරණාදිකයවූ කලී කරණාදිකාරකයන් කෙරෙහිම ප්‍රධානකයෙන් විවක්ෂිතනුසි කරණාදි අනිකෙකුදු තදබිතවූ කාරිතාකය අපේක්ෂාකොට කාරිතා නම් නොවෙයි. එහෙයින් කාරකයන්ගේ ඡබ්විධකය ඇත්නුසි අභ්‍යුපගම විරොධය නැත යනු භාවයි.

මෙම කිතු.

“යද්‍යප්‍රසංගි නි කාරිතාකං වයනුතා කරණාදිනු
ක්‍රියාසිඛො තථාපෙයතද්දප්‍රධානං පරාධිගතා

කරණාදිකමනොසු කාරකෙසු ප්‍රධානතා
විවක්ෂිතං තදබිගතනු කාරිතාකමුපසංජනම්” ඉති. †

* කාරිතාකයාගේ පැමිණීම හෙතුකොට ගෙණ.

† කාරිතාක මුපසංජනම් යි-සමහර.

එවං සබ්බසං යථායොගං වාචවං. 1

තස්ස සො යෙන කෙනවි පසුතොවා ‘පසුතොවා පටානභාෂිතා
ක්‍රියං කරොති සො සප්පධානො—යථා ඔදනො පච්චතෙ දෙවදනො
නාති. 2

1. එවං, මෙසේම; සබ්බසං, (කරුණාදි) හැමතැන්හිම; යථායොගං,
යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන්; වාචවං, කිය යුතුයි.

ක්‍රියාසිඛිය සාමග්‍රාදින හෙයින් ක්‍රියා නිෂ්පන්න කරුණකින්
කාරකානන්තරයන් හා විශේෂයෙන් නැත්නම්. කණිෂ්ඨයන් ක්‍රියා
සිඛියෙහි අත්‍යන්‍යෝපකාරී වූයේ කරුණ යයි කල්‍යාණයෙහි කාරකානන්
තරයන්ටද කරුණකිය පැමිණේ නුසි කාරකයන්ගේ ෂබ්දවිධකිය නො
වන්නේ වේද යත්? ඒ එසේමය එතැනදී නමුත් ප්‍රාධාන්‍යයෙන් මොහු
ගේම ක්‍රියා සිඛියෙහි අත්‍යන්‍යෝපකාරීකිය නුසි මෙම කරුණ නම් වෙයි
සෙසු සවුන්ගේ තත් තත් කාරකකිය හෙතෙකොටගෙන කම්මාදී අති
කෙකුදු කරුණ නම් නොවෙයි එසේමැයි කණිෂ්ඨයන් ක්‍රියාව හා
සමබන්ධතාව වූයේ කම්ම යයි කල්‍යාණයෙහි කාරකානන්තරයන්ටද කම්ම
කිය පැමිණේ නුසි කාරකයන්ගේ ෂබ්දවිධකිය නොවන්නේ වේද යත්?
ඒ එසේමය එතැනදී නමුත් ප්‍රාධාන්‍යයෙන් මොහුගේම කණිෂ්ඨ ක්‍රියාහි
සමබන්ධකිය නුසි මෙම කම්ම නම් වෙයි සෙසු කාරකයන්ගේ තත් තත්
කාරකකිය හෙතෙකොටගෙන සමප්‍රදානාදී අතිකෙකුදු කම්ම නම්
නොවෙයි යනාදීන් යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන් කියනු යයි සේයි.

2. තස්ස, ඒ (සවප්‍රධානවූ ප්‍රධාන කණිෂ්ඨයන්) දෙදෙනා අතුරෙන්; සො,
යමෙක් තෙම; කෙනවි, (සවෙනනවු හෝ නිශේධනනවු හෝ) කිසි
වස්තුවක් හු විසින්; පසුතොවා, මෙහෙයන ලද්දේ හෝ; අපසුතොවා,
වි, නොමෙහෙයන ලද්දේ හෝ; පටානභාෂිතා, (සෙසු කාරකයන්ට
වඩා) ප්‍රාධාන්‍යයෙන්; ක්‍රියං, (පාකාදී) ක්‍රියාව; කරොති, කෙරේද; සො,
හෙතෙම; සප්පධානො, සවප්‍රධාන කණිෂ්ඨ නම් වේ; යථා, මෙසේම;
“ඔදනො පච්චතෙ දෙවදනො” යන මෙහි දෙවදනායි. (මෙහි
දෙවදනා ඉක්කිනසාලාදීන් පච්චලනධාරණාදී ක්‍රියායෙහි යොද
මින් ප්‍රාධාන්‍යයෙන් පාකාදී ක්‍රියාව කෙරේ නුසි සවප්‍රධාන කණිෂ්ඨ
නම් වේ.) දෙවදනොන, දෙවදනායාචිසින්; ඔදනො, ඔදනය තෙම;
පච්චතෙ, පිසනු ලැබේ.

මෙහි කම්මයෙහි විහින “තෙ” ප්‍රත්‍යයා විසින් “ඔදනො” යනු
උත්තකම්මය “දෙවදනොන” යනු අනුක්‍රම කණිෂ්ඨ “උත්ත
කම්මයෙහි ප්‍රථමා” යනු හෙයින් උත්තවූ ඔදන ශබ්දයා කෙරෙන් ප්‍රථමා
විහින වේ. “අනුක්‍රම කණිෂ්ඨ කණිෂ්ඨ” යනු හෙයින් අනුක්‍රම
කණිෂ්ඨ දෙවදනා ශබ්දයා කෙරෙන් තෘතීයා වේ.

යො පනතො පයොජෙනි සො පයොජකො—සො නිවිධො පෙසකො¹ ඥේඛසකො² අනුකුලොති—තත්ථ යො පෙසෙනි පභුතොන නියොජෙනි සො පෙසකො—යථා කථො කාරියති දුසෙන දෙවදනොන නාසතු—දෙවදනොන—1

යො පන ඥේඛසති සකකාරපුබ්බකං නියොජෙනි සො ඥේඛසකො—යථා ඔදනං භොජියති ගුරු සිසොනෙනාසතු. සිසොන—2

1. යො පන, යමෙක් වනාහි; *එනං, මේ(අනන්තරොක්තවූ සච්ඡුධාන) කතීතාහු; පයොජෙනි, (ක්‍රියාකරණයෙහි) මෙහෙයාද; සො, හෙතෙම; පයොජකො, ප්‍රයොජක කතීතා නම් වේ—සො, ඒ (ප්‍රයොජක කතීතා) හෙම; පෙසකො, ප්‍රෙෂකය; අඥේඛසකො, අඛණ්ඩකය; අනුකුලොති, අනුකූල යයි; නිවිධො, ක්‍රිඩිධ වේ—තත්ථ, ඒ (ක්‍රිඩිධ ප්‍රයොජක කතීතාන්) අනුරෙන්; යො, යමෙක් හෙම; පෙසෙනි, යයි සේය; පභුතොන, ප්‍රභූතියෙන්; † නියොජෙනි, (ක්‍රියා කරණයෙහි) මෙහෙයාද; සො, හෙතෙම; පෙසකො, ප්‍රෙෂක නම්—යථා, මෙසේයි; කථො කාරියති දුසෙන දෙවදනොනෙති—කථො කාරියති දුසෙන දෙවදනොන යන; අතු, මෙහි; දෙවදනොන, දෙවදනයි. (මෙහි දෙවදනොනෙම ප්‍රභූතියෙන් දසයා ලවා කථය කරවා නුඹ ප්‍රෙෂක නම් වේ.) දෙවදනොන, දෙවදනොන විසින්; දුසෙන, දසයා ලවා; කථො, කථය හෙම; කාරියති, කරවනු ලැබේ.

මෙහි ප්‍රයොජක විෂයෙහි කරණලද “භි” ප්‍රත්‍යයානන්‍යා විසින් “කර” බාහුහු කෙරෙන් කම්මයෙහි විහිත “ති” ප්‍රත්‍යයා විසින් “කථො” යනු උක්තකම්මය “දුසෙන දෙවදනොන” යනුත් අනුක්ත කතීතායි—ප්‍රයොජක විෂය හෙයින් කතීතා දෙදෙනෙක්වූ මෙහිද උක්තකම්ම කථා ශබ්දයා කෙරෙන් ප්‍රථමාවූව අනුක්ත ප්‍රයොජක කතීතාවූ දස ශබ්දයා කෙරෙන්ද දෙවදනොන ශබ්දයා කෙරෙන්ද වා නියා වේ.

2. යො පන, යමෙක් වනාහි; අඥේඛසති, යයි සේය; සකකාරපුබ්බකං; සක්කාර (ආදර) පෙරදැරි කොට; නියොජෙනි, (ක්‍රියායෙහි) මෙහෙයාද; සො, හෙතෙම; අඥේඛසකො, අඛණ්ඩක නම්; යථා, මෙසේයි; ඔදනං භොජියති ගුරු සිසොනෙනි—ඔදනං භොජියති ගුරු සිසොන යන; අතු, මෙහි; සිසොන, ශිෂ්‍යයි. (මෙහි ශිෂ්‍යෙහෙම අනුභවකරණු පිණිස ආදර සහිතව ගුරු භොජන ක්‍රියා වෙහි යොදා නුඹ අඛණ්ඩක නම් වේ) සිසොන, ශිෂ්‍යයා විසින්; ගුරු, ගුරු හෙම; ඔදනං, ඔන; භොජියති; වලදවනු ලැබේ.

* සවෙනනවු හෝ නිශෙවනනවු හෝ යම් පද්‍යායෙක් වනාහි—
† ඊශ්වරකියෙන්—සමහර.

යො පන පයොජ්‍යමානස්සා'නුකුලමත්තභාගි සො'නුකුලො—යථා සුපුතොන ජනකො තොසීයතිත්තානු—සුපුතොනා—1

අජ්ඣාපියතෙ'ගතිනා භික්ඛු ධම්මමිච්චාදො—අවෙනනස්ස පෙස නා'පේඤ්ඤා'යොගා'නුකුලො භවත්තා'ග්ගාදි-2

මෙහිදු ප්‍රයොජකවිෂයෙහි “ඤ්” ප්‍රත්‍යයානතවු “භුජ” ධාතුහු කෙරෙත් කම්මයෙහි විහිත “ති” ප්‍රත්‍යයා විසින් “ගුරු” යනු උක්ත කම්මය “ඔදනං” යනු අනුක්‍රමකම්මය “සිස්සන” යනු අනුක්‍රමක ක්‍රියායි. මෙහි උක්තකම්ම ගුරුගබ්දයාකෙරෙන් ප්‍රථමා විය අනුක්‍රම කම්ම ඔදනගබ්දයාකෙරෙන් විනියා වුව අනුක්‍රමකක්‍රියා ශිෂ්‍යගබ්දයා කෙරෙන් තෘතියා වු-ආහාරගබ්දයාගේ ප්‍රයොජක විෂයෙහි ආරාධනා විකම්මක හෙයින් ගුරුය ඔදන යයි කම්මවයෙක් වී.

1. යො පන, යමෙක් වනාහි; පයොජ්‍යමානස්ස, මෙහෙයනු ලබන්නා හට; අනුකුලමත්තභාගි, අනුකුලමානුභාවයක් සෙවිනේද (හෙවත්) සෙවිනාසුලුද (නොහොත් ප්‍රේෂණාබ්‍යාසණරහිතව) අනුකුලමානු යක්ම සෙවිනේද; * සොනුකුලො, හෙ තෙම අනුකුල නම් වේ; යථා, මෙසේහි; සුපුතොන ජනකො තොසීයති-සුපුතොන ජනකො තොසීයති යන; අනු, මෙහි; සුපුතොන, සුපුතුයි; (මෙහි සුපුතු තෙම ජනකයාගේ හමෝනපත්තියෙහි ප්‍රේෂණාබ්‍යාසණයක් නැතිව හුදු අනුකුලමානුයක් හජනය කෙරේනුයි අනුකුල නම් වේ) සුපුතොන, සුඤ්ජු පුත්‍රයා විසින්; ජනකො, පියාතෙම; තොසීයති, සතුටුකර වනු ලැබේ.

මෙහි “නුස තුසියං” යන ධාතුහු කෙරෙන් කම්මයෙහි විහිත “ති” ප්‍රත්‍යයා විසින් “ජනකො” යනු උක්තකම්මය “සුපුතොන” යනු අනු ක්‍රමකක්‍රියායි සවෙනන ක්‍රියා විෂයෙහි ප්‍රේෂකාබ්‍යාසකානුකුලත්‍ර යම සමභව වෙයි අවෙනන ක්‍රියා විෂයෙහි වනාහි නිශේධනනායාගේ ප්‍රේෂණාබ්‍යාසණයොගයෙක් සමභව නොවේ නුයි ක්‍රියාවට අවරො ධිකයෙන් හුදු අනුකුලමානුභාවයෙක්ම වෙයි දක්වත්.

2. අජ්ඣාපියතෙගතිනා භික්ඛු ධම්මමිති—අජ්ඣාපියතෙගතිනා භික්ඛු ධම්මං යන; ආදො,මේආදියෙහි; අවෙනනස්ස,නිශේධනනවු වහන්සාදිහු ගේ;පෙසනා'පේඤ්ඤා'යොගා,ප්‍රේෂණාබ්‍යාසණ ක්‍රියාවක්නා යෙදීමක්

* අනුකුල මත්තභාගිහි පෙසනා'පේඤ්ඤාදිං අකරොතොති ක්‍රියානිප්පාතිං අනුකුලයං මත්තං හජනිති අනුකුල මත්තභාගි සුපුතොන හි නජනකං පෙසෙති නප්පවෙසති කෙවලං සද්ධාරවුත්තානුසිං උප්පාදෙතොනා තං තත් නියොපෙතොනාවිය භවති ආදිසද්දෙන භික්ඛා වාසයතිච්චාදි ගයහතෙ-විකා.

සමමා පදියතෙ යස්ස සමපදනං නමා'හු භං
අනුමනඛි'නිරාකාණ්ඨා'රාධකානං වසා නිධා. 1

තස්ස අනුමඤ්ඤානිත්‍යා'නුමනා-යථා-භික්ඛුස්ස ගුණවා භතතං දෙති. 2
එසා විජ්ජමානො'ප්ප'නිරාකරණො'යම'ඛිකම'නුමඤ්ඤාති. 3

දැන් සමපදන කාරකය දක්වමු.

1. යස්ස, (සචේතනාචේතනවූද) යමක්හට; සමමා පදියතෙ, (පුරාණ ග්‍රහ බ්‍රහ්මයෙන්) මනාකොට දෙනු ලැබේද; තං, ඔහු (හෙවත් ප්‍රතිග්‍රා හක භාවයෙන් අපේක්ෂිතවූ ඔහු); සමපදනං, සමපදනවූවා (හෙවත්) සමපදන කාරකයයි; ආහු, කියති; තං, ඒ (සමපදන කාරකය) තෙම; අනුමනා, අනුමනාය; අනිරාකාණ්ඨා, අනිරාකාණ්ඨාය; ආරාධකානං වසා, ආරාධකය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; නිධා, තුන් පරිද්දෙකින් වේ.

2. තස්ස, ඒ සමපදනයන් තුන්දෙනා අතුරෙන්; අනු මඤ්ඤාති; (ප්‍රති ග්‍රහණාශාවෙන්) සවිකාර කෙරේනුයි (හෙවත්) අනුඥා කෙරේනුයි; අනුමනා, අනුමනා නම-“යථා භික්ඛුස්ස ගුණවා භතතං දෙති” යන මෙහි භික්ෂුයි. (මෙහි භික්ෂු තෙම භක්තය දෙමි කී කල්හි අනු ඥා කොට භක්තය පිළිගනී නුයි අනුමනා නමි.) ගුණවා, ගුණ ඇති පුරුෂතෙම; භික්ඛුස්ස, භික්ෂුහට; භතතං, ආහාරය; දෙති, දේ.

මෙහි “ද දනෙ” යන ධාතුහු කෙරෙන් කතියායෙහි විනිස “නි” ප්‍රත්‍යයා විසින් “ගුණවා” යනු උක්ත කතියාය “භික්ඛුස්ස” යනු අනුක්ත සමපදනය “භතතං” යනු අනුක්ත කමිමයි.

දැන් අනුමනඛිනිරාකාණ්ඨා දෙදෙනා ගේම ප්‍රතික්ෂෙපයෙන් නැති බැවින් අනිරාකාණ්ඨාහු හා අනුමනාහුගේ චේතස කිමෙක්ද? යන් නාහට පරිහාර දක්වන්නාහු.

3 එසා, මේ දෙදෙනා කෙරෙහි; අනිරාකරණො, අනිරාකරණය (හෙ වත්) නොවැළකීම; විජ්ජමානො අපි, විද්‍යමාන කල්හිද; අයං, මේ (අනුමනා) තෙම; අභිකං, අභිකයක් (හෙවත්) අභික කොට; අනු මඤ්ඤාති, අනුඥා කෙරේ.

අනුමනා අනිරාකාණ්ඨා දෙදෙනාහටම අනිරාකරණය ඇතද අනිරාකරණය ඇති හැමනැතම අනුඥා ඇත්තේ නොවෙයි. අනු ඥා වූකලී යම් නැතොක ඇද්ද එහි අනිරාකරණයක් ඇත එහෙයින් හුදු අනිරාකරණ මාත්‍රයක් ඇත්තේ අනිරාකාණ්ඨා නම අනුඥාද අනුඥාවෙන් සිබවූ අනිරාකරණයද ඇත්තේ අනුමනා නම අචේත නවූ අනිරා කාණ්ඨාට වඩා සචේතනවූ අනුමනාහුගේ අනුඥා අභික යක් ඇත්තැයි අනුමනාහට අනිරාකාණ්ඨා බව නැත යනු භාවයි.

න නිරාකරොතිත්‍යා'නිරාකතා-යථා-බොධිරුක්කස්ස ජලං දදති පුරිසොති-ආරාධෙති අජේකසන්නා'රාධකො-යථා-යාවකස්ස ඛනං දෙති ඛනිති. 1

අවධිසති යං කිච්චි යතො පුටු කරිසති

ක්‍රියා පුබ්බතඤ්චධි'යං සො චලාචලතො දුධා. 2

නත්ථ චලො'යථා-ධාවතා'ස්සා පුරිසො පනති. 3

1. න නිරා කරොතිති, (දියමාන වස්තුව) නිරාකරණය නොකෙරේ නුසි (හෙවත්) නොවළකානුසි; අනිරාකතා, අනිරා කතීතා නම් වේ-“යථා බොධිරුක්කස්ස ජලං දදති පුරිසොති”-යන මෙහි බොධි වාක්‍යයි. (බොධිවාක්‍යය තෙම ප්‍රතිග්‍රහණාශාවක් නැති හෙයින් සවිකාරයකුත් අබෝධයකුත් නොකොට හුදෙක් දියමාන ජලය නොවළකානුසි අනිරා කතීතා නම්) පුරිසො, පුරුෂතෙම; බොධි රුක්කස්ස, බොධිවාක්‍යයට; ජලං දදති, ජලය දේ.

ආරාධෙති, යහි සේය, අජේකසන්නි, අබෝධයකුත් කෙරේනුසි (හෙවත් සාදරව යාවක්‍ය කෙරේනුසි); ආරාධකො, ආරාධක නම්. “යථා යාවකස්ස ඛනං දෙති ඛනිති” යන මෙහි යාවකයි. (යාවකතෙම දුතෘහු අතින් මට වස්තුවක් දුන්නමැනවැසි යාවක්‍යකොට ප්‍රතිග්‍රහණය කරණ හෙයින් ආරාධක නම්) ඛනි, ඛනවත් පුරුෂතෙම; යාවකස්ස, යාවකයාහට; ඛනං දෙති, වස්තු දේ.

මෙහිදු උක්තානුක්ත උක්ත ක්‍රම මැසි.

දෑන් අවධිකාරකය දක්වත්.

2. යතො, යම් (ග්‍රාමාදී) වස්තුවක්හු කෙරෙන්; යං කිච්චි, (සචේතනා චේතනවූද) යම් කිසි වස්තුවෙක්; ක්‍රියාපුබ්බං, ක්‍රියා වට පූර්වබ්ගම කොට (හෙවත් අප ගමනාදී ක්‍රියානිමිත්තව); අවධිසති, යහි සේය-පුටු කරිසති, වෙන්කරණු ලැබේනුසි; අයං තු, (අප ගමන ක්‍රියානිමිත්තව වෙන් වන්නාවූ පද්‍යායන්ට සීමාවූ) මේ වනාහි; අවධි, අවධි නම් වේ; සො, ඒ (අවධිය) තෙම; චලාචලතො, චලාවධි අචලාවධි වශයෙන්; දුධා, දෙපරිද්දෙකින් වන්නේයි.

3. නත්ථ, ඔවුන් අතුරෙන්; චලො, චලාවධි තෙම; යථා, මෙසේයි-“ධාවතා'ස්සා පුරිසො පනති” යන මෙහි දිවන්නාවූ අශවයි. (මෙහි දිවන්නාවූ අශවතෙම චල වූයේ පනනක්‍රියා ප්‍රවාහනියට නිමිත්තනුසි චලාවධි නම්) ධාවතා, දිවන්නාවූ; අස්සා, අශවයා කෙරෙන්; පුරිසො, පුරුෂතෙම; පනති, හෙන්නේයි.

මෙහි “පන ගමනෙ” යන ධාවනු කෙරෙන් කතීතායෙහි විභින ‘නි’ ප්‍රත්‍යයා විසින් “පුරිසො” යනු උක්ත කතීතාය “ධාවතා” යනුත් “අස්සා” යනුත් අනුක්තාවයි.

අවලෝ යථා-ශාමා අපෙහති මුනායො-අයං කායසංසග්ග පුබ්බ කො'වධි උද්ගථො බුඛිසංසග්ගපුබ්බකො නු පුරිසො චොරෙති භාය නිව්වාදි දඬබ්බං. 1

1. අවලෝ, අවලාවධිතෙම; යථා, මෙසේසි-“ශාමා අපෙහති මුනායො” යන මෙහි ග්‍රාමයයි-(මෙහි ග්‍රාමය තෙම නිශ්චල වූයේ අප ගමනාක්‍රියා ප්‍රවෘත්තියට නිමිත්තානුසි අවලාවධි නම්) මුනායො, මුනිත්‍ර; ශාමා, ග්‍රාමයෙන්; අපෙහති, පහවෙන්. *

මෙහි ‘අප’ පුළුවු “ඉ අර්කානගනිසු” යන බාහුත්‍ර කෙරෙන් කාරිකායෙහි විනිත ‘අනති’ ප්‍රත්‍යයා විසින් “මුනායො” යනු උකත කාරිකාය “ශාමා” යනු අනුකතාවයි.

අයං අවධි, මේ (කියනලද) අවධිතෙම; කායසංසග්ගපුබ්බකො, කායසංගෙලෂය පුළුවබ්ගමකොට ඇත්තේ; උද්ගථො, උද්ගරණ කරණලද; බුඛිසංසග්ගපුබ්බකො නු, බුඛිසංසග්ග පුළුවබ්ගමවු අවධියෙහි වනාහි; පුරිසො චොරෙති භායනිති, පුරිසො චොරෙති භායනි යන; ආදි, මේ ආදිය, දඬබ්බං, දහසුතුයි; පුරිසො, පුරුෂතෙම; චොරෙති, සොරුන් කෙරෙන්; භායනි, භයපත් වේ.

“චොරෙති භායනි” යනාදියෙහි චොරාදීන්හා බුඛිසංසග්ගයට පැ මිණ චොරාදීහු නම් ජිවිත විනාශකරන්නාහසි පසුව ඔවුන් කෙරෙන් අප ගමනාකාරවු උත්තුසානතාව හෙතුකොටගෙන “චොරෙති” යනා දිය බුඛිසංසග්ගය නියමකොට ඇති අවධියෙහි උද්ගරණය යනු භාවයි.

මෙහි “හි භයෙ” යන බාහුත්‍ර කෙරෙන් කාරිකායෙහි විනිත “නි” ප්‍රත්‍යයා විසින් “පුරිසො” යනු උකත කාරිකාය “චොරෙති” යනු අනුකතාවයි.

* මෙහි අප ගමනය නම් විශෙලෂය එද දෙදෙනෙකු පිළිබඳ වත්මුත් එකෙකු පිළිබඳ වන්නේ නොවෙයි එසේ කල්හි “ශාමා අපෙහති මුනායො” යනාදියෙහි ගමන් පහවීම මුනින්ටද මුනින්කෙරෙන් පහවීම ගමටද ඇති බැවින් ග්‍රාමය මුනිය යන දෙදෙනම අවධි වුවමනා වේද යත්? කි පරිද්දෙන් අප ගමනය දෙදෙනාටම සමවුවද යමෙක් පුළුවා වසාවෙන් අත්‍යාවසාවකට නොගොස් සවසරුපයෙන්ම සිටියේ වේද හෙතෙම අවධි නම් වෙයි එහෙයින් ඔවුනොවුන් කෙරෙන් අප ගමනය ග්‍රාම මුනි දෙදෙනාටම ඇත පෙර යම් සිටිති සවරුපයකින් යුක්තව ගැහෙන ග්‍රාමයම අවධි නම් වෙයි පෙර ඇතිව පෙණෙන සිටිති ක්‍රියාවෙන් යුක්තාවසාව ගැර පසුව ගමන ක්‍රියාවෙන් යුක්තා වසාවට පැමිණි බැවින් පුළුවාවසාවෙන් පිරිහුනුවා නම්වු මුනිහු අවධි නම් නොවෙත්.

මෙම කිහු.

“සමෙ'ප්පහමෙ වි'නාං පුබ්බරූපා යදවුතා

ආධාරයකි යො කතනු කමම කිරියනියොයො
ආධාරොති පවුනොයො ව්‍යාපකොපසිලෙසිකො
සාමිපිකො ච විසයොවෙච්චං සො චතුධා මනො. 1

තත්ත යො ආබෙය්‍යම'කිව්‍යාපෙකා චතනති සො ව්‍යාපකො-යථා
තිලෙසු තෙලව්‍යපිති-2

දූන් ආධාරකාරකය දක්වන්.

1. යො, යම් පද්‍යායෙක් තෙම; කිරියනියොයො, (හවනපවනාදී) ක්‍රියා
වටභාග්‍රයවු (හෙවත් ආධාරවු); කතනුකමම, කතීතා කමිම දෙදෙනා;
ආධාරයකි; දරාද; සො, හෙතෙම; ආධාරොති, ආධාරයකි; පවු
නොයො. කියනලද; අයං, මේ (ආධාරය) තෙම; ව්‍යාපකොපසිලෙසි
කො, ව්‍යාපකාධාර ඔපලෙසිකාධාර දෙදෙනාද; සාමිපිකොච, සාමිපි
කාධාරයද; විසයොවෙති, විෂයාධාරයදකි; ඵලං, මෙසේ; චතුධා,
සතරපරිද්දෙකින්; මනො, දන්නාලදී.

ක්‍රියාසංසිඛි නිමිත්තකයෙන් කාරක නම් වේනුකි ක්‍රියාවටනිශ්‍රය වුව
හුම ආධාරවත් මිස කතීතාකමිමදෙදෙනාට නිශ්‍රය වූයේ කෙසේ ආධාර
නම් වේද යත්? ක්‍රියාව තමාම අද්‍රව්‍යහෙතින් කතීතා කමිමදෙදෙනා
විනා ප්‍රවෘත්තියෙක් නැත්නුකි ක්‍රියාවට නිශ්‍රයවු කතීතා කමිම දෙදෙනා
දැරීමෙන් කතනිශ්‍රයවු ක්‍රියාවත් දැරුවානම් වේනුකි ක්‍රියා නිශ්‍රිතකි
වශයෙන් ආධාර නම් වේ.

2 තත්ත, ඒ චතුර්විධ ආධාරයන් අතුරෙන්; යො, යමෙක් තෙම; ආබෙ
ය්‍යං, ආබෙය්‍යයා; අභිව්‍යාපෙකා, ව්‍යාපනය කොට; චතනති, පවතිද;
සො; හෙතෙම; ව්‍යාපකො, ව්‍යාපක නම් වේ—"යථා තිලෙසු තෙල
මත්ති" යන මෙහි තිලයෝකි. (මෙහි තිලයෝ තුමු හවනක්‍රියාවට
කතීතා සවරුපවු ආබෙය්‍යවු තෙලය එකතැනකුත් නොහැර හැම
තැනම ව්‍යාපනය කරන්නාහු ඒ තෙලයාගේ අවසරිතියට ආධාර
වෙත් නුකි ව්‍යාපකාධාර නම් වෙත්.) තිලෙසු, තිලයන් කෙරෙහි;
තෙලං, තෙලය; අත්ථි, ඇති.

වුච්චනෙ තදපාදනං තං චලාචලතො මිධා

යථාසො ධාවතා පොසො පතෙ රුකකා ඵලනති ච" කි

ශාසත්‍රානතරයෙහි නිදිෂ්ටවිෂය උපානතවිෂය අනුමෙය විෂයකි
දක්වනලද ක්‍රිවිධ අපාදනයද මේ අවධියෙහිම අනන්තතනුකි වෙනම
නොදක්වනලදී.

වාසු මොදගලායන දෙක්හි මෙයට අවධිකාරකයකි කියති පා
ණීනි කාතයායන දෙක්හි අපාදනකාරකයකි කියත්.

උපසිලෙසො ආබෙය්‍යන සංයොගො තත්ථ භවො ඔපසිලෙසිකො—
යථා—චාලියං පච්ඡොයාදනං භන්තකාරකොති. 1

අත්‍යොදනසද්දෙ තණ්හුලවාචී තස්මා තඬුලාභිබෙය්‍යෙන කමමභුතො
න සභොපසිලෙසො අස්සා අත්ථිභොයාපසිලෙසිකාධාරො චාලි—සමීපෙ
භවො සාමීපිකො—යථා ගබ්ගායං චජො ගොතිති. 2

මෙහි “අස භුචි” යන ධාතුහු කෙරෙන් කතීතායෙහි විනිත ‘ති’
ප්‍රත්‍යයා විසින් “තෙලං” යනු උක්ත කතීතාය “තිලෙසු” යනු
අනුක්තාධාරකි.

1. උපසිලෙසො, උපශෙලෂ නම්; ආබෙය්‍යන, ආබෙය්‍යා හා; සංයො
ගො, (ආධාරයාගේ) එක්ව යෙදීමය; තත්ථ; ඒ (උපශෙලෂසංඛ්‍යාතවූ)
සංයොගයෙහි; භවො, වූයේ; ඔපසිලෙසිකො, ඔපශෙලෂික නම් වේ.

(යමෙක් ආබෙය්‍යා හා උපශෙලෂය අනුභවකෙරේද හෙතෙම ඔප
ශෙලෂික නම් වෙයි සේසි) යථා, මෙසේසි—“චාලියං පච්ඡොයාදනං
භන්තකාරකො” යන මෙහි චාලියසි (මෙහි සචාලි නොමෝ පචනක්‍රියා
වට නිශ්‍රයවූ තඬුලාඛ්‍යකම්මය උපශෙලෂ කරන්නී තමාකෙරෙහි පිහි
ටුවානුකි. ඔපශෙලෂික නම් වා) භන්තකාරකො, භක්තකාරක කෙම;
චාලියං, තාලියෙහි;* භන්තං, තඬුලය; පචති, පිසති.

මෙහි “පච පාකෙ” යන ධාතුහු කෙරෙන් කතීතායෙහි විනිත ‘ති’
ප්‍රත්‍යයා විසින් “භන්තකාරකො” යනු උක්තකතීතාය “චාලියං”
යනු අනුක්තාධාරය “භන්තං” යනු අනුක්ත කම්මකි.

දැන් සථොකොද්‍යාද්‍යරණයෙහි ඔපශෙලෂිකත්වය ප්‍රකාශ කොට දක්වන්නාහු.

2. අනු, මේ උද්‍යරණයෙහි; ඔදනසද්දෙ, ඔදනශබ්දය තෙමේ; තඬුල
වාචී; (යම් හෙයකින්) තඬුලය කියාද; තස්මා, එහෙයින්; කමමභුතො
න; (පචනක්‍රියාවට) කම්මවූ; තඬුලාභිබෙය්‍යෙන, තඬුලාඛ්‍යවූ ආබෙ
ය්‍යා, සහ, සමග; උපසිලෙසො, උපශෙලෂය; අස්සා, මේ සචාලියට;
අත්ථිති, ඇත්නුකි; චාලි, සචාලිනොමෝ; ඔපසිලෙසිකාධාරො, ඔප
ශෙලෂිකාධාර නම් වා; සමීපෙ, සමීපදෙශයෙහි; භවො, වූයේ; සාමීපි
කො, සාමීපිකාධාර නම් වේ. (යමක්හුගේ සමීප දෙශයෙහි ආබෙය්‍ය
පචතිද හෙතෙම සාමීපිකා නම් වෙයි සේසි.) “යථා ගබ්ගායං චජො
ගොතිති” යනමෙහි ගබ්ගාවකි. (ගබ්ගාව සමීපවර්තී වූයේම භවන
ක්‍රියාවට කතීතාවූ වජ්‍යාගේ සමීපත්වය හෙතු වන හෙයින් සාමීපික
නම්.) ගබ්ගායං, ගබ්ගාව සමීපයෙහි; චජො ගොති, ගොවුද වෙයි.

මුඛ්‍යාමුඛ්‍යවසා සද්දවොහාරො දුට්ඨො මනො
මුඛ්‍යං ගමිතාය පානානාය මුඛ්‍යොත්තප්පවාරනො. 1

මෙහි “හු සත්තායං” යන ධාතුහු කෙරෙන් කතීතායෙහි විනිත ‘හි’ ප්‍රත්‍යයා විසින් “චජො” යනු උත්තකතීතාය “ගමිතායං” යනු අනු කතාධාරකී.

ගමිතාව නම් ජලප්‍රවාහයවුව ගමිතාශබ්දයෙන් ජලප්‍රවාහයම නොකියා ගමිතාවෙන් සමීපදෙශය ගමිතායකී කීම කුමක් හෙයින්දැයි යන්නාහට පරිහාර දක්වන්නාහු “මුඛ්‍යාමුඛ්‍යවසා” යනාදී කිහු.

1. සද්දවොහාරො, (සියලු) ශබ්දව්‍යවහාරය තෙම; මුඛ්‍යාමුඛ්‍යවසා, මුඛ්‍යාථී ගොණාථී වශයෙන්; දුට්ඨො, චිත්‍රකාරවුයේ; මනො, දන්නා ලද; (එහෙයින්) ගමිතාය පානානි, ගමිතාය පානං යනමෙහි; මුඛ්‍යං, (ජලප්‍රවාහය ගමිතාශබ්දයාගේ) මුඛ්‍යාථීය; අනුත, (ගමිතායං චජො හොති) යන මෙහි වනාහි; උපවාරනො, මුඛ්‍යව්‍යතුහා අහෙද්‍යායාරො පණයෙන්, අමුඛ්‍යො (නත්සමීප ගමිතාශබ්දයාගේ) අමුඛ්‍යාථීය.

සියලු ශබ්දව්‍යවහාරයම මුඛ්‍යාථීගොණාථී වශයෙන් චිත්‍රකාරව පව ත්නාහෙයින් “ගමිතාය පානං” යනනන්නි ගමිතාශබ්දය නමා විසින් සාක්ෂාත්වාච්‍ය ජලප්‍රවාහයම කියා සිටිහෙයින් ජලප්‍රවාහය ගමිතාශබ්ද යාගේ මුඛ්‍යාථීය—“ගමිතායං චජො හොති” යනනන්නි ගමිතාශබ්දය තෙම ගොවිදක් නම් ගමිතා සමීපයෙහි වත්මුත් ජලප්‍රවාහයෙහි නො වන හෙයින් නමා විසින් මුඛ්‍යකොට වාච්‍ය ජලප්‍රවාහලක්ෂණවු ගමිතාව හැර උපවාරයෙන් ගමිතාසමීපදෙශය කියානුකී සමීපදෙශය ගමිතාශබ්ද යාගේ අමුඛ්‍යාථීය යනුභාවකී. *

* මෙහි උපවාර නම් අතථාභූත ව්‍යතුහු කෙරෙහි තථාභූතඥාන විශෙෂකී හේ තාත්පර්‍යය තාබ්‍රමියය තත්තාගවයසීය තත්තාමිප්‍ය යකී චතුර්විධ වේ.

එහි තාත්පර්‍යය නම් “මච්ඡාක්‍රොශනති ගිරිද්දිහ්‍යතෙ” යනාදී තන්ති මචසං ජනයෝ මචශබ්දයෙන් කියනුලැබෙති ගිරිසංදගණය ගිරිශබ්ද යෙන් කියනුලැබේ.

තාබ්‍රමිය නම් “අග්නිමිමානවකා ගොවිවාහිකා” මෙහි අග්නිබ්‍රමි මානවක අග්නිශබ්දයෙන් කියනු ලැබේ. ගොබ්‍රමිමවාහික ගො ශබ්ද යෙන් කියනු ලැබේ. මෙතන බ්‍රමිමශබ්ද ස්වභාවපර්‍යයකී.

තත්තාගවයසී නම් “යජිත් ප්‍රවෙශය කුන්‍යාන් ප්‍රවෙශය” මෙහි යජි සහ චරිතපුරුෂයෝ යජිශබ්දයෙන් කියනු ලැබෙති කුන්‍යාසහචරිත පුරුෂයෝ කුන්‍යාශබ්දයෙන් කියනු ලැබෙත්.

තත්තාමිප්‍ය නම් “ගමිතායාං කොෂ්‍ය කූපෙ ගගීහකුලං” මෙහි ගමිතා සමීපවතීතිවු කොෂාධාරදෙශය ගමිතාශබ්දයෙන් කියනු ලැබෙති කූප සමීපවතීතිවු ගගීහකුලනිවාස දෙශය කූපශබ්දයෙන් කියනු ලැබේ මෙ සේ හෙදයෙහි අහෙදකල්පනාව උපවාර නම්, “ගමිතායාං කොෂ්‍ය” යන තන්ති කොෂ නම් ගොපලුගමකී.

විසයො ගොචරො යං විනා'ධෙය්‍යං නාපචතතො.

යථා ආකාසෙ පකඛිනො චරන්ති. 1

විසෙසනාවිසෙසානං සමබ්‍රක්ෂිතං ක්‍රියාකතො

අයොද්ධතාච ගෙනු යො සමබ්‍රක්ෂො නාම'යං මතො. 2

යථා රඤ්ඤ පුරිසො තිස්සති. 3

1. විසයො, විෂය නම්; ගොචරො, ගොචරහි; (හේ කිමෙක්ද යත්?) යං විනා, යමක්නු හැර; ආධෙය්‍යං, ආධෙය්‍යා; නාපචතතො, (සථිවා කාරයෙන් හෝ බාහුලයෙන් හෝ අනික්තැනෙක) නොපවතිද (ආධෙය්‍යා පවත්නා තැනැත්තෙකි.) යථා, හේ මෙසේහි—“ආකාසෙ පකඛිනො චරන්ති” යන මෙහි ආකාශයෙහි (ආකාශය මුහුණුවත් නො වන හෙයින් අනුපශ්‍යෙමික වූයේ චරණ ක්‍රියා කාරිතාවූ පකඛිනිගේ ප්‍රවාහනවිෂයත්වයෙන් විෂයාධාර නම්) ආකාසෙ, ආකාශයෙහි; පකඛි නො, පකඛිනු; චරන්ති, ගැසිරෙත්.

මෙහි “චර ගතිහක්කණ්ණසු” යන බාහුලුකෙරෙන් කාරිතායෙහි විහි ත “අනති” ප්‍රත්‍යයා විසින් “පකඛිනො” යනු උක්තකාරිතාය “ආකා සෙ” යනු අනුක්තාධාරහි. මෙහි සථිවප්‍රකාරයෙන් ආධෙය්‍යා අනික් තැනෙක නොපවත්නාහෙයින් විෂයව සිටි ආධාර නම් “රුපෙ චක්ඛු නො” යනාදියෙහි රූපාදිය-බාහුලයෙන් අනික්තැනෙක්හිනොප වත්නාහෙයින් විෂයව සිටි ආධාර නම් “ආකාසෙ පකඛිනො චරන්ති” යනාදියෙහි ආකාශාදියෙහි. *

මෙසේ උදෙදගානුක්‍රමයෙන් ක්‍රියාකාරකසමබ්‍රක්ෂි විහාගය දක්වා දැන් ඡක්ඛිප්‍රකාශ සමබ්‍රක්ෂිසථරූප දක්වන්නාහු “විසෙසනාවිසෙසා නං” යුතු.

2. සමබ්‍රක්ෂිතං, (අන්‍යෝන්‍ය) සමබ්‍රක්ෂිතය ඇත්තාවූ; විසෙසනාවිසෙසා නං, විශෙෂණ විශෙෂ්‍ය දෙදෙනාගේ; ක්‍රියාකතො, (පරිපාලකාදී ලක්ෂ්ණවූ) ක්‍රියාව විසින් කරණලද්දවූ (හෙවත් ජනිතවූ); අයොද්ධතාච, මොහුගේ මේ යෙහි පවත්නාවූ සමබ්‍රක්ෂි බුද්ධියගේ විමට; ගෙනු, කාරණා වූ; යො, යමෙක් ඇද්ද; අයං, මේ තෙම; සමබ්‍රක්ෂො නාම, සමබ්‍රක්ෂි නාමැති; මතො, දන්නාලදී.

3 යථා, මෙසේහි; රඤ්ඤ පුරිසො තිස්සති යන්නෙහි “රඤ්ඤ පුරිසො” යනුහි. රඤ්ඤ, රජහුගේ; පුරිසො, පුරුෂ තෙම; තිස්සති, සිටිනේහි.

“තිස්සති” යනනැත “සා ගතීනිවුත්තියං” යන බාහුලු කෙරෙන් කාරිතායෙහි විහිත “ති” ප්‍රත්‍යයා විසින් “පුරිසො” යනු උක්ත කාරිතාය “රඤ්ඤ” යනු අනුක්ත සමබ්‍රක්ෂි.

* වාක්‍ය මොදගලයායන දෙක්හි මෙයට ආධාරකාරක යෙහි කිසිවි පාණිති කාන්‍යායන දෙක්හි ඔකාශ කාරක යෙහි කිසිව.

අනුභූතියායමිත්‍යාසංකාරතො ව්‍යවච්ඡින්නො සමබ්බන්තිසසිතො තතොයෙව සමබ්බි පුරිතො විසෙසො ව්‍යවච්ඡදකො තු සමබ්බන්ති සසිතො තතොයෙව සමබ්බි රාජා විසෙසනං. 1

තෙසං සමබ්බන්තිසසිතානං සමබ්බිනං ක්‍රියං නිසංඝ භවත්‍යාසංඝො මඤ්ඤපෙක්ඛලකඛණො සමබ්බො. 2

තථාහි රාජා පුරිසං පාලෙති තතො 'සමුපකාරසභාවා පාලනක්‍රියා විනාමපි තෙසං සමබ්බන්ති භවති රඤ්ඤ හි කරියමානා තංසමබ්බි නි පුරිසවිසයනා ච පුරිසසමබ්බන්ති ක්‍රියා'යනති. 3

* යථොක්තවු සමබ්බසචරුපයම යථා නිද්දිෂ්ඨවාදගරණය හා එක් කොට විසාරයෙන් දක්වත්.

1. අනුතු, මේ උද්ගරණයෙහි වනාහි; අසං, මේ රජහුගේ; අයං ඉති, මේ පුරුෂයෙහි කියා; අසංකාරතො, (බ්‍රාහ්මණාද්‍ය) ජානාරයෙන්; ව්‍යවච්ඡින්නො, භාරකරණලද්දවු; සමබ්බන්තිසසිතො, සමබ්බිය ඇසිරුකොට පැවැත්තාවු; තතොයෙව, එහෙයින්ම, සමබ්බි, සමබ්බිය ඇත්තාවු; පුරිතො, පුරුෂතෙම; විසෙසො, විශේෂය; ව්‍යවච්ඡදකො, (පුරුෂයා ස්වාම්‍යානාරයෙන්) පිරිසිදුනාවු; සමබ්බන්තිසසිතො, සමබ්බිය ඇසිරුකොට පැවැත්තාවු; තතොයෙව, එහෙයින්ම; සමබ්බි, සමබ්බිය ඇත්තාවු; රාජා තු, රජ වනාහි; විසෙසනං, විශේෂණ වේ.

2. සමබ්බන්තිසසිතානං, (අන්‍යාන්‍ය) සමබ්බිය ආශ්‍රයකළාවු; තෙසං සමබ්බිනං, ඒ (රාජය පුරුෂය යන) සමබ්බින් දෙදෙනාගේ; ක්‍රියං නිසංඝ, (පරිපාලනපරිපාලන ලක්ෂණවු) ක්‍රියාව නිසා; අඤ්ඤමඤ්ඤ පෙක්ඛලකඛණො, ඔවුනොවුන් අපෙක්ෂාකිරීම සභාවකොට ඇති; සමබ්බො, සමබ්බිය තෙම; භවති, වේ.

දැන් සමබ්බිය ක්‍රියාව විසින්ම ජනිත පරිදි සමාජිකය කරන්නාවු "තථාහි" යනාදි කිහිප.

3. තථාහි, එසේමැයි; රාජා, රජතෙම; පුරිසං, පුරුෂයා; පාලෙති, (යම් හෙයකින්) රක්ෂාකෙරේද; තතො, එහෙයින්; (තොහොත් ඒ රජහු කෙරෙන් පැවැත්තාවු); උපකාරසභාවා, උපකාරසභාවවු; අයං පාලනක්‍රියා, මේ පාලනක්‍රියා තොමෝ; තෙසං විනාමපි, ඒ (රාජ පුරුෂ) දෙදෙනාගේම; සමබ්බන්ති භවති, සමබ්බිය ඇතිවත් නිසි; (ඔවුන් දෙදෙනාම සමබ්බිය වන්තියෙහි සේසි) හි, එසේමැයි; රඤ්ඤ, රජහු විසින්; කරියමානා, කරණලබන්නාවු; අයං ක්‍රියා, මේ

* වාඤ්ඤ මොඤ්ඤලාභන දෙක්හි මෙයට සමබ්බකාරකයෙහි කියති පාලෙති කාරකය යන දෙක්හිසාමි යති කියත්.

තසමා තක්‍රියං නිසාය පවත්තමානො අසොදනොවං පවත්ත
සමබ්බුතිසභාවස්ස ගෙනුතො පරිපාලාපරිපාලනලක්කණො ස
මබ්බො එවං ක්‍රියා ජනිතොති වෙදිතබ්බො. 1

(පාලන) ක්‍රියානොමෝ; කං සමබ්බුති, ඒරජ්ජුගේ සමබ්බුති ඇත්
තිද වෙයි; පුරිසවිසයනා, පුරුෂයා විෂයකොට ඇතිබව හෙයින්;
පුරිස සමබ්බුති ඉති, පුරුෂයාගේ සමබ්බුති ඇත්තිද වෙයි කියයි.
(රජ්ජු විසින් කරණු ලබන බවහෙයින් රජ සමබ්බුතිද වෙයි පුරුෂයා
විෂයකොට පවත්නා හෙයින් පුරුෂයා සමබ්බුතිද වෙයි සේයි.)

1. තසමා, එහෙයින් (හෙවත් ක්‍රියාව දෙදෙනාම සමබ්බුතෙයින්; තක්‍රිය
යං නිසාය, ඒ (සමබ්බුති දෙදෙනා අයත් පරිපාලන) ක්‍රියාව නිසා;
පවත්තමානො, පවත්නාවූ, අසොදනා, මේ මොහුගේයයි; එවං පව
ත්ත, මෙසේ පැවැත්තාවූ; සමබ්බුතිසභාවස්ස, සමබ්බුතියගේ
සද්භාවයට (හෙවත්) සමබ්බුතියාගේ විමට; ගෙනුතො, කාර
ණාවූ; පරිපාලාපරිපාලනලක්කණො, පරිපාලාපරිපාලනසභාවූ;
සමබ්බො, සමබ්බුති හෙවත්; එවං, මේ උක්තකුමයෙන්; ක්‍රියාජනිතො
ති, ක්‍රියාව විසින් උපදවනලද්දී; වෙදිතබ්බො, දකුණු.

“රජෙසු පුරිසො” යන මෙහි සමබ්බුති පරිපාලන ක්‍රියාව විසින්
ජනිතනියායයි සේයි. එසේ මැයි “රාජා පාලෙති” කියනලද කල්හි
කවරක්කුද පාලනය කරන්නේයයි විශේෂයෙන් අපේක්ෂාව ඇති
කල්හි පුරුෂයා අපේක්ෂා කරණු ලබනෙයින් පුරුෂයාගේ රජ්ජුගේ
සමබ්බුති වෙයි.

“පුරිසො පාලියති” කියනලදකල්හි කාවිසින් පාලනය කරණු ලැ
බේද්දී විශේෂයෙන් අපේක්ෂාව ඇති කල්හි රජ්ජු විසින් අපේක්ෂා
කරණු ලබනෙයින් රජ්ජු හා පුරුෂයාගේ සමබ්බුති වෙයි. මෙසේ
මවුනොවුන් කෙරෙහි අපේක්ෂාව ලක්ෂණකොට ඇති සමබ්බුති පරිපා
ලනක්‍රියාව විසින් වන්නේය “බ්‍රාහ්මණස්ස පුරිසො වෙස්සස්ස පුරිසො”
හි කියන්නටද පිළිවන් බැවින් බ්‍රාහ්මණාදීන්ට සාධාරණවූ පුරුෂයා
ඒ බ්‍රාහ්මණාදීන් කෙරෙන් වෙනස් කෙරෙණුහි රජතෙම විශේෂණය
පුරුෂ වනාහි ඒ බ්‍රාහ්මණාදීන් කෙරෙන් වෙනස්කරණු ලැබේනුහි
විශේෂය වෙයි එහෙයින් විශේෂණවාච්චු රාජශබ්දයා කෙරෙන්ම ෂෂ්ඨි
විභක්ති වෙයි විශේෂණවාච්චු පුරුෂශබ්දයා කෙරෙන් නොවෙයි දක
සුතු.

කියේමැනු.

“පාරතනත්‍රයං හි සමබ්බුතියානු ෂෂ්ඨි විධියතො

උපාධිසභානාගමිතො හා විශේෂණාදිතස්සත්‍රිතා” හි--

එවං සබ්බජාපි යථායොගං වාචවං. 1

යො පන දෙවදත්තො කසෙති චාලියං ඔදනං පවතිත්තාදි වාචකාස්
ක්‍රියාවාරකො කාරකානාම'ඤ්ඤමඤ්ඤපෙක්ඛලකකණො ක්‍රියාකාරක
සමබ්බොනාම නා'යං ජසියා විසයො කතතාදි වචනිවජ්ජයං නං නං
විහතත්පසසබ්බොති. 2

1. සබ්බජාපි, හැම සමබ්බකියෙහිම; යථායොගං, යෙදෙන යෙදෙන
පරිද්දෙන්; එවං, මෙසේ; වාචවං, කිය යුතුයි.

“රඤ්ඤ පුත්තො සද්දස්ස අත්තො ඛිරස්ස විකාරො දඬි නිලානං
මුඬි වස්සානං තභියෙ මාසෙ රඤ්ඤ ඛනං රුක්ඛස්ස සාධා රාජස්ස
තිරඤ්ඤං” යනාදිවු ජනාප්තක සමබ්බකිය වාච්‍ය වාචක සමබ්බකිය
විකාරවිකායාසී පරිමාණපරිමෙය පුරණ පුඨි සමාමි සමබ්බකිය අවයව
අවයවී ආදෙසාදෙසී ආගමාගමී සමබ්බකිය යනාදි චතුෂ්ඨිප්‍රභෙදවු සියලු
සමබ්බකියම මෙකිලෙස දකැයුතු.

මෙහි සමබ්බකි සමබ්බකී වස්තූන් දෙදෙනා කෙරෙන් අනික් සමබ්බකි
නම් වස්තුවෙක් නොදක්නා ලබන්නේ වේද යත්?. එසේවිනම් බ්‍යා
කතවු මේ සමබ්බකි බුඞ්ණොමෝ සමබ්බකි සමබ්බකී දෙදෙනා කෙරෙහි
නිෂකාරණව කෙසේ වේද? ඉදින් සමබ්බකිබුඞ්ණිනිෂකාරණයෙහි උපදුන්
හොත් උත්පත්ති කාරණයක් අපෙක්ෂා නොකරණ හෙයින් හැම කල්
හිම උපනමැනව යම් හෙයකින් සමබ්බකිබුඞ්ණිය උපදීද එහෙයින් ඒ බුඞ්
ණගේ උත්පත්තියට හෙතුවකුත්වුව මැනව ඒ හෙතුවද මෙහි සමබ්බකිය
එහෙයින් සමබ්බකීන් කෙරෙන් බ්‍යතිරික්කතවු සමබ්බකිය ඇත්තේය.
ඉදින් සමබ්බකිබුඞ්ණොමෝ නිමිත්ත නොවෙයි සමබ්බකීවු වස්තූන්ද යම්
හෙයකින් සමබ්බකිබුඞ්ණියට කාරණය එහෙයින් අනික් නිමිත්තයෙකින්
ප්‍රයොජන කිමිදැයි යතහොත් එසේද නැති කුමක්හෙයින්ද යත්? අස
මබ්බකිවුද වස්තුවෙහි සමබ්බකිබුඞ්ණි ප්‍රසංගත වනහෙයින් එහෙයින් යම්
කිසි වස්තුවෙක් විශිෂ්ටවුයේම සමබ්බකිබුඞ්ණියට හෙතෙස යතහොත් ඒ
ඉෂ්ටවු විශිෂ්ටතාව නම් සමබ්බකි මය සමබ්බකිබුඞ්ණියට නිමිත්තවු වස්තු
වය යම් බදුවු විශිෂ්ටතා යොගයකින් විශිෂ්ටනම් වීද ඒ විශිෂ්ටතාවන්
ගේ අභිභෙයින් සමබ්බකිය නුයි. සමබ්බකීන් කෙරෙන් බ්‍යතිරික්කතවු
සමබ්බකි ඇත්තේමැයි.

දැන් ක්‍රියාකාරක සමබ්බකියද අන්‍යෝන්‍යාපෙක්ෂා ලක්ෂණවු එහි
ෂ්ඨි කුමක්හෙයින් නොවේද යන්නාහට පරිහාර දක්වන්.

2. “දෙවදත්තො කසෙති චාලියං ඔදනං පවති” යන; ආදිවාකය,
මේ ආදි වාකයෙහි; ක්‍රියාවාරකො, ක්‍රියා ප්‍රවෘත්තියට කාරණාව;

හෙදා හෙදක හුනා පදකඩානසමාගමා
සමුදෙති සමතතාං වාකාං වොගාරනිසිනං. 1

කාරකානං, කාරකයන්ගේ; ඇතුළුඇතුළුපෙකඩලකකණො, ඔවුනො වුන් අපෙක්ෂාකිරීම සමභාව කොට ඇති; ක්‍රියාකාරක සමබකොනාම, ක්‍රියාකාරක සමබක නම් වූ; යො, යම් සමබකයෙක් ඇද්ද; අයං පන, මේ (ක්‍රියාකාරක සමබකය) වනාහි; ජසියා, ඡෂ්ඨ විහතනියට; විස යො න, විෂය වූයේ නොවේ; (කුමක්ගෙයින්ද යත්)? කතනාදිවචනි වජායං, කතීන්‍යාදි වචන විවක්ෂාවක් ඇති කල්හි; තං තං විහතනිය සබගතොති, ඒ ඒ විහතනින්ගේ ප්‍රසබගය හෙයින්.

සමබකය අනොනානාපෙක්ෂා සාරූපගෙයින් “දෙවදනො කඨෙති ථාලියං ඔදනං පවති” යනාදි වාකායෙහිද ක්‍රියාකාරකයන්ගේ අනොනානාපෙක්ෂාව ඇත්නුයි දෙන වෙනම ඡෂ්ඨ සමබකය කුමක් විණිස නොවිද යත්? වක්තෘන් විසින් වක්ෂාමාණ සමබකය අවිවක්ෂිත ගෙයින් ඡෂ්ඨ නොවෙයි කතීන්‍යාදාදිය විවක්ෂිතගෙයින් දෙවදනා ගබ්ද යාකෙරෙත් ප්‍රථමාවිහතනිවුට කඨගබ්දයා කෙරෙත් තෘතීයාවුට සථා ලීගබ්දයා කෙරෙත් සපතමිවුට ඔදන ගබ්දයා කෙරෙත් ඕනියාවු.*

දැන් සමබක ප්‍රකාශ මුඛයෙන් ප්‍රකාශවු † වාකායාගේ ලක්ෂණ සාරූප ගෙයින් දක්වත්.

1. හෙදා හෙදක හුනා, විශෙෂය විශෙෂණවු අතී ඇති; පදකඩාන, (පදයහි කියනලද්දවු සාදානනානාදානායන්ගේ නොහොත්) සාදානනා පදයන්ගේහා ආකඩාන පදයන්ගේ; සමාගමා, සමවෘත්ත ගෙනුකොටගෙණ (හෙවත් සාධාරණාධික කාලලක්ෂණවු හෝ ක්‍රියාකාරකයන්ගේ අනොනානාපෙක්ෂා ලක්ෂණවු හෝ සමබකය ගෙනුකොටගෙණ); සමතතාං, පරිසමාපතවු අතී ඇති (හෙවත් ක්‍රියාකාරක සමබක විශෙෂණ විශෙෂයවු පරිද්දෙන් පරිපූර්ණවු අභිධේය ඇති නොහොත් ආකාචික්ෂාසපද නොවන්නාවු); වොගාරනිසිනං, (විසිනිමෙට ලක්ෂණවු) ලොක ව්‍යවහාරය ආශ්‍රයකොට පැවැත්තාවු; වාකායං, (එහෙයින්ම පුරුෂයා ප්‍රතිනිසභාතීයෙහි ප්‍රවෘත්තතාවුද නිවෘත්තතාවුද)වාකාය පදසමුහය නෙම; සමුදෙති, නිෂපන්න වන්නෙයි—මේ වාකාය ලක්ෂණයි.

දැන් ඒ වාකායද සමාසාදි වගයෙන් අනෙකප්‍රකාරනුයි තත් ප්‍රසබගයෙන් සමාසාදි ලක්ෂණ සාරූප ගෙයින් දක්වත්. ‡

* “එකාධ්‍යානො පදවයො සියා වාකායං සකාරකො” යනු ගෙයින් “දෙවදනො කඨෙති ථාලියං ඔදනං පවති” යනාදි වාකාය නම් වේ.

† වාකායන්ගේ සාරූප දක්වනු විණිස “හෙදාහෙදක” යනාදි කියන ලදි—සමහර.

‡ මෙසේ ක්‍රියාකාරක සමබක ඡෂ්ඨසමබක සාරූපවිහාග දක්වා දැන් ඔවුන්ගේම අනුකතඋකතකිය යම් සමාසාදියෙකින් වේද ඒ සමාසාදින් සාරූපගෙයින් දක්වන්නෝ “විසෙසනවිසෙසානං” යනාදි සූත්‍ර—සමහර පොත්.

විසේෂනවිසේෂානාම 'භික්ෂාසපරික්ෂානාම'

එකාසනා 'භික්ෂාසපරික්ෂානාම' චක්ෂාසනා සමාසනා. 1

1. විසේෂනවිසේෂානාම, විශේෂණවිශේෂය පදයන්ගේ; අභික්ෂාස පරික්ෂානාම, අභික්ෂාසීපරික්ෂා (හෙවත් එකම අතීයක් ප්‍රධාන කොට ඇතිබව); එකාසනා, එකාසීනා නම් වෙයි. (මෙහි විශේෂණ විශේෂයෙන් වාච්‍යවූ අතීයන් දෙදෙනා කෙරෙන් කවර එකම අතීයක් ප්‍රධාන වේද යත්? විශේෂණ විශේෂයන්ගේ එකාසී ප්‍රධාන ක්‍රියා විශේෂණයාගේ ස්වාතී පරිත්‍යාගයෙන් විශේෂයෙහි ප්‍රවෘත්ති යක් ඇතිකල්හි සැපයේ නුසි විශේෂණාතීය අප්‍රධානාය විශේෂාතීය ප්‍රධානයි. එසේමැයි “නිලූපලමානාය” යනාදියෙහි නිලාදිවූ විශේෂණාතීය උත්පලාදි ව්‍යතිරේකයෙන් නිලාදිහුගේ වෙනස “ආනාය” යනාදියක් සමඟව නොවන හෙයින් ස්වභාවික බ්‍යාපාරය හරහා උත්පලාදි විශේෂයාගේ රක්තාදායනයාගේ ව්‍යවචේදය පිණිස ප්‍රසන්නානුසි අප්‍රධානයි උත්පලාදිවූ විශේෂය මෙහි ස්වප්‍රධානව “ආනාය” යනාදි ක්‍රියා සමබන්ධය අනුභව කරණහෙයින් ප්‍රධානයි. ඉදින් මෙසේ නිලාදි විශේෂණයක් ස්වාතී පරිත්‍යාගවෘත්තීන් අප්‍රධාන වේ නම් “නිලූපලං” යනාදි නිලාදායතීවිශිෂ්ටවූ උත්පලාදායතී ප්‍රධානතීය කෙසේ වේද යත්? කුසුමාපගමයෙහි අතීතානුගම යෙන් චම්පකප්‍රථය මලලිකාප්‍රථය යනුමෙන් ස්වාතීය හරහාද අතීය නොහරිනුසි කියයි. තවද යම්සේ රාජ කම්මයෙහි ප්‍රවෘත්තවූ ත සකරාදිනෙම රාජකම්ම විරුඛවූ ස්වකම්ම පරිත්‍යාගය කරණ බව මුත් ඒ රාජ කම්මයට විරුඛ නොවන්නාවූ හසිත කඬුවනාදිය නොහර හේද එසේම විශේෂණයද විශේෂයවිරුඛවූ ස්වභාවිකවූ කාරකතීය හරණබව මුත් විශේෂයාගේ අතීතානුරක්ෂාවචේදකතීය නොවන නිසායෙන් අත්‍යතීයෙන් සාහාය්‍යහෙයින්ම “නිලං සරොජමුපති යතං” යනාදියෙහි නිලාදි විශේෂණයාගේ සරොජාදි විශේෂයාගා අවිනාහාවිතීය හෙතු කොට හෙණ උපනායනාදි ක්‍රියා සමබන්ධය ඇතද විධේයකයෙන් ප්‍රධානව සිටියාවූ සරොජාදි විශේෂයම උපනා යනාදි ක්‍රියා සමබන්ධ ප්‍රධානායෙන් අනුභව කරන්නේයි. එහෙයින් විශේෂණ විශේෂයන්ගේ අභික්ෂාසී පරික්ෂා එකාසී නම් වෙයි. යනු අභිප්‍රාසි.) අභික්ෂාසනා, අභික්ෂාසනෙහි (හෙවත්) අතීතානුගත සංඥාවලයෙන්; අසනා, මේ එකාසීතාවගේද; චක්ෂාසනා, වාතීයාගේද; සමාසනා, සමාසබව වන්නීයි.

වාතී සමාසයෙහි පදයන්ගේ පරස්පරවිශේෂණතීය නැත් නුසි ඒ හැර රාජපුරුෂාදි සෙසු සියලු සමාසයෙහි රාජාදිවූ විශේෂණය තෙම

සප්පධානාපි යත්තං මිථො සාපෙක්ඛකා ඉව
 ක්‍රියාසම්බන්ධසාමඤ්ඤං චත්තෙකත්තං තමුවචතෙ. 1.
 ඉතරිතරයොගො'යං සමාහාරොති චතතතෙ
 කමතො අවයවහෙද්‍යනුගතො තිරොතිතාවයවහෙද්‍යව. 2.

පුරුෂාදිවූ විශේෂයන්ගේ සාමාන්‍යතරාදීන් ව්‍යවචේතය කෙරේ
 නුඹ ද පුරුෂාදිය නෙම රාජාදීන් විසින් ව්‍යවචේතය නුඹ ද විශේෂණ
 විශේෂයන්ගේ ලැබේ නුඹ විශේෂණවිශේෂයන්ගේ එකාකීප්‍රධාන
 ත්‍යය ඵෙකාකී නම් ටෙති ඒ ඵෙකාකීයද චාකීයද ශබ්දාකී දෙදෙ
 නාගේ සංකෂ්පයක් හෙයින් “සමසනං සමාසො” හි අනුකීප්‍යංඤ
 ටෙන් සමාස නම් ද ටෙති එහෙයින් එකාකීතාව සමාසයෙහි විප්‍රකාර
 යෙන් ව්‍යවහාරය පවත්නි යනුභාවති. *

චාකීසමාසයෙහි පදයන්ගේ අන්‍යෝන්‍ය විශේෂණත්‍යයක් නැතද
 සාපෙක්ඛයන්ගෙන් දන්නා ලැබෙන්නුඹ එකාකීතාව ඇතැයි චාකී
 යාගේ ස්වරූප හඟවනාපිණිස “සප්පධානාපි” යනාදි කිහි.

1. යත්, යම් සමාසයෙක්හි; අත්තා, (ධවබදිරපලාසාදි) අකීයෝ; සප්ප
 ධානාපි, (සමාකීප්‍රධාන නොකිරීමෙන්) සමානතවූවානුද; මිථො,
 ඔවුනොවුන් කෙරෙහි; සාපෙක්ඛකා ඉව, (චේදනාදි ක්‍රියා සම්බන්ධ
 සාමාන්‍යය නිසා ඔවුනොවුන් කෙරෙහි) සාපෙක්ඛයන් ගෙන් ටේද්ද;
 ක්‍රියාසම්බන්ධසාමඤ්ඤං, චේදනාදි ක්‍රියා සම්බන්ධ සාමාන්‍යය ඇති; තං,
 ඒ සමාසය, චත්තෙකත්තං, චාත්තෙකාකී සමාසයෙහි; වචචතෙ, කිය
 නු ලැබේ.

සමුවචයාත්‍යාවය ඉතරිතරයොගසමාහාරයෙහි චාකී චතුර්විධ වුවද
 සමාස සමභවයක් නැති සමුවචයාත්‍යාවය දෙදෙනා හැර සමාස වන
 ඉතරිතරයොගසමාහාර දෙදෙනාගේ ස්වරූප විභාවනය කෙරෙත්.

2. අවයව හෙද්‍යනුගතො, (ප්‍රකටවූ) අවයවචාකී විශේෂය අනුව පැවැත්
 තාවූද; තිරොතිතාවයවහෙද්‍යව, අප්‍රකටවූ අවයවචාකී විශේෂය ඇ
 ත්තාවූද; (සො) අයං සමාසො, (ඒ) මේ චාකී සමාසයතෙම; කමතො,

* චාකීසමාසයෙහි පදයන්ගේ විශේෂණ විශේෂයන්ගෙන් අන්‍යෝ
 න්‍යාපෙක්ඛාවක් නැතිහෙයින් චාකීසමාසය හැර සියලු සමාසයට “එක
 ත්‍යා” යනු අනුකීප්‍යංඤය “සමසනං සමාසො” යන මේ අකීයෙන්
 යථොක්තවූ එකාකීතාවටද චාකීයටද සමාසය යනු අනුකීප්‍යං
 ඤහි-සමහරපොත්.

ප්‍රබ්‍රහ්මාරූභයඤ්ඤාත්මසාධානතො චතුබ්‍රහ්මයො
යථාච්ඡෙතො සමාසොයමසංඛ්‍යාකාරකාදිකො. 1.

යථා ක්‍රමයෙන්; ඉතරිතර යොගො, ඉතරිතර යොගය; සමාහාරොහි,
සමාහාරයයි; චක්‍රතො, දෙපරිද්දෙකින් පවත්නේයි. *

අවයව විශේෂය අනුව පැවැත්තේ හෙවත් අවයවප්‍රධාන වූයේ
ඉතරෙතර නම් වෙයි. මුවහවු අවයව විශේෂ ඇතිවෙයිනම් සමූහ
යාගේ පහළවීම ඇත්තේ සමාහාර නම් වේ.

දැන් අසංඛ්‍යා සමාසාදියෙහි ස්වරූප දක්වමු.

1. යථාච්ඡෙතො, යථොක්තවු; අසංඛ්‍යාකාරකාදිකො, (සමාසකාරණික
යෙහි කියන ලද්දවු) අසංඛ්‍යා සමාසය කාරක සමාසය යනාදිවු; අයං
සමාසො, මේ සිංහු සමාසය තෙම; ප්‍රබ්‍රහ්ම, පූර්වපද්‍යය; උත්තරත්ම,
උත්තරපද්‍යය; උභයත්ම, උභයපද්‍යය; අඤ්ඤාත්ම, අනාපද්‍යය
(යනමොවුන්); සාධානතො, ප්‍රධානකොට ඇතිබව හෙයින්; චතුබ්‍රහ්ම
යො, සතර වැද්දුරුම වේ.

* “චක්‍රමසුරියා” යනාදියෙහි මෙන් අවයවාරූප ප්‍රධානව උත්තරපද
යහට බඳු ප්‍රලිභු ඇත්තේ ඉතරිතරයොග නම්. “ඡන්ද්‍රපාතනං”
යනාදියෙහි මෙන් සමුදයාරූප ප්‍රධානව නපුංසකලිභු වූයේ සමා
හාර නම්. කියමැනු.

“ඉතරෙතරයොගසම්භාවිතො සමුදහව්‍ය
සංඝාතසංහිතොභාව්‍ය පරවලලිබ්‍රහ්ම ව.
යත්සතරූභාවො යසම්භිතො හෙද යත්ත තිරොහිතා
සමාහාරසත්‍යං චාරූපසමාසො න පුංසකියම” යි

“චක්‍රො” යි සූත්‍රය සාමාන්‍යවුවද සමුච්චයාත්මකය දෙකින් සමා
ස නොවෙයි ඉතරිතරයොගය සමාහාරය යන දෙකින් සමාස වෙයි
යන මේ නියමය ශබ්දවත් නොවන්නේද සුකතින්ම සිබියයි දත
සුතු. මෙම කිතු.

“පරසපරව්‍යපේක්ෂාණාමෙකාරූපිභාවසමභාව්‍ය
අත්මාචයාදිකොච්චෙට්ඨිභාවාත්මාසංසමභාව්‍ය” යි.

මෙහි සමුච්චය නම් “දූතව දෙති සිලව රකක” යනාදිය-අත්මාචය
නම් “තිකකං චර ගාවොචානං” යනාදියෙහි මෙන් පළමුකොට එ
කක් මුඛය කොට කියා පසුව අනිකක් නියොග කිරීමයි-ඉතරෙතර
යොග සමාහාරාදිය ඉතරෙතර සුකතාදාරූපිභාවිවු ශබ්දයන්ගේම
අර්ථවු චශබ්දයාගේ අර්ථයයි කුමැයි කියනු ලැබේද?

“ඉතරෙතරයොගාදි ශබ්දනාමෙව තාදාශාමි
අර්ථශ්වකාරසාන්තිරියාත් ව්‍යාකත ඉත්‍යාසංසකථාතො” යි.

මෙහි බර්මකාමාදි ඉතරෙතරයොගාදාරූපියම ශබ්දනාමෙකවු
බර්මකාමාදාරූපියන්ගේ අර්ථය. එතතුදු වු ඒ බර්මකාමාදි ශබ්ද
යන් අර්ථාන්තරසාධාරණ හෙයින් අභිව්‍යාකත නොවන්නේ ච ශබ්දප්‍ර
යොගයෙහි අභිව්‍යාකතනුයි ච ශබ්දයාගේ අර්ථයයි කියනු ලැබේ.

චාක්‍රමොදගලායනා දෙකින් මෙයට චාරූප සමාසයයි කියති පාණි
නි කාන්‍යායනා දෙකින් චතව්‍යසමාස යයි කියත්.

අපව්වාද්‍යත්වයෙ විභත්‍යන්තා භවනි යෙ
අභින්නත්පරා තෙමෙ ණාදයො නාම කින්නිතා. 1.
චිත්ත කාරකභාවෙසු සකමමාකමමධානුහි
යථායොගං සමුප්පජ්ජමානා තබ්බාදයො මනා. 2.

යථොක්තවු “උපනගරං” යනාදී අසබ්බාස මාසයද “අබ්‍රාහම
ණො” යනාදිවු නක්ඛ සමාසයද “අවකොකිලං” යනාදිවු ප්‍රාදිසමා
සයද අන්‍යපද්‍යානිප්‍රධාන නම් වේ. කාරක සමාසයද විශේෂණ සමා
සයද “පාවරියො” යනාදී ප්‍රාදිසමාසයද උත්තරපද්‍යානිප්‍රධාන වේ.
වාචිසමාසයද උභයපද්‍යානිප්‍රධාන වේ. “ලුනායවං” යනාදී අසබ්බා
සමාසයද අන්‍යානිප්‍රධාන සමාසයද අන්‍යපද්‍යානිප්‍රධාන වේ නුභි. සියලු
සමාස වතුළුවීම වෙති යනුභාවයි. *

දැන් ණාදිතබ්බාදින්නේ සචරුප විභාවනායපිණිස,

1. යෙ, යම් ප්‍රත්‍යය කෙණෙක්; විභත්‍යන්තා(භෂ්‍යාදී)විභත්‍යන්තා
නාමයන් කෙරෙන්; අපව්වාද්‍යත්වයෙ, අපත්‍යාදිවු අනිසන්ගේ විෂ
යෙහි; භවනි, වෙද්ද; අභින්නත්පරා, ප්‍රකාන්තයෙන් වෙන්නුවු
ප්‍රධානකොට අභිධෙය ඇති (තෙවන් එකානිප්‍රධානවු); තෙඉමෙ,
ඒ මේ ප්‍රත්‍යයෝ; ණාදයො නාම, ණාදිනම් හයි; කින්නිතා, කියන
ලදහ.

ණාදිහු රාජාදී විශිෂ්ටවු පුරුෂාදී එකානිසෙහි රාජපුරුෂාදී සමා
ස වාක්‍යයමෙන් රඝුවාදී විශිෂ්ට අපත්‍යාදිවු එකානිසෙහි රඝුවාදී
ණාදිවාක්‍යයෙන් පැවැත්ම හෙතු කොටගෙන එකානිසා ප්‍රධාන
නම් වේ.

2. කාරකභාවෙසු චිත්ත, කාරකභාවදෙක්හි; සකමමාකමමධානුහි, සක
මිකඅකමිකධානුන් කෙරෙන්; යථායොගං, (ඒ ඒ සාධනයන්ට)
යෙදෙනයෙදෙන පරිද්දෙන්; සමුප්පජ්ජමානා, වන්නාවු ප්‍රත්‍යයෝ;
තබ්බාදයො, තබ්බාදිනම් වෙතිහි; මනා, දන්නාලදහ.

* නවද

“විසෙසසංකේශ්‍යත්‍යන්තා නිධා විකබ්‍හනි නමපරෙ” හි

යනුගෙහින් විශේෂ්‍යානිප්‍රධාන අන්‍යානිප්‍රධාන උභයානි
ප්‍රධානයහි සියලු සමාසය ත්‍රිප්‍රකාර වෙතිහි කියත්.

මෙහි අසබ්බාස මාසයට පාණිනි කාන්‍යායන දෙක්හි අව්‍යයිභාව
සමාසයහිද කාරක සමාසයට තත්පරුෂයහිද විශේෂණ සමාසයට ත
කමිකධාරය සමාසයහිද අන්‍යානිප්‍රධාන සමාසයට බහුත්වි සමාසයහිද කියත්.

ව්‍යාපාරාදිකාලෙසු සකමමාකමමධාතුහි
 යථායොගං කතතුකමම භාවසඤ්ඤිතසාධනො
 සුත්තානුරූපං යෙ භොගති න්‍යාදයො නාම භොගති තෙ. 1

1. ව්‍යාපාරාදි කාලෙසු, වර්තමානාදි කාලත්‍රයෙහි වැටෙන්නාවූ; සකමමාකමමධාතුහි, සකමිමක අකමිමක ධාතුන් කෙරෙන් පරව; යථායොගං, (ඒ ඒ පුරුෂකාරකවචනයන්ට) යෙදෙනයෙදෙන පරිද්දෙන්; කතතුකමමභාවසඤ්ඤිතසාධනො, කතීතාකමිමභාවයෙහි සලකණලද සාධනත්‍රය කියයුතුකල්හි; සුත්තානුරූපං, (“ව්‍යාපාරාදි හි අගති” යනාදී ඒ ඒ) සුත්‍රයන්ට අනුරූපව; යෙ, යම් ප්‍රත්‍යයකෙ නෙක්; භොගති, වෙද්ද; තෙ, ඒ ප්‍රත්‍යයෝ; න්‍යාදයො නාම භොගති, න්‍යාදී නම වෙත්.*

අපිව.

ආධ්‍යාතස්සචයා සබ්බෙ භවෙය්‍යං සාධනත්‍රයෙ
 කතා කමම භාවො ච සාධනානිධ වුච්චෙර.

පරව්‍යාකරණයෙහි සාධන ව්‍යවහාර කාරකයන ව්‍යවහාරයට මය මෙහි භාවයහටද ඇත එහෙයින් “ඉධ” යනු කිහු.

සකමමකමමා ධාතුමා කතතුකමමෙසු භොගති තෙ
 න භාවෙ කමමරතිතමා කතතුභාවෙසු නාපරෙ.

“අපරෙ” හි සාමාන්‍යයෙන් කිව කමිමයම යනු කෙසේ හැඟේද යත්? යම්සේ සෙසකට ගබ්දයෙන් ලවණාභවයන් කියනුදු භොගන කාලයෙහි සෙසකටයෙහි කිකල ලුණුයෙහි යනු හැඟේද එසේම “අපරෙ” හි සාමාන්‍යයෙන් කිවද පළමුකොට කතීතා භාව දෙදෙනා කිහෙ යින් ප්‍රස්තාවගෙයින් ඔවුන්කෙරෙන් අපරනම් වන්නේ කමිමයෙහි හැඟේ. සකමිමක අකමිමක ධාතුන්ට ලක්ෂණ කිම යත්?.

කතතුචාචිති ධාතුවෙහි යසමිං කමමං ගවෙසුනො
 සකමමකොති සො ඤෙය්‍යා තබ්බිරුඛො අකමමකො.

යම් ධාතුවක්භුට්ඨිති කතීතාහු කියන ලබනකල්හි කමිමයෙක් අපෙක්ෂා කරණු ලැබෙනම් ඒ ධාතු සකමිමක නම යම් ධාතුවක්භු

* නනු කතතුකමමානං ක්‍රියානිමිත්තානා සාධනත්තං සුඤ්ඤිත සාධෙතති අනෙතාති කතා-භාවස්‍ය පන ක්‍රියා රූපස්‍ය සාධනත්තං කථං සාධිතානන්ති? සචං සාධනඵලතා පන තථා වුච්චති යථාලා භවසෙනවා යොජෙතබ්බං-“සහෙතුකාමාවචර පුඤ්ඤපාකක්‍රියාමනො” න්‍යාදිසු විශ්-එතති පාකක්‍රියා පෙකබ්බං සහෙතුගතගණං යොජ්‍යති තථානුපි කතතු කමමාපෙකබ්බා සාධනගතගණන්ති-යනු ටිකාසි.

යථාමුභාෂා පන.

පච්චයො චා පමාසො වා ඡයතෙ යත්ථ යො ස නං
 සුඤ්ජානානො චදෙ තස්ස භීතො ලිඛිතො සංඛ්‍යායා. 1
 නතො අවුත්ත ම'ඤ්ඤානු වුත්ත'තො පඨමා සීයා
 අත්මතො යථාසුත්තම'වුත්තො දුතියාදයො. 2

විසින් කතීතාහු කියන ලබනකල්හි කම්මයෙක් අපෙක්ෂා කරණු නො
 ලැබේද ඒ බාහු අකම්මක නම්.

“යො පචති” කිකල්හි පාක ක්‍රියාවෙන් සමබ්බ කරණු ලබන්නේ
 කිමෙක්දැයි ඔදනාදී කම්මය සොයනු ලැබෙයි.

“යො හචති” යි කල හචන ක්‍රියාවෙන් සමබ්බකරණු ලබන්නේ
 කිමෙක්දැයි කිසි කම්මයෙක් සොයනු නොලැබේ කුමක් හෙයින්ද
 යත්? එබඳු ශබ්ද ශබ්දක හචනාවක් නැතිහෙයිනි.

උක්තානුක්ත මෙසේයි.

1. යථාමුභාෂා, යථාකතවු; යො පච්චයො චා, (නායදීතබ්බාදීණා
 දිවු) යම් ප්‍රත්‍යයෙක්ගේ; යො සමාසො වා පන, යම් සමාසයෙක්ගේ
 වනාහි; යත්, යම් කම්ම කතීත්‍යාද්‍යාදීයෙක්හි; ඡයතෙ, වේද; සො,
 ඒ ප්‍රත්‍යයතෙම; තස්ස, ඒ කම්ම කතීත්‍යාද්‍යාදීයාගේ; ලිඛිතො, ලිඛිතය
 හාද; සංඛ්‍යායා, සංඛ්‍යාවහාද; භීතො, බොහෝසේ; සුඤ්ජානානො, යො
 දන්නේ; නං, ඒ කම්මකතීත්‍යාද්‍යාදීය; චදෙ, කියන්නේයි (ප්‍රත්‍යය සමා
 සයෝ යම් අතීතයෙක්හි වුද ඒ අතීත ප්‍රත්‍යය සමාසාදීන් විසින් උක්ත
 නමැයි සේයි)

2. නතො අඤ්ඤානු, ඒ උක්තයෙන් අත්‍යයා වනාහි(හෙවත් කම්මා
 ද්‍යාදීයෙහි අවිචිතවු ප්‍රත්‍යය සමාසයන් ඇති අතීත වනාහි);*අවුත්තං,
 (ඒ නායදී තබ්බාදීන් විසින් අප්‍රකාශිත හෙයින්) අනුක්තනම් වෙයි;
 අතො, කම්මාද්‍යාදීය; වුත්තො, (ප්‍රත්‍යය සමාසාදීන් විසින්) උක්ත
 කල්හි; අත්මතො, අතීතානුයෙහි; පඨමා සීයා, ප්‍රථමාවිභාගි වන්
 නිය; අවුත්තො, (ප්‍රත්‍යයාදීන්විසින් කම්මාද්‍යාදීය) අනුක්ත කල්හි;
 යථාසුත්තං, (“කමම දුතියා” යනාදී ඒ ඒ) සුත්‍රවු පරිද්දෙන්; දුති
 යාදයො, (අනුක්ත කම්මාදීය ප්‍රකාශකොට) විනිශාදිත වෙත්.

මෙසේ ක්‍රියාකාරක සමබ්බයන්ගේ උක්තානුක්ත ස්වරූපද උක්තා
 නුක්ත විෂයෙහි වන විභක්තින්ද සංක්ෂේපයෙන් දක්වා දුන් උදෙසානු
 ක්‍රමයෙන් අනුක්ත කම්මාදීයෙහි ද සමබ්බාදීයෙහි ද විනිශාදීන් විසර
 හෙයින් දක්වනු පිණිස “තත්ත තාව” යනාදී කියනලදී.

* හෙවත් ප්‍රත්‍යය සමාසයෝ යම් අතීතයෙක්හි නුවුද ඒ
 අතීත-සමග්‍රපොත්.

සත්ත තාව ත්‍යාදිතබ්බාදිණාදි සමාසානම 'චුත්තොසු කම්මාදිසු ත්‍යාදිති දුතියාදයො කාරකප්‍රහේදවසරෙ දසසිතාති සමපති නදඤ්ඤති අචුත්තොසු කම්මාදිසු භේතනියෙසු දුතියාදයො යථාලාභං දසසිය නො-භේතකා හි ස්‍යාදයො නාවාචකා- !

තත්ත තබ්බාදිනා'නුක්කමමං යථා ඔදනං භොජනං-යද භාවෙ පච්චයො නද නකිචි වුත්තං භොජිති කම්ම'මවුත්තං 2

තාව යනු අනුක්‍රමයෙහි වැටෙයි එහෙයින් උදෙසනක්‍රමයෙන් ආදි කොට අනුක්‍රමයෙහි විහිතව හෙදයන්ද පසු උක්තයහා උක්ත යෙහි විහිතවද දක්වනු ලැබෙති යනුභාවයි. *

1. තත්ත, ඒ උක්තානුක්‍රමයන් කෙරෙන්; තාව, පළමුකොට; † ත්‍යාදිතබ්බාදිණාදිසමාසානං, ත්‍යාදිතබ්බාදිණාදිසමාසයන් අනුරෙන්; ත්‍යාදිති, ත්‍යාදින්විසින්; අචුත්තොසු, අනුක්‍රමව; කම්මාදිසු, කම්මාදියෙහි; දුතියාදයො, විතියාදි විහිතවනු; කාරකප්‍රහේදවසරෙ, කාරකප්‍රහේද ප්‍රස්තාවෙහි; දසසිතාති, “කටං කරොති” යනාදින් දක්වනලදනු නුසි; සමපති, දන්; නදඤ්ඤති, එයින් අන්‍ය යන් විසින් (හෙවත් ත්‍යාදින් කෙරෙන් අන්‍යවූ තබ්බාදිණාදි සමාසයන්විසින්;) අචුත්තොසු, අනුක්‍රමව; කම්මාදිසු, කම්මකතීන්ද්‍රාද්‍යාදියන්; භේතනියෙසු, දොනිහව්‍යකල්හි; (ප්‍රකාශකට සුනුකල්හි) දුතියාදයො, විතියාදි විහිතවනු; යථාලාභං, ලැබෙනලැබෙන පරිද්දෙන්; දසසියනො, දක්වනු ලැබෙත්-හි, එසේමැති; ස්‍යාදයො, ස්‍යාදිනු; භේතකා, (ශබ්දයා කෙරෙහි විද්‍යමානවූ කම්මාද්‍යාදිය) ප්‍රකාශ කරන්නාහ; නවාචකා, වාචකා නොවන්නාහු වෙති.

2. තත්ත, ඒ තබ්බාදිණාදින් අනුරෙන්; තබ්බාදිනා, තබ්බාදි ප්‍රත්‍යයා විසින්; අනුක්‍රමකමමං, අනුක්‍රම කම්මය; යථා, මෙසේසි. “ඔදනං භොජනං” යන මෙහි ඔදනයසි-ඔදනං, බත; භොජනං, අනුභව කරණ පිණිස.

යද, යම්කලෙක්හි; භාවෙ පච්චයො, භාවයෙහි ප්‍රත්‍යය වේද; නද, එකල්හි; කිචි, කම්මාදි කිසි කාරකයක්; වුත්තං නභොජිති, උක්ත නොවේනුසි; කම්මං, “ඔදනං” යන කම්මයතෙම; අචුත්තං, (භාවයෙහි කරණලද නුං ප්‍රත්‍යයා විසින්) අනුක්‍රමය (නොකියනලදී). ‡

* “තාව” යනු ක්‍රමයෙහි වැටේ. සමහර පොත්.

† “අචුත්තොසු කම්මාදිසු භේතනියෙසු දුතියාදයො” යනුභාසමයකි. සමහර

‡ නුංප්‍රත්‍යයා විසින් අනුක්‍රමවූයේ වේ. සමහර.

කථාං කථං කතොති විපුලං දැක්වියැනොත් විපුලාදිනො දුතියාං කථං කතොති විපුලං කතොති දැක්වියැනං කතොති පට්ටකං කතොත්තා'නිසමබ්බන්ත කම්මකතා දුතියාං-1

පසු විං අබ්බසෙසාති ගාමමබ්බිසති රුකබමජ්ඣාචසතෙ ධම්මමබ්බිති විසතෙ රත්නමුපවසති ගාමමනුවසති පබ්බතමබ්බිවසති සරමාවසති නදිං පිබ්බති ගාමං චරතිත්තාදිසමාධාරෙ කම්මවචනිචජායං කම්මෙ යෙව දුතියාං 2

කතීතාහුගේ ක්‍රියාවෙන් සමබ්බ කරණ ලබන්නාහුගේ කම්මකය නිසා ඔහු කෙරෙන් විනියා වේවයි ඔහුට විශෙෂණවාචිවු ගුණවාචි ශබ්දයන්කෙරෙන් විනියා කෙසේ වේද යන ආශංකාවෙහි “කථං” යනාදී කිහිපයකි.

1. “කථං කතොති විපුලං දැක්වියැනති” කථං කතොති විපුලං දැක්වියැනං යන; එසා, මෙහි; විපුලාදිනො, විපුලාදී ශබ්දයන් කෙරෙන්; දුතියා, විනියා විභක්තිකොමෝ; කථං, කෙසේ වේද? “කථං කතොති විපුලං කතොති දැක්වියැනං කතොති” කථං කතොති විපුලං කතොති දැක්වියැනං කතොති, සි කියා; පට්ටකං, වෙන වෙනම; කතොත්තාති සමබ්බන්ත, “කර” යන ධාතුවහා යොග්‍ය ගෙනුකොටගෙණ; (ගෙවන්) කතොති යන ක්‍රියාවෙන් පදයාහා යෙදීම ගෙනුකොට ගෙණ; කම්මකතා, (විපුලාදී ශබ්දයන්ගේද) කම්මකය ඇති බව හෙයින්; දුතියා, විනියා විභක්ති වන්නකි.

අබ්බසුච්චු සි සයෙ සා ගතිනිවුත්තියං ආස උපවෙසතො යන ධාතූන් ගේ ප්‍රයෝගයෙහිද උප අනු අබ් ආ පුච්ච වස නිවාසෙ යන ධාතූහු ගේ ප්‍රයෝගයෙහිද පානාභිවරණාභි ධාතූන්ගේ ප්‍රයෝගයෙහිද සුත්‍ර යක් නැතිව විනියා කෙසේ වේද යන ආශංකාවෙහි “පසු විං අබ්බසෙසාති” යනාදී කිහිපයකි.

2. “පසු විං අබ්බසෙසාති-පෙ-ගාමං චරතිති” පසු විං අබ්බසෙසාති-පෙ-ගාමං චරති. යන; ආදිසු, මේ ආදියෙහි; ආධාරෙ, ආධාර විෂයෙහි; කම්මවචනිචජායං, කම්මවචන විවක්ෂාවක් ඇති කල්හි; කම්මෙ යෙව, කම්මකාරකයෙහි ම; දුතියා, විනියා විභක්ති වන්නකි.

“පසු විං අබ්බසෙසාති, පාරිච්ඡි මත්තෙහි ගොච්; ගාමමබ්බිසති, ගම ඇතුළෙහි සිටී; රුකබමජ්ඣාචසතෙ, රුක් මත්තේ හිඳී; *ධම්මං අභිති විසතෙ, ධම්මයෙහි අභිතිවෙසය කෙරේ; † රත්නමුපවසති, රාත්‍රියෙහි උපවාසය කෙරේ (රාත්‍රි භොජනය නොකෙරේ); ‡ ගාමමනුවසති, ගම

* රුකට නැගි හිඳී. † ධම්මයට අභිතිවෙසය කෙරේ ගෙවත් වදී.

‡ රාත්‍රියෙහි වෙසේ-ඇතැම් පොත්.

වහන්විජානො හි කාරකානි ගොතති සාම ගොති යථාගමං. 1

තං යථා චලාහකා විජ්ජාතනෙ චලාහකස්ස විජ්ජාතනෙ චලාහකො විජ්ජාතනෙ චලාහකෙ විජ්ජාතනෙ චලාහකෙන විජ්ජාතනෙනි. 2

ලගති; * පබ්බතමඛිට්ඨනි, පථිට්ඨ මත්තේ වෙසේ; ඝරමාවසනි; ගෙට අවුත් වෙසේ; නදිං පිටති, නදියෙහි පැත්තේ; (මෙහි නදී ගඬුයෙන් නදියෙහි ජලයම උපචාරයෙන් කියන ලදී) ගාමං චරති, ගම ඇවිදී. †

වක්ඛා විචක්ඛා වශයෙන් ගඬුයන්ගේ කම්මන්තිය කෙසේ වේද යනු ආශංකාකොට “වහන්විජානො” යනාදී කිහිප, ‡

1. හි, එසේමැයි; කාරකානි, කාරකයෝ; වහන්විජානො, වක්ඛාහුගේ ඉට්ඨාව හෙතෙකොටගෙණ; ගොතති, වෙති; සාම, ඒ වක්ඛවිජාවද; යථාගමං ගොති, ආගමවූ පරිද්දෙන් වන්නීහි.

කිසි ප්‍රයෝගයක්ම වක්ඛවිජාවශයෙන් කාරකයෝ ලැබෙන්නාහු නොවෙතිහි කිසි කලෙක්හි සමහරකෙනෙකුන්ට මෙසේවූ අදහසෙක් වේද ඔවුන්ට ප්‍රයෝග පානාපිණ්ණ “තං යථා” යනාදී කිහිප,

2. තං යථා, හේ මෙසේයි; “චලාහකා විජ්ජාතනෙ—පෙ—චලාහකෙන විජ්ජාතනෙනි” චලාහකා විජ්ජාතනෙ—පෙ—චලාහකෙන විජ්ජාතනෙහි කියාහි,

මෙහි අභිප්‍රාය කිමයත්? ඉදින් විචක්ඛා වශයෙන් කාරකයෝ නොවෙත් නම් “චලාහකා”හි අවධි වූයේ “චලාහකස්ස”හි කෙසේ සමබන්ධ වේද? “චලාහකො චලාහකෙ චලාහකෙන”හි කඨිත්‍රාධාර කරණ වූයේ කෙසේ ද.

යම්සේ ඒ කාරක විචක්ඛාවෙන් පචමයාදී විහික්කිනු වෙද්ද එසේම “පඨවිං අභිසෙස්සාති” යනමේ ආදියෙහිදු කම්මවිචක්ඛාවෙන් විශ්වා වෙති ඉදින් මෙහි කම්ම විචක්ඛාවෙහි විනිශා නොවේ නම් එහිදු පචමයාදී විහික්කියපිණ්ණ සූත්‍ර හැදෑරිය යුතුය යනු මෙහි අභිප්‍රායයි,

චලාහකා, චලාහකයෙන් නික්ම; විජ්ජාතනෙ, බබලාද; චලාහකස්ස, චලාහකස්ස සමබන්ධ; චලාහකො, චලාහකගෙම; චලාහකෙ, චලාහකයෙහි; චලාහකෙන, චලාහකයා කරණකොටගෙණ; විජ්ජාතනො, බබලා,

* ග්‍රාමය අනුව වෙසේ. † ගම හැසිරේ. සමහර පොත්.

‡ යම් වක්ඛවිජාතෙකින් විනිශා වේද වක්ඛවිජායෙන් කෙසේ කම්මන්තිය වේද යනු ආශංකාකොට “වහන්විජානො” යනාදී කියන ලදී. සමහර පොත්.

සද්දලකඛණවිනාශකානං මහෙනෙත්ථ සද්දත්ථවච්ඡායානාහි සත්ථි මුඛයං කාරකං තද්ධිකරණා දබ්බාදයො නු අමුඛයං කාරකං සත්ථි දබ්බාද්‍යහෙදෙපි සත්ථිහෙද්‍ය නං නං කාරක වචනිච්ඡා යුජ්ජතො. 1

එකවස්සාහුගේ අනෙකකිය විරුඩනුයි “වලාහකා විජේයානතො” යනාදියෙහි එකම වලාහකයාගේ අවධි කතීත්‍රාධාරාදිවූ අනෙකකවරු පසෙන් විවක්ඛාව අසුකන වේද යනු ආශංකාකොට “සද්දලකඛණ විනාශකානං” යනාදී කිහු,

1. එත්ථ,මෙහි; සද්දලකඛණවිනාශකානං;ශබ්දලක්ෂණ විනාශකයන්ගේ (හෙවත් ව්‍යාකරණ කතීත්‍රාන්ගේ)මහෙන, මහයෙන්; සද්දත්ථවච්ඡා නාහි, ශබ්දානුයන්ගේ ව්‍යවස්ථාව වේනුයි; සත්ථි, (ක්‍රියානිෂ්පාතනි සවරුපවු ශකතිතොමෝ;*මුඛයං කාරකං, මුඛයකාරකනම් වෙයි; තද්ධිකරණා, ඒ ශකතියට ආධාරවූ; දබ්බාදයො නු,(සථාලිකිනාදි)ද්‍රව්‍යාදී හු වනාහි; අමුඛයං කාරකං;(ඒ ශකතියහා යොග්‍ය හෙතුකොටගෙන; ගොණකාරක නම් වේ; තස්මා, එහෙයින්; දබ්බාද්‍යහෙදෙපි, (කාරක ශකතියට ආධාරවූ) ද්‍රව්‍යාදීන්ගේ විශේෂයක් නැතිකල්ලිදු; සත්ථි හෙද්‍ය, ද්‍රව්‍යයෙහි පිහිටියාවූ කාරක ශකතිවිශේෂය හෙතුකොටගෙන;† නං නං කාරකවචනිච්ඡා, ඒ ඒ කාරක විවක්ඛාතොමෝ; යුජ්ජතො, යෙදෙන්නිසි.

ශකතිය මුඛයකාරකය තද්ධාරවූ ද්‍රව්‍යාදීහු කතීත්‍රාසථබැවින් කාරකනම් වෙති† මුඛයහෙයින් නොවෙති මුඛයහෙයින් වෙන් නම් ඔවුන් අන්‍යෝන්‍ය ව්‍යාවෘත රූප බැවින් යමෙක් ආධාර වීද ඒ ආධාරම වෙයි කිසිකලෙක්හි කතීත්‍රාවූයේගෝ කරණවූයේගෝ නොවෙයි එසේකල්ලිහි “ථාලි සචති ථාලියා පචති ථාලියං පචති” යනාදියෙහි එකක්හට කතීත්‍රා කරණාධාරකය වන්නේගෝ නොවන්නේගෝය ශකතිපක්ෂයෙහි වනාහි ද්‍රව්‍යාදීන් නොඑක් ශකතියට ආධාරබැවින් යම්යම් ශකතියෙකින් ද්‍රව්‍යාදීහු විවක්ඛිතයෝ වෙද්ද ඒ ඒ ශකතිය කාරක වේනුයි ද්‍රව්‍යාදීන්ගේ හෙදයෙහිදු කාරක හෙද යෙදේ-යම්සේ එකම නෘත්‍ය කතෙමේ නාටසිතව්‍යවූ රාමරාවණාදීන්ගේ වෙෂධාරී වූයේ නාටසිත ව්‍යවූ ඒ රාමරාවණාදීන්ගේ හෙදයෙන් මේ රාමය මේ රාවණය යනාදීන්ගේ හෙදයට යේද තවද යම්සේ අභිනාසභාවවූ ව්‍යුත්‍ය ශකල

* ක්‍රියා නිව්‍යාහිතන සාමන්‍යසවරුපවු ශකතිතොම.

† ද්‍රව්‍යයෙහි පිහිටියාවූ ශකතින්ගේ හෙදයෙන්. සමහරපොත්.

‡ ශකතිය මුඛය කාරකය ඒ ශකතියට ආධාරව සිටි ද්‍රව්‍යාදීහුද ඒ ශකති යොග්‍ය හෙතුකොටගෙන ගොණ කාරකනම් වෙති-ඇතම් පොත්.

මාසම'බිනෙ මාසං කල්‍යාණි මාසං ගුලධානා-කොසම'බිනෙ චකාසං කුට්ඨා නදී කොසං පබ්බතොනාදිසු “කාලඛානම'ච්චනාසංයො ගෙ”ති දුතියා-ක්‍රියාගුණද්දබ්බති සාකලෙන කාලඛානං සංයො ගො සමබ්බො අච්චනා සංයොගො- 1

පිත රක්තාදී වණිණයෙන් සුකතවූයේ ශුකල පටය පිත පටය රක්ත පටය නිලාදී පටයකි ශුකලාදී හෙදයෙන් අනෙක හෙදයට යේද එසේම එකම වලාහකාදියද අවතිති කතීතානාදී හෙද සමබ්බස ගෙහුකොට ගෙණ අවතිති කතීතානාදියෙන් හෙදයට යේනුයි ඒ ඒ කාරක විචක්‍ෂාච සුකතය යනුවාවකි.

1. මාසම'බිනෙ-පෙ-කොසං පබ්බතොති-මාසම'බිනෙ-පෙ - කොසං පබ්බතො යන; ආදිසු, මේ ආදියෙහි; “කාලඛානම'ච්චනාසංයො ගෙ”ති-කාලඛානම'ච්චනා සංයොගෙ යන සූත්‍රයෙන්; දුතියා, චිති යාවේ-

මාසං, මසක් මුලුල්ලෙහි; අබිනෙ, හදරා; මාසං මසක් මුලුල්ලෙහි, කල්‍යාණි, කලණකි, මාසං, මසක් මුලුල්ලෙහි; ගුලධානා, ගුඩධානා වෝසි-(ගුඩ නම් අත්ගලාද උක් සකුරු කැටද කියති ධානාශබ්දයෙන් විලද කියති-සත්‍රිලිගුකි) * කොසං, හඬසනක් මුලුල්ලෙහි; අබිනෙ, හදරා; † කොසං, හඬසනක් මුලුල්ලෙහි; නදී, නදිතොමෝ; කුට්ඨා, වසිකකි; කොසං, හඬසනක් මුලුල්ලෙහි; පබ්බතො, පච්චතයකි,

ක්‍රියාගුණද්දබ්බති, ක්‍රියාය ගුණය ද්‍රව්‍යය යන මොවුන්හා; සාකලෙන, සාකල්‍යයෙන්; කාලඛානං, කාල අධ්ව දෙදෙනාගේ; සමබ්බො, යෙදීම; අච්චනා සංයොගො, අච්චනාසංයොග නම් වේ,

අඛයයන ක්‍රියාව හාද කල්‍යාණගුණය හාද ගුඩධානාද්‍රව්‍යයන් හාද මාසසංඛ්‍යාත කාලයාගේ සාකල්‍යයෙන් සමබ්බ විනුකි කාලවාචි මාස ශබ්දයා කෙරෙන් මේ සූත්‍රයෙන් විභියා වෙසි-මෙසේම අඛයයන ක්‍රියාව හාද කොට්ඨා ගුණය හාද පච්චතද්‍රව්‍ය හාද ක්‍රොෂාඛ්‍ය අධ්ව කාලය සාකල්‍යයෙන් සමබ්බස විනුකි අධ්වවාචිකොස ශබ්දයා කෙරෙන් විභියා වේ.

* “ගොලො උවජ්ජමයෙ ගුලෙ” යිද “ධානා භසියවෙ හවෙ” යි කියාද නිසන්වුකි.

† කොසං, හඬසනක් පමණ මග; සජ්ඣායනි, හදරා-(හඬසනක් පමණ මග මුලුල්ලෙහි හදරණ හෙයින් අඛයයන ක්‍රියාව හා කොසයා ගේ සංයොගය නිරන්තරකි) ගබ්ලාදෙනිසන්න.

තිර'සුමං පුභිකායං අනාරාථ රාජගහං අනාරා ච නාලඤ්ඤානි
ආදීසු “ධ්‍යාදීභි සුත්තා” නි-1

රුක්ඛම'භිවිජ්ජොතතෙ විජ්ජ සාධු දෙවදත්තො මාතරම'භි රුක්ඛං
රුක්ඛම'භි නිසතිති “ලක්ඛණ්ණමභූත විවජාසව'භිනො” නි දුතියා. 2

1. තිර'සු-පෙ-නාලඤ්ඤානි, තිර'සු-පෙ-නාලඤං යන; ආදීසු, මේ
ආදීපෙති “ධ්‍යාදීභි සුත්තානි,” “ධ්‍යාදීභි සුත්තා” යන සූත්‍රයෙන් විනි
යා වේ-ඉමං පුභිකායං, මේ පුභි ගර්භයට; ඔ අසු, නිසු වේවා-
(මෙහි නිසුචාවිටු බිඳබදයා හා එසින් නිසුගමනවු කාලතොම සුත්ත
නුසි ඔ සුත්තයාකෙරෙන් මෙම සූත්‍රයෙන් විනිසාවේ) රාජගහම, රජ
ගහවටද; අනාරා, මධ්‍යයෙහි; නාලඤම, නාලඤවටද; අනාරා,
මධ්‍යයෙහි; (මෙතෙක අනාරා ශබ්දය මධ්‍යවාච්‍ය එහෙයින් ඒ
මධ්‍යය යමක් හුනේද එසින් ඒ සුත්ත වේ නුසි රාජගහ නාලඤ ශබ්ද
යන් කෙරෙන් මෙයින් විනිසා වේ.)

2. රුක්ඛම'භි-පෙ-නිසතිති-රුක්ඛම'භි-පෙ-නිසති-යන මෙහි “ලක්ඛ
ණ්ණමභූත විවජාසව'භිනො” නි, ලක්ඛණ්ණමභූත විවජාසව'භිනො යන
සූත්‍රයෙන්; දුතියා, (ලක්ඛණාද්‍යායෙහි වැටෙන්නාවූ අභි යන්නහු
හා සුත්තයා කෙරෙන්) විනිසා වේ.

විජ්ජ, විද්‍යුත්තොමෝ; රුක්ඛමභි, වෘක්ෂය උපලක්ෂණයොටිගෙණ;
විජ්ජොතතෙ, බබලා-(මෙහි වෘක්ෂය ලක්ෂණය විද්‍යොපාමානවූ විද්‍යුත්
තොම ලක්ෂිතත්වය එහි අභි යන්නහු විසින් වෘක්ෂශබ්දයාගේ ලක්ෂණ
ආ වෘත්තිය විෂයත්වයෙන් ප්‍රකාශ කරණු ලැබේනුසි අභි ශබ්දයා
හා රුක්ඛ ශබ්දය සුත්තනම් වේ) දෙවදත්තො, දෙවදත්තොම;
මාතරමභි, මව්විෂයෙහි; සාධු, සාධුටු ප්‍රකාරයට පැමිණිය; (මව්විෂ
යෙහි සාධුගුණයෙන් සුත්තයි-මව් විෂයෙහි සාධුත්වයට පැමිණීමෙන්
යම් මේ විෂය විෂයිභාවලක්ෂණ සමබකයෙන් ඇද්ද හෙතෙම අභි
ශබ්දයා විසින් ප්‍රකාශිතනුසි මාතූ ශබ්දයාගේ අභිශබ්දයාගේ යෙදීමකි)
රුක්ඛං රුක්ඛමභි, වෘක්ෂයෙක් වෘක්ෂයෙක්පාසා; නිසති, සිටි; (සිටිති
ක්‍රියාව හා විප්‍රසාරණු ලබන්නාවූ මේ වෘක්ෂයාගේ සිටිතික්‍රියාවන්සා
සාධ්‍ය සාධන ලක්ෂණවූ යම් සමබකයෙක් ඇද්ද හෙතෙම අභිශබ්දයා
විසින් දෙයාතකනුසි රුක්ඛශබ්දය ඔහුහා සුත්තනම්-විප්‍රසාරයෙහි
වැටෙන අභිගායුක්ත රුක්ඛ ශබ්දයා කෙරෙන් මේ සූත්‍රයෙන් විනිසා
විගතතිකොට “විවජා භික්ඛඤ්ඤාදසු වෙ” යන සූත්‍රයෙන් “රුක්ඛං
රුක්ඛං” යි විනි වේ. *

* විප්‍රසාර වනාහි විවිචනයෙන්ම ප්‍රකාශයයි. ඇතම්.

ඉන්ද්‍රියානු, කවිපකාරං පණ්ණාසකං - ක්‍රියායාමුණිකා දුර්වලා වා
කිංකරා අපො ව්‍යාපිකුම්බිකා විවර්ණ-1

රුක්මණු විජේරාජතෙ විජ්ජ ඉට්ඨාදෙ “පතිපරිති භාගෙ ටෙ” කි. 2
රුක්මණු විජේරාජතෙ ඉට්ඨාදෙ “අනුතෙ” කි-3
පබ්බතමණු නිඝනිති “සහතෙ” කි. 4

1. ඉන්ද්‍රියානු, ඉන්ද්‍රියානු නම්; කවිපකාරං පණ්ණාසකං, කවිප්‍රකාරයකට
පැමිණියේහි-හිතෙන, දිශාහෙදයෙන් හිතනු (හෙටත් අනෙකපු
කාරවු); අපො, (ද්‍රව්‍ය ගුණ ක්‍රියා ලක්ෂණවු) අභිවේශයන්; ක්‍රියායා,
ක්‍රියාවෙකින් හෝ; ගුණෙන, ගුණයකින් හෝ; දුර්වලාවා, ද්‍රව්‍යය
කින් හෝ; ව්‍යාපිකුං, සමබන්ධකරණු පිණිසවු; ඉට්ඨා, අභිලාෂානොටෝ;
විවර්ණ, විසඟනාම් වා “රුක්මං රුක්මං සිඝ්‍රා ගාමො ගාමො රථංඝි
යො ගාමෙ ගාමෙ පානියං” යනු මෙහි ක්‍රමයෙන් උදහරණයි.

2. රුක්මංපති විජේරාජතෙ විජ්ජ ඉති, “රුක්මං පති විජේරාජතෙ
විජ්ජ”-යන; ආදෙ, මේ ආදියෙන්; “පතිපරිති භාගෙ ටෙ” කි, “පතිපරි
ති භාගෙ ටෙ” යන සූත්‍රයෙන්; (ලක්ෂණාංගිකයෙහිද භාගාංගිකයෙහිද වැ
ටෙන්නාවු පතිපරිත්තා යුක්ත නාමයා කෙරෙන් විනිශ්චය වේ.) ආදි
භව්‍යෙන් “සාවු දෙවදත්තො මාතරමපති රුක්මං රුක්මංපති නිඝ
නි යදෙත්ථ මංපති සියා රුක්මංපරි විජේරාජතෙ විජ්ජ සාවු දෙව
දත්තො මාතරමපරි රුක්මං රුක්මංපරි නිඝනි යදෙත්ථ මං පරි සියා”
යන මේ සමහරිනිසා-එකින් ලක්ෂණත්වමනු විසඟයෙහි අර්ථ
පෙරකි ක්‍රමයි.

එක, මෙහි; යො, යම් භාගයෙක් තෙම; මට්ඨපති සියා, මා පිළිබඳ
වේද(නොහොත්)මා හප්පාය කෙරේද; (පතිපරි යන්නෙන් යුක්ත හො
නද අර්ථ මෙසේමැයි. මෙහි ආ හප්පා ක්‍රියා ජනිතවු හෝ උපාදාන
ක්‍රියා ජනිතවු හෝ සංඛාරාමි සංඛාරවු සමබන්ධ පතිපරිත්ත විසින් දෙ
කනියනුපි අසම්පන්න වාග්‍යාමි හෙම පතිපරිත්ත හා යුක්ත නම් වේ.)

3. රුක්මණු විජේරාජතෙ ඉට්ඨාදෙ, “රුක්මණු විජේරාජතෙ”
යනාදියෙන්; “අනුතෙ” කි, “අනුනා” යන සූත්‍රයෙන් (ලක්ෂණාදි වතුපි
වාංගිකයෙහි වැටෙන අනු යන්නනු හා යුක්තයා කෙරෙන් විනිශ්චය වේ.)
මෙහි ආදිභව්‍යෙන් “සාවු දෙවදත්තො මාතරමණු රුක්මං රුක්මණු
නිඝනි යදෙත්ථ මංඅනු සියා” යි ඉන්ද්‍රියානුයාදියෙහි උදහරණ සමුහ
කරණලදි-සුචේදාකත ක්‍රමයෙන්ම අර්ථ කියැවු.

4. පබ්බතමණු නිඝනිති, “පබ්බතමණු නිඝනි” යන්නෙන් “සහතො” කි,
“සහතො” යන සූත්‍රයෙන් (භාගාංගිකයෙහි වැටෙන්නාවු අනු යන්නෙන්
යුක්තයා කෙරෙන් විනිශ්චය වේ) පබ්බතමණු, පව්වනය හා එක්ව; නිඝනි,
සිටි; (පව්වනය හා එක්ව ක්‍රියා කිරිනාහුගේ සම් ගතවියෙන් ආදිද

- අනු සාරිපුතං පඤ්ඤාවනේනාති “හීනෙ” ති. 1
- උප සාරිපුතං පඤ්ඤාවනේනාති “උපෙනෙ” ති-2
- කතතා යථා. පුරිසෙන කතං. 3
- කරණං යථා-අසිනාපේදෙ—ඡන්දියා සහනවස්සිකො-4
- සමෙන ධාවතීත්තයාදෙ ආධාරෙ කරණවචනිච්ඡායෙව තතියා- 5

එහි අනුශබ්දය වැටේනුයි සහායීය උභය සාධාරණවුවද සමබකියෙහි ඡක්ඛාත්තවතිය මෙන් සහායී දෛනිකවූ අනුශබ්දයා හා අප්‍රධානවූ පච්චත ශබ්දය තෙම යුක්ත නම් වේ.)

1. අනුසාරිපුතං පඤ්ඤාවනේනාති, “අනුසාරිපුතං පඤ්ඤාවනේනා” යන මෙහි; “හීනෙ” ති, “හීනෙ” යන සූත්‍රයෙන් (හීනායීයෙහි වැටෙන්නාවූ අනු යන්නෙන් යුක්තයා කෙරෙන් විතියා වේ.) පඤ්ඤාවනේනා, ප්‍රඤ්චන්තු; අනුසාරිපුතං, ශාරිපුත්‍රයා කෙරෙන් හීනයෝති; (ශාරිපුත්‍රයාගේ අඩුවෝසසි සේසි.) මෙහි යමක්නු කෙරෙන් හීනතෙම නිර්දේශව වූයේ වේද ඒ සුත්තකාණ්ඩ තෙම හීනායී විෂය වන්නේය ඒ හීනොත්තකාණ්ඩ සමබකියද අනුහු විසින් කියනු ලැබේ නුයි ඔහු විසින් ශාරිපුත්‍ර ශබ්ද යුක්ත වූයේ වේ.

2. උපසාරිපුතං පඤ්ඤාවනේනාති, “උපසාරිපුතං පඤ්ඤාවනේනා” යන මෙහි “උපෙනෙ” ති, “උපෙන” යන සූත්‍රයෙන් (හීනායීයෙහි වැටෙන්නාවූ උප යන්නෙහි හා යුක්තයා කෙරෙන් විතියා වේ.) අයී උක්ත ක්‍රමමයී.

3. කතතා යථා, (තබ්බාදින් උසින් අනුක්ත) කතීතා මෙසේසි—“පුරිසෙන කතං” යන මෙහි “පුරිසෙන” යනු පුරිසෙන, පුරුෂයා විසින්; කතං, කරණලදි; (මෙහි “කතං” යන තබ්බාද්‍යත්තයා කම්මයෙහි සිබ ගෙහින් ඔහු විසින් කතීතා අනුක්තය ඒ අනුක්ත කතීතා ප්‍රකාශය පිණිස තාතියා වේ.)

4. කරණං යථා, (තබ්බාදින් විසින් අනුක්ත) කරණය මෙසේසි—“අසිනාපේදෙ” යන මෙහි “අසිනා” යනු අසිනා, බ්‍රහ්මය කරණකොටගෙණ; පේදෙ, කැපීමයි. (භාවයෙහි ප්‍රත්‍යයා විසින් කිසි කාරකයක් උක්තනොවේ නුයි කරණය අනුක්තය තත් ප්‍රකාශය පිණිස තාතියා වේ.)

ඡන්දියා, ඡන්දිය කරණකොටගෙණ; සහනවස්සිකො, සත්භැවිරිද්ද වේ. (“සහන වස්සිකො” යන ඡන්දිප්‍රත්‍යයා විසින් “ඡන්දියා” යනු අනුක්තකරණයි. මේ ඡන්දින් විසින් අනුක්තකරණොද්ගරණයි.)

5. සමෙන ධාවතීත්තයාදෙ, “සමෙන ධාවති” යනාදියෙහි; ආධාරෙ, ආධාරායීයෙහි; කරණවචනිච්ඡායෙව, කරණවචනාදෙත්ම;

පුතොනන සහගතොති “සහසොනෙ”ති-1

නිදඬෙන පරිබොජක මදදකඛිති “ලකඛණේ” ති-2

අනොනන වසතිති “ගෙතුමති” ති-3

සතසමා බබො සතෙන වාති “පචම්ණේ වා” ති පචම් නතියා ව.4

තතියා, තෘතියා වේ; සමෙන, සමස්ථාන්ය කරණකොටගෙණ; *
බාවති, දිවේ; (මෙහි පරයන් විසින්. ආධාරයෙහි තෘතියා විභිතසි. බාව
නක්‍රියාවට සමස්ථාන්ය කරණවන හෙයින් සවිච්ඡයෙහිම තෘතියා වේ)

1. පුතොනන සහ ආගතොති, “පුතොනන සහ ආගතො” යන මෙහි;
“සහසොනෙ”ති, “සහසොන” යන සූත්‍රයෙන් (සහායීය හා යොග්‍යයෙහි
තෘතියා වේ.) පුතොනන සහ, පුත්‍රයාහා සමග, ආගතො, ආසි. (ප්‍රධාන
යා කෙරෙහිම කායසීපරිඤ්ඤායෙන් හෝ බහුලාධිකාරයෙන් හෝ ප්‍රධා
න කාරිතායෙහි ත්‍යාගී තබාදීම වෙන් නුසි මෙහි ප්‍රධාන කාරිතායෙහි
තනප්‍රත්‍යයා විසින් කියනු ලැබේනුසි එහි යමෙක් අප්‍රධානද එහි තෘ
තියාව කාරිතායෙහිම අනාගාර සූත්‍රයෙන් සිඛ වේද යත්? එයින් සිඛ
නොවන්නේසි කුමක්හෙයින්ද යත් පුත්‍රාදීන්ගේ ආගමන ක්‍රියාව නියා
කාරිතාත්‍වය කිසිසේත් ඇත්තේය. එතකුදු වී නමුත් පුත්‍රාදීන්ගේ සහ
භාවමාත්‍රය වකභූමිභවය කාරිතාත්‍වය සාමාන්‍යයෙන් අනුමාන කරණ
ලැබෙසි එහෙයින් කාරිතායෙහි තෘතියා නොවේ.)

2. නිදඬෙන පරිබොජක මදදකඛිති, “නිදඬෙන පරිබොජක මදදකඛි”
යන මෙහි; “ලකඛණේ” ති, “ලකඛණේ” යන සූත්‍රයෙන් (උපලක්ෂණ
යෙහි වැටෙන්නාවූ ශබ්දයා කෙරෙන් තෘතියා වේ.) නිදඬෙන, ත්‍රිදඬ
යෙන් (උපලක්ෂිතවූ;) පරිබොජකං, පරිබොජකයා; අදදකඛි, දිවි; (මෙහි
ත්‍රිදඬය උපලක්ෂණය පරිබොජකයා උපලක්ෂිතවයයි.)

3. අනොනන වසතිති, “අනොනන වසති” යන මෙහි; “ගෙතුමති” ති
“ගෙතුමති” යන සූත්‍රයෙන් (ගෙතූයෙහි තෘතියා වේ.) අනොනන, ආ
හාරය ගෙතුකොටගෙණ; වසති, වෙසේ; (අනාගාදිය වාසාදී ලක්ෂණවූ
ක්‍රියාව සමපාදනය නොකෙරෙසි එතකුදු වී නමුත් ඒ ක්‍රියාවට යොග්‍ය
තාවෙන් ගෙතු වේ නුසි ඔහු කෙරෙන් ගෙතුයෙහි තෘතියා වේ. තත්
ක්‍රියා යොග්‍යතාමාත්‍රවිචක්ෂායෙහි සාධකතමත්‍වයක් නැති හෙයින්
කරණයෙහි තෘතියා නොවේ.)

4. සතසමා බබො සතෙන වාති, “සතසමා බබො සතෙන වා” යන මෙහි;
“පචම්ණේ වා” ති, “පචම්ණේ වා” යන සූත්‍රයෙන් (සෘණ ගෙතුයෙහි
විකල්පයෙන්;) පචම්, පචම් වෙසි; තතියාව, (නුවු පක්ෂයෙහි) තෘතියාද
වේ; සතසමා, සියක්තය ගෙතුකොටගෙණ; බබො, බඳනාලදී; සතෙ
න වා, සතෙන බබො කියා හෝ වේ

* සම්බව කරණකොටගෙණ-ඇතම් පොත්.

පළහනා බඩො පළහෙනනාහි “සුණේ” හි-1

සමපදනා යවා-සමසයා දනා-2

සුපාය දරුහි “තදතො” හි-3

අවධි යවා-ගාමසමා ආගතො. 4

1. පළහනා බඩො පළහෙනනාහි, “පළහනා බඩො පළහෙනනා” යන මෙහි; “සුණේ” හි, “සුණේ” යන සුත්‍රයෙන් (සුණ්‍යාභ්‍යන්තරයෙහි විකල්පයෙන් පවතී වෙයි. පූජිතයෙහි සේ තාත්පර්‍යය වේ.) පළහනා, පඩබව හෙතෙතොටගෙණ; බඩො, බදනාලදි; පළහෙනනා වා, පළහෙනනා බඩොහි කියා හෝ වේ.

2. සමපදනා, (තබ්බාදිත් විසින් අනුකතවූ) සමපදනාකාරකය; යවා, මෙසේයි. “සමසයා දනා” යන මෙහි; “සමසයා” යනුයි-සමසයා, සමසයාහව; දනා, දිමයි. (“දනා” යන තබ්බාදානායා සමපදනා යෙහි සිබ නුඩු ගෙහිත් සමපදනාය අනුකතවූ ඒ සමපදනාය දොහතාය විෂ්ණු චතුර්වි විහාකති වේ.) *

3. සුපාය දරුහි, “සුපාය දරු” යන මෙහි; “තදතො” හි, “තදතො” යන සුත්‍රයෙන් (තද්විභාවයෙන් ද්‍රෝහකාලීනි චතුර්වි වේ.) සුපාය, යාගය පිණිස; දරු, දරුවයි; † (තද්විභාවය නම් නිමිත්ත නිමිත්ත සමබන්ධාත් ප්‍රකාශය පිණිස පැමිණියාවූ පරිදි ප්‍රකාශයෙන් චතුර්වි විධානාකාරණලද නිමිත්ත නිමිත්ත සමබන්ධය උභය සාධාරණ වුවද නිමිත්ත ගබ්දයා කෙරෙත්ම වූ චතුර්විධ නිමිත්තයාවූ සමබන්ධයත් හපනාය කෙරෙත්තුයි නිමිත්ත ගබ්දයා කෙරෙත් චතුර්වි නොවේ. අවිචාලන යෙහි ප්‍රථමා වෙයි නිමිත්ත ගබ්දයා කෙරෙත් චතුර්වි වේ.)

4. අවධි, (තබ්බාදිත් විසින් අනුකතවූ) අවධිතොම; යවා, මෙසේයි. “ගාමසමා ආගතො” යන මෙහි; “ගාමසමා” යනුයි. ගාමසමා, ගමින්; ආගතො, ආගමයි. ‡ (මෙහි තබ්බාදි ප්‍රත්‍යයා අවධිතොම නුඩු ගෙහිත් අවධිකාරකය ඔහු විසින් අනුකත නම් වෙයි. අනුකතවූ ඔහු ගාමා; පවතී වේ.)

යම් කැතොත් හි කොතවූ ගබ්දය තොම ගමනායා ගෙහිත් ප්‍රයෝග නොකරණු ලැබේද ඒ කොදිලොප විෂයෙහි ආධාරයෙහි පැමිණියාවූ

* “දනා” යන අනුප්‍රත්‍යය භාවයෙහි ගෙහිත් “සමසයා” යනු අනුකත සමපදනාය තද්ද්‍රෝහකාය පිණිස චතුර්වි වේ-ඇතම් පොත්.

† “සුපා” යන යාගයනවිභයද ප්‍රාසාදයද කියත්.

‡ “ආගතො” යන කතප්‍රත්‍යයානායා කතොගෙහි නිමිත්තගෙහිත් “ගාමසමා” යනු අනුකතයි.

ආසනා පෙකකිනි, ආධාර වඩිවනි ව්‍යායං පච්ඡි-එක ආසනා අප කකමම වකුඤ්ඤිං විසයං ගණනානිත්‍යං-1

විනා වාතෙන විනා වාතං විනා වාතස්මා අඤ්ඤා ඵකෙන අඤ්ඤා ධම්මං අඤ්ඤා ධම්මානි “විනාඤ්ඤා තනියාවෙ” නි තනියා දුතියා පච්ඡියො.2

පුඵගෙව ඡනෙන පුඵගෙව ජනස්මා ජනෙන නානා ජනස්මා නානානි “පුඵනානානි” නි තනියා පච්ඡියො.3

සපහම් වළකා පච්ඡි විධානය අන්‍යයන් විසින් කරණලද මෙහි අවධි වි වක්‍ෂාවෙන්ම පච්ඡි වෙයි. ගතවනු පිණිස “ආසනා” යනාදි කියනලදී.

1. ආසනා පෙකකිනි, “ආසනා පෙකකි” යන්නෙනි; ආධාර, අධාර විෂයෙහි; අවධිවනි ව්‍යායං, අවධිවිවක්‍ෂායෙහි; පච්ඡි, පච්ඡි වේ.

යම් අවධියක් හුගේ වචනෙව්‍යාවෙන් පච්ඡි වේද ඒ අවධිතිය ප්‍රති පාදනය කරණු පිණිස “එක” යනාදි කියනලදී.

එක, මේ උද්ගරණයෙහි; ආසනා, ආසනයෙන්; අපකකමම, පහව; වකුඤ්ඤිං, වක්‍ෂුර්ඤ්ඤිං; විසයං ගණනානිනි, ආලම්බනග්‍රහණය කෙරෙහි යන; අත්‍යො, අතීති.

ආලෝක මනසිකාරාදි ප්‍රත්‍යය සාමාන්‍රියෙහි වක්‍ෂාප්‍රසාද නිසා උපද නාවූ වක්‍ෂුවිච්ඡනය යොග්‍යදෙශාවසරිතවූ රූපය දකිමින්ම ඉපද එයින් කෙසෙත් පමණක් පිටත නොගොස් ක්‍ෂණික ගෙයින් එහිම නිරුඛ වේනු පහවීමක් නැතද ආසනයෙන් පිටත් නි නුඹ රූපය බලන්නාවූ ආසනගතයාගේ ප්‍රේක්‍ෂණ ක්‍රියාවට ආසනය අවධිතියෙන් වකුඤ්ඤිං “ආසනා අපකකමම” හි කියනලදී.

2. විනා වාතෙන-පෙ-අඤ්ඤා ධම්මානි, “විනා වාතෙන-පෙ-අඤ්ඤා භු ධම්මා” යන මෙහි; “විනාඤ්ඤා තනියාවෙ”නි, “විනාඤ්ඤා තනියා ව” යන සූත්‍රයෙන් (විනා අඤ්ඤා ගබ්ඳයන් හා යොගයක් ඇති කල්හි නාමිකාකෙරෙන්) තනියා දුතියා පච්ඡියො, තෘතියා චිතියා පච්ඡිහු වෙත්.

විනා වාතෙන, වාතයෙන් වෙන්ව; විනා වාතං, වායුව හැර; විනා වාතස්මා, වාතයෙන් වෙන්ව; අඤ්ඤා ඵකෙන, එකක් හු හැර; අඤ්ඤා භු ධම්මං, අඤ්ඤා ධම්මා, ධම්මය හැර.

3. පුඵගෙව-පෙ-ජනස්මා නානානි, “පුඵගෙව-පෙ-ජනස්මා නානා” යන තන්හි; “පුඵනානානි” නි, “පුඵනානානි” යන සූත්‍රයෙන් (පුඵනා නා ගබ්ඳයන් හා යොගයෙහි) තනියා පච්ඡියො, තෘතියා පච්ඡිහු වෙත්. ජනෙන, ජනයා කෙරෙන්; පුඵගෙව, වෙන්මැයි; ජනස්මා, ජනයා කෙරෙන්; පුඵගෙව, වෙන්මැයි; ජනෙන, ජනයා කෙරෙන්; නානා, වෙනි; ජනස්මා, ජනයා කෙරෙන්; නානා, වෙනි.

ආධාරො යථා-කථෙ නිසජ්ජා රුක්ඛමුලෙ සයනානි- 1

බාහාසු ගඟෙකුණි කමෙම ආධාර වචනිච්ඡායං සන්නම්-සංඝෙ දින්නානි සමපදනෙ ආධාර වචනිච්ඡායං. 2

අජ්නමති ගඤ්ඤනෙ දිපිති “නිමිතො” ති-3

ගාවිසු දුස්සමානාසු ගතො දුඛාස්වාගතොති “යබ්බාචො භාවලක්ඛණං” ති-4

සිවිරාජස්ස පෙක්ඛතො පෙක්ඛමානො මහාජනෙති “ජසිවානාදරො” ති ජසි සන්නම්යො-5

1. ආධාරො, (තබ්බාදිත් විසින් අනුකතවූ) ආධාරය නෙම; යථා, මෙ සේසි-“කථෙ නිසජ්ජා” යන මෙහි; “කථෙ” යනුසි-කථෙ, කථයෙහි; නිසජ්ජා, හිදිමසි; රුක්ඛමුලෙ, රුක්මුල; සයනං, යසනයයි; (මෙහි තබ්බාදි ප්‍රත්‍යයා ආධාරයෙහි නුවු හෙයින් ආධාරය ඔහු විසින් අනුකතය ඒ ප්‍රකාශකොට සප්තම් වේ.)

ක්‍රියාවට ව්‍යාප්‍ය කල්පනාවෙන් කම්මාභියෙහි සප්තම් විධානය කාන්‍යායනයෙහි විනිතය මෙහි ආධාර විවක්ඛායෙන්ම සප්තම් වෙසි දක්වනු පිණිස “බාහාසු” යනාදි කියනලදි.

2. බාහාසු ගඟෙකුණි, “බාහාසු ගඟෙකුණි” යන මෙහි; කමෙම, කම්මෙහි සෙයහි; ආධාර වචනිච්ඡායං, ආධාරයාගේ කථනෙච්ඡාවක් ඇති කල්හි; සන්නම්, සප්තම් විභකති වේ; බාහාසු ගඟෙකුණි, බාහුයෙහි ගෙණ; සංඝෙ දින්නානි, “සංඝෙ දින්නං” යන මෙහි; සමපදනෙ, සමප්‍රදාන විෂයෙහි; ආධාර වචනිච්ඡායං, ආධාර විවක්ඛාවක් ඇති කල්හි; (සප්තම් වේ.) සංඝෙ, සංඝයා විෂයෙහි; දින්නං, දෙනලදි. (යනු සමප්‍රදාන යෙහි ආධාර විවක්ඛායි.)

3. අජ්නමති ගඤ්ඤනෙ දිපිති, “අජ්නමති ගඤ්ඤනෙ දිපි” යනමෙහි; “නිමිතො” ති, “නිමිතො” යන සුත්‍රයෙන් (නිමිතාමාත්‍රයක් දෙකක කල්හි සප්තම් වේ) දිපි, දිවිනෙම; අජ්නමති, චම්මය නිමිතාකොට ගෙණ; ගඤ්ඤනෙ, මරණු ලැබේ.

4. ගාවිසු දුස්සමානාසු ගතො දුඛාස්වාගතොති, “ගාවිසු දුස්සමානාසු ගතො දුඛාස්වාගතො” යන මෙහි; “යබ්බාචො භාවලක්ඛණං” ති, “යබ්බාචො භාවලක්ඛණං” යන සුත්‍රයෙන් සප්තම් වේ-(යමක්හුගේ ක්‍රියාව ක්‍රියාකාරයකට උපලක්ෂණ වේද විහිත වේද උපලක්ෂණ ක්‍රියාවක් වූ ඔහු කෙරෙන් වේ). ගාවිසු, දෙනුන්; දුස්සමානාසු, දේනාලබන කල්හි; ගතො, ගියේය; දුඛාසු, දේනාලද කල්හි; ආගතො, ආයේසි; (මෙහි ගාවිත්ගේ දෙගනක්‍රියාව කිසිවක්හුගේ ගමනක්‍රියාවට උපලක්ෂණය අතිනවු දෙගනක්‍රියාව ආගමනක්‍රියාවට උපලක්ෂණයි).

5. සිවිරාජස්ස පෙක්ඛතො පෙක්ඛමානො මහාජනෙති, “සිවිරාජස්ස පෙක්ඛතො පෙක්ඛමානො මහාජනෙ” යනමෙහි; “ජසිවානාදරො” ති,

සාලියො සුකධඤ්ඤානං පථානමා සාලියො සුකධඤ්ඤාසු පථානමා කණ්ණා ගාවිනං සමපන්නබීරතමා කණ්ණා ගාවිසු සමපන්නබීරතමා ගවජනං ධානො සිසතමා ගවජනොසු ධාවනො සිසතමාහි “යනො නිබාරණං” හි ජාති ගුණ ක්‍රියාහි සමුදයතොකදෙසයා පුට්ඨකරණං නිබාරණං-1

“ජසිවානාදරෙ” යන සුත්‍රයෙන්; ජසී සහනමියො, (ක්‍රියානතර විගතවූ ක්‍රියාවන්හු කෙරෙන් අනාදරයක් ගම්‍යමානකල්හි) ඡෂසී සහනමීහු වෙත්; පෙකකතො, බලන්තාවු; සිවිරාජස්ස, සිවිරජහට; (ආදරයක් නොකොට සිවිරජහු බලබලා සිටියදී යසී සෙසී) පෙකකමානො, බලන්තාවු; මහාජනො, මහජනයා කෙරෙහි; (ආදරයක් නොකොට මහජනයා බලබලාසිටියදී යසී සෙසී. මෙහි සිවිරජහුගේද මහජනයාගේද ප්‍රේක්ෂණ ක්‍රියාව බ්‍රාහ්මණයාගේ ආකොටන ක්‍රියාවටද මරහුගේ ආදාන ක්‍රියාවටද උපලක්ෂණිකි).

1. සාලියො—පෙ—ධාවනො සිසතමාහි, “සාලියො—පෙ—ධාවනො සිසතමා” යනමෙහි; “යනො නිබාරණං” හි, “යනො නිබාරණං” යනසුත්‍රයෙන් (යමක්හු කෙරෙන් නිර්ධාරිතව්‍යයා නිසාරණ කරණුලැබේද ඔහුකෙරෙන් ඡෂසී සහනමීහු වෙත්) * ජාතිගුණක්‍රියාහි, ජාතිය ගුණය ක්‍රියාය යන මොවුන් කරණකොටගෙණ; සමුදයතො, සමුගයකින්; එකදෙසයා, එකදෙසයක්හුගේ; පුට්ඨකරණං, වෙන්කිරීම; නිබාරණං, නිබාරණ නම් වේ.

සුකධඤ්ඤානං, බු ඇති ධාන්‍යයන්කෙරෙන්; සාලියො, ශාලීහු; පථානමා, අභිශයෙන්ම පථායෝසි; “සාලියො සුකධඤ්ඤාසු පථානමා” යනුත් මෙසේමැයි (මෙහි ශාලීජාතිය කරණකොටගෙණ ධාන්‍ය සමුගයෙන් ධාන්‍යොකදෙශයක්හුගේ වෙන්කිරීමකි) ගාවිනං, දෙනුන් අතුරෙන්; කණ්ණා, කෘෂ්ණ වෙහු නොම; සමපන්නබීරතමා, අභිශයෙන් මධුර කිරි ඇත්තියි; “ගාවිසු” යන්නෙහිද අස්මි මෙසේ මැයි. (මෙහි කෘෂ්ණගුණය කරණකොටගෙණ වෙහු සමුගයෙන් එකකගේ වෙන්කිරීමකි) ගවජනං, යන්නවුන් කෙරෙන්; ධාවනො, දිවන්නාවු; සිසතමා, අභිශයෙන් ශීඝ්‍රයෝසි; “ගවජනොසු” යනුත් මෙසේ මැයි (මෙහි ධාවනක්‍රියාව කරණකොටගෙණ සමුගයෙන් සමුගෙකදෙශයක්හුගේ වෙන්කිරීමකි ජාත්‍යාදිය කරණකොටගෙණ යම් සමුදයෙකින් එක දෙසයක්හුගේ වෙන්කිරීම වේද ඒ සමුදය අවධි සව රූපයෙන් සිටිගෙසින් ඔහුකෙරෙන් අවධියෙහි පවති පැමිණිකල්හි ඒ වලකා මේ සුත්‍රයෙන් ඡෂසී සහනමීහු වෙත්.

* යමක්හු කෙරෙන් යමෙක් නිසාරණය කරණුලැබේද ඒ නිසාරණයට අවධිමත්හු කෙරෙන් ඡෂසී සහනමී වේ—සමගර පොත්.

සමබන්ධෝ යථා-රක්‍ෂෙයු පුරිසෝ ගතො. 1

ඡ්‍යොති චිකිත්සා සමබන්ධෝ හෙදකසම්භව නාඥානො
සමබන්ධානභිධානෙන සද්දසහතිස්සභාවතො. 2

1. සමබන්ධෝ, (තබ්බාදිත් විසින් අනුකත) සමබන්ධය; යථා, මෙසේ; “රක්‍ෂෙයු පුරිසෝ ගතො” යනමෙහි “රක්‍ෂෙයු” යනු. (මෙහි කාර්තෘයෙහි විභින කතාප්‍රත්‍යයා විසින් “රක්‍ෂෙයු” යනු අනුකත සමබන්ධය තත් ප්‍රකාශ ෂ්‍යොති චි. විශේෂණ විශේෂය වූ රාජපුරුෂ දෙදෙනා කෙරෙහිම සමබන්ධය පිහිටිය විශේෂණ වූ රාජශබ්දයා කෙරෙහි ෂ්‍යොති වන්නේ හෝ විශේෂයාවී පුරුෂ ශබ්දයා කෙරෙහි නොවන්නේ හෝ කවරගෙහින යත්)?

2. සමබන්ධෝ, (සමාමයාදි ලක්‍ෂණ වූ) සමබන්ධය; චිකිත්සා, (විශේෂණ විශේෂය වූ සමබන්ධය) දෙදෙනා කෙරෙහි පිහිටියද (හෙවත් සමබන්ධ සබ්ධයින් දෙදෙනා හට සාධාරණ වුවද; ඡ්‍යොති, (සමබන්ධ ප්‍රකාශක වූ) ෂ්‍යොතිනාම; හෙදකසම්භව, විශේෂණයා කෙරෙහිම වන්නිය; අඥානො, අන්‍ය වූ විශේෂයා කෙරෙහි නොවන්නිය; (කුමක් ගෙහිත් ද) සද්දසහතිස්සභාවතො, ශබ්දශක්තිස්සභාව ගෙනුකොටගෙන (හෙවත් ෂ්‍යොති ලක්‍ෂණ වූ ශබ්දයාගේ සමබන්ධ ප්‍රකාශක සාමාන්‍ය ස්වරූපය ගෙනුකොටගෙන; සමබන්ධානභිධානෙන, විශේෂයා කෙරෙහිම ෂ්‍යොති ලක්‍ෂණය සමබන්ධය නොකියනගෙහිත්; (නොගොත්) සමබන්ධෝ, (පරිපාලය පරිපාලන ලක්‍ෂණ වූ) සමබන්ධය; චිකිත්සා, (විශේෂණ විශේෂය සමබන්ධය) දෙදෙනා කෙරෙහි පිහිටියද; ඡ්‍යොති, (සමබන්ධ ප්‍රකාශක වූ) ෂ්‍යොති විභාගිතොම; හෙදකසම්භව, විශේෂණයා කෙරෙහිම වන්නිය; සමබන්ධානභිධානෙන, විශේෂයා කෙරෙහිම ෂ්‍යොතිගේ සමබන්ධකථනයක් නැතිගෙහිත්; අඥානො, විශේෂණයා කෙරෙහි අන්‍ය වූ විශේෂයා කෙරෙහි නොවන්නිය; (විශේෂණයා කෙරෙහි පරවූ ෂ්‍යොති සමබන්ධය ප්‍රකාශකෙරෙහි විශේෂයා කෙරෙහි පරවූ ෂ්‍යොති සමබන්ධය ප්‍රකාශ නොකෙරෙහි යනු කුමක්ගෙහිත්ද යත්) සද්දසහතිස්සභාවතො, ශබ්දශක්තිස්සභාව ගෙහිත්; (ශ්‍යොති විෂය වූ හෝ ෂ්‍යොති ලක්‍ෂණ වූ හෝ ශබ්දයාගේ සමබන්ධ ප්‍රකාශක සාමාන්‍ය ස්වරූපයක් ගෙහිත්)

තවද පුරුෂාදි වූ විශේෂයා තෙමේ විධානය කටයුතු ගෙහිත් විශේෂණයට අබ්ගනුති ප්‍රධාන කාරක භාවයෙන් ව්‍යතිරික්ත නොවේනුහි විශේෂණ වූ රාජදිය වනාහි විශේෂණ වූ පුරුෂාදියට අබ්ගනුති අනු වාද කරණු ලැබේනුහි ප්‍රධාන කාරක ස්වරූපයෙන් ව්‍යතිරික්තය එ ගෙහිත් ව්‍යතිරේක ලක්‍ෂණ වූ සමබන්ධය තෙම සමබන්ධ ෂ්‍යොති දෙදෙනා කෙරෙහි පවත්නේද කාරක ව්‍යතිරික්ත වූ විශේෂණයෙන්ම ප්‍රතිත විශේෂයෙහි නුති විශේෂණයා කෙරෙහි ෂ්‍යොති චි.

සරති රජ්ජය පුරෙති බාලො පාපසායාදො කමම සමබනවව
නිවර්ණං ජසී-කමමවවනිවර්ණනතු සරති රජ්ජනායාදි-1.

කිතකප්පයොගෙ කතතුකමමසු බහුලං සමබනවවනිවර්ණං ජසී.
බමමසු ගුහො-හගවතො දසසනාය-2.

කතතුකමම වවනිවර්ණනතු බමමන ගුහො-හගවතො දසස
නාය-3

1. සරති රජ්ජය පුරෙති බාලො පාපසායාති, “සරති රජ්ජය පුරෙති
බාලො පාපසාය” යන; ආදො, මේ ආදියෙහි; කමම, කමිවිජයෙහි;
සමබන වවනිවර්ණං, සමබන විවක්ඛාවක් ඇතිකල්හි; ජසී, ඡසී විහ
කම මේ. රජ්ජය, රාජ්ජය සමබනව; සරති, සිති කෙරේ; බාලො,
අඤ්ඤා තෙම; පාපසාය, පාපය සමබනව; පුරෙති, පුරා.

කමමවවනිවර්ණනතු, කමිවිවක්ඛාවක් ඇතිකල්හි වනාහි; සර
ති රජ්ජනායාදි, “සරති රජ්ජ” යනාදිය වේ; රජ්ජ, රාජ්ජය; සර
ති, සිති කෙරේ.

2. කිතකප්පයොගෙ, තබ්බාදි ප්‍රත්‍යයන්ගේ ප්‍රයෝගයක් ඇතිකල්
හි; කතතුකමමසු, කතීතා කමිමයන් විජයෙහි; බහුලං, ඉඤ්ඤා පරිද්ද
දෙන් (හෙවත් ප්‍රයෝග දුටුදුටු සේ); සමබන වවනිවර්ණං, සමබන
විවක්ඛාවක් ඇති කල්හි; ජසී, ඡසී වේ; * බමමසු, බමිමය සමබ
නව; (බමිමය විසින්) ගුහො, රක්ඛාලදි; † (මෙහි තබ්බාදානා
යා කමිමයෙහි සිබ හෙයින් අනුගත කතීතායෙහි තානියා වුවමනා
කැන සමබන විවක්ඛායෙන් ඡසී වේ. ‡) හගවතො, හාග්ගවත්තු
සමබනව (හෙවත්) හගවත්තු; දසසනාය, දක්ම පිණිස; (මෙහි දහි
නක්‍රියාවට කමිවි හෙයින් චිතියා වුවමනා කැන සමබන විවක්ඛා
වෙන් ඡසී වේ).

3. කතතුකමම වවනිවර්ණනතු, කතීතා කමිවිවක්ඛාවක් ඇතිකල්හි
වනාහි; බමමන, බමිමය විසින්; ගුහො, රක්ඛිතයි; හගවතො,
හාග්ගවත්තු; දසසනාය, දක්මපිණිස.

* කිතක යහි තබ්බාදිත්ථ පුච්චාචායසී සංඤ්ඤි.

† ගුහායි.

‡ කතප්‍රත්‍යයා කමිමයෙහි විහිත හෙයින් අනුගත කතීතායෙහි තා
නියා වුවමනාකැන සමබන විවක්ඛාවෙන් ඡසීවේ—ඇතම් පොත්.

ඔදනැස්ස සාධු පාවකොට්ඨාදො තු කමෙම ක්‍රියාවිසෙසනෙ ගමසමා න කරොති ක්‍රියාය කමමනා න ජසී තථාහි ඔදනැස්ස සාධු පාව කොගොස් ඔදනැස්ස සාධු පවනං කරොති කාසකො- තස්මා පවන නතිව කරොති ක්‍රියාය කමම. තච භාවානන්‍යානං නපුංසකන්‍යා නපුංසකමෙකවචනතං පවනමනාස්සා'නෙකන්‍යා'යොගා සාධුති ව තඤ්ඤිසෙසනං තස්මා. 1

ක්‍රියාවිසෙසනං යනතු නං සබ්බමපි නපුංසකෙ දුතියායෙකවචනං ගති තස්ස භි තාදිසී. 2

1. ඔදනැස්ස සාධු පාවකොති, “ඔදනැස්ස සාධු පාවකො” යන; අදො නු, මේ ආදියෙහි වනාහි; ක්‍රියා විසෙසනෙ, ක්‍රියා විශේෂණවූ; කමෙම, කමීමයෙහි; ගමසමාන, ප්‍රතියමානවූ; කරොති ක්‍රියාය, කරකරණේ” යන බාහුත්‍රයේ ක්‍රියාවට; කමමනා, කමීම බැවින්; න ජසී, ඡෂසී නොවන්නීහි; තථාහි, එසේමැයි; ඔදනැස්ස සාධු පාවකොති, “ඔදනැස්ස සාධු පාවකො” යන; එතා, මෙහි; ඔදනැස්ස, ඔදනැස්සාගේ; සාධු පවනං කරොතිති අතො, මනාසු පවනාය කෙරෙහි යන අර්ථය. තස්මා, එහෙයින්; පවනනතිව, “පවනං” යනුද; කරොති ක්‍රියාය, “කරකරණේ” යන බාහුත්‍රයේ ක්‍රියාවට; කමම, කමීමයි; තච, ඒ “පවනං” යන කමීමපදයද; භාවානන්‍යානං, භාවයෙහි විහිත අන ප්‍රත්‍යයානායන්ගේ; නපුංසකන්‍යා, නපුංසක ලිඛ්‍යව හෙයින්; නපුංසකං, නපුංසක ලිඛ්‍ය වෙයි; පවනමනාස්ස, පවන මාත්‍රයාගේ; අනෙ කන්‍යායොගා, අනෙකඤ්ඤයෙහි යෙදීමක් නැති හෙයින්; එකවචන ත්‍යානං, එකවචනානාද වේ. සාධුතිව, “සාධු” යනුද; තං විසෙසනං, ඒ “පවනං” යන්නට විශේෂණ වේ; තස්මා, එහෙයින්; (හෙවත් නපුංසක ලිඛ්‍ය විනිශ්චයක වචනාන්‍යායනට විශේෂණ වන හෙයින්.)

2. යනතු, යම් පදයෙක් වනාහි; ක්‍රියා විසෙසනං, ක්‍රියාවට විශේෂණ වේද; තං සබ්බමපි, ඒ සියලු ක්‍රියා විශේෂණයම; නපුංසකෙ, නපුංසක ලිඛ්‍යයෙහි; දුතියායෙකවචනං, විනිශ්චයකවචනයම වේ; තස්ස, ඒ ක්‍රියා විශේෂණයාගේ; ගති, ප්‍රවෘත්ති නොමෝ (නොහොත්) නිෂ්ප තතිය; තාදිසී, එබඳුමැයි.*

* මේ ක්‍රියා විශේෂණය හෙව අර්ථකථාවෙහි භාවනාපුංසකයෙහි ව්‍යවහාරකරණු ලැබේ. ක්‍රියාවිශේෂණය භාවනාපුංසකය යනු සමාන්‍යාත්මකය. ක්‍රියා විශේෂණය යනු වෛරාග්‍යකරණ ව්‍යවහාරය භාව නපුංසක යනු අර්ථකථා ව්‍යවහාරය. “භාවො පදත්‍යො සත්‍යාය මඛි ප්‍රාය ක්‍රියාසු ව යඛ්‍යාවො භාවලක්ඛණං” යනාදියෙහි මෙතැන්හි භාවයෙහි ක්‍රියාව අභිමතය එහෙයින් ක්‍රියාසබ්බන්‍යාන භාවයට විශේෂ

තුලොස පිතු. තුලොස පිතරාහි “තුලොසෙන වා තතියා” හි-1
උදරස්ස හෙතුහි “ජසි හෙතෙසෙහි” හි. 2

කො හෙතු කං හෙතු කෙන හෙතුනා කස්ස හෙතුස්ස කස්මා හෙ
තුස්මා කස්ස හෙතුස්ස කස්මිං හෙතුස්මිනහි “සබ්බාදිතො සබ්බා”හි-3

එවං ත්‍යාදිහි අවුත්තොසු කම්මාදිසු විහතතියො යථාලාභං දස්සො
ස්වා සම්පති යො පච්චයො වා සමාසො වා යත්තො විභිතො සොත්තා
නා සමුස්සන්තමත්තං කස්සෙව ලිඛිතො සබ්බායං ච සීයො සුඤ්ඤ
මානො වදහි වුත්තොව තස්මිං “පඤ්චාසමත්තො” හි වුත්තොති
ඉදමෙත්ත යථායොගං දස්සතිස්සාම-4

1. තුලොස පිතු තුලොස පිතරාහි, “තුලොස පිතු තුලොස පිතරා” යන
මෙහි; “තුලොසෙන වා තතියා” හි, “තුලොසෙන වා තතියා” යන
සූත්‍රයෙන් (තුලොසී යොගයෙහි තාතියා ඡෂ්ඨි විහතතීහු වෙත්) පිතු,
පියා හා; තුලොස, සද්දහි; පිතරා, පියාහා; තුලොස, සද්දහි.

2. උදරස්ස හෙතුහි, “උදරස්ස හෙතු” යන්නෙහි; “ජසි හෙතෙසෙ
හි” හි, “ජසි හෙතෙසෙහි” යන සූත්‍රයෙන් (හෙතෙසී වාචිත් හා යො
ගයක් ඇතිකල්හි හෙතුයෙහි ඡෂ්ඨි වේ) උදරස්ස හෙතු, බබ පිණිස-

3. කො හෙතු—පෙ—කස්මිං හෙතුස්මිනහි, “කො හෙතු—පෙ—ක
ස්මිං හෙතුස්මිං” යන මෙහි; “සබ්බාදිතො සබ්බා” හි, “සබ්බාදිතො
සබ්බා” යන සූත්‍රයෙන් (හෙතෙසී වාචිත් හා යොගයක් ඇති කල්හි හෙ
තුයෙහි සබ්බාදිත් කෙරෙන් පරව සියලු විහතතීහු වෙත්) කොහෙතු,
කවර හෙතුවෙක්ද; කං හෙතු, කවර හෙතුවක්; කෙන හෙතුනා,
කවර හෙතුවකින්; කස්ස හෙතුස්ස, කවර හෙතුවකට; කස්මා හෙතු
ස්මා, කුමක් හෙතුකොටගෙණ; කස්ස හෙතුස්ස, කවර හෙතුවක්හු
ගේ; කස්මිං හෙතුස්මිං; කවර හෙතුවෙක්හි.

මෙසේ අනුක්‍රමය හා අනුක්‍රමයෙහි විහතතීන් දක්වා දැන් උක්තය
හා උක්තයෙහි විහතතීන් දක්වනු පිණිස “එවං” යනාදිය කියනලදි.

4. එවං, මෙසේ; ත්‍යාදිහි, ත්‍යාදින් විසින්; අවුත්තොසු, අනු
ක්‍රම; කම්මාදිසු, කම්මාදියෙහි; විහතතියො, විභිතාදි විහතතීන්;
යථාලාභං, ලැබෙන ලැබෙන පරිද්දෙන්; දස්සොස්වා, දක්වා; සම්පති,
දැන්; යො පච්චයො වා, යම් ප්‍රත්‍යයෙක් හෝ; යො සමාසො වා, යම්

ණවු නපුංසක ලිඛු වු පදය භාව නපුංසක නම් වේ. නපුංසක ලිඛු
විතියෙක වචනවු යම් නාමපදයෙක් “විසමං චක්ඛිම සුරියා පටිච්ඡා
නහි” යනාදියෙහි මෙන් ගමනාදි එක්තරා ක්‍රියාවකට විගෙෂණවුද
ඒ පදය භාවනපුංසක යයිද ක්‍රියාවිගෙෂණ යයිද කියනු ලැබේ.

තත්ත භාෂාදීනි වුත්තං කමමං කත්තා ච යථා.

පච්චතො ඔදනො පච්චනො ඔදනා කිං පච්චසෙ තුමෙහ පච්චදෙන අහං පච්ච මයං පච්චාමෙහ ඉච්චාදි-1.

පචනි දෙවදනො පචනනි දෙවදනො පචනි ඉන්ද්‍රිය පචනනි ඉන්ද්‍රියො පචනි කුලං පචනනි කුලානි කිං පචසි තුමෙහ පචථ අහං පචාමි මයං පචාම ඉච්චාදි-2.

සමාසයෙක් හෝ; යත්තෙ, කම්මාදි යම් අත්තියෙක්හි; විනිතො, කරණලදද; සො, ඒ ප්‍රත්‍යයද සමාසයද; අත්තනා සමුප්පන්නං, තමා උපන්නාවූ; අත්තං, කම්මාද්‍යාත්තිය; තස්සෙව, එම අත්තියාගේ; ලිඛිතො, ලිඛිතාද; සංඛ්‍යායව, සංඛ්‍යාවතාද; භිසො, බොහෝහේ; සුඤ්ඤානො, යෙදෙන්නේ; වදනි, කියන්නේය (නොහොත්) කියාද; වුත්තො ච තස්මිං, ඒ කම්මාද්‍යාත්තිය උකතවූ කල්හිත්; පඨමාත්තමනෙති, “පඨමාත්තමනො” හි; වුත්තනනි, කියනලදනුහි; ඉදං, මේ උකතය; එත්තං, මේ ප්‍රස්තාවෙහි; යථායොගං, යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන්; දස්සාමි ස්‍යාම, දක්වමු.

1. තත්ත, ඒ ප්‍රත්‍යය සමාසයන් අතුරෙන්; භාෂාදීනි, භාෂාදීන් විසින්; වුත්තං, උකතවූ; කමමං, කම්මයද; කත්තා ච, කතීතාද; යථා, මෙසේහි.

පච්චතො ඔදනො-පෙ-මයං අච්චාමෙහ ඉති, “පච්චතො ඔදනො-පෙ-මයං පච්චාමෙහ” යන; ආදි, මේ ආදියහි-ඔදනො, ඔදනය නෙම; පච්චතො, පිසනුලැබේ; ඔදනා, ඔදනයෝ; පච්චනො, පිසනු ලැබෙත්; කිං, තෝ; පච්චසෙ, පිසනුලබන්නෙහි; තුමෙහ, තෙහි; (බොහෝ දෙන) පච්චදෙන, පිසනු ලබන්නනු; අහං, මම; පච්ච, පිසනු ලැබෙමි; මයං, අපි; (බොහෝ දෙන) පච්චාමෙහ, පිසනු ලබමු. (“පච්චතො” යනාදියෙහි තො ආදි ප්‍රත්‍යයෝ කම්මයෙහි වූ නුහි කම්මය ඔවුන් විසින් උකතනම් වෙති උකතයෙහි ප්‍රථමා වේ නුහි උකතවූ ඔදනාදීන් කෙරෙන් ප්‍රථමා වේ.) *

2. පචනි දෙවදනො-පෙ-මයං පචාම ඉති, “පචනි දෙවදනො-පෙ-මයං පචාම” යන; ආදි, මේ ආදියහි-දෙවදනො, දෙවදනා නෙම; පචනි, පිසේ; දෙවදනා, දෙවදනායෝ; පචනනි, පිසෙත්; ඉන්ද්‍රිය, සත්‍රියොමෝ; පචනි, පිසේ; ඉන්ද්‍රියො, සත්‍රියෝ තුමු; පචනනි, පිසෙත්; කුලං, කුලය නෙම; පචනි, පිසේ; කුලානි, කුලයෝ; පචනනි,

* තො ප්‍රත්‍යයාදීන් කම්මයෙහි නිෂ්පාන්නහෙතිත් ඔවුන් විසින් කම්මය උකතනම්. “උකතකම්මණි ප්‍රථමා”හි උකතකම්ම ඔදනාදීන් කෙරෙන් ප්‍රථමා වේ කතීතා අනුකත වේ. “අනුකත කතීතර් තා තිස්සා”හි කතීතා අනුකත කල්හි දෙවදනාදීන් කෙරෙන් තානියා වේ.

එසේ වුවහොත් සබ්බසාසනමනො පටිමා-එවං සබ්බසාසනෙ පටිමා
ගා යථාර්ථං වෙදිතබ්බං-1.

කාලො ච නාම-

ක්‍රියාසන්නාන විචේජ්ඣෙ කාලොතිතො පනියතො
අනාගතොති නාරමෙහ පටිකතා නිසිතො පන
වත්තමානොති විකේශයොහං හං සම්පොපි තාදිසො-2.

පිසෙත්; කුං, තෝ, පට්ඨි, පිසන්තෙති; තුමෙහ, නෙපි (බොහෝ
දෙන) පට්ඨ, පිසන්තහ; අහං, මම; පටාමි, පිසෙමි; මයං, අපි (බො
හෝ දෙන); පටාම, පිසමු. (“පට්ඨ” යනාදියෙහි ති ආදීන් කතීතා
යෙහි වූ හෙයින් කතීතා උන් විසින් උක්තනම් වේ.)*

1. එසේ, මේ උක්ත කතීතා උද්ගරණයෙහි; වූහොත් සබ්බසාසන,
උක්තවූ හැම තන්හි; අසමනො, අසා මාත්‍රයෙහි; පටිමා, ප්‍රථමා වේ.

එවං, මෙසේම; සබ්බසාසනෙ, අනාගතාදි හැම කල්හි; පටිමාගා,
ප්‍රයෝගයෝ; යථාර්ථං, සුදුසු සුදුසු පරිද්දෙන්; වෙදිතබ්බං, දතයුත්තා
හුයි.

කාලො ච නාම, කාල නමුදු.

2. ක්‍රියාසන්නාන, (පටන්ගන්නාලද) ක්‍රියා ප්‍රබන්ධයාගේ; විචේජ්ඣෙ,
නිමාපත් කල්හි; කාලො, කාලයකොම; අතිතො, අතීතයයි; පනිය
තො, දන්තාලැබේ; අනාරමෙහ තු, ක්‍රියාවගේ ආරම්භයක් නැති
කල්හි වනාහි; අනාගතො, කාලය අනාගතයයි (දන්තාලැබේ;) පටි
කත, පැවැත්තාවූ; අනිසිතො පන, නොනිමියාවූ භාවය (හෙවත්)
නොනිමි ක්‍රියාව ඇති කාලය වනාහි; වත්තමානොති, වර්තමාන
යයි; විකේශයොහං, දතයුතුය; හං සම්පොපි, ඒ වර්තමානයට සම්පවූ
භූතභවිෂ්‍යත් කාලයද; තාදිසො, ඔහුම බඳුයි. (හෙවත් ඒ වර්තමාන
කාලයමෙන් දතයුතුයි. උපචාරයෙන් වර්තමාන කාල නම් වේ.) †

* මෙහි ති ප්‍රත්‍යයාදීන් කතීතායෙහි විනිතහෙයින් කතීතා උක්ත
වේ. “උක්ත කතීතර් ප්‍රථමා” යි උක්ත කතීතාවූ දෙවදන්‍යාදීන්
කෙරෙන් ප්‍රථමා වේ.

† “සො අපට්ඨ” යි කි කල පවනක්‍රියාව පරිසමාප්ත හෙයින් කාලය
අතීත නම් වෙයි, “පට්ඨසති” යි කි කල පවනක්‍රියාව අනාරම්භ හෙයින්
කාලය අනාගත නම්-“පට්ඨ” යි කි කල පවනක්‍රියාව අනිෂ්ඨිත හෙ
යින් වර්තමාන නම්. “සනොසු පරිගුහාමි-පුරා මරාමි” යනාදියෙහි
වර්තමානයට සම්පවූ භූතභවිෂ්‍යත් කාලයෝද උපචාරයෙන් වර්තමා
න නම්-මෙම කිහි.

“ප්‍රචාගො නිෂ්ඨිතො භාවෙ වර්තමානව්‍යවස්ථිති:
වර්තමාන සම්පට්ඨ වර්තමානං ප්‍රවක්‍ෂ්‍යතෙ”.

එසේ පන නායදයෝ න ලිඛිතං ගණනිකුම'රගනනිති සබ්බසාමකා
මෙව'බ්බුපගච්ඡනි-1.

1. එසේ පන, මේ යථොක්තවූ උද්ගරණයෙහි වනාහි; නායදයෝ,
නායදිහ; ලිඛිතං ගණනිකුම, ලිඛ ගන්නට; න අරගනනිති, නුසුදුසු වෙ
ත් නුසි; සබ්බසාමකාමෙව; (නමන් විසින් වාච්‍යවූ අර්ථයාණේ) සබ්බසා
මාත්‍රයක්ම; අබ්බුපගච්ඡනි, ගිවිස්නානුසි; (හජනය කරන්නාහසි
සේසි.)

පැවැත්තාවූ නොනිමියාවූ ක්‍රියාවෙහි වර්තමාන ව්‍යවස්ථාව නිශ්චය
වර්තමානයට සම්පවූ භූතභවිෂ්‍යත් කාලයද වර්තමානයෙහි කියත්.

කුමක්මෙන්ද යත්,

“ගබ්ගාව තත්ථමිථෙ යද්වද් ගබ්ගා ප්‍රතියතෙ
ගබ්ගායාං ජානානුමාගච්ඡ ගබ්ගායාං කොෂ ඉත්‍යාදි”

ගබ්ගායෙහි නහන්ට එහි යන ප්‍රයෝගයෙහි ගබ්ගාප්‍රවාහයද ගබ්ගා
සම්පයෙහි ගො කුලයෙහි යන මෙහිදු ඒ ගබ්ගා සම්පයද යම්සේ දන්නා
ලැබේද.

“මුඛ්‍යගොණාභිභෙදෙන වර්තමානව'තොවිධා
මුඛ්‍යං නිරුද්ධිමා'පන්නං තදරොපෙණ ගොණතා”.

අතෘ, එහෙයින්; මුඛ්‍යගොණාභි භෙදෙන, මුඛ්‍යගොණාභිභෙද
යෙන්; වර්තමානං, වර්තමාන කාලය; විධා, දෙපරිද්දෙකින් වෙසි; නි
රුද්ධිං, අනාදිසංකෙතප්‍රසිඛියට; ආපන්නං, පැමිණියේ; මුඛ්‍යං, මුඛ්‍ය
නම්; තදරොපෙණ, මුඛ්‍යව්‍යක්‍රමයෙන් ගෙමයෙහි කියා අනෙද්‍යායාරොපණ
යෙන්; ගොණතා, අමුඛ්‍යබව වේ.

යම්සේ ගබ්ගාවද ගබ්ගා සම්පයද මුඛ්‍යාභි ගොණාභි භෙදයෙන්
ගබ්ගා නම් වේද එසේම වර්තමාන කාලයද තත් සම්පවූ භූතභවිෂ්‍යත්
කාලයද මුඛ්‍යගොණාභි භෙදයෙන් විප්‍රකාර වේ නුසි. “අග්‍රාදිද්‍රහ
නි” යනාදියෙහි ප්‍රචලිතාෂ්‍යකාරකාරවූ අර්ථය යම්සේ අනාදිසං
කෙතප්‍රසිඛිප්‍රාප්තවූ මුඛ්‍යනම් වේද එසේම අනාදිසංකෙත ප්‍රසිඛිවූ
ව්‍යක්‍රව මුඛ්‍ය නම් වෙසි. යම්සේ “අග්‍රාදිද්‍රහනි” යනාදියෙහි
තෙතඝණ්‍යාදි සාධම්මයෙන් අග්‍රාදියෙහි යන අධ්‍යාරොපණයෙන් අග්‍රා
යෙහි කියනලද මානවකාභිස අනාදි කාලයෙහි අග්‍රාදියෙහි ප්‍රසිඛියක්
නැති ගෙයින්ද ඒ ගොණ නම් වේද එසේම යම් ව්‍යක්‍රවෙක් මුඛ්‍ය
ව්‍යක්‍රව හා අනෙද්‍යායාරොපණයෙන් තද් ව්‍යවහාර ලැබේද හේ ගො
ණසි.

යද, භාවෙ පච්චයො තද්ද න කිචි චුත්තං ගොති-තත්තා'කම්මකෙති
බාතුති භාවෙපි පච්චයො-යථා භුයතෙ දෙවදගොතන-1.

කම්මස්සා'ච්චනිච්ඡායං බාතුතොපි සකම්මකා
භාවෙපි පච්චයොගොති යථා සුදෙන පච්චතෙ. 2.

1. යද, යම් කලෙක්ති; භාවෙ, භාවයෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේද;
තද්ද, එකල්ලි; කිචි, කම්මාදි කිසිවෙක්; චුත්තං න ගොති, උක්ත නම්
නොවේ. අකම්මකෙති බාතුති, අකම්මක බාතුන් කෙරෙන්; තත්ත
භාවෙ, ඒ භාවයෙහි; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වේ. යථා, මෙසේසි-"දෙවද
ගොතන භුයතෙ" යන මේසි. දෙවදගොතන, දෙවදගතයා විසින්;
භුයතෙ, (දන්) විමසි.

2. කම්මස්ස, විද්‍යමානවූ කම්මයාගේ; අච්චනිච්ඡායං, අභිධානොච්ඡා
වක් නැති කල්ලි; සකම්මකා බාතුතොපි, සකම්මක බාතුන් කෙරෙ
න්ද; භාවෙපි, භාවයෙහිද; පච්චයො ගොති, ප්‍රත්‍යය වේ; සුදෙන පච්ච
තෙ යථා, "සුදෙන පච්චතෙ" යනුමෙති-සුදෙන, සුදයා විසින්; පච්ච
තෙ, පිසීමසි. *

* මෙහි "පච්ච පාතෙ" යන බතු සකම්මක බාතුච්චද විද්‍යමානවූ
කම්මය අවිචක්ඛිත ගෙසින් කම්මයෙහි ප්‍රත්‍යය නොව භාවයෙහිම වි-
විද්‍යමානයාගේ අවිචක්ඛාව කෙසේ වේද?

"සතොපි න විචක්ඛා ස්‍යාද'සතොපිව සා භවෙන්
තද්දා භුදරා කන්‍යා වික්ඛා වදීතිතකො යථා"

සතොපි, විද්‍යමානවූද අතීතයාගේ; විචක්ඛා, අභිධානාභිප්‍රාය; න
ස්‍යාත්, නොවන්නේය; අසතොපිව, අවිද්‍යමානවූද අතීතයාගේ; සා,
ඒ විචක්ඛා නොමෝ; භවෙන්, වන්නීය; තද්දා, ගේ මෙසේසි; අභු
දරා කන්‍යා, උදර නැති ශ්‍රීය; වදීතිතකා, පරිච්ඡින්න හඤ්ජරාශිය
තෙම; වික්ඛා යථා, වික්ඛාපච්චතය යනු මෙති.

"අභුදරා කන්‍යා" යන්නෙහි විද්‍යමාන උදරයාගේ සොඤ්ඤාති
ශය ප්‍රකාශනපරවූ අවිචක්ඛා වේද "වික්ඛා වදීතිතකා" යන්නෙහි
වික්ඛාචයෙන් අවිද්‍යමානවූද පරිච්ඡින්න හඤ්ජරාශිහුගේ මහත්ත
ප්‍රකාශනපරවූ විචක්ඛා වේද එසේම විද්‍යමානවූ ව්‍යාප්‍යයාගේ අවි
චක්ඛාව වේ.

"විචක්ඛා ලොකිකා සෙසො න ශක්‍යම'ති වතීතිතුම්
කථමෙෂවිපසංඝාසො ලොක ඵවානුසුථ්‍යතාම්".

ලොකිකා, ලොකප්‍රසිඩවූ; සෙසො විචක්ඛා, සමයතු ප්‍රතිෂේධපරවූද
අසමයතු ප්‍රකාශන පරවූද ගේ මේ විචක්ඛා නොම; අතිවතීතිතුං, ඉක්ම
පවත්නව; නශක්‍යං, නොපිළිවන (එසේ කල්ලි); ඵමවිපසංඝාසො,

බාහු පාදිවසා කොවා 'කම්මකොටි සකම්මකො
යථානුභූයතෙ කම්මඵලං ඡතෙන ජනතුනා. 1.

භාවො සත්තා සාවා'සබ්බොතෙකච්චනං පඨම පුරිසස්සෙව හොති-2.

1. අකම්මකොටි, අකම්මකවුද; කොටි බාහු, කිසි බාහු කෙනෙක්; පාදිවසා, (බා'ච්චිසය අනුව පවත්නා) ප්‍රාදීන්ගේ වශයෙන්; සකම්ම කො, සකම්මක වේ; අනුභූයතෙ කම්මඵලං ඡතෙන ජනතුනා යථා, "අනුභූයතෙ කම්මඵලං ඡතෙන ජනතුනා" යනු මෙනි. ඡතෙන ජනතුනා, උපන්නාවූ සකයා විසින්; කම්මඵලං, (කුශලාකුශල වෙන නා ලක්ෂණවූ) කම්මයාගේ විපාකය; අනුභූයතෙ, අනුභව කරණු ලැබේ.

අකම්මක බාහුහු තමා කම්ම රහිත හෙයින් ඔහු කෙරෙන් කම්ම යෙහි ප්‍රත්‍යයෝ නොවෙන්නුයි කතීනා භාව දෙක්හිද කම්ම විවක්ෂාවක් නැතිකල්හි භාවයෙහිද වෙන්-යම්සේ සකම්මක බාහුහු කෙරෙන් පරව භාවයෙහිද ප්‍රත්‍යයෝ විද්‍යමානවූද කම්මයාගේ අවිවක්ෂාවක් හෙතු කොටගෙන වෙද්ද එසේම අකම්මක බාහුහු කෙරෙනුද අයත්වූද කම්මයාගේ විවක්ෂාව හෙතු කොටගෙන කම්මයෙහි ප්‍රත්‍යයෝ කුමක් හෙයින් නොවෙද්දක් ගබ්දප්‍රයෝගය අතීප්‍රතිතිය පිණිසනුයි ඉ දින් අකම්මක බාහුන් කෙරෙන් කරණලද ප්‍රත්‍යයන් විසින් කම්මප්‍රති තිය වේ නම් කම්මයෙහිද ප්‍රත්‍යයෝ වන්නෝය එසේ කම්මප්‍රතිතිය නැත්නුයි කම්මයෙහි ප්‍රත්‍යයෝ නොවන්නෝය යම් කලෙක්හි වනා හි ප්‍රාදිවිශෙෂ සන්නිධානසෙන් කම්මප්‍රතිතිය වේද එකල්හි "අනුභූය තෙ කම්මඵලං ඡතෙන ජනතුනා" යන මෙනි අකම්මක බාහුහු කෙරෙනුද කම්මයෙහි ප්‍රත්‍යයෝ වෙති යනුභාවයි.

ප්‍රස්තුතවූ භාවස්වරූපය දක්වනු පිණිස "භාවො සත්තා" යනාදී කියනලදි.

2. භාවො, භාවය නම්; සත්තා, සත්තාවය (හෙවත්) ක්‍රියාවය; සා ච, ඒ සත්තාවද; අසබ්බා ඉති, (තමා අද්‍රව්‍ය හෙයින් ද්‍රව්‍ය

මේ විපය්‍යාසය (හෙවත් අසවයනුව නැත යන මේ විපය්‍යාසය;) කථං, කෙසේ වේද?; ලොක ඵල, ලෝචැසිම; අනුයුජ්‍යනාමි, විචාරණු ලැබේවා.

යම් ලොකයෙක් තෙම මේ විවක්ෂාව කෙරේද ඒ ලෝචැසිතෙම නොප විසින් පිළිවිස්සයුත්තෝය ඒ ලොක ව්‍යවහාරයෙන් පවත්නාවූ අපි නොපිළිවිස්සයුත්තාමෙ එහෙයින් විද්‍යමානවූද ව්‍යාප්‍යයාගේ අවිව ක්ෂාව හෙතු කොට ගෙන සව්‍යාප්‍ය බාහුහු කෙරෙනුද භාවයෙහි ප්‍රත්‍යය වේ.

සෙති පවත්නා එකකි ලක්ෂණවූ) සංඛ්‍යාවක් නැත්නම්; පඨම පුරිස සෙව, (භාවයාගේ තුමනාමනශබ්දවාච්‍යකයක් නැති හෙයින්) ප්‍රථම පුරුෂයා සම්බන්ධ වූම; එකවචනං නොති, (ක්‍රියාවගේ විද්‍යමානකම සෙන් අහෙදෙකක සංඛ්‍යාව ඇත්නම් තුන් ප්‍රකාශනය විණිස) එක වචන වේ

යමක්හට එකකොදියද අනෙකකොදියද නැත්තේවී නම් හෙ තෙමේ ගැහවිණියන්මෙන් අවිද්‍යමානද වේ නුසි විද්‍යමාන සච්ඡාවට වැනු හුගේ අනෙකකියක් නැති කල්හි අවශ්‍යයෙන් එකකිය වුව මැන වැසි සච්ඡාවගෙන් විද්‍යමානවූ භාවයාගේ අහෙද විෂයෙහි වන්නාවූ එකකියසංඛ්‍යාව ඇතද ද්‍රව්‍යබර්මවූ බහුකියක් නැත එහෙයින් ඒ එක කිය ප්‍රකාශකොට එක වචනය වන්නේද භාවයාගේ තුමනාමන ශබ්ද වචනකියක් නැතිහෙයින් ප්‍රථම පුරුෂයෙකිම වේ යනු භාවයි.*

ක්‍රියාය භාවය යන මොහු සමානාත්මියම ඔවුන් විසින් සියලු ගමන පවතාදී ක්‍රියා හෙදයෝ වාච්‍යයෝයි. “කරණං ක්‍රියා” යි නිෂ්පාදන හෙයින් “කර කරණෙ” යන බාහුහුගේ අතීත ක්‍රියායෙහිද “භවනං භාවො” යි නිෂ්පාදන හෙයින් “භු සත්තායං” යන්නහුගේ අතීත භාව යෙහිද සියලු බාහිකීය ක්‍රියා භාව නම් නොවන්නේය. එහෙයින් ක්‍රියා ශබ්දයෙන් හා භාවශබ්දයෙන් සියලු ගමන පවතාදී ප්‍රහෙදයෝ වාච්‍ය නොවන්නෝ වේද. කුමක්හෙයින්ද යම්සේ පාකගමනාදී ක්‍රියා විශේෂණ ශබ්දයෙන් ක්‍රියා භාවාදීන්ගේ අභිධානය යුක්ත නොවේද එසේම ක්‍රියා භාවාදී ශබ්දයෙන් පාකගමනාදීන්ගේ අභිධානයද යුක්ත නොවන්නේය. එහෙයින් පාකාදී ක්‍රියා හෙදයෝ කෙසේ ක්‍රියා භාව ශබ්දයෙන් වාච්‍යයෝද යත් “ගව්ඡති” යි කල්හි “ගමනං කරොති” යියාද “පවති” යි කල්හි “පවනං කරොති” යියාද ප්‍රතිතිය හෙතු කොටගෙන සියලු බාහිකීයෝ කාරිතව්‍ය ස්වරූපයෝ නුසි සියලු ගමනපවතාදීවූ බාහිකීයෙහි කරණාඛ්‍ය ක්‍රියාවද අනුගතය “පවති” යි කල්හි “පවනං භවති” යියාද “ගව්ඡති” යි කල් “ගමනං භවති” යියාද ප්‍රතිතිය හෙතු කොටගෙන සියලු බාහිකීයෝ සත්තායෙන් යුක්තයෝ නුසි ඔවුන් හැමදෙනා කෙරෙහි භාවයද සාමාන්‍යය † එහෙයින් වාක්‍ෂ සාමාන්‍යවාචිවූ වාක්‍ෂ ශබ්දයෙන් බවබදී රාදිවූ වාක්‍ෂ විශේෂයන්ගේ කථනයමෙන් ක්‍රියා සාමාන්‍යවාචිවූ ක්‍රියා භාවාදී ශබ්දයන්ගේ සාමාන්‍ය බව හෙතු කොටගෙන භවනක්‍රියා ශබ්දයෙන් සියලු ගමනපවතාදී බාහිකීයන්ගේ කථනය යුක්තය

* භාවයාගේද තුමනාමන ශබ්ද වචනකියක් නැති හෙයින් ප්‍රයෝගයෙහිම වෙයි † භාවය අනුගතය-ඇතම්.

තබ්බාදාස'භිතිතො භාවො දබ්බභුතො භු ඤායො
තස්මා යො ආදයොපෙත් පාකා ඉවෙච්චමාදිසු-

තථා භාවෙ විනිත තබ්බාදිනං පයොගෙ කම්මකාරකම්භි ඉවත්තබ්බං
ඔදනං භුක්වා ගව්ඡන්ති-1.

පළාසාදි වෘක්ෂ විශෙෂවාපි ශබ්දයන්ගේ සියලු බවබදිරාදි වෘක්ෂයන් ප්‍රකාශකිරීම මෙන් ගම්මානවනාදි ක්‍රියා විශෙෂවාපි ශබ්දයන්ගේ සියලු බාහ්‍යයන් ප්‍රකාශකිරීමෙන් නැත එහෙයින් ගම්මානපාකාදි ශබ්දයන් විසින් ගම්මානපාකාදි ක්‍රියා විශෙෂයම වාච්‍යවෙයි ක්‍රියා භාව ශබ්දයන් විසින් සියලු බාහ්‍යයම වාච්‍ය වේ. ඉදින් ක්‍රියාව අද්වය ගෙයින් කම්මාදි කාරකහෙදයද යන්ත්‍රිකාදි ලිඛිත හෙදයද එකකාදි සබ්බාසාහෙදයද නැද්දයත්? “පාකා කර්මයෙන පාකා චිත්තයෙන” යනාදියෙහි කම්මාදි කාරක හෙදයද “පාකො පචනං පචන්” යනාදියෙහි පුංස් යි නපුංසකාභි යන්ත්‍රිකයද “පාකො පාකා” යනාදියෙහි බහුක්වාදියද නොයෙදෙන්නේ වේද යනු ආශංකා කොට තබ්බාදින් විසින් අභිතිතවූ භාවය “කතො කුමෙහා” යනාදියෙහි මෙන් සිඛාවස්ථාවූයේ ද්වය යයි ප්‍රතිත වේ නුසි හෝ නොහොත් “කර්මයෙන කුමෙහා” යනාදියෙහි මෙන් සාඛ්‍යාවස්ථාවූයේ * තබ්බාදාසභිතිතවූ මේ භාවය තබ්බාදින්ගේ අභිප්‍රතිපාදන සාමන්විතය හෙතු කොටගෙන ද්වයය මෙන් ප්‍රතිත වේ නුසි හෝ තබ්බාදාසභිතිත භාවයෙහි ලිඛිත සබ්බාසා කම්මාදිහෙද සමභවයෙන් “යො” ආදිහුද වෙතිසි දක්වනු ලබන්න “තබ්බාදාසභිතිතො” යනාදිය කියනලදී.

1. තබ්බාදාසභිතිතො, තබ්බාදි ප්‍රත්‍යයන් විසින් උකහවූ; භාවො භු, භාවය චනාභි; දබ්බභුතො, ද්වය වූයේ(නොහොත් ද්වයය වැනිවූයේ); ඤායො හෙ, දන්තා ලැබෙයි; තස්මා, එහෙයින්; එතා, මේ භාවයෙහිවූ; පාකා ඉති, “පාකා” යන; එවමාදිසු, මේ ආදි ප්‍රයෝගයෙහි; යො ආදයොපි, (බහුවචනාකතවූ) යො ආදිහුද වෙත්.

තථා, (යම්යේ තබ්බාදාසභිතිතවූ භාවය ද්වයයමෙන් ඊළඟද) එසේ ම; භාවෙ විනිත, භාවයෙහි කරණලද; තබ්බාදිනං පයොගෙ, තබ්බාදි ප්‍රත්‍යයන්ගේ ප්‍රයෝගයෙහි; කම්මකාරකම්භි, කම්මකාරකයද; ඉවත්තබ්බං, කැමතිවිය යුතුයි. “ඔදනං භුක්වා ගව්ඡන්ති” යනාදියෙහි † ඔදනං භුක්වා, ඔදනය අනුභවකොට; ගව්ඡන්ති, යේ-(“භුක්වා” යන්නෙහි තබ්බාදි ප්‍රත්‍යයා භාවයෙහිවූ ගෙයින් “ඔදනං” යනු අනුක්‍රම කම්මයි.)

* සාඛ්‍යාචරුපවුද-සමහර. † මෙහි ඉති ශබ්දය ආදායකයි.

පටිභානානුයාසිත්තා ජනවොහාරස්ස පටිභානසත්තියා¹තිධානෙ භුණ්ස ක්කාතිනිවෙ පකාසනීති ඔදනො පච්චා භුජ්ජනෙ ඉච්චත්ථ ඔදනෙ පසමෙව න දුතියා-1.

සාධිසමානත්තා²ත්ථ භාදාදානක්ඛියාය පටිභානත්තං තබ්බිසෙසන භාවෙන තබ්බාදානන ක්ඛියාය භුණ් භාවොති-2

1. ජනවොහාරස්ස, ලොක ව්‍යවහාරයාගේ; පටිභානානුයාසිත්තා, ප්‍රධානානුයාසි බව හෙයින් (හෙවත් මුඛයා අනුව පවත්නාබව හෙතු කොටගෙන); පටිභානසත්තියා, ප්‍රධානවූ කාරක ගතතියගේ; අතිධානෙ, කථනයක් ඇති කල්හි; භුණ්සත්තී, අප්‍රධානවූ කාරක ගතතී කොමෝ; අතිතිතා ඉව, උක්තයාවෙන්; * පකාසනීති, ප්‍රකාශ කෙරේ නුසි; ඔදනො පච්චා භුජ්ජනෙ ඉති, “ඔදනො පච්චා භුජ්ජනෙ” යන; අත්ථ, මෙහි; ඔදනෙ, ඔදන ශබ්දයා කෙරෙහි; පච්චා ඵව, (ප්‍රධාන කාරක ගතතිය භාදාදානකයා විසින් උක්ත හෙයින්ද අප්‍රධාන කාරක ගතතිය උක්තයාවෙන් ප්‍රකාශවන හෙයින්ද උක්තයෙහි) ප්‍රථමාම වෙසි; නදුතියා, (සාමාන්‍ය ක්‍රියා සම්බන්ධයෙන් අනුක්‍රමයෙහි) විනීයා නොවේ-ඔදනො, ඔදනය තෙම; පච්චා, පිස; භුජ්ජනෙ, අනුභවකර ණුලැබේ-(“ඔදනො පච්චා භුජ්ජනෙ” යන මෙහි ප්‍රධානවූ එක් කමීම ගතතියක අප්‍රධානවූ එක් කමීමගතතියකැසි කමීම ගතතියකු දෙදෙනෙක් වෙති එයින් පවනක්‍රියා සාධනවූ කමීම ගතතිය අප්‍රධානය භුජ්ජනියා සාධනවූ කමීමගතතිය ප්‍රධානය ලොක ව්‍යවහාරයද ප්‍රධානානුයාසි හෙයින් ප්‍රධානවූ භුජ්ජනියා සාධනවූ කමීමගතතියගේ කථනයක් ඇති කල්හි අප්‍රධානවූ පවනක්‍රියා සාධනවූ කමීමගතතිය තදානාගීහවම † උක්තයාවෙන් ප්‍රකාශ වේ නුසි ඔදන ශබ්දයා කෙරෙන් උක්තයෙහි ප්‍රථමා වෙසි සාමාන්‍ය ක්‍රියා සම්බන්ධයෙන් විනීයා නොවෙසි යනු අභිප්‍රාසයි.)

ක්‍රියා සාධනවූ කාරක ගතතියගේ ප්‍රධානාප්‍රධානත්වය ක්‍රියාවගේ ප්‍රධානාප්‍රධානත්වයෙනැසි විභාවනය කොට ප්‍රධානාප්‍රධාන ක්‍රියාද ඒ ක්‍රියාවගේ ප්‍රධානාප්‍රධානත්වයට කාරණාද දක්වනු විණිය “සාධිසමානත්තා” යනාදිය කියනලදි.

2. අත්ථ, මේ උදහරණයෙහි(නොහොත් මේ ක්‍රියාවන් දෙදෙනා අතුරෙන්); සාධිසමානත්තා, (දෙවදනොදි කාරිකානු විසින්) සිඛකරණු ලබන බව හෙතු කොට ගෙන; භාදාදානන ක්‍රියාය, (“භුජ්ජනෙ” යන) භාදාදානන ක්‍රියාවගේ; පටිභානත්තං, ප්‍රධාන බවය; තබ්බිසෙසන

* කියනලද්දියකමෙන්-† තදානොගබ්වම-සමහර,

තබ්බාදිති වුහතකමමං යථා-අනුභුතො ඔදනො අනුභුතො ඔදනා අනුභුතො වෙදනා අනුභුතොයො වෙදනායො අනුභුතො කමමපලං අනුභුතොති කමමපලානි-1

ණාදිති යථා-සතිකො දුසො සතිකා දුසා සතිකා දුසි සතිකායො දුසියො සතිකං දුසකුලං සතිකාති දුසකුලානි-2

භාවෙන, ඒ භාෂාදායනක්‍රියාවට විශේෂණභාවයෙන්; තබ්බාදායන ක්‍රියාය, (“පච්ඡා” යන) තබ්බාදායන ක්‍රියාවෙන්; ගුණභාවොති, අප්‍රධානත්වය වේ නුසි කියයි.

මෙහි පාකක්‍රියාව භුජ්ක්‍රියාව පිණිස නුසි පච්ඡාක්‍රියාවෙන් භුජ්ක්‍රියාව සිබ්බ කට්ඨකු හෙයින් භාෂාදායනවූ භුජ්ක්‍රියාව ප්‍රධානත්වය භික්ෂණක්‍රියාදියෙන් යම් කිසි පරිද්දෙකින් භුජ්ක්‍රියාව කටහැකිනුසි භික්ෂාදී ක්‍රියාවන්ට සාධාරණවූ භුජ්ක්‍රියාව භික්ෂාදී ක්‍රියාවන් හෙරෙන් වෙසෙසානුසි තබ්බාදායනවූ පච්ඡාක්‍රියාව භුජ්ක්‍රියාවට විශේෂණය එහෙයින් ක්‍රියායාමය අප්‍රධානත්වයයි. එසේම නාම පිස අන්තට දිම හෝ අන් කිසිවක් හෝ කටහැකි නුසි දනාදිත්ව සාධාරණවූ පච්ඡාක්‍රියා හොමෝ භුජ්ක්‍රියාව විසින් වෙසෙසියයුතු නුසි විශේෂණත්වයෙන් අප්‍රධානත්වය වේද යත්? ඒ එසේමය එතැනදී නමුත් ක්‍රියායාමය හොම භාෂාදායනවූ කිසි ක්‍රියාවක් අපෙක්ෂා කෙරේ නුසි විශේෂණත්වයෙන් ප්‍රධාන හොමෙහි භාෂාදායන ක්‍රියාවට විශේෂණ හෙයින් අප්‍රධානත්වය යනු අභිප්‍රායයි.

1. තබ්බාදිති, තබ්බාදිප්‍රත්‍යයන් විසින්; වුහතකමමං, උහතවූ කමමය; යථා, මෙසේයි-අනුභුතො-පෙ-කමමපලානි, “අනුභුතො-පෙ-කමමපලානි” යන මේයි-ඔදනො, ඔදනය තෙම; අනුභුතො, අනුභව කරණලදි; ඔදනා, ඔදනයෝ; අනුභුතො, අනුභව කරණලදහ; වෙදනා, වෙදනා තෙම; අනුභුතො, අනුභව කරණලදු; වෙදනායො, වෙදනා වෝ; අනුභුතොයො, අනුභව කරණලදහ; කමමපලං, කමමිවිපාකය; අනුභුතො, අනුභව කරණලදි; කමමපලානි, කමමිවිපාකයෝ; අනුභුතොති, අනුභව කරණලදහ.

“අනුභුතො” යනාදියෙහි කතප්‍රත්‍යය කමමයෙහිවූ හෙයින් ඔදනාදී කමමගත ලිඛිතසබ්බාසාවෙන් යුක්තව ඔදනාදී කමමය කියා නුසි තුන් ලිඛිතයෙහිද එකතු බහුත්වයෙහිද උද්ගරණ දක්වනලදි.

2. ණාදිති, ණාදින් විසින් (උහතකමමය;) යථා, මෙසේයි-සතිකො-පෙ-දුසකුලානි, “සතිකො-පෙ-දුසකුලානි” යන මේයි-සතිකො, සිය යකින් විකිණි ගන්නාලදි; දුසො, දුසයයි; සතිකා, සියයෙකින්

සමාසෙන යථා-ආරුලුචානරො-රුකො. ආරුලුචානරො-රුකො. ආරුලුචානරො-ලතා. ආරුලුචානරොයො-ලතායො. ආරුලුචානරො-ගෙහං. ආරුලුචානරානි-ගෙනානි. 1

එවමුපරි සංඛ්‍යාතෙදෙ උභිතබ්බො—අඤ්ඤපදාසමාසෙයෙව කම්මාදාසානං වුත්තන්ත සමභවතො‘යමෙව දසසිතො-2

විකිණි ගන්තාලද; දසා, දසයෝසි; සතිකා, ගතයෙකින් ක්‍රිතවු; දසි, දසු; සතිකා, ගතයෙකින් ක්‍රිතවු; දසියො, දසුහුසි; සතිකං, ගතයෙකින් ක්‍රිතවු; දසකුලං, දසකුලයසි; සතිකානි, ගතයෙකින් ක්‍රිතවු; දසකුලානි, දසකුලයෝසි.

කම්මයෙහි සිබවු ක්‍රිත ශබ්දයාගේ අර්ථයෙහි ඉත ප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් භාදිහු විසින් කම්මය උක්ත නම් වේ.

1. සමාසෙන, සමාසය විසින්(උක්තවු කම්මය;)යථා, මෙසේසි-ආරුලු-පෙ-ගෙහානි, “ආරුලු-පෙ-ගෙහානි” යන මේසි. ආරුලුචානරො, ආරුචවු චානරයන් ඇති; රුකො, රුකසි; ආරුලුචානරා, ආරුචවු චානරයන් ඇති; රුකො, වාක්‍ෂයෝසි; ආරුලුචානරා; ආරුචවු චානරයන් ඇති; ලතා, ලතාසි; ආරුලුචානරොයො, ආරුචවු චානරයන් ඇති; ලතායො, ලතාවෝසි; ආරුලුචානරං, නැංගාවු වදුරන් ඇති; ගෙහං, ගෙයසි; ආරුලුචානරානි, නැංගාවු වදුරන් ඇති; ගෙනානි, ගාහයෝසි—(“ආරුලුචානරො යං” යන වාක්‍යයෙහි “යං” යනාදී අත්‍ය පදයන්ගේ අර්ථයෙහි “ආරුලුචානරො”යනාදී සමාසවු හෙයින් සමාසයෙන් කම්මාර්ථය උක්ත නුසි යන් ශබ්දයෙන් පරාමාජවවු වාක්‍යාදිහු ආරුලුචානර ශබ්දයෙන් වාච්‍ය වන්නාහුසි.

2. උපරි, මත්තෙහිදු; සංඛ්‍යාතෙදෙ, සංඛ්‍යාවිශේෂය; එවං, මෙසේ; උභිතබ්බො, කලාපනා කවසුන්තේසි; (එතෙසින් නොදක් වම්හයි සේසි) අඤ්ඤපදාසමාසෙයෙව, අත්‍යපදාර්ථසමාසයෙහිම; කම්මාදාසානං, කම්මාදාසාර්ථයන්ගේ; වුත්තන්තසමභවතො, උක්ත ත්වය සමභවන හෙයින්; අයමෙව, මේ අත්‍යාර්ථසමාසයම; දසසිතො, දක්වනලදී.

කම්මාදාසාර්ථවත්වු විනිශානනාදී පදයන්ගේ අර්ථය ප්‍රධාන නො වන හෙයින්ද අර්ථමාත්‍රවත්වු පදයන්ගේ අර්ථය ප්‍රධාන හෙයින්ද පූර්ව පදාර්ථ උක්තර පදාර්ථ උභ්‍ය පදාර්ථ ප්‍රධානසමාස හෙයින් කම්මාදාසාර්ථය උක්ත නොවන්නේය විනිශානනාදී අත්‍යපදයන්ගේ අර්ථයෙහි අත්‍යාර්ථ සමාසය වනහෙයින් එහිම කම්මාදාසාර්ථයන්ගේ උක්තතාව සමභවේනුසි අත්‍යාර්ථසමාසයම උක්තකම්මාදාහරණයට දක්වන ලද යනුවාටි-

තගනුණේ 'තගනුණේවෙහි සො සමාසො වීධා මතො
හං යථා'නිසතං ලම්බකණණා'යං දිසාගරො.1

එක ලම්බකණණා ආනිසතනි තගනුණසංවිඤ්ඤාණො'යම'ඤ්ඤ
පදන්තො ලම්බානං කණණානං ගුණභූතානං තදවිනාභාවිතොනා
නසන සමබ්බතො-2

දිසාගරො'යමා'නිසතනි අතගනුණසංවිඤ්ඤාණො ගුණභූතසා
සාගරසා'නසනා'සමභවා පුරිසොයෙව තාදිසො ආනිසති-3

ඒ සමාසය කහිවිධ වේද යත්.?

1. සො සමාසො, ඒ අන්‍යාස්ථිසමාසයතෙම; තගනුණො, තද්ගුණද
වෙසි; අතගනුණේවෙහි, අතද්ගුණද වෙසි කියා; වීධා, දෙපරිද්දේ
කින්; මතො, දන්තාලද; හං යථා, හේ මෙසෙසි; ලම්බකණණා,
ලම්බවු කණිණයන් ඇති පුරුෂතෙම; ආනිසතං, ගෙණෙනුලැබේ
වසි; දිසාගරො, දූෂ්ටවු සාගරය ඇති; අයං, මේ පුරුෂතෙම; ආනි
සතං, ගෙණෙනු ලැබේවසි; යනමෙසි.

2. එක, මේ ගාථාවෙහි(තොහොත් මේ උද්ගරණයන් දෙදෙනා අතු
රෙන්;) ලම්බකණණා ආනිසතනි, "ලම්බකණණා ආනිසතං" යන;
අයං අඤ්ඤපදන්තො, මේ අන්‍යපදස්ථිසමාසය තෙම; ගුණභූතානං,
අප්‍රධානවු;* ලම්බානං කණණානං, ලම්බවු කණිණයන්ගේ; තදවිනා
භාවිතොන, ඒ ලම්බකණිණපුරුෂයා හා අවිනා භාවිතියෙන්; ආන
සන සමබ්බතො, ආනසන ක්‍රියාවහා සමබ්බතය ගෙනු කොටගෙණ;
තගනුණසංවිඤ්ඤාණො, තද්ගුණ සංවිඤ්ඤා නම් වෙසි.

3 දිසාගරොයමානිසතනි, "දිසාගරොයමානිසතං" යන අන්‍ය
පදස්ථිසමාසය තෙම; ගුණභූතසා සාගරසා, ගුණවු සාගරයට; †ආන
සනාසමභවා, ආනසන ක්‍රියාවගේ සමභවීමත් නැතිහෙයින්; තාදි
සො, එබඳුවු; (දන්තාලද සාගර ඇති) පුරිසොයෙව, පුරුෂම; ආනි
සතිනි, ගෙණෙනු ලැබේනුසි; අතගනුණසංවිඤ්ඤාණො, අතද්ගුණ සං
විඤ්ඤා නම් වේ; (මේ තද්ගුණසංවිඤ්ඤායෙහි අන්‍යපදස්ථිස තෙම විශේ
ෂණයා හා එක්කොට ගන්නාලැබෙසි අතද්ගුණසංවිඤ්ඤායෙහි
වනාහි විශේෂණයා හැර හුදෙක් අන්‍යපදස්ථිස ගන්නා ලැබේ.)

"තසා අඤ්ඤපදන්තො ගුණෙන අවසවභූතො ධම්මභූතො වා
තදතිනාවිසෙසතො වා සඛිං ක්‍රියා විඤ්ඤපකො තගනුණසංවිඤ්ඤා

* පුරුෂයාගට විශේෂණ හෙයින් සමාසයෙහි අප්‍රධානවු.

† පුරුෂයාගට විශේෂණහෙයින් සමාසයෙහි අප්‍රධානවු පුරුෂ සාග
රයගට. සමගර.

තබ්බාදිති වුත්තකතතා යථා-කාරකො දෙවදහො කාරිකා ඉති
කාරකං කුලමිච්චාදි-1

ණාදිති යථා-අධම්මිකො පුරිසො අධම්මිකා ඉති අධම්මිකං කුලං-2

න ධම්මො අධම්මො ධම්මමග්ගං නිවහොතො අපරො පාණානිපා
තාදිකො විසිසහෙ තතො'ත්ත නකාරො පරිසුද්ධසෙ පරිතුලිතමුග්ගයහ
නිසෙධෙතබ්බස්ස අසනං බෙපො වජ්ජනං පරිසුද්ධසොති-

ණො-තිත්තා විසෙසනතතා නතගුණසංවිඤ්ඤාණො අතගුණ
සංවිඤ්ඤාණො ”

1. තබ්බාදිති, තබ්බාදිත් විසින්; වුත්තකතතා, උත්තකතතා තෙම; යථා, මෙසේයි-කාරකො-පෙ-කුලං, ඉති “කාරකො-පෙ-කුලං” යන; ආදි, මේ ආදියයි-කාරකො, කරන්නාවූ; දෙවදහො, දෙවදහනයි; කාරිකා, කරන්නාවූ; ඉති, හිමි; කාරකං, කරන්නාවූ; කුලං, කුලයයි. (මෙහි “කර කරණ” යන බාහුහු කෙරෙන් පරව කාරිකාකාරක යෙහි ණක ප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් තබ්බාදිත් විසින් කාරිකා උත්තකයි.)

2. ණාදිති, ණාදිත් විසින් (උත්තකතතා තෙම;) යථා, මෙසේයි-අධම්මිකො-පෙ-කුලං, “අධම්මිකො-පෙ-කුලං” යන මේයි-අධම්මිකො, අධම්මය කරන්නාවූ (නොහොත්) අධම්මයෙහි හැසිරෙන්නාවූ; පුරිසො, පුරුෂයි; අධම්මිකා, අධම්මයෙහි හැසිරෙන්නාවූ; ඉති, හිමි; අධම්මිකං, අධම්මයෙහි හැසිරෙන්නාවූ; කුලං, කුලයයි;

එක් අතියක්හුගේ විභාවනය පිණිස දැක්වූ යම් උද්ගරණයකින් අතීතාරයක්හුගේ ප්‍රකාශයද කරණු කැමතහොත් එසේවූ උද්ගරණය පද ඒ අතීතාරයාගේද ප්‍රකාශකිරීම මෙහි ශාස්ත්‍රකාර ගති යෙක් නුයි. ණාදිත් විසින් උත්තකතතා විභාවන මුඛයෙන් නඤ්ඤ සති තතොව දැක්වූ “අධම්මිකො” යන්නෙහි නිෂ්පාති විවරණමුඛයෙන් නඤ්ඤ විභාගයද කරණු කැමතිව “න ධම්මො” යනාදිය කියනලදි.

1. න ධම්මො, ධම්මනොවු යේ (නොහොත්) ධම්මයව ප්‍රතිපක්ෂවු යේ; අධම්මො, අධම්මයයි; ධම්මමග්ගං, ධම්මමාත්‍රය (හුදෙක් ධම්මයම); නිවහොතො, වළකා; අපරො, (එයින්) අන්‍යවූ; පාණානිපාතාදිකො, ප්‍රාණ වධාදි කිසිවෙක්; විසිසහෙ, විධානකරණු ලැබෙයි; (අධම්ම යබ්දයෙන් කියනු ලැබෙයි.) තතො, එහෙයින්; (හෙවත් ක්‍රියාකාර නිෂේධයක් නැතිව කාරකානාර විධානය හෙතු කොට ගෙණ;) අත්‍ය, මේ (“අධම්මිකො” යන) උද්ගරණයෙහි; නකාරො, නතබ්දය ගෙම; පරිසුද්ධසෙ, පරිසුද්ධයෙහි වැටෙයි; (පරිසුද්ධ නම් කිමෙක්ද යත්?) පරිතුලිතං, නිෂේධය හා තුලාවයානු; උග්ගයහ, ගෙණ; නිසෙධෙ

අත්තනාරම'නපෙකඛිකා සබ්බථා'සාසා නිවහනනං පන පසඤ්චාරියො පටිසෙධෙනාබ්බමෙව පසඤ්චාරියා තං සද්ධිම'නපෙකඛිකා නිසෙධො පසඤ්චාරියොධොති. 1

පසඤ්චාරියො සො සබ්බථා'සානිවහනනං

ඤ්ඤො පරිසුද්ධො තු වත්තො'ඤ්ඤාසම්මාදියා-2.

අධම්මං වරතීති අධම්මිකො-3-

සමාසෙන යථා-ථිතිඤ්ඤො භික්ඛු ථිතිඤ්ඤො භික්ඛුණි ථිතිඤ්ඤො සාමුකුලම්භාදි-4.

තබ්බසා, ප්‍රතිෂේධකවස්තු වස්තුහුගේ; අසනං, අසනයයි සේය; ඛෙපො, ඛෙපයයි සේය; වජ්ජනං, දුරුකිරීම; පරිසුද්ධොති, පරිසුද්ධය නම් වෙයි යන මේ; (මේ පරිසුද්ධය සවරූප නමැති සේයි.)

1. අත්තනාරම, (ප්‍රතිෂේධය වස්තුහු කෙරෙන්) අනාවැකුවක්; අනපෙකඛිකා, (පරිසුද්ධයෙහි මෙන්) අපෙක්ෂා නොකොට; සබ්බථා, සම්චිත්‍ර කාරයෙන්; අසාස, (නිෂේධය) වස්තුහුගේ; නිවහනනං පන, වැළකීම වනාහි; පසඤ්චාරියො, ප්‍රසාර ප්‍රතිෂේධ නම් වේ; (කුමක් හෙයින්ද යත්?) පටිසෙධෙනාබ්බමෙව, ප්‍රතිෂේධය වැඩුවටම; (හෙවත් ප්‍රතිෂේධකවස්තු වස්තුහු කරාම;) පසඤ්චාරියො, පසඤ්චාරියො සේයි; පනා, පැමිණ; තං සද්ධිං, ඒ නිෂේධයගේ සද්ධි වැඩුවක්; අනපෙකඛිකා, අපෙක්ෂා නොකොට; නිසෙධො, නිෂේධය; පසඤ්චාරියොධොති, ප්‍රසාර ප්‍රතිෂේධ නම් වෙයි කියායි.

2. සො පසඤ්චාරියො, ඒ ප්‍රසාර ප්‍රතිෂේධය නොම; සබ්බථා, සම්චිත්‍ර කාරයෙන්; අත්තනාරම, (නිෂේධය) වස්තුහුගේ වැළකීමය; පරිසුද්ධො තු, පරිසුද්ධය වනාහි; වත්තො, (ප්‍රතිෂේධය) වස්තුහු කෙරෙන්; අඤ්ඤාසම්මාදියා, අනාවැකුවෙකි (නඤ්ඤාගේ විධායකයෙක්) ප්‍රමාණය ගෙන කොට ගෙණ; ඤ්ඤො, දැනුමයි.

3. අධම්මං වරතීති, අධම්මය කෙරේනුයි (නොගොත්) අධම්මයෙහි ගැසිණි; අධම්මිකො, අධම්මික නම් වේ. (මෙහි කතීතයෙහි සිටින "වරතී" යන්නෙහි අර්ථයෙහි ඉක ප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් ණාදිහු විසින් කතීතා උකත නම් වේ.

4. සමාසෙන, සමාසයා විසින් (උකතවූ කතීතා නොම;) යථා, මෙසේයි-ථිතිඤ්ඤො-පෙ-කුලම්භි, "ථිතිඤ්ඤො-පෙ-කුලං" යන; ආදි, මේ ආදියයි; ථිතිඤ්ඤො, දනනලද ඉදුරන් ඇති; භික්ඛු, භික්ඛුයි; ථිතිඤ්ඤො, දනනලද ඉදුරන් ඇති; භික්ඛුණි, භික්ඛුණියයි; ථිතිඤ්ඤො,

සද්ධ කම්මංචනායාසකතතබ්බතාවසෙනා තු

කතතුතාසිච්ඡතෙ වතතුං කම්මකතතාත'යං මනො. 1.

යථා- භිජ්ජතෙ කුසුලො සයමෙවෙව්වාදි-එත චාකායො උඛරිතො පදං නිප්ථාදියනිති භිජ්ජතෙ ඉවචතු තෙසාව්වයො කමෙමයෙව-නිසා දෙකා පරිච්චතානං පදනං පදනාරසමබ්බයා'නියතතා සංසද්ද සමබ්බෙත'සොව කම්මයා කතතුතා පතියතෙ-2

දනනලද ඉදුරන් ඇති; සාධු කුලං, සාධුකුලයයි; (මෙහි ජීව ඉන්ද්‍රිය ශබ්දයෝ දෙදෙන “යෙන” යන තානියාථීයෙහි සමසාධු නුභි ජීවිත්වය ශබ්දයෙන් කතීතා උකතයි.)

1. යද්ද තු, යම් කලෙක්හි වනාහි; කම්මං එව, කම්මයම; අනායාස, නිරායාසයෙන්, කතතබ්බතාවසෙන, කතීතව්‍යතාවශයෙන්; කතතුතාය කතීතාතියෙන්; වතතුං, කියන තිණිය; ඉච්ඡතෙ, (වකතාතෙම) කැමතිවේද; (තද, එකල්හි;) අයං, මේ තෙම; කම්මකතතාති, කම්මකතීතායයි; මනො, දන්තාලදි.

2. යථා, මෙසේයි; භිජ්ජතෙ කුසුලො සයමෙවෙති, “භිජ්ජතෙ කුසුලො සයමෙව” යන; ආදි, මේ ආදියයි; කුසුලො, කුසුලය තෙම; *සයමෙව, තමාවිසිත්ම; භිජ්ජතෙ, බිඳෙනුලැබේ; එත, මේ උද්ගරණයෙහි; චාකායො, පදසමුහයෙන්; උඛරිතො, උදුරා; (වෙන්කොට) පදං, පදය තෙම; නිප්ථාදියනිති, නිපදවනු ලැබෙනුයි; භිජ්ජතෙ ඉති, “භිජ්ජතෙ” යන; අතු, මේ පදයෙහි; තෙසාව්වයො, තෙ ප්‍රත්‍යය තෙම; කමෙමයෙව, කම්මයෙහිම වෙයි; නිප්ථාදෙකා, නිපදවා; පරිච්චතානං, පරිත්‍යක්තවූ; පදනං, පදයන්ගේ; † පදනාර, අන්‍ය පදයන්හා; සමබ්බයා, සමබ්බයාගේ; අනියතතා, අනියතබව හෙතු කොට ගෙණ; (හෙවත් නියමයක් නැති බැවින්) සංසද්දසමබ්බෙතා, සංසද්දයා හා සොගතොති; අසොව කම්මයා, (කුසුලසමිත සාධු) මෙම කම්මයාගේ; කතතුතා, කතීතාතිය; පතියතෙ, දන්තා ලැබේ.

“භිජ්ජතෙ කුසුලො සයමෙව” යනාදියෙහි; “භිජ්ජතෙ” යන පදය සුබවූ කම්මකයම ආශ්‍රයකොට ආදි භිබ්බරණු ලැබෙයි පසුව “තෙන භිජ්ජතෙ” යන අපෙක්ෂාවෙහි “සයමසාතා භිජ්ජතෙ න දෙවිදකතාදිනා” යි කියා සංසද්දසමබ්බයා කොට ගෙණ කුසුලයාගේ කතීතාතිය තෙමේ බක්කපුත්‍යාදි සප්තධාතූන්හි ස්වරූපයෙන් රකතකය මෙන් ගම්‍යමානවූයේ ධාතූන්ගෙන් බහිර්බ්‍රහ්මි අනා

* කොටු ගෙය තෙම;—† පරිච්චතානං පදනං, හරණලද පදයන්ගේ; සමහර.

තසමා වුනොතා කමමකතො කුසුලො—කතතුතතවවනිවජායනතු කතතරි පච්චයෙ භිඤ්ඤි කුසුලො සයමෙවෙනි භවති-1.

කමමාවවනිවජායනතු භාවෙ පච්චයෙ භිජ්ජනෙ කුසුලෙන සයමෙ වෙච්චාදි භවති-ඵං තබ්බාදිසුපි කමමකතො යථායොගං පටිපජ්ජි තබ්බො-2.

වුත්තකරණං යථා. සිනානියො ආපො සිනානියා මත්තිකා සිනා නියං වුණණං-3.

රඬනවු කමීමකිය බාධානොකොට හෙති ඵහෙතින් පදසංස්කාර කාල යෙති සන්නිතිත කමීමකිය අපෙක්ෂාකොට “භිජ්ජනෙ” යන සාමාන්‍ය වචනයෙන්ම ප්‍රයෝගයද අතීයද සිබනුයි මේ ව්‍යාකරණයෙහි පාණිනියාදියෙහි මෙන් විශේෂ වචනයෙකින් නොකරණලද යනු අනිප්‍රාප්ති. *

1. තසමා, ඵහෙතින්; කුසුලො, කුසුලය තෙම; වුනොතා කමමකතො, උක්තවු කමීමකතීතායි. කතතුතතවවනිවජායනතු, කතීතාකියාගේ කථනාභිප්‍රායක් ඇතිකල්හි වනාහි; කතතරි පච්චයෙ, කතීතායෙහි ප්‍රත්‍යය කළකල්හි; භිඤ්ඤි කුසුලො සයමෙවෙනි, “භිඤ්ඤි කුසුලො සයමෙව” යි කියා; භවති, (ප්‍රයෝගය) වේ; කුසුලො, කුසුලයතෙම; සයමෙව, තමාම; භිජ්ජනි, බිදි; (තමාම යනු ගමයයි)

2. කමමාවවනිවජායනතු, විද්‍යමානවු කමීමය නොකිසිකල්හි වනාහි; † භාවෙ පච්චයෙ, භාවයෙහි ප්‍රත්‍යය කළකල්හි; භිජ්ජනෙ කුසුලෙන සයමෙවෙනි, “භිජ්ජනෙ කුසුලෙන සයමෙව” යන; ආදි, මේ ආදිය භවති, වේ; කුසුලෙන සයමෙව, කුසුලයා තමා විසින්ම; භිජ්ජනෙ, බිදීමයි; තබ්බාදිසුපි, තබ්බාදීන්ගේ ප්‍රයෝග විෂයෙහිද; කමමකතො, කමීම කතීතා තෙම; යථායොගං, යෙදෙනයෙදෙන පරිද්දෙන්; ඵං පටි පජ්ජිතබ්බො, මෙසේම දතයුතුයි.

3. වුත්ත කරණං, (තබ්බාදී සමාසයන් විසින්) උක්තවු කරණය; යථා මෙසේයි; සිනානියො—පෙ—නිබ්බදනං, “සිනානියො—පෙ—නිබ්බදනං” යනමේයි—සිනානියො, සනාතයට කාරණාවු; ආපො, ජල යයි; සිනානියා, සනාතයට වහල්වු; මත්තිකා, මාත්තිකාවයි; සිනා නියං, සනාතයට වහල්වු; වුණණං, වුණිණයයි; “සිනායත්තනෙන” යන වාක්‍යයෙහි කරණයෙහි අතීය ප්‍රත්‍යය වු හෙතින් තබ්බාදීන් විසින් ආපාදිය උක්තකරණ නම් වේ.

* මේ මොදනලායනයෙහි පාණිනියයෙහි මෙන් “කමීමෙවත් කමීමණා තුලා ක්‍රියා” යන සූත්‍රයෙන් විශේෂ වචනයෙහි නොකරණලද යනුයි.
† විද්‍යමාන කමීමයාගේ කථනෙවජාක් නැති කල්හි; සමහර.

ඡායාරූකේතං චරසු ඡායාරූකේතං වාසි ඡායාරූකේතං නිබාදනං 1.

වුත්තසම්පදනං යථා-දුනියො භික්ඛු දුනියා භික්ඛුණී දුනියං කුලං-
දින්නභොජනො භික්ඛු දින්නභොජනා භික්ඛුණී දින්නභොජනං කුලං-2

වුත්තාවධි යථා-භිමො යකේතා භිමා යකඛ්ණී භිමං යකඛකුලං-
අපගතකාලකො පටො අපගතකාලකා භිතති අපගතකාලකං වත්තං-3

වුත්තාධාරො යථා-යාතො ගාමො යාතා නදි යාතං ධානං-රුක්ඛ
වා දෙසො රුක්ඛවතී භූමි රුක්ඛවත්තං ධානං-4.

බහුමානබේශා ගාමො බහු මානබේශා වනරාජී බහු මානබේශං වනං-

1. ඡායාරූකේතං, ඡායාවූ වෘක්ෂයන්ට කරුණවූ; චරසු, පොරොවසි;
ඡායාරූකේතං, කපනලද වෘක්ෂයන් ඇති; වාසි, වැයසි; ඡායාරූ
කේතං, කපනලද වෘක්ෂයන් ඇති; නිබාදනං, නියනසි; “ඡායාරූ
රූකේතා යෙන” යන වාක්‍යයෙහි “යෙන” යන කරුණාභියෙහි
සමාසවූ හෙයින් චරසු ආදී කරුණය සමාසයෙන් උක්තයි.

2. වුත්තසම්පදනං, (තබ්බාදී සමාසයන් විසින්) උක්ත සම්ප්‍රදාය; යථා
මෙසේසි-දුනියො-පෙ-කුලං, “දුනියො-පෙ-කුලං” යන මේසි. දුනි
යො, දනප්‍රතිග්‍රාහකවූ; භික්ඛු, භික්ෂුසි; දුනියා, දනප්‍රතිග්‍රාහකවූ; භි
ක්ඛුණී, භික්ෂුණීසි; දුනියං, දනප්‍රතිග්‍රාහකවූ; කුලං, කුලයයි. “දියතෙ
යසමා” යන වාක්‍යයෙහි සම්ප්‍රදායෙහි අනියප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් තබ්බාදීන්
විසින් භික්ෂු ආදී සම්ප්‍රදාය උක්තයි.) දින්නභොජනො, දෙනලද භො
ජනය පිළිගන්නාවූ; භික්ඛු, භික්ෂුසි; දින්නභොජනා, දෙනලද භොජන
ඇති; භික්ඛුණී, භික්ෂුණීසි; දින්නභොජනං, දෙනලද භොජන ඇති;
කුලං, කුලයයි; (“දින්නා’නි භොජනා’නි යසමා” යන වාක්‍යයෙහි
“යසමා” යන අන්‍ය පදයාගේ අභියෙහි සමාසවූ හෙයින් සමාසයෙන්
සම්ප්‍රදාය උක්ත නම් වේ.)

3. වුත්තාවධි, (තබ්බාදී සමාසයන් විසින්) උක්තවූ අවධි තෙම; යථා,
මෙසේසි; භිමො-පෙ-වත්තං, “භිමො-පෙ-වත්තං” යන මේසි.
භිමො, භයජනකවූ; යකේතා, යක්ෂසි; භිමා, භයජනකවූ; යකඛ්ණී, යක්ෂ
ණීසි; භිමං, භයට කාරණාවූ; යකඛකුලං, යක්ෂකුලයයි. (“භායනති
යසමා” යන වාක්‍යයෙහි අවධියෙහි ‘ම’ ප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් තබ්බාදීන්
විසින් යක්ෂාදීඅවධිය උක්තයි.) අපගත කාලකො, පහවූ කාලයන්වණිණා
වධිවූ; පටො, වස්ත්‍රයයි; අපගත කාලකා; පහවූ කාලපෑ ඇති; භිතති,
භිතියයි; අපගතකාලකං, පහවූ කාලපෑ ඇති; වත්තං, වස්ත්‍රයයි;
 (“අපගතං කාලකං යසමා” යන වාක්‍යයෙහි “යසමා” යන අන්‍ය පදයා
ගේ අවධි අභියෙහි සමාසවූ හෙයින් පටාදීඅවධිය සමාසයෙන් උක්තයි.)

4. වුත්තාධාරො, (තබ්බාදී ණාදී සමාසයෙන්) උක්තවූ ආධාරය තෙම;
යථා, මෙසේසි. යාතො ගාමො-පෙ-වනං, “යාතො ගාමො-පෙ-වනං”

වුනන සමබන්ධයා යථා-ගොමා දෙවදන්තා ගොමති වනිතා ගොමන්තා
කුලං-උපදසො පුරිසො උපදසා ඉති උපදසං කුලං-1.

යන මේසි. යාතො, යාමට සථානවු; ගාමො, ගමසි; යානා, යාමට සථා
නවු; නදී, නදියසි; යාතං, ගියාවු; යානං, සථානසි; (“යාතවන්තො
සමිං” යන වාක්‍යයෙහි “යා පාපුනන්තො” යන බාහුත්‍ය කෙරෙන් ආධාර
යෙහි කතප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් තබ්බාදින් විසින් ගාමාදී ආධාරය උකත
නම් වේ.) රුක්ඛවා, බොහෝ වාක්‍යයන් ඇත්තාවු; දෙසො, දෙශසි;
රුක්ඛවති, බොහෝ වාක්‍යයන් ඇත්තාවු; භූමි, භූමියසි; රුක්ඛව
නං, බොහෝ වාක්‍යයන් ඇත්තාවු; යානං, සථානසි; (“පසුතා රු
ක්ඛා අග්ගිනි” යන වාක්‍යයෙහි “අග්ගිං” යන ආධාරාභීයෙහි
විනාශ ප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් ණාදින් විසින් දෙශාදී ආධාරය උකත නම්
වේ) බ්‍රහ්මානුකො, බොහෝ හසන්තට සථානවු (හෙවන්) බොහෝ
ඇතුන් ඇති; ගාමො, ග්‍රාමසි; බ්‍රහ්මානුකො, බොහෝ හසන්තට
සථානවු; වනරාජ, වනරෙඛාවසි; බ්‍රහ්මානුකො, බොහෝ හසන්ත
ඇති; වනං, වනයසි (“බ්‍රහ්මා මානුකා යසමිං” යන වාක්‍යයෙහි
“යසමිං” යන අන්‍ය පදයාගේ ආධාරාභීයෙහි සමාස වූ හෙයින් සමා
සයෙන් ආධාරය උකතයි).

1. වුනන සමබන්ධයා, (ණාදී සමාසයෙන්) උකත සමබන්ධය; යථා, මෙ
සේසි. ගොමා-පෙ-කුලං, “ගොමා-පෙ-කුලං” යන මේසි. ගොමා,
බොහෝ පඤ්ඤා ඇති; දෙවදන්තා, දෙවදන්තසි; ගොමති, බොහෝ
ගෙරින් ඇති; වනිතා, අග්නසි; ගොමන්තා, බොහෝ ගෙරින් ඇති; කු
ලං, කුලසි; (“පසුතා ගාමො අසා සන්ති” යන වාක්‍යයෙහි “අසා” යන
භෞමිකයෙහි මනා ප්‍රත්‍යය වූ හෙයින් ණාදින් විසින් දෙවදන්තාදී සමබ
න්ධය උකත නම් වේ) උපදසො, සමිපගතවු දශයක් ඇති; පුරිසො, (නව
වැනිවු හෝ එකොළොස් වැනිවු හෝ) පුරුෂසි; උපදසා, සමිප දශයක්
ඇති; ඉති, (නවවැනිවු හෝ එකොළොස් වැනිවු හෝ) ස්ත්‍රීසි; උපදසං,
සමිපවු දශයක් ඇති; කුලං, (නවවැනිවු හෝ එකොළොස් වැනිවු හෝ)
කුලසි; (දශයක් සමිපවීම නවයකට හෝ එකොළොස්කට මුත් නැ
ත්හුයි නවවැනිවු හෝ එකොළොස් වැනිවු හෝ යි කියනලදී.) “උප
ගතා සමිපගතා දස එතස්ස නවමස්ස එකාදසමස්ස වා” යන වාක්‍යයෙ
හි “එතස්ස” යන අන්‍ය පදයාගේ භෞමිකයෙහි “උපදසො” යි සමා
ස වූ හෙයින් සමාසයෙන් පුරුෂසබ්ධයාට සමබන්ධය උකත නම් වේ.

“විසු කාරක භාවෙසු” යනාදින් තබ්බාදින්ගේද “වග්ගමානාදිකා
ලෙසු” යනාදින් ධ්‍යාදින්ගේද විෂයවූ අභිභව නිශේධකල හෙයින් ණාදී

කරණාවධිතොඥාඤ්ඤා භියො දිස්සන්ති ණාදයො
සමාසො පන සබ්බාං ගොති සම්බන්ධකාරකො-1.

මුඛං වදන්ති කතාරං පච්චයොනොකකතතුකො
මුඛො පයොජකො ඤෙයො පසුගො නාපරෙතිව.

යථා-පාචයන්‍යාදනං දෙවදන්තන යඤ්ඤදන්තො-2.

සමාසයන්ගේද විෂයවූ අතීය නියම කරණ පිණිස “කරණාවධිතො” යනාදී කියනලදී.

1. ණාදයො, ණාදී ප්‍රත්‍යයෝ; කරණාවධිතො, කරණ අවධි දෙකින්; අඤ්ඤා, අන්‍යවූ කාරකයෙහිද සම්බන්ධයෙහිද; භියො, බොහෝසේ; දිස්සන්ති, දක්නාලැබෙති; සමාසො පන, සමාසය වනාහි; සබ්බාං සම්බන්ධකාරකො, සියලු සම්බන්ධකාරකයෙහි; ගොති, වේ.

ණාදීහු කරණාවධි දෙකින් පිටත් සම්බන්ධ කාරකයෙහි බොහෝ සේ දක්නාලැබෙති සමාසය සියලු සම්බන්ධ කාරකයෙහි වෙයි එහෙයින් උභ්‍යාස කරණාවධියට උද්ගරණ දක්වන තෙත ණාදීන් හැර සෙස්සෙහි දක්වනලද සියලු කාරක සම්බන්ධයෙහිම සමාසාද්ගරණ දක්වනලදී. මෙසේ ඡටිකාරක සම්බන්ධයන්ගේ උභ්‍යාසය දක්වා දැන් කතීතා කම්ම දෙදෙනාගේම අනෙක කතීතාකම්මවිෂයෙහි උභ්‍යාස නුසා විභාග දක්වන පිණිස “මුඛං” යනාදී කියනලදී. *

2. අනොකකතතුකො, නොසෙක් කතීතාන් ඇති බාහුයෙහි කරණ ලද; පච්චයො, (ත්‍යාදීතව්‍යාදී) ප්‍රත්‍යය තෙමේ; මුඛං කතාරං, ප්‍රබාන කතීතාහු; වදන්ති, කියන්නෝය; (නොගොත්) පච්චයො, (කතීතායෙහි කරණලද ත්‍යාදී තබ්බාදී) ප්‍රත්‍යය තෙමේ; අනොක කතතුකො, නොසෙක් කතීතාන් ඇති බාහු විෂයෙහි (නොගොත්) නොසෙක් කතීතාන් අතුරෙන්; මුඛං කතාරං වදන්ති, මුඛ කතීතාහු කියන්නෝය; (මුඛ නම් කවරේද යත්?) පයොජකො, ප්‍රයොජක කතීතාතෙමේ; අපරෙති, අන්‍යවූ ප්‍රයොජකයන් විසින්; නපසුගො, නොමෙහෙය නලද්දේවිනම්; මුඛො ඤෙයො, මුඛ කතීතායෙහි දහසුතු. යථා, මෙසේයි. පාචයන්‍යාදනං දෙවදන්තන යඤ්ඤදන්තො, “පාචයන්‍යාදනං දෙවදන්තන යඤ්ඤදන්තො” යන මේයි. යඤ්ඤදන්තො, යඤ්ඤදන්තතෙමේ; දෙවදන්තන, දෙවදන්තයා ලවා; ඔදනං, හඬුලය; පාචයති, පිසවා; (මෙහි යඤ්ඤදන්තය දෙවදන්තය යන කතීතාවයක් ඇත්තාවූ පාචිබාහු කෙරෙන් හි ප්‍රත්‍යය වන්නේ මුඛ කතීතායෙහි වේ නුසි “යඤ්ඤදන්තො” යනු උභ්‍යාසවූ ප්‍රයොජක කතීතාය එහෙයින් අතීතාහුයෙහි ප්‍රථමාවෙයි. “දෙවදන්තන” යනු අනුගත ප්‍රයොජක කතීතාය එහෙයින් කතීතායෙහි නෘතියා වේ.)

* ණාදීහු කරණාවධි දෙකින් පිටත් කාරකයෙහිද සම්බන්ධයෙහිද බොහෝසේ දක්නා ලැබෙති සමාසය ඡටිකාරක සම්බන්ධයෙහි වේ-ඡටිකාරක සම්බන්ධයන්ගේ උභ්‍යාසනුසාය දක්වා දැන් කතීතා කම්ම දෙදෙනාගේම අනෙක කතීතාකම්මවිෂයෙහි උභ්‍යාසනුසා විභාග දක්වන්-සමහර.

යදනු ප්‍රයෝජකොපාය'ඥාන පසුඤ්චිනි නද ණානාපි ණිප්ප චට්ඨො-යථා-පාචයනොදනං දෙවදනොන යඤ්ඤදනොන විණ්ණුමි හොනා-1.

වදෙ කමමං දුභාදීනම'මුඛං නාසාදිකෙතරං
කමමඤ'නෙකකමෙමසු පයොජ්ඣං ණිමති වෙතරං-2.

1. යදනු, යම් කලෙක්හි වනාහි; ප්‍රයෝජකොපි, ප්‍රයෝජක කාරිතාද; අඥාන, අනික් ප්‍රයෝජකයක්හු විසින්; පසුඤ්චිනි, මෙහෙයනු ලැබේද; නද, එකල්හි; ණානාපි, ණානායා කෙරෙන්නද; ණිප්පචට්ඨො, ණිප්පනය වේ; යථා, මෙසේහි; පාචයනොදනං දෙවදනොන යඤ්ඤදනොන විණ්ණුමිහොනා, "පාචයනොදනං දෙවදනොන යඤ්ඤදනොන විණ්ණුමිහොනා" යන මේහි. විණ්ණුමිහොනා, විඤ්ඤාන හෙම; යඤ්ඤදනොන, යඤ්ඤදනායා ලවා; දෙවදනොන, දෙවදනායා ලවා; ඔදනං, තඬුලය; පාචයති, පිසවා.

* 2. අනෙක කමෙමසු, නොයෙක් කම්ම ඇති බාහුන් විෂයෙහි (අභෝ නොහොත්) අතුරෙන්; කමමඤ පචට්ඨො, කම්මයෙහිවූ නාසාදි ප්‍රත්‍යයහෙම; දුභාදීනං, දුභාදි බාහුන්ගේ; අමුඛං කමමං, (බෙණ්ඩාදි) අප්‍රධාන කම්මයද; නාසාදිකෙ, නාසාදියෙහි; ඉතරං, අන්‍යවූ (භාරාදි) ප්‍රධාන කම්මයද; වදෙ, කියන්නේය; ණිමති, (ප්‍රයෝජකව්‍යාපාරයෙහි) ණි කළ කල්හි; පයොජ්ඣං වා, ප්‍රයෝජ්‍යවූ මානවකාදි කම්මය හෝ; ඉතරං, අන්‍යවූ ග්‍රාමාදිකම්මය හෝ; වා, විකල්පයෙන්; වදෙ, කියන්නේය†.

මෙහි ප්‍රයෝජක විෂයෙහි කරණලද පාවි යන ණානායා කෙරෙන් දෙවන ප්‍රයෝජක ක්‍රියායෙහි 'ණි' කළ කල්හි පූර්ව'ණි'හට "ණිණාපි නං තෙසු" යන සූත්‍රයෙන් ලොප්කොට තබාගත් පාවි යන බාහුහු කෙරෙන් මිනිස ප්‍රයෝජකයෙහි නි ප්‍රත්‍යය වෙයි. එහෙයින් "විණ්ණුමි හොනා" හි උභ්‍යාන ප්‍රයෝජක කාරිතායෙහි ප්‍රථමා වෙයි. "යඤ්ඤදනොන දෙවදනොන" හි අනුක්‍රම ප්‍රයෝජ්‍ය කාරිතා හෙයින් කාරිතායෙහි තෘතීයා වේ.

* අනෙක කමෙමසු, නොයෙක් කම්ම ඇති බාහුන් විෂයෙහි (අභෝ නොහොත්) නොයෙක් කම්මයන් අතුරෙන්; දුභාදීනං, දුභාදි බාහුන්ගේ; අමුඛං කමමං, අප්‍රධාන කම්මයද; නාසාදිකෙතරං කමමං, නාසාදි බාහුන්ගේ ප්‍රධාන කම්මයද; ණිමති, (ප්‍රයෝජක ක්‍රියායෙහි) ණි ප්‍රත්‍යය කළකල්හි; පයොජ්ඣං වා, ප්‍රයෝජ්‍ය කාරිතාද හෝ; ඉතරං වා, එයින් අන්‍යවූ කම්මයද හෝ; කමමඤ, කම්මයෙහිවූ ප්‍රත්‍යය හෙමේ; වදෙ, කියන්නේය. සමහර පොත්.

† "පයොජ්ඣං" යනු ශාඛාගෙයින් "ශාඛානුමිතයො ශාඛසමාකි එව බලියාන" යනු හෙයින් ප්‍රයෝජක ව්‍යාපාරයෙහි ණිප්පත්‍යයම ගන්නා

පයොජ්ජ නියමො'යම ගතාපාදිසු නියතං
පයොජ්ජ කම්මතාපනති ඥෙය්‍යා සාමන්තියෙන තු-1.

ඡේ ප්‍රත්‍යය කළාවු හැම ප්‍රයොජ්‍යයම කියාද යන ආශංකායෙහි එක් විෂයෙක්තියකි නියමකාරණු පිණිස “පයොජ්ජ” යනාදි කියනලදි.

1. පයොජ්ජ, ප්‍රයොජ්‍ය විෂයෙහි; අයං නියමො ව, (කම්මජ ප්‍රත්‍යයා ප්‍රයොජ්‍යය විකල්පයෙන් කියයි යන) මේ නියමයද; * ගතාපාදිසු, ගම නාපාදි ධාතූන් විෂයෙහි; නියතං, පමුණුවනු ලැබේවා (නොහොත්) දන්නා ලැබේවා; (ප්‍රයොජ්‍යයෙහි යම් කම්මකයක් නිසා කම්මජ ප්‍රත්‍යය වේද? ඒ කම්මකය හඟවනු පිණිස “පයොජ්ජ කම්මතා” යනාදි කියනලදි) පයොජ්ජ, ප්‍රයොජ්‍යයෙහි; කම්මතාපනති තු, කම්මකයා ගේ ප්‍රාප්තිය වනාහි; සාමන්තියෙන, අතීතලයෙන් (හෙවත් ප්‍රයොජ්‍ය කල්පණය) අතීතයාගේ ක්‍රියාවෙන්; (කම්මනුවලයේ විනම් අන් කුමක් වේද? යන අන්‍යථානුභාවාති ලක්ෂණ සාමන්තියෙන්); ඥෙය්‍යා, දත යුතානි.

ප්‍රයොජ්‍යයා ගමනාදිය පිණිස මෙහෙයනුලබන්නේ ප්‍රයොජක ක්‍රියාවට කම්ම නොවේනම් මෙහෙසිමෙන්වු ප්‍රයොජ්‍යකියාගේ අසම්භවය නුසි ව්‍යාපාරිකයෙන් සාක්ෂාත් ප්‍රතියමානවු ප්‍රයොජ්‍යක ලක්ෂණවු අතීතයාගේ අන්‍යප්‍රකාරයකින් අනිප්‍රතාති ලක්ෂණවු සාමන්තියෙන් කම්මකය දතයුතුකි යනුභාවකි.

මෙසේ සාමන්තියෙන් ලභ්‍යමානවු කම්මකය හැම ප්‍රයොජ්‍යයෙහිම ඇත්නුකි “කමෙම දුතියා” යන සූත්‍රයෙන් විතියාව සිබවුවද “සිබෙ සත්‍යාරමෙතා නියමාය විකල්පාය වා” යනුහෙතින් “ගති බොධාගාර

ලැබෙයි අනුභවු ස්වාතීයෙහි ඡේප්‍රත්‍යය නොමගන්නා ලැබේ. මෙහි සමුච්චය ගම්‍යමාන නුසි “ගම්‍යමානාතීඤ්චාසය ශබ්දසය ප්‍රයොගමප්‍රති කාමාවාරාත්” යනු හෙතින් වශබ්දප්‍රයොග නොකළද සමුච්චය කොට අතී කියනලදි. සමුච්චයාදිය සමුච්චයාදි සුකතාතීචාචි ශබ්දයාගේ වත් මිස වශබ්දයාගේ කෙසේ වේද යත්? වශබ්දයාගේ වාචකත්වයක් නැතද ඔහුගේ සානතිධ්‍යයෙහි ව්‍යක්ත වේ නුසි කතීත්‍රාදියට තෘතීයා තීදි ව්‍යවහාරයමෙන් දෙකකතියෙන් වශබ්දයාගේ අතීතම් වේ. එහෙතින් කිහ.

“ඉතරෙතරයොගාදිශබ්දානාමෙව නාදුශාමී
අතීඤ්චකාරසානතිධ්‍යාව්‍යක්තතෙත්‍යසය කථාසෙන” යි.

* අයවනියමො, මේ නියමයද (හෙවත් ඡේ කළ කල්හි කම්මයෙහි ප්‍රත්‍යය ප්‍රයොජ්‍ය කම්මයෙහි විකල්පයෙන් කියයි යන නියමයද;) ඇතම්.

තත්‍ය දුහාදිනමප්‍රධානං චුත්තකමමං යථා-දුශ්‍යතෙ පසො ගො ගොපාලෙන යාචියතෙ ගොමා ගාචිං චිජෙන-අවරුඛතෙ චජං ගො ගොපාලකෙන-පුච්ඡියතෙ මානවකො මග්ගං පචිකෙන-1.

සද්දත්‍යා කමමකහප්‍රාදිනං පසොජ්ජ” යන සුත්‍රයෙන් ගත්‍යාචිකාදී ධාතුන්ගේ ප්‍රයෝජ්‍යයෙහිම විනිශ්චය නියමකළ හෙයින් එයින් අන්‍යවූ ප්‍රයෝජ්‍යයෙහි විනිශ්චයානිවාර්තිය වෙයි එහෙයින් විභාග්‍යය විනා අනිකුත් දත්තවන්ට නොපිළිවන් බැවින් ප්‍රයෝජ්‍යයාගේ සාක්‍ෂාත් කාරිතාත්‍යය අපේක්‍ෂා කොට කාරිතායෙහි තෘතීයා වේ. ප්‍රයෝජ්‍යකම්මයෙහි වන් නාවූ ප්‍රත්‍යය වනාහි යම් ප්‍රයෝජ්‍යයෙකින් කම්මද්‍රෝහකවූ විභාග්‍යය නොවේද එහි වාචකවූ ශබ්දයාත් කැලම නොවේනුයි තෘතීයා වන විෂය හැර විනිශ්චයන විෂයෙහිම වේ. එහෙයින් මන්තෙහි කියනු ලැබේ.

“පසොජ්ජ යත්‍ය යත්‍යෙව දුතියා විභිනා සියා

පසොජ්ජං තං තදෙවෙත්‍ය කමමජෙ පච්චයො චදෙ” යි.

1. තත්‍ය, ඒ අනෙක කම්මයන් අතුරෙන්; දුහාදිනං, දුහාදී ධාතුන්ගේ; අප්‍රධානං, අප්‍රධානවූ; චුත්තකමමං, උත්තවූ කම්මය; යථා, මෙසේහි; දුශ්‍යතෙ පසො ගො ගොපාලෙන—පෙ—සියොසා බමමනුසාසියති ගුරුණා, “දුශ්‍යතෙ පසො ගො ගොපාලෙන—පෙ—සියොසා බමම මනු සාසියති ගුරුණා” යනමේහි—ගොපාලෙන, ගොපල්ලා විසින්; ගො, දෙන් නොම; පසො, ස්වරය; දුශ්‍යතෙ, දෝනාලැබේ. (මෙහි දෙගන ක්‍රියාව හා සමබන්ධතාවය වූ ස්වරය ප්‍රයෝජනකයෙන් අභිමතවී නුභි ස්වරය ප්‍රධාන කම්මය ඒ ස්වරයට නිමිත්තවූ ගො අප්‍රධානය එහෙයින් කම්මයෙහිවූ ඒ ප්‍රත්‍යයා විසින් ගො යවරුපවූ අප්‍රධාන කම්මය උත්තාසි ස්වරය අනුකතායි—) චිජෙන, බ්‍රාහ්මණයා විසින්; ගොමා, ගොමත් නෙම; ගාචිං, දෙන; යාචියතෙ, ඉල්ලනු ලැබේ; (මෙහි යාවන ක්‍රියා ව හා සමබන්ධකරණ ලබන්නාවූ ගො යවරුපය ප්‍රයෝජන විදුනාල බන හෙයින් ප්‍රධාන කම්මය ඉල්ලන ලබන ගො රුපයට නිමිත්තවන හෙයින් ගොමත් නෙම අප්‍රධාන කම්මය එහෙයින් අප්‍රධාන ගොමත් නෙම උත්තකම්මය “ගාචිං” යනු අනුකතකම්මය) ගොපාලකෙන, ගො පල්ලා විසින්; ගො, දෙන් නොම; චජං, (අහෙදෙපචාරයෙන්) චුජගත ගොපද්‍රව්‍යසමුහයට; අවරුඛතෙ, වළකනු ලැබේ; (ප්‍රවේශකරණ ලැබේ.) (ගොරාසිකරණය ප්‍රයෝජනය අවරුඛිත ක්‍රියාවට කම්ම චුජ සමුහයෙකින් නුභි ප්‍රධාන කම්මය තදවයවවූහෙයින්ම සමුහයට නිමිත්ත ගොතොම අප්‍රධානකම්මය) පචිකෙන, මග්ග විසින්; මානවකො, මාන වකනෙම; මග්ගං, මාග්ගය; පුච්ඡියතෙ, විචාරණු ලැබේ. (පුච්ඡන

භික්ඛියාගී ගොමා ගාමං චිජෙන--රුකෙඛා'ව්වියතෙ ඵලාති ලොකෙන--බ්‍රෑයතෙ සියොං ඛම්මවුප්පකායෙන--සියොං ඛම්මමනුසාසි යති ගුරුනා. 1.

අත්‍යොපසුජ්ජමානපයාදීනං නිමිත්තභූතගවාදීනම'ප්පබානානාං වුත්තානාං. 2.

නායාදීනං පබානං වුත්තාකම්මං යථා--නිසංකෙ නාරො ගාමං දෙවදහෙනන-වුසහතෙ නාරො ගාමං අග්නිදහෙනන-ගරියතෙ නාරො ගාමං යඤ්ඤදහෙනන. 3

ක්‍රියාව හා සම්බන්ධීය වූ මාගීන්ය ප්‍රයෝජන හෙයින් ප්‍රධානකම්මය මානවක හෙම පුට්ඨමානවු මාගීන්යට කාරණානුසි අප්‍රධාන කම්මයි.)

1. චිජෙන, බ්‍රාහ්මණයා විසින්; ගොමා, ගොමක් හෙම; ගාමං, දෙන; භික්ඛියාගී, යාවඤ්ඤාණ ලැබේ. (මෙහි භික්ෂණ ක්‍රියා (වෙන) ව්‍යාපාරවු ගො හොම ප්‍රයෝජනාහෙයින් ප්‍රධාන කම්මය භික්ෂිතව්‍යවු ගොහම කාරණා හෙයින් ගොමක්හෙම අප්‍රධාන කම්මයි) ලොකෙන, ජනග, විසින්; රුකෙඛා, වෘක්ෂය හෙම; ඵලාති, ඵලයන්; අව්වියතෙ, අවපුට්ඨු ලැබේ. (අවචිනනක්‍රියාභිසම්බන්ධමානවු ඒ ඵලයෝ ප්‍රයෝජනාකීයෙන් ප්‍රධාන කම්මයහ අවවියමාන ඵලයන්ට කාරණාවු වෘක්ෂය අප්‍රධාන කම්මයි) උප්පකායෙන, උපාධියායයා විසින්; සියොං, ශිෂ්‍යහෙම; ඛම්මං, ඛම්මය; බ්‍රෑයතෙ, කියනුලැබේ; ගුරුනා, ගුරුහු විසින්; සියොං, ශිෂ්‍ය හෙම; ඛම්මං, ඛම්මය; අනුසාසියතෙ, අනුශාසනා කරනුලැබේ. (මෙහි බ්‍රෑහ්මණිකව්‍යාපාරවුද අනුශාසනාක්‍රියාව්‍යාපාරවුද ඛම්මය ප්‍රයෝජන වන හෙයින් ප්‍රධාන කම්මය; බ්‍රෑයමානවුද අනුශාසනවුද ඛම්මයට නිමිත්තා වු ශිෂ්‍යහෙම අප්‍රධාන කම්මයි.)

2. අත්‍ය, මේ (යථොක්ත) උද්ගරණයෙහි; උපසුජ්ජමාන, උපයෝග කරනු ලබන්නාවු (හෙවත් ප්‍රයෝජන විද්‍යා ලබන්නාවු;)පයාදීනං, කප් රාදීන්ට; නිමිත්තභූත, කාරණාවු; ගවාදීනං, ගො ආදීන්ගේ; අප්‍රධානතා, අප්‍රධානබව හෙයින්; වුත්තානාං, උත්තබවයි.

3. නායාදීනං, නායාදී ඛාතුන්ගේ; පබානං, ප්‍රධානවු; වුත්තාකම්මං, උත්තකම්මය; යථා, මෙසේයි. නිසංකෙ-පෙ-ගාමං යඤ්ඤදහෙනන, "නිසංකෙ-පෙ-ගාමං යඤ්ඤදහෙනන" යන මේයි. දෙවදහෙනන, දෙවදහෙයා විසින්; නාරො, භාරයහෙම; ගාමං, ගමට; නිසංකෙ, පමුණුවනු ලැබේ. අග්නිදහෙනන, අග්නිදහෙයා විසින්; නාරො, භාරයහෙම; ගාමං, ගමට; වුසහතෙ, පමුණුවනුලැබේ. යඤ්ඤදහෙනන, යඤ්ඤදහෙයා විසින්; නාරො, භාරයහෙම; ගාමං, ගමට; ගරියතෙ, ගෙණ යනුලැබේ.

එක පන භාරයා නියමානසා පබානකමමනා වුනතනං-අං
මෙක විනාං සබ්බතො. 1.

දුති යාපි රුඛි පුච්ඡි භික්ඛි පි බුච්ඡ සාසිච

දුගාදසො නායාදසො තු නි වග හරබාතවො. 2

ගමනාකාදි බාතුසෙව ණිමිති පයොජ්ජිතරං වා වුනතකමමං යථා.
ගමියතො මානවකො භාමං දෙවදකොනන-භාමො මානවකමිති වා.
බොධියතො මානවකො ධම්මං භුරුනා-ධම්මො මානවකමිති වා.
ඔදනං භොජියතො මානවකො දෙවදකොනන-ඔදනො මානවක
මිති වා-3

1. එක පන, මේ උද්ගරණයෙහි වනාහි; නියමානසා, ගෙණ යනු ල
බන්නාවූ; භාරයා, භාරයාගේ; පබානකමමනා, පුබානකමිතිව ගෙ
තු කොට ගෙණි; වුනතනං, උකතබව වේ. එක, මේ පුකරණයෙහි
(දේහෝ නොහොත්) මේ වාකරණයෙහි; විනාං, දුගාදි නායාදි දෙ
දෙනාගේ; අයං, මේ (මතු කියන්නේ;) සබ්බතො, සබ්බසාසි.

2. දුති-පෙ-බාතවො, “දුති-පෙ-බාතවො” යි කියාහි-දුති, දුගපපුර
ණෙ යන බාතුවද; යාපි, යාච යාචතො යන බාතුවද; රුඛි, රුඛි ආච
රණෙ යන බාතුවද; පුච්ඡි, පුච්ඡ පුච්ඡතො යන බාතුවද; භික්ඛි, භික්ඛ
යාචතො යන බාතුවද; පි, පි චයෙ යන බාතුවද; බුච්ඡ, බුච්ඡ වචතො
යන බාතුවද; සාසිච, සාස අනුසිඛියං යන බාතුවද; (යන මොහු) දුගා
දසො, දුගාදිහු නම් වෙති; නායාදසො තු, නායාදිහු වනාහි; නි, නි පාපු
ණතො යන බාතුවය; වග, වග පාපුණතො යන බාතුවය; හරබාතවො,
හර හරණෙ යන බාතුවය; (යන මොහුහි.) *

3. ගමනාකාදි බාතුසෙව, ගන්‍යාකාදි බාතුන් විෂයෙහිම; ණි
මිති, ණිපුත්‍යය කළකල්හි; පයොජ්ජං, පුයොජ්ජවු හෝ; ඉතරං වා,
තදන්‍යවු හෝ; වුනතකමමං, උකතවු කමිමය; යථා, මෙසේයි. ගමිය
තො-පෙ-අඤ්ඤමිති වා, “ගමියතො-පෙ-අඤ්ඤමිති වා” යන මේයි. දෙ
වදකොනන, දෙවදකොනනා විසින්; මානවකො, මානවකතෙම; භාමං,
ගමව; ගමියතො, යවනුලැබේ-භාමො මානවකමිති වා, “ගමියතො
භාමො මානවකං දෙවදකොනන ” කියා හෝ වේ. දෙවදකොනන, දෙව
දකොනනා විසින්; භාමො, ග්‍රාමයතෙම; මානවකං, මානවකයා; ගමි
යතො, යවනුලැබේ. (මත්තෙහිද මෙම ක්‍රමයෙන් යොදා අනිකියයුතු.)
භුරුනා, භුරුහුවිසින්; මානවකො, මානවකතෙම; ධම්මං, ධම්මය;
බොධියතො, අවබෝධ කරවනුලැබේ. ධම්මො මානවකමිති වා, “ධ
ම්මො මානවකං” කියා හෝ වේ. දෙවදකොනන, දෙවදකොනනා විසින්;
මානවකො, මානවකතෙම; ඔදනං, ඔත; භොජියතො, තවනු
ලැබේ. ඔදනො මානවකමිති වා, “ඔදනො මානවකං” කියා හෝ වේ.

* “දුගඉච්චයං බාතු එව දුති” යනාදින් වාක්‍ය ගතයුතු. “ඉතිති
සරුපෙ” යන සුත්‍රයෙන් බාතු භුරුපයෙහි කිපුත්‍යය වේ.

අර්කාපියතෙ මානවකො වෙදං ගුරුතා-වෙදෙ මානවකමිති වා.
ආසියතෙ දෙවදහොතා යඤ්ඤදහොතා. අඤ්ඤ, තණ්ඩුලං හජ්ජාපි
යතෙ දෙවදහොතා-තණ්ඩුලො අඤ්ඤමිති වා. අඤ්ඤ, තණ්ඩුලං කො
ට්ටාපියතෙ දෙවදහොතා-තණ්ඩුලො අඤ්ඤමිති වා. 1

එත පන පයොජකස්ස දෙවදහොදි කතතුනො ව්‍යාපාරසංකිතානාය
ක්‍රියාය සමිකිතමානානා යදිපි ගමනාදායනානං ධාතුනං පයොජො
මානවකාදිකො යො කතා යො ගමනාදායනං ව්‍යාපාරියමානො
යදි කමමං නහොති අඤ්ඤවා කිං හොතිති අඤ්ඤවානුප්පත්තිලකඛ
ණෙන සාමන්තියෙන මානවකාදිකො කමමං හොති නහොයෙවෙසා
අවුත්තපකෙඛ “ගතිබොධාගාරසද්දායකමමකහජ්ජාදිනං පයොජො”
ති දුතියා. එවමුපරිති. 2

1. ගුරුතා, ගුරුහුටිසිත්; මානවකො, මානවකතෙම; වෙදං,
වෙදය; අර්කාපියතෙ, ගුරුවහුලැබේ. වෙදෙ මානවකමිති වා,
“වෙදෙ මානවකං” කියා හෝ වේ. යඤ්ඤදහොතා, යඤ්ඤදහොතා
විසිත්; දෙවදහොතා, දෙවදහොතෙම; ආසියතෙ, හිදුවහුලැබේ. *
දෙවදහොතා, දෙවදහොතා විසිත්; අඤ්ඤ, (දෙවදහොතා තෙ
රෙත්) අනිකෙත්; තණ්ඩුලං, තණ්ඩුලය; හජ්ජාපියතෙ, බද්දුවහුලැබේ.
තණ්ඩුලො අඤ්ඤමිති වා, “තණ්ඩුලො අඤ්ඤං” කියා හෝ වේ. දෙව
දහොතා, දෙවදහොතා විසිත්; අඤ්ඤ, අනිකෙත්; තණ්ඩුලං, තණ්ඩු
ලය; කොට්ටාපියතෙ, කොටුවහුලැබේ. තණ්ඩුලො අඤ්ඤමිති වා
“තණ්ඩුලො අඤ්ඤං” කියා හෝ වේ.

2. එත පන, මේ (ප්‍රයොජයාගේ උකතනමිමකියට) උද්ගරණයෙහි
වනාති; පයොජකස්ස, ප්‍රයොජකවු; දෙවදහොදි කතතුනො, දෙවද
හොදි කතීතානුගේ; ව්‍යාපාරසංකිතානාය, ව්‍යාපාරයෙහි කියනලද්දවු;
ක්‍රියාය, ක්‍රියාවහා; සමිකිතමානානා, සමිකිතකරණු ලබනබවතෙ
හිත්; ගමනාදායනානං ධාතුනං, ගතායාදි ධාතුන්ගේ; පයො
ජො, ප්‍රයොජයවු; මානවකාදිකො, මානවකාදිවු; යො, යමෙක්
තෙම; යදිපි කතා, කිසිසේත් කතීතාවි නමුත්; සො, ඒ කතීතාතෙම;
ගමනාදායනං, ගමනාදිය ප්‍රයොජනකොට (ගෙවත්) ගමනාදිය
පිණිස; ව්‍යාපාරියමානො, මෙහෙයනු ලබන්නේ; යදි කමමං නහො
ති, ඉදින් කමිමය නොවේ නම්; අඤ්ඤවා, අනිත්පරිද්දෙකින්; කිං හො

* මෙහි “ආස උපවෙසනෙ” යනාදාතු අකමිමකවුවද ණානාගෙහිත්
සකමිමක විය සකමිමක ධාතුමෙන් විකමිමක නොවී.

එහෙයමෙවාහි කිං? පාටෙහි ඔදනං දෙවදනොන යඤ්ඤදනොනා. 1

යද්‍ය චරති ගමයති දෙවදනං යඤ්ඤදනොනා තමපරො පයොපෙති ගමයති දෙවදනං යඤ්ඤදනොනා විණ්ණුමිතොනාහි හවිතඛං. ගමයතිසා ගමනාමපති නියොගත්තාය ගමනාත්තා'සමභවතො. 2

නිති, කුමක් වෙද්දී යන; අඤ්ඤථානුපපතති ලකඛණෙන, අනිත් පරිද්දෙහිත් නොපෙදීම (නොහොත්) අනිෂ්පතතිස යටිතාවනොට ඇත්තාවූ; සාමපරියෙන, අතීතලයෙන්; මානවකාදිකො, මානවකාදි නොම; කම්මං නොසි, කම්ම වෙද; කතොයෙව, එහෙයින්ම; (මානව කාදිහු කම්ම වන හෙයින්මයයි සේසි) එසා, මේ ප්‍රයෝජ්‍යයෙන; අටු කතපකො, (භාෂාදිහු විසින්) අනුකතපක්‍ෂයෙන; ගතිබොධානාරඤ්ඤ භාකම්මකතපාදිනං පයොපෙති, “ගති-පෙ-පයොපෙති” යන සූත්‍රයෙන්; දුතියා, විනියා වේ. උපරිසි, මත්තෙතිද්; එවං, මෙසේමැයි (මෙසේම අනුකතපක්‍ෂයෙන විනියා වෙයි සේසි).

1. එතෙසමෙවාහි, මොවුන්ගේම යනු (හෙවත් ගතිබොධානාරඤ්ඤභා කම්මකතපාදිත්ගේම ප්‍රයෝජ්‍යයෙන විනියා වෙයි යනු) කිං, කුමක් පිණිසද?; පාටෙහි ඔදනං දෙවදනොන යඤ්ඤදනොනා, “පාටෙහි-පෙ-යඤ්ඤදනොනා” යනතන්හි “දෙවදනං” යි විනියා නොවන පිණිසයි. භික්ෂාසාසන නොවන්නාවූ ගමනාදාය්‍යාසින්ගේම යම් කතීතායෙන් ඇද්ද ඔහු ප්‍රයෝජ්‍යකල්හි විනියා ඉෂටය එසේම භික්ෂා සාසනවූ ඔවුන්ගේ යම් කතීතායෙන් ඇද්ද ඔහු ප්‍රයෝජ්‍ය කල්හි විශෙෂග්‍රහණයක් නොකළහොත් විනියා පැමිණෙන්නියයි සිතා පරිච්ඡාවකරන්නාවූ “යද්‍යචරති” යනාදී කිහු.

(“පයොපෙති” යන්නට අනතුරුකොට “තද්‍ය කථං හවිතඛං” යන පාඨ ගෙයක් යෙදියයුතු.)

2. චරති, එසේ විනාමි; යද්‍ය, යම් කලෙක්හි; යඤ්ඤදනොනා, යඤ්ඤදනා නොමේ; දෙවදනං, දෙවදනායා; ගමයති, යවාද්; තං, ඒ යඤ්ඤදනායා; අපරො, අන්‍යවූ (අගතිදනාදියෙන්); පයොපෙති, මෙහෙයාද්; (තද්‍ය, එකල්හි; කථං හවිතඛං, කෙසේ වියයුතුද?); ගමයති දෙවදනං යඤ්ඤදනොනා විණ්ණුමිතොනාහි, “ගමයති-පෙ-විණ්ණුමිතොනා” යි කියා; හවිතඛං, වියයුතුයි. (කුමක්හෙයින්ද යන්?) ගමයතිසා, ගමි යන බාහුහුතමා; ගමනාමපති, (දෙවදනායාගේ) ගමන නිසා හෙවත් යාම පිණිස; නියොගත්තාය, නියොගය අතීතකොට ඇති බැවින්; ගමනාත්තා'සමභවතො, ගමනාතීතාවගේ සමභවයක් නැති හෙයින්. (ගමබාහු ගමනාතීතවත් මුත් භාෂනාවූ ගමිබාහු නියොගාතී හෙයින් ගමනාතී නොවේනුයි “යඤ්ඤදනොනා” යි තාතීයා වත් මුත් “යඤ්ඤදනං” යි විනියා නොවෙයි.)

කමෙම තු භාමං ගමියතෙ දෙවදත්තො යඤ්ඤදත්තො විණ්ණුමිත්තො නෙව්වාදි. “ගරාදිනංවා”ති ගරාදිනං පයොජ්ජ්විසමෙ කන්තරිවා දුතියා විධානතො භාරියති භාරං දෙවදත්තො යඤ්ඤදත්තො-භාරො දෙවදත්තමිති වා. දුතියායාභාවපකෙඛ තු භාරියති භාරො දෙවදත්තො යඤ්ඤදත්තොනෙවෙති භවති. 1

එවං කරදිසභ්භිවාදිනං පයොජ්ජ්විසමෙ පයොගා යථායොගං තථි පජ්ජනංබ්බා. 2

බාදදිනං පයොජ්ජ්විසමෙ කන්තරි “න බාදදිනනති” පටිසෙධා බාදයති දෙවදත්තො ආදයති දෙවදත්තො අවනාපයති දෙවදත්තො සද්ද පයති දෙවදත්තො කඤ්ජපයති දෙවදත්තො නායයති දෙවදත්තො යඤ්ඤදත්තොති ව. 3

1. කමෙම තු, කමිමයෙති වනාති; විණ්ණුමිත්තො, විණ්ණු මිත්තො විසිනි; යඤ්ඤදත්තො, යඤ්ඤදත්තො ලවා; දෙවදත්තො, දෙවදත්තො නෙම; භාමං, ගමව; ගමියතෙ ඉති, යවනු ලැබෙති යන; ආදි, මේ ආදිය වේ. ගරාදිනං වාති, “ගරාදිනං වා” යන මේ සූත්‍රයෙන්; ගරාදිනං, ගරාදි බානුන්ගේ; පයොජ්ජ්විසමෙ, පුයොජ්ජ්විසමෙයති; වා දුතියා විධානතො, විකල්පයෙන් චිතියා විධානය ගෙනු කොට ගෙණ; භාරියති භාරං දෙවදත්තො යඤ්ඤදත්තො, “භාරියති භාරං දෙවදත්තො යඤ්ඤදත්තො” යි වේ. භාරො දෙවදත්තමිති වා, “භාරො දෙවදත්තං” කියා හෝ වේ. යඤ්ඤදත්තො, යඤ්ඤදත්තො විසිනි; දෙවදත්තො, දෙවදත්තො නෙම; භාරො, භාරය; භාරියති, ගෙණියවනු ලැබේ; භාරො, භාරය නෙම; දෙවදත්තං, දෙවදත්තො ලවා; “භාරියති” යි යොදනු. දුතියායාභාවපකෙඛ තු, චිතියාවගේ නොවීම් පක්ෂයෙහි වනාති; භාරියති භාරො දෙවදත්තො යඤ්ඤදත්තොනෙවෙති, “භාරියති පෙ-යඤ්ඤදත්තො” යිම කියාද; භවති, වේ. යඤ්ඤදත්තො, යඤ්ඤදත්තො විසිනි; දෙවදත්තො, දෙවදත්තො ලවා; භාරො, භාරය නෙම; භාරියති, ගෙණ යවනු ලැබේ.

2. කරදිසභ්භිවාදිනං, කර කරණෙය දිස පෙකකණෙය අභිපුච්ච වාදි යන නාමධාතු යන මොවුන්ගේ; * පයොජ්ජ්විසමෙ, පුයොජ්ජ්විසමෙයති; පයොගා, පුයොගයෝ; යථායොගං, යෙදෙන යෙදෙන පරිද්දෙන්; එවං පටිපජ්ජනංබ්බා, මෙසේම දනසුකතානුකි.

3. බාදදිනං, බාදදි බානුන්ගේ; පයොජ්ජ්විසමෙ, පුයොජ්ජ්විසමෙයති; න බාදදිනනති, “න බාදදිනං” යන සූත්‍රයෙන්; පටිසෙධා, පුති මෙධ කල්පෙයින්; බාදයති දෙවදත්තො ආදයති දෙවදත්තො අවනාපයති දෙවදත්තො සද්දපයති දෙවදත්තො කඤ්ජපයති දෙවදත්තො නායයති දෙවදත්තො යඤ්ඤදත්තොති ව, “බාදයති-පෙ-යඤ්ඤදත්තො” යි කියාද.

* කරකරණෙ දිස පෙකකණෙ අභිපුච්ච වාදි යන ධාතු යන මොවුන්ගේ—සමහර.

“වහස්සානියන්තකෙ” හි ගණසුනොන වාගයති භාරං දෙවද තොන යඤ්ඤදහොතිව. “හක්කස්සාතිංසායනති” ගණ සුනොන හක්කයති මොදකෙ දෙවදතොන යඤ්ඤදහොති ව හවති. 1

නියන්තකවිසයෙ නු වාගයති භාරං බලිවද්දෙ සාරථීති හවති. 2

1. වහස්සානියන්තකෙති, “වහස්සානියන්තකෙ”යන; ගණසු නොන, ගණසුත්තයෙන්; (අනියන්තාක විෂයෙහි වහ යන බාහුසුගේ ප්‍රයෝජ්‍යයෙහි විනිසාප්‍රතිෂේධ කළහෙයින්) වාගයති භාරං දෙවද තොන යඤ්ඤදහොතිව, “වාගයති භාරං දෙවදතොන යඤ්ඤද හොනා” හි කියාද. හක්කස්සාතිංසායනති, “හක්කස්සාතිංසායං” යන; ගණසුනොන, ගණසුත්තයෙන්; (අතිංසාවිෂයෙහි හක්ක යන බාහු සුගේ ප්‍රයෝජ්‍යයෙහි විනිසා ප්‍රතිෂේධ කළහෙයින්) හක්කයති මොදකෙ දෙවදතොන යඤ්ඤදහොතිව, “හක්කයති මොදකෙ දෙවදතොන යඤ්ඤදහොනා” හි කියාද; හවති, වේ. යඤ්ඤදහොනා, යඤ්ඤදහනතෙම; දෙවදතොන, දෙවදහතයා ලවා; බාදයති, කවා—යඤ්ඤදහොනා, යඤ්ඤදහනතෙම; දෙවදතොන, දෙවදහතයා ලවා; ආදයති, කවා— යඤ්ඤදහොනා, යඤ්ඤදහනතෙම; දෙවදතොන, දෙවදහතයා ලවා; අධිබාපයති, කැදවා—යඤ්ඤදහොනා, යඤ්ඤදහනතෙම; දෙවදතොන, දෙවදහතයා ලවා; සද්දපයති, හඬගවා—යඤ්ඤදහොනා, යඤ්ඤදහන තෙම; දෙවදතොන, දෙවදහතයා ලවා; කැසුපයති, කැදවවා—යඤ්ඤ දහොනා, යඤ්ඤදහනතෙම; දෙවදතොන, දෙවදහතයා ලවා; නාය යති, පමුණුවවා—යඤ්ඤදහොනා, යඤ්ඤදහනතෙම; දෙවදතොන, දෙවදහතයා ලවා; භාරං, භාරය; වාගයති, උසුල්වවා—යඤ්ඤද හොනා, යඤ්ඤදහනතෙම; දෙවදතොන, දෙවදහතයා ලවා; මොදකෙ, මොදකයන්; (හෙවත් හත්) හක්කයති, කවවා.

2. නියන්තකවිසයෙ නු, නියන්තාකවිෂයෙහි වනාහි; වාගයති භාරං බලිවද්දෙ සාරථීති, (ගමනාභිබාහුගෙයින් ගනිබොධාදී සුත්තයෙන් විනිසා වේනුයි) “වාගයති භාරං බලිවද්දෙ සාරථී” හි කියා, හවති, වේ. සාරථී, රථාවාරිතෙම; බලිවද්දෙ, බලිවද්දයන් ලවා; භාරං, භාරය; වාගයති, අද්දවා. (මෙහි නියන්තාකනම් ක්‍රියාසිඛියෙහි ගවාගවාදීන් යොදන නියාමකසි යමෙක් ක්‍රියාව කරන්නාහුලවා නියාමකව ක්‍රියා ව කරවාද ඒ රථාවාරි නියන්තාක නම්. නියන්තාක රතිහවුයේ අනි යන්තාක නම් වේ. ක්‍රියාසිඛියෙහි අනිකක්හු අපෙක්ෂානොකරන්නාවූ අප්‍රයෝජ්‍යයෙහි සේයි.)

හිංසායනත්‍ර, යසෝ, නං සසෝ, සෝ තසෝ හකබ්බෙණන පිළිකො ගොති
ති හකබ්බෙති බලිවද්දෙ සසෝනති හවති. 1

පයොජ්ජ්‍යස්ස යත්තෙව දුතියා විහිතා සියා

පයොජ්ජං නං තදෙවෙත්ත කම්මෙණ පට්ටයො වදෙ. 2

නත්‍රව ඔදනො පට්ටතෙව්වාදිසු න්‍යාදිප්පතුනිති වුත්තො සබ්බස්ස පට්
මාව කසමා වුත්තා න දුතියාදයොති වුච්චතො. 3

ඡන්තිගුණක්‍රියාලකබ්බෙණා සකත්තො තන්තිස්සයතුතං දබ්බං ඉත්තයනා
දිකං ලිඛිතං එකත්තාදිකා සබ්බාසා කාරකානිච ඡ කම්මාදිනිති පට්ටකො
නාමත්තො විහත්තිස්සො පන ඉත්තිප්පට්ටයාව භේතකා ගොනති විසෙස
වුත්තිතාය. 4

1. හිංසායනත්‍ර, හිංසාවිෂයෙහි වනාහි; නං සසෝ, (හකබ්බෙණන) ඒ
ගසාය; යසෝ, යමක්භුගේද; සෝ, ගෙනෙම; තසෝ හකබ්බෙණන, ඒ
ගසායාගේ කැමෙන්; පිළිකො ගොතීති, පෙළෙනලද්දේ වේනුයි; හ
කබ්බෙති බලිවද්දෙ සසෝනති, (ගතීබොධාදි සුත්‍රයෙන් විනිශ්චයනො
සිත්) “හකබ්බෙති බලිවද්දෙ සසෝ” කියා; හවති, වේ. බලිවද්දෙ, බලි
වද්දයන්ලවා; සසෝ, ගසාය, හකබ්බෙති, කවා.

2. එත්ත, මේ (යථොක්කවු) උද්ගතණයෙහි; යත්ත යත්ත පයොජ්ජ්‍ය ඵව,
යම් යම් ප්‍රයොජ්ජයෙක්හිම; දුතියා, විනිශ්චය කොම; විහිතා සියා, කර
ණලද්දී වේද; නං නං පයොජ්ජං ඵව, ඒ ඒ ප්‍රයොජ්ජයම; කම්මෙණ පට්ට
යො, කම්මයෙහිවු ප්‍රත්‍යයතෙම, වදෙ, කියන්නේ යි. (නොගොත්)
පයොජ්ජ, ප්‍රයොජ්ජය විෂයෙහි; යත්ත යත්තෙව, යම් යම් ප්‍රයොජ්ජයෙ
කම; දුතියා, විනිශ්චයකරිතොම; විහිතා සියා, කරණලද්දී වේද; එත්ත
මෙහි (නොගොත් විනිශ්චය පක්ෂයෙහි;) කම්මෙණ පට්ටයො, කම්මයෙ
හිවු ප්‍රත්‍යයතෙම, නං නං පයොජ්ජං ඵව, ඒ ඒ ප්‍රයොජ්ජය කම්මයම;
වදෙ, කියන්නේ යි.

3. නත්‍රව, වොදනාවක්කෙරෙමි;* ඔදනො පට්ටතෙව්වාදිසු, “ඔදනො
පට්ටතෙ” යනාදියෙහි; න්‍යාදිප්පතුනිති; න්‍යාද්‍යාදිත්තිසිත්; වුත්තො ස
බ්බස්ස, උත්තවු කම්මාදි හැමඅතියෙහි; පට්මාව කසමා වුත්තා, ප්‍රථමා
ම කුමක්කෙසිත් කියනලද්ද;? දුතියාදයො කසමා න වුත්තාහි, විනි
ශ්චිතාදිසු කුමක්කෙසිත් නොකියනලද්ද;? වුච්චතො, (මෙහි පරිහාර)
කියනුලැබේ.

4. ඡන්තිගුණක්‍රියාලකබ්බෙණා, ඡන්තිගුණක්‍රියාවතාවවු; සකත්තො,
සමාසීයද; තන්තිස්සයතුතං, ඒ ඡන්තියාදිත්ති ආධාරවු; දබ්බව, ද්‍රව්‍ය
යද; ඉත්තයනාදිකං ලිඛිතං, සත්‍යවාදිවු ලිඛද; එකත්තාදිකා සබ්බාසා,

* නත්‍රව, කිමෙක්ද;? සමහර.

තෙතෙව වුවවනි.

සද්දා සකායං චක්ඛාන පදායං දබ්බසංඝදිනං
සමචෙතං චදෙ ලිඛිතං සබ්බසා කම්මාදිකම්මව. 1

එකකාදිවු සබ්බසාද; කම්මාදිනි ජ කාරකානිවානි, කම්මාදි ඡටිකාර කායෝද යන; පචකො, පස; නාමතො, නාමයාගේ අභි නම් වෙති; විහංගිතො පන, විහංගිතාද; ඉතිපට්ඨායා, ස්ත්‍රීප්‍රත්‍යයෝද; විසෙස වුත්තියාය, කම්මාදි එකකාදි ස්ත්‍රීකසබ්බසා විශෙෂයෙහි පැවතීම ඇතිබැවින්; භෙතකා භොගනි, (ශබ්දයාමෙන් වාචකතොව ශබ්ද වාච්‍යයව) දොසක වන්නාහුසි. *

ද්‍රව්‍යනිශ්‍රිතයා සවාභිනම් වන හෙතෙක්ද ජනි ගුණ ක්‍රියාවන් කිසි කලෙකත් ද්‍රව්‍යය විනා නොපවත්නා හෙතෙක්ද නිෂ්පය්‍යාය හෙතෙක් ජනි ගුණක්‍රියාවෝම සවාභිනම් වෙතිහි හඟවනු පිණිස හෝ භූයොවා නන්හි හෝ “ජනිගුණක්‍රියාලක්කණො සකායො” හි කිවද ද්‍රව්‍ය යද කිසි කලෙකත් ද්‍රව්‍ය නිශ්‍රිතකයෙන් ද්‍රව්‍යානතරයක්හව “යසි යො පචෙසස කුතො පචෙසස” යනාදියෙහි විශෙෂණවුයේ සවාභි වෙති රුක්කාදි ශබ්ද ස්වරූපයද වාච්‍යනිශ්‍රිතකයෙන්ම පවත්නා හෙ තින් විශෙෂණ වුයේ සවාභිනම් වෙති. යම් තෙතෙකැති “දඬි විසාණි” හි ද්‍රව්‍ය සමබ්බ නිවිතනවු ප්‍රත්‍යය වේද එහි සමබ්බයද ද්‍රව්‍ය නිශ්‍රිත හෙතෙක්ම සවාභි නම් වෙති.

මේ හැම පචිකායෙහි කියේ මැනෝ.

“යද පන දබ්බමි දබ්බනතරස්ස විසෙසනාහුතමිවානි” යසිතො පචෙ සස කුතො පචෙසසානි එවමාදිසු තත්ථ යසි ආදිකං දබ්බං විසෙසන භාවමාපන්නං සකායො දබ්බනතරං විසෙසනාචමාපන්නං පුරිසාදිද ඛං-යද සද්දස්ස සරූපෙන විසිතා ජනි වුම්මතො තද්ද සද්දස්ස සරූපං විසෙසනං සකායො හවති ජනි පන විසෙසස්සත්තා දබ්බං කායවි සමබ් කොපි සකායො හවති යත්ථ සමබ්බ නිවිතො පට්ඨයො දඬි විසා ණිති දඬිපුරිස සමබ්බා දඬිති පට්ඨයො” හි.

ජනාදිත්ව නිශ්‍රයවු ද්‍රව්‍යයම සාක්ෂාත් ද්‍රව්‍යනම් වන හෙතෙක් “ජනාදිනමාධාරො දබ්බං” හි කිවද ජනාදිහු විශෙෂණකයෙන් ද්‍රව්‍යයහි කලිතයොහි.

එහෙතෙක් කිහ.

“යද්විශෙෂ්‍යතෙ කිචිත් තත්තද් ද්‍රව්‍යං විශෙෂ්‍යතෙ
ජනාදෙරප්පතස්සාදි ද්‍රව්‍යෙ මුපකල්පතෙ ” හි.

1. තෙතෙව, එහෙතෙක්ම; (හෙවත් සවාභිදි පචිකායාගේ ශක්තින් කද්දොනක හෙතෙක්ම;†) වුවවනි, කියනුලැබේ.

සද්දා, (වෘක්ෂාශ්වාදි නිෂ්පන්න) ශබ්දයගෙම; සකායං, (ජනිගුණ ක්‍රියා ලක්ෂණවු) සවාභිය; චක්ඛාන, කියා; දබ්බසංඝදිනං, ද්‍රව්‍යයහි සලකනලද;

* භෙතකා භොගනි, (ශබ්දයාමෙන් වාචකතොව) ශබ්දාභි භෙත කය කරන්නාහු වෙත්.

† සවාභිදියම නාමාභි හෙතෙක් හා විහංගි භොගකහෙත්තීම; ඇතම.

නිසඬා යනම් නාසාදියෙහි නිමමාදියෙහි හිතියනොන නොනොදනාදී
ආදිය සදාකල්පයකිනි නාමාදියෙහි පවතිනොත් අවසන්වනොත් අනම්කො
යෙව් වනාන්ති පසමාව තනනා යුක්තා නි දුනියාදියෙහි නිමමාදියෙහි
සාසා වුනානියෙව් නිමමාදිය. 1

පදනං, පදනියද; සමවෙහං, ඒ නිමමාදිය නිමමාදිය (නොනොනා)
ඒ දවසයෙහි පිහිටියාව; ලිඛිතං, (සත්තියාදි) ලිඛිතද; සමිඛිතං, (එකකොදි)
සමිඛිතද; කම්මාදිකම්මිච්ච, කම්මාදි කාරකද; වදෙ, කියන්නෙයි.

“රුකො අසො” යනාදියෙහි වාසොගොදි නිමමාදිය විසිටවු
වාසොගොදි පදනියද කද්දො පුංලිඛිතියද* “රුකො රුකො” යනා
දින් සමිඛිතවද “රුකං ඡන්දන අසොමානසනි” යනාදින් කම්මාදියද
රුකො අගොදි ගබ්බයෙන් ප්‍රකාශවන හෙයින් සමානාදි පවකය ගබ්බ
යාගේ අසිය. විහකන් නිමමාදිය සත්තිය ප්‍රකාශකරණ හෙයින් දෙවනකය යනු අතිප්‍රායයි.

1. වසමා, එහෙයින් (හෙවත්) ප්‍රයෝගයක් ප්‍රයෝගයක් පාසා මෙසේ
මෙසේ ලොකමානවු සමානාදි පවකය ගබ්බවාවයාගේ ගබ්බනම්
වන හෙයින් හා තද්දෙවනකයෙන් විහකන් දෙවනකනම් වන හෙ
යින්;) යන, යම් ප්‍රයෝගයෙක්හි; නාසාදියෙහි, නාසාදි ප්‍රකාශ
සමාසයන් විසින්; කම්මාදිය, කම්ම කම්මාදිහ; අභියෝගො, කියනු
ලැබෙද්ද; තන, ඒ ප්‍රයෝගයෙහි; ඔදනාදියද, ඔදනාදි ගබ්බයෙහිම;
සදාකල්පයකිනි, ගබ්බයෙහි කියනලද; නාමකපවකතො, නාමයා
ගේ සමානාදි අසිය පවකයෙන්; අවසන්වනො, නොවෙන්නවු; අනම්
නොනියෙව්, අනම්මානුයෙහිම; වනාන්ති, පවතිනුයි; තනො, ඒ ඔදනාදි
ගබ්බයාගෙන්; පසමා එව, (අනම්මානුයෙහි) ප්‍රථමාම; යුක්තා, යුක්තය;
නි දුනියාදිය, විනියාදිහ යුක්ත නොවන්නානුයි; (කුමක්හෙයින්ද
යන්?) කම්මාදිය, කම්ම කම්මාදි අසියෙහි; එකසා, මේ ඔදනාදි ගබ්බ
යාගේ; වුනානියෙව්, ඇවැත්මම; නිමමාදිය, නිමමානුයි කියයි.

“ඔදනා පවතින පවති දෙවදනො” යනාදි යම් ප්‍රයෝගයෙක්හි
කම්මාදියෙහි ප්‍රකාශාදිහ වෙද්ද එහි කම්මාදි විශේෂාවසානොම
ප්‍රකාශාදිහ විසින් උක්ත නුයි ඔදනාදි ගබ්බයා සමානාදි නාමාදි පව
කයෙන් නොවෙන්නවු හෙවත් කම්මාදියට සාධාරණවු එහෙයින්ම
කම්මාදිය විසින් නොවෙසෙන ලද්දවු අනම්මානුයෙහිම පවති නුයි
අනම්මානුයෙහිම ඔදනාදිහ ගෙන් අනම්මානු ප්‍රකාශකවු ප්‍රථමාම

* සත්තියාදි ලිඛිතයද—ඇතම.

එසේ සිසා අභිභිතො කම්මාදිකො චරති අප්පො සද්දප්පො න ගොතිති න තං කාරකං සිසා යතො ඔදනාදප්පො සද්ද කම්මාදිසෙව ව් වග්ගනාතිති. 1

වන්නට යුක්තය නාසාදිත්තං කම්මාදිය ප්‍රකාශකොට සිටිනා ගෙසින් ඔදනාදි ශබ්දයාගේ කම්මාදි වර්තනිකයෙක්ම නැත්නම් කම්මාදි ප්‍රකාශක වීරියාදිහු යුක්ත නොවන්නාහුයි කුමක්මෙන්ද යත්? වීරියානාදින් කෙරෙත් කම්මාදි ප්‍රකාශය පිණිස නැවත වීරියාදින් නොවන්නාමෙනි. මෙයින් කුමක්කිසි යත්? අත්ථමාත්‍රය නම් සියලු ඛණ්ඩමුණකාදි ව්‍යාකර්‍ය අනුව එහෙයින්ම හෙදයට සාධාරණව මනුෂ්‍යයාදි ඡන්ද්‍රියයෙන් සාධාර්‍යාදිය නොහැර පැවැත්තාවූ කම්මාදි විශේෂය මනුෂ්‍යයාදි ඡන්ද්‍රිය නොහැර පැවැත්තාවූ බාල තරුණ වෘඪ යනිත් විශේෂය මෙනි. එහෙයින් යම් තැනෙක කම්මාදි විශේෂය ප්‍රත්‍යයාදිහු විසින් ප්‍රකාශිතද එහි මනුෂ්‍යාදි ඡන්ද්‍රිය විශේෂයට සාධාරණව සිටිනාසේ කම්මාදි හෙදයට සාධාරණව සිටිනාවූ එහෙයින්ම නාමාත්‍ය පවකයෙන් අව්‍යාහරිකකයෙකි කියනලද්දවූ අත්ථමාත්‍රයෙහි ඔදනාදි ශබ්දයා වැටේනම් අත්ථමාත්‍ර ප්‍රකාශකවූ ප්‍රථමාම ඔහු කෙරෙන් වෙයි. යම් තෙතෙකැති ප්‍රත්‍යයාදින් විසින් කම්මාදිය අනුක්‍රම කල්හි වනාහි සක්‍රීයාදිය මනුෂ්‍යාදි ඡන්ද්‍රිය නොහැර පැවැත්තාද ඔහුගේ විශේෂණයෙන් සිටියාමෙන් අත්ථමාත්‍රයෙක දෙශකයෙන් සිටියාවූ කම්මාදිය සබ්බාදි ලක්ෂණවූ අත්ථමාත්‍රය නොහැර පැවැත්තේද තව්‍යෙකෙකුගේ යෙන්ම ඔදනාදි ශබ්දයෙන් ප්‍රකාශිත වේ නුසි ඔහු කෙරෙන් වීරියා වෙයි කිව්‍යනම් වේ.

ප්‍රත්‍යයාදින් විසින් කම්මාදිවය්‍යාව උක්ත ගෙසින් ඒ හැර අවශිෂ්ට නාමාත්‍ය මාත්‍රවර්තකය නිසා කපිතවූ “කම්මාදිසෙවතස්ස වුග්ගිකෙ ව් නතති” යන වචනසෙන් ගැහෙන්නාවූ උක්තයාගේ ආකාරකොපර්‍යයක් වෙදනා විභාවනය කොට එයින් මත්තෙහි * නානිරාකරණය කොට කාරණා දැක්වීමෙන් උක්තයාගේ කාරකකප්‍රතිපාදනය කරන්නාහු “එසේ සිසා” යනාදි කිහු.

1. එසේ, මේ උක්ත විෂයෙහි; සිසා, වොද්දප්පො වන්නේය; චරති, එබැවින් (නොගොත්) එසේවිනම්; අභිභිතො, ප්‍රත්‍යයසමාසයෙන් විසින් උක්තවූ; † කම්මාදිකො අප්පො, කම්ම කම්මාදි අත්ථමාත්‍රය; සද්දප්පො න ගොතිති, ඔදනාදි ශබ්දයාගේ අත්ථමාත්‍රය නොවේ නුසි; තං, ඒ උක්තවූ

* ආකාරක ප්‍රසංග ශබ්දයෙහි.

† අභිභිතො, නාසාදි නව්‍යාදින් විසින් උක්තවූ; සමහර.

නොදමෙව්මවගනාබබං යසමා අභිනිතො කමමාදිකො අතො
පබමා විසයොයෙව සමපජ්ජතෙ. 1

තායා'භිබ්බෙය්‍යස්සත්මනාස්ස තත්ථ සාමඤ්ඤනා'වසානතො. 2

කමමාදිය; කාරකං න සියා, කාරක නොවන්නේ වේද; (කුමක්කෙ
සින්ද යන්?) යතො, යම් හෙයකින්; ඔදනාදයො සද්ද, ඔදනාදී ශබ්ද
යෝ; කමමාදියෙව, කමිම කභිත්‍රාද්‍ය ජායෙහිම; නවගනනි, නොවැ
ටෙද්ද; තතො ඉති, එහෙයින් කියායි.

යම් හෙයකින් උභත විෂයෙහි ඔදනාදී ශබ්දයන්ගේ කමිම
කභිත්‍රාදියෙහි වැටීමෙන් නැතැයි කිවද එහෙයින් උභතවූ කමමාදිය
ඔදනාදී ශබ්දයන්ගේ අජායෙක් නොවේ නුසි උභත කල්හි කමිමා
දිය කාරකනම් නොවන්නී වේද යනු මෙහි වොදනායි. *

1. ඉදං, මේ වොද්‍යය (හෙවත් ත්‍යාදී තව්‍යාදීන් විසින් කමිමය උභත
කල්හි ප්‍රථමා හෙයින් ඔදනාදී ශබ්දයන්ගේ කමිමාද්‍යජායෙහි වැටී
මෙක් නැත යනු; † එවං, මෙසේ; (හෙවත් උභත කමිමාද්‍ය ජාය කාරක
නොවෙයි කී නිසායයි; අවගනනබබං න, දතයුතු වූයේ නොවේ. (කුමක්
හෙයින්ද යන්?) අභිනිතො, ප්‍රත්‍යයසමාසයන් විසින් උභතවූ; කමමා
දිකො අතො, කමිමාද්‍ය ජාය, පබමා විසයො එව, ප්‍රථමාවට විෂය වූ
යේම; යසමා සමපජ්ජතෙ, යම් හෙයකින් සැපයේද. “යසමා” යි යන්
ශබ්දයෙන් දැක්වූ හෙතුව “තසමා” යි දැක්වූ පමණින් අප්‍රකාශ හෙ
යින්ද තත් ශබ්ද සමබන්ධය නිත්‍ය හෙයින්දැයි “තසමා” පද ප්‍රයෝග
නොකොට හෙතුව ම සුච්ඡෙදනාට දක්වන්නානු “තාය” යනාදී කිහි.

2. තාය, ඒ ප්‍රථමා විභක්තිය විසින්; අභිබ්බෙය්‍යස්ස, කියයුතුවූ; අත්ම
නාස්ස, අජාමාත්‍රයාගේ; තත්ථ, ඒ ඔදනාදී ශබ්දයා කෙරෙහි; සාම
ඤ්ඤන, අවිඤ්ඤාවසථාවෙන් (හෙවත් කාරකභවිකසාධාරණ වශ
යෙන්;) අවසානතො, පිහිටීම හෙතු කොට ගෙණයි.

උභතවූ කමිමාද්‍ය ජාය ප්‍රථමාවට විෂයව යම් හෙතුවකින් නිපදිද
ඒ හෙතුවෙනැයි සේසි. ඒ හෙතුව නම් ප්‍රථමාව විසින් ප්‍රකාශිතවූ
නාමාජී සාමාන්‍යයයි කියනලද යම් අජාමාත්‍රයෙක් ඇද්ද ඒ අජාමාත්‍ර
යාගේ ඔදනාදී ශබ්දයා කෙරෙහි සාමාන්‍යාවසථාවෙන් පිහිටි හෙතු

* නොවන නිසාවේද යනු මෙහි වොදනාභිප්‍රායි—

† ඉදං, (ප්‍රත්‍යයසමාසයන් විසින් කමිමාදිය උභත කල්හි අජාමාත්‍ර
වතීහි හෙයින් ඔදනාදී ශබ්දයන්ගේ කමිමාද්‍ය ජායෙහි වැටීමෙන්
නැත යන) මේ; සමහර.

තෙතෙව වුනං කමමාදිති අවිසිසො අතො අත්තමනනති. 1

එතනකමෙව පන නිසාය කමමාදියෙවනසා වුනතියෙව නන්ති වුනනනති එතනාවතා කාරකසාස සභාවපරිච්චාගො වා අත්තනරරු පාපනති වා න ගොති වචනමතෙනන වසුසාභාවපරාවනතියා සති අතිපසසබො සියාති. අභිතිතමපි තං කාරකමෙවා නතිතිතමපි අඤ්ඤා වා කථම'තිතිතා'නතිතවොගාරො කමමාදිකාරකෙසව'වගනනබ්බං-2.

කියෙන් දැක්වූ එම අතීය පුළුව ගාස්ත්‍රයෙන් ප්‍රමාණ පාඨ ගණනැර පා සදාපනය කරන්නාහු “ තෙතෙව වුනං ” යනාදී කිහු.

1. තෙතෙව, එතෙතින්ම (හෙවත් අතීමාත්‍රය ඔදනාදී ශබ්දයෙහි සා මාන්‍යයෙන් පිහිටි හෙතින්ම;) කමමාදිති අවිසිසො අතො අත්තමනන නති, “කමමාදිති අවිසිසො අතො අත්තමනනං” කියා; වුනං, (පුළුව ගාස්ත්‍රයෙහි) කියනලදී. කමමාදිති, කමමාදින් විසින්; අවිසිසො අතො, (කමිකතීත්‍රාදූ වයවා වගයෙන්) නොවෙසෙසනලද අතීය; අත්තම නනං, අතීමාත්‍ර නම් වේ.

යථොගත ගෙහුව කමිමාදියෙහි ඔදනාදීශබ්දයාගේ වැටීමෙන් නැ නැති කිමට කාරණය උකතවූද ඒ කමිමාදිහුගේ අකාරක නොවීම දැක්වන්නාහු * “ එතනකමෙව ” යනාදී කිහු.

2. එතනකමෙව පන, මෙපමණක්ම වනාහි; නිසාය, නිසා (හෙවත් අතීමාත්‍රයාගේ සාමාන්‍යාවයාහි පමණක්ම නිසා;) කමමාදිසු, කමිමාදි අතීයෙහි; එතසා, මේ ඔදනාදී ශබ්දයාගේ; වුනතියෙව, පැවැත්මම; නන්ති, නැතැති; වුනනනති, කියනලද නුඹ; එතනාවතා, මෙපම ණෙකින්; (හෙවත් මෙසේ කළ පමණකින්ම;) කාරකසාස, කාරක සබ්බාසාන අතීයාගේ; සභාවපරිච්චාගො වා, කාරකසාරුපයෙන් හැ රිමෙක් ගෝ; අත්තනරරුපාපනති වා, කමිමාදිහුගේ කතීත්‍රාදී අන්‍ය අතීසාරුපසකට පැමිණීමෙන් ගෝ; න ගොති, නොවෙති; වචන මතෙනන, වාචිමාත්‍රයෙකින් (හෙවත් “කමමාදිසු වුනතියෙව නන්ති” හි කි පමණකින්;) වසුසාභාවපරාවනතියා සති, වසුහුගේ සභාව යෙන් පෙරළීමක් ඇති කල්හි; අතිපසසබො සියාති, අතිඡට ප්‍රසබ්ග යද (හෙවත් අනතිවත අකාරකාතී ප්‍රසබ්ගයද) වේ නුඹ; අභිතිතමපි, උකතවූද; අනතිතිතමපි, අනුකතවූද; තං, ඒ කමිමාදීතීය; කාරක මෙව, කාරක නම්ම වෙති; අඤ්ඤා, නොඑසේවී නම්(හෙවත් උකතවූ කමිමාදීය කාරක නොවේනම්;) කමමාදිකාරකෙසු, කමිමාදි කාරක යන් කෙරෙහි; අභිතිතානතිතිතවොගාරො, උකතානුකත ව්‍යවහා

* ඒ කමිමාදිහුගේ අනුකත නොවී ම දැක්වේ. ඇතම්.

අත්මනාසබ්බාවෙපි දුතියනාදීනිපි පඨමාසාසමභවෙසනායං
හෙතු-1.

විභූතං කම්මකතනාදි ඡෙතෙනනි දුතියාදයො
වතතගෙ තස්ස නෙවායමසමතො නිරොතිතො. 2

රය; කථං හොති, කෙසෙ වේදෙසි? අවගතබ්බං, උකතයද කාරක
යෙහි දතයුතුයි.

කතීත්‍රාදි නුගතවූ අතීත අතීමාත්‍ර නුසි විනිසාදින් විසින් අභිතිතවූ
කම්මාදි කාරකයෙහි අතීමාත්‍ර ප්‍රකාශනය පණිස ප්‍රථමා විභාකතිවූව
මනා වේද යනු ආශංසිතා කොට “අත්මනාසබ්බාවෙපි” යි සූත්‍ර.

1. අත්මනාසබ්බාවෙපි, (ඔදනාදි ශබ්දයා කෙරෙහි) අතීමාත්‍රයාගේ
විද්‍යමානත්වය ඇති කල්හිදු; දුතියනාදීනිපි, විනිසානාදින් කෙ
රෙනුදු; පඨමාස, ප්‍රථමා විභාකතියගේ; අසමභවෙ පන. අවිද්‍යමානත්ව
යෙහි වනාහි; අයං, මේ (මතු කියන්නේ;) හෙතු, කාරණයි.

2. කම්මකතනාදි, (සාක්ෂාත් ශබ්දාදීන් අපෙක්ෂා නොකරණ හෙයින්
කෙටලවූ) කම්ම කතීත්‍රාදිය; විභූතං, ප්‍රකාශවූවා (හෙවත්) ප්‍රධානවූවා;
දුතියාදයො, විනිසාදීහු; ඡෙතෙනනි, ප්‍රකාශකරන්නාහ; (එහෙයින්)
අත්මතො, (විද්‍යමානවූද) අතීමාත්‍රය; නිරොතිතො, නිරොභූත කල්හි;
(හෙවත් අප්‍රකාශ කල්හි;) අයං, (විභූතවූ අතීමාත්‍රයෙහි වන්නාවූ)
මේ ප්‍රථමා විභාකතියො; තත්, ඒ නිරොතිතවූ අතීමාත්‍රයෙහි; නෙ
ව වතතගො, නොම පවත්නිසි; (නොහොත්) දුතියාදයො, විනිසාදීහු;
විභූතං, ප්‍රකාශය; කම්මකතනාදි, කම්ම කතීත්‍රාදිය; ඡෙතෙනනි,
ප්‍රකාශකෙරෙහි; තත්, ඒ විනිසාදින් විසින් කම්මාදයාදීන් ප්‍රකාශිත
කල්හි; නිරොතිතො, මුළුවූ; (අප්‍රකාශවූ) අත්මතො, අතීමාත්‍රයෙහි;
අයං, මේ ප්‍රථමානොම; නෙව වතතගො, නොම පවත්නිසි.

රතනාදි යොගයක් නැති කල්හි සංවිකයාගේ ඡති වණ්ණය විභූ
තයාමෙන් කම්මාදින් අවිශිෂ්ට කල්හි ශබ්දයාගේ ඡන්දායාවූ අතීමා
ත්‍රය විභූතවෙයි රතනාදි යොගයෙහි සංවිකයාගේ වණ්ණය නිරොති
තයාමෙන් කම්මාදින් විශිෂ්ට කල්හි අතීමාත්‍රය නිරොභූත වෙයි එහෙ
යින් විනිසාදින් විසින් අතීමාත්‍රය ප්‍රකාශනොකොට කෙටලවූ කම්මා
දිය ප්‍රකාශකරණ ලබන කල්හි ඒ විද්‍යමානවූ අතීමාත්‍රය නිරොභූත
නුසි විභූතවූ අතීමාත්‍ර ප්‍රකාශනය පණිස වන්නාවූ ප්‍රථමා විභාකති
තොමෝ ඒ විනිසාදයෙහිතිතවූ කම්මාදි කාරකයෙහි නොවෙයි යනු
භාවයි.

තවද විනිසාදීහු සාදිනු කම්මාදි කාරකයන් කියන්නාහු සංඛ්‍යාදි
ලක්ෂණවූ අතීමාත්‍රයද කම්මාදියමෙන් ශබ්දශබ්දානිසමභාවයෙන්ම

අව්‍යතිරිතො අත්මතොති එස අරියති අනපෙක්ඛිත විහංගි විසෙසෙන පකති රූපෙන සුයතිති අත්තො—1.

කසස සොව මනං සාමඤ්ඤං කම්මාදිනානි අත්මනං—2.

තථාති ගං කම්මාදිතො අව්‍යතිරිතම'පුපුභුතමි සමානං සකත් දබ්බලිඛිතසබ්බසාසබ්බානං පට්ඨසමාසෙති කම්මාදසත්තෙ'තිතිතො අනපෙක්ඛිතවිහංගිවිසෙසෙන පකතිරූපෙන විඤ්ඤායමානම'වසිසා නෙ තව සාමඤ්ඤං කම්මාදිනානි අත්මනානි වුවති—3.

ප්‍රකාශකෙරෙත් නුසි විනිසාදසතිනිනවු කම්මාදි කාරකයෙහි ගතාභි ගෙසින් ප්‍රථමා නොවෙයි යන මේ න්‍යායද සිත්ති තිබියයුතු. උභ්‍ය කම්මාදි හැමනන්ති ප්‍රථමාම විමට කාරණා දක්වන තැන ප්‍රභූතකර ණලද්දවු “අව්‍යතිරිතො අත්මතො” යන්නෙහි අභිමානු ස්වරූපය දැක්වියට “අව්‍යතිරිතො අත්මතො” යන්න පුලුද්දකොට ආධාරකයෙන් තබා අභිනම් කීමෙක්ද, අභිමානුනම් කීමෙක්ද, යන අනාලීන පාවජාවට විසජ්ජනාවශයෙන් * අභියද අභිමානුයද විභාගකරන්නාහු “අව්‍යතිරිතො” යනාදිය ප්‍රභූත කළෝ.

1. අව්‍යතිරිතො අත්මතොති, “අව්‍යතිරිතො අත්මතො” යන; එස, මෙහි; අරියති, අරියති යයි සේසි; අනපෙක්ඛිත විහංගි විසෙසෙන, අපෙක්ඛානොකරණලද විහංගි විසෙස ඇති; පකතිරූපෙන, බ්‍රහ්ම සුතත යනාදි ප්‍රකාති රූපයෙන්; සුයතිති, දන්නාලැබේ නුසි; අත්තො, අභිනම් වෙයි.

2. සොව, ඒ අභියද; මනං, මනං යයි සේසි; සාමඤ්ඤං, සාමාන්‍යවූ සේ; කම්මාදිනානි, කම්මාදින්ට නුසි; අත්මනං, අභිමානුනම් වේ (නොහොත්) කස, ඒ නාමාභියාගේ; මනං, මනං යයි සේසි; කම්මාදිනං, කම්මාදින්ට; සාමඤ්ඤං, සාමාන්‍යයෙක් නු 3 (සාධාරණාවයා වෙක් නුසි;) අත්මනං, අභිමානුනම් වේ. “අරියතිති අත්තො අත්තො සොව මනං අත්මනං” යු තැනි.

නිව්වනමුඛයෙන් සංක්ඛ්‍යාතකොට දැක්වූ අභියම “අව්‍යතිරිතො” යන්න හා එක්කොට විකාර මුඛයෙන් දැක්වන්නාහු “තථාති” යනාදි කියනලදි.

3. තථාති, එසේමැයි; තං, ඒ අභිමානුය; කම්මාදිතො, කම්ම කම්මාදියෙන්; අව්‍යතිරිතං යයි සේසි; අපුපුභුතමි සමානං, වෙන් නුවුසේද; සකත්දබ්බලිඛිතසබ්බසාසබ්බානං, සවාභිද්ව්‍යලිඛිතසබ්බසාසබ්බ යයි කියනලද්දේ; පට්ඨසමාසෙති, (තසාදි තවසාදි ණාදි) ප්‍රත්‍යය

* අනාලීන වොද්දායට පරිහාර වශයෙන්. ඇතමි.

සමාසයන් විසින්, කම්මාදායක අභිතිතෙ, කම්මාදායකය උකත කල්හි; අනපෙක්ෂිතවිභතතිවිසේසෙන, අනපෙක්ෂිතවූ විභතති විගෂ්ඨ ඇති; පකතිරූපෙන, ඔදන දෙවදත්තයනාදී ප්‍රකෘති රූප සේන; විඤ්ඤායමානං, දන්තාලබන්නේ; අවසිංසතෙ, අවගෘහන රණු ලැබෙයි; තච සාමඤ්ඤං, ඒ අතී සාමාන්‍යයද; කම්මාදිනනති, කම්මාදිනට නුසි; (හෙවත් කම්මාදිනට සාධාරණ නුසි;) අත්මනන නති වුවහි, අතීමානු යයි කියනු ලැබේ. මේ මෙහි උලලිඛිතා කල්‍යා දානුක්‍රමයෙන් තබනලද ඉෂ්ඨානු ක්‍රමයෙන් කියනලද අතීක්‍රමයි.

“තං අත්මනනං පට්ටසයමාසෙති කම්මාදායකෙ”භිතිතෙ අනපෙක්ෂි තවිභතතිවිසේසෙන පකතිරූපෙන විඤ්ඤායමානං සකාසදබලිඛිත සාධාරණසාධාරණං කම්මාදිතො අවසතිරූපතමප්‍රදානතො අවසිංස තෙ තච සාමඤ්ඤං කම්මාදිනනති අත්මනනනති වුවහි” යි සමබකි කරණු.

ප්‍රත්‍යයසමාසයන් විසින් කම්මාදායකය උකත කල්හි විභතති රති තවූ ප්‍රකෘති රූපසේන දන්තා ලබන හෙයින් සමාද්‍යව්‍යලිඛිතස ඛිතාත්මනාවූ චතුෂ්කය අතීනම් වෙයි අතීය කම්මාදිනට සාධාරණ හෙයින් අතීමානුනම් වෙයි ඒ කම්මාදි කාරකය සාධාරණත්වයෙන්ම කම්මාදියෙන් නොවෙන්වූයේද කම්මාදි විගෘහයකට නොපැණ හෙ යින් කම්මාදියෙන් අවශ්‍යව වෙයි විගෘහාවසාවෙන් සාමාන්‍යාවසාව ව වන හෙයින් අතීමානුය කම්මාදි විගෘහයෙන් අතිකෙකැයි සේසි. මෙපමණකින් මේ අතීමානුයිරූපය අව්‍යතනතයන්ට නොගැ හෙන්නේය එහෙයින් සොදගරණ සොපමාන ව්‍යාඛ්‍යාතයක්ද කරණු ලැබේ. *

“රුකෙඛා ජිජුති” යි ආඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයා විසින්ද “රුකෙඛා ජි නොනා” යි නව්‍යාදී ප්‍රත්‍යයන් විසින්ද “පාඨවිකො රුකෙඛා” යනාදී නාදී ප්‍රත්‍යයා විසින්ද “ආරුලව්‍යානරො රුකෙඛා” යනාදී සමාසයා විසින්ද කම්මාදිය උකත කල්හි “රුකෙඛා” යන්නෙහි විභකතානන රතිතවූ “රුකෙඛ” යන මේ ප්‍රකෘතිරූපයෙන් දන්තා ලබන්නාවූ වෘ ක්ෂණික විශිෂ්ටවූ පුලලිඛිතභවකභවසාධාරණයන් යුක්තවූ වෘක්ෂාතීය කම්මාදින් නොවෙසෙනලද හෙයින් හෙවත් කම්මාදිනට සාධාරණ හෙයින් අතීමානු නම් වෙයි.

“රුකෙඛං ජිජුති” යනාදියෙහි වෘක්ෂාතීය කම්මයෙන් විශිෂ්ට හෙ යින් කම්ම නම් වෙයි “රුකෙඛන කතා ජායා” යනාදියෙහි කතීකා තයෙන් විශිෂ්ටවූ වෘක්ෂාතීය කතීකා නම් වෙයි.

“රුකෙඛන ජවති රුකෙඛස ජලං දදති රුකෙඛසමා පතිතො රුකෙඛ නිසිනොනා” යනාදියෙහි කරණාදින් විශිෂ්ටවූ වෘක්ෂාතීය කරණ සමප්‍රදනාවකි ආධාරකාරක නම් වෙයි සාමාන්‍යත්වයක් නැති හෙයින් අතීමානු නම් නොවේ.

* එහෙයින් සකාරණ සොපමානකොට දැක්වනු ලැබේ—සමගර.

යං පන පරෙතී විසුං පරිකාපිතං ඛාරි ආලොකො දෙණොව්වාදිසු යං පරිමාණං තමපි අත්‍යමතොත්තයෙව සබ්බගොකා ඉදමෙත්‍ය වුච්චති. 1

සකතො දබ්බලිබ්බව සබ්බසාව පරිමාණකං

අත්‍යමතොති නිද්දිසං මානං සාමඤ්ඤවුච්චතොති. 2

—000—

යම්ථස් “රුකො” යන්නෙහි “රුක” යන මේ ප්‍රකෘතී රූපය “රුකං රුකෙන” යනාදී රූප විගෙෂයව සාධාරණද එසේ ම “රුකො” යන්නෙහි “රුක” ප්‍රකෘති වාච්‍යවූ අතීයද “රුකං රුකෙන” යනාදී රූප විගෙෂයෙන් වාච්‍යවූ අතී විගෙෂයන්ට සාධාරණයන් හි දනෙයි.

තවද යම්ථස් රාමවෙණාදී වෙෂ විගෙෂයකට නොපැමිණ සවිචරු පසුවූ නාටකතම සියලු නාත්‍යවිගෙෂයට සාධාරණත්වයෙන් නාත්‍යයෙහි කියනු ලැබේද? රාම රාවණාදී වෙෂ ගත්තේ නාත්‍ය විගෙෂයකට පැමිණි හෙයින් රාම රාවණාදියෙහි කියනු ලබන්නේ සාමාන්‍ය ත්වයක් නැත්නම් නාත්‍යයෙහි කියනු නොලැබේද? එසේම “රුක” යනාදී නාමාත්මයද කම්මාදියෙන් සකාටෙසෙසන ලද්දේ කම්මාදීන්ට සාධාරණත්වයෙන් අතීමාත්‍ය යයි කියනු ලැබේ. කම්මාදියෙන් විශිෂ්ටවූයේ අවසරා විගෙෂයකට පැමිණි හෙයින් කම්ම කම්මාදී යයි කියන්නේ සාමාන්‍යත්වයෙන් නැත්නම් අතීමාත්‍යයෙහි කියනු නොලැබේ. මෙසේ සාහිත්‍යය ස උද්ගරණ සොපමාන ව්‍යාධ්‍යානයෙන් අතීමාත්‍යයාගේද කම්මාදීන්ගේද සවරූපයද නාත්‍යයද දනෙයි. *

1. ඛාරි ආලොකො දෙණොව්වාදිසු, “ඛාරි ආලොකො දෙණො” යනාදියෙහි; යං පරිමාණං පන; යම් පරිමාණයෙක් වනාහි; පරෙතී, අන්‍යයන් විසින් (හෙවත් පාණිනීන් විසින්); විසුං, (අතීමාත්‍යයෙන්) වෙන් කොට; පරිකාපිතං, කල්පනාකරණලද්ද; තමපි, ඒ පරිමාණයද; අත්‍යමතොත්තයෙව සබ්බගොකා, (පරිමාණයද පරිමාණවත් ද්‍රව්‍යයද ශබ්දාත්ම නුභි පරිමාණයාගේ වෙන් වෙන් කොට කල්පනාව ව්‍යාධ්‍යානයෙන්) අතීමාත්‍යයෙහිම සබ්බගොකාව; ඉදං, මේ චෝදයය; වුච්චති, මේ අතීමාත්‍යවරූප විභාවනාප්‍රකාශවෙති; වුච්චති, කියනු ලැබේ.

2. සකතො—පෙ—සාමඤ්ඤවුච්චතොති, “සාමඤ්ඤවුච්චතො” හි කී යාහි; සකතො, (විගෙෂණත්වයෙන් විවක්ෂිතවූ භූත ගුණත්‍රයාලක්ෂණවූ) ස්වරූපයද; දබ්බං, (ඒ භූතයාදීන්ට ආධාරවූ) ද්‍රව්‍යයද (නොගොත් විගෙෂණත්වයෙන් විවක්ෂිතවූ භූතයාදී ද්‍රව්‍යයද); ලිබ්බව, (සත්‍යයාදී) ලිබ්බයද; සබ්බසාව, (එකතාදී) සබ්බසාව; පරිමාණකං, (ආසකද්‍රෝණාදී) පරිමාණයද යන මේ; අත්‍යමතොති, අතීමාත්‍ය යයි; නිද්දිසං, දක්වන ලද්ද; මානං, මාත්‍රයයි; සාමඤ්ඤං, සාමාන්‍යය; උච්චතො, කියනු ලැබේ.

—000—

* සාහිත්‍යය සොපමාන ව්‍යාධ්‍යානයෙන් අතීමාත්‍යයාගේද කම්මාදීන්ගේද නාත්‍යය දනෙයි. සමහර.

මයනිනනනනනරනනාකරමනනනන
 මනනාවලොලෙසිතඤ්ඤවරෙන ලබා
 සාරාමනානි සුඛිනා සුඛයනි ච'ඤ්ඤ
 තෙ මෙ ජයනි ගුරවො ගුරවො * ගුණෙනි. †
 ජයනි මනාපඤ්ඤා සො මොගනලොයනො මුනි
 යසො සාධුගුණිබ්බතානිහි සබ්බසං පත්තවා. 2

—000—

පරමසම්මසංඝානොක සන්තොසොපසමෙසිනං †
 සුචිසලෙඛවුහිනං සදුරඤ්ඤනිවාසිනං.
 සාසනුජොතකාරිනමාවෙරහනමුපාගතං
 උදුම්බරගිරිබ්බතාසනං යතිපුබ්බවං.
 මෙධිකරඉතිබ්බතනාමධෙයං තපොධනං
 ථෙරං ථිරදසාමෙධානිධානං සාධු පුජිතං +.
 සිසං සහායමාගමම මිත්තං කල්යාණමනනානො ‡
 සොධෙත්තුං සාසනං සත්තු පරකකමමකාසි සො.

1 සෙ, යම් කෙනෙක්; මනනාවල, මනාපවිච්ඡායසේ; උලෙසිත, සෙව්නාව; ඤ්ඤවරෙන, උත්තමවූ ඥාන කරුණකොට ගෙන; අනන, අපරිශක්තවූ; හනනරනනාකර, ගාස්ත්‍ර සාගරයාගේ; මනනෙන, ඇලලීමෙන්; සාරාමනං, සාරානී නැමැති අමාත්‍ය; ලබා, ලදින්; අති සුඛිනා, අතිශයෙන් සඤ්ජානවූ සුව ඇත්තෝ; අඤ්ඤව, අනාවූ ශිෂ්‍ය ශ්‍රෝතෘජනයන්හු; සුඛයනි, සුවපත් කෙරෙද්ද; ගුණෙනි ගුරවො, ශිලාදී ගුණයෙන් ගුරුවූ; මෙ තෙ ගුරවො, මාගේ ඒ ගුරුහු; ජයනි, ජයගන්නාහුයි (හෙවත් යථොක්තවූ ගුණසමායෝගයෙන් පරාභිභවනය කරන්නාහුයි.)

2 යසො, යමක්නුගේ; සාධුගුණිබ්බත, සුදුරවූ ගුණයෙන් උපන්නාවූ (නොගොත්) නැබ්බත; කිහි, කිහිනිහොම; සබ්බසං, හැමතන්හි;

* සංඝකෘත භාෂාවෙහිමුත් පාලි භාෂාවෙහි 'ගුරු' ශබ්දයක් නොයෙදේ, එහිවූ කලී 'ගරු' ශබ්දය වේ යනු ප්‍රකාරණාලාය්‍යයන්ගේ පවා මතයක් නුමුත් 'ගුරු' ශබ්දයද බොහෝසේ දකිනට ලැබෙන හෙයින් ඇතැම් තැන එසේද යෙදුමු.

† " විසෙසුපසමෙසිනං "

+ " ථෙරං ථිරදසාපනාං මෙධානිබ්බපුජිතං "

‡ " කාණොව විසසිසානාං "

සුසද්දසිඬිං යො යොගනිවජ්‍යං සබ්බි වණ්ණිනං *
 අකා සුබොධාලසිකාරං වුතොනාදයම'නාකුලං.
 සංඝරක්ඛිත නාමෙන මහාපෙරෙන සීමතා
 නිවාසභූතොනා'නෙකභූණානපටිවජ්ජාදිනං.
 තොනා'යං රචිතා සාධු සාසනොදයකාරිනා
 බුද්දසිකඛාය ටිකාපි තථා සමබ්බසිත්තනං.
 සත්ථසම්පාපුකෙඤ්ඤා නිබ්බාණසාධකං භිතං
 සාධෙතොනා ලොකනාථස්ස සබ්බමො නිසංඝං විරහති.

ඉති සංඝරක්ඛිතමහාසාම්පාදවිරචිතා
 සමබ්බසිත්තා සන්තාස.

—0—

පත්ථා, පහළාද; මහාපකෙඤ්ඤා, පුජ්‍යවු (දේ හෝ නොහොත්) විපුලවු
 ප්‍රඥ ඇති; යො මොගහලායනො මුනි, ඒ මොදහලායන නම් තපස්
 වීමෙම; ඉහ, මේ ලොකයෙහි; ජයති, දනන්තේසි (හෙවත් විශිෂ්ටවු
 ප්‍රඥ භූණ සමායොගයෙන් පරාභවනය කරන්තේසි.)

සමබ්බසිත්තා සන්තාස
 නි මි.

—0—

සො'යං දයාලු භුරු මෙ ජයතිහ පකෙඤ්ඤා
 ආනන්දරුකුකුරනනාදි මහායනිමෙ
 නිස්සාය සිස්සජනනා අපි යස්ස තෙතෙ
 ගණස්ස අත්ථමසුතස්සපි භේතයනති.
 පකුකුචරසිගනා මයහං සඤ්ජාතා මනමඤ්ඤෙර
 තොසයනති ජනං සබ්බං වුඬිං ගවජතු සබ්බදා.
 ඉමිනා පුකුකුකමෙමන යාව බුබොහවාම'හං
 මහොසධොව ඤ්ඤෙණන භේතිසෙසිව හොගිනං
 ටෙස්සනතරොව දුතෙන හොතු මයහං භවාහවෙ.
 ඉමිනා පුකුකුකමෙමන මා මෙ බාලසමාගමො
 සතං සමාගමො හොතු යාව සමෙබ්බසිත්තනං †.
 බුබ්බතං පත්ථයනෙනන සබ්බසත්තභිත්තනා
 ආරුකුකෙන යතිනා ලිඛිතං හොනමෙනිදං.

* “ යොගනිවජ්‍යං මොගහලානං යං ගඤ්ඤං සබ්බිවණ්ණිනං ”.

† “ යාව නිබ්බාණසාධනං ”

ශ්‍රී ලංකා

— 00 —

පිට. පෙළ. අශ්‍රව.	ශ්‍රව.
2 20 පිබ්බාසි	පිබ්බාසි
4 7 යන	යනාදි
6 24 රූපං	රූපං
13 33 ජනාදිය	ජනාදිය
15 3 නිලනති	නිලනති
16 8 විශේෂනති	විශේෂණති
20 1 ව්‍යතිරකෙන	ව්‍යතිරෙකෙන
" 2 ආදිවං	ආදිවං
" 13 ආදිවං	ආදිවං
" 14 අප්‍රච්චයේ	ආ ප්‍රච්චයේ
31 3 හුසනායං	හුසනායං
35 12 චතුෂ්ඨි	චතුෂ්ඨි
37 3 විසේසන	විසේසන
39 30 යනාදියෙහි	යනාදියෙහි
45 18 විජේතන	විජේතන
46 31 නිව්වාතන	නිව්වාතන
48 18 විද්‍යුත්	විද්‍යුත්
51 17 චක්‍රමිෂ්ටය	චක්‍රමිෂ්ටය
55 7 ක්‍රියාවත්හු	ක්‍රියාවත්හු
" 3 බානොන	බානොන
" 34 සත්‍යමිත්‍ර	සත්‍යමිත්‍ර
58 9 අද්‍ය	ආද්‍ය
59 15 ජසි	ජසි
63 16 ධන	ධන
71 3 අධිමිකො	අධිමිකො
73 23 හ	හා
74 35 කථනෙව්ජාත්	කථනෙව්ජාත්
76 5 පාප්‍රනතො	පාප්‍රණතො
80 18 ගුරුණා	ගුරුනා
" 19 ගුරුණා	ගුරුනා
84 14 බෙබ්බාර	බෙබ්බාර
87 13 පිළිතො	පිළිතො
88 40 හෙත්තිම	හෙත්තිම
92 6 නතින	නතින
93 8 පණිස	පණිස
95 18 නොපැණි	නොපැණි